ETHNOGRAPHISCHE SAMMLUNG.
Herausgegeben
von der Ethnographischen Kommission der Ševčenko-Gesellschaft der Wissenschaften in Lemberg.
Bd. XXVII.

ЕТНОҐРАФІЧНИЙ ЗБІРНИК.

ВИДАЄ ЕТНОҐРАФІЧНА КОМІСІЯ
НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНИ ШЕВЧЕНКА.

Т. XXVII.

ГАЛИЦЬКО-РУСЬКІ НАРОДНІ ПРИПОВІДКИ.

Зібрав, упорядкував і пояснив
ДР. ІВАН ФРАНКО.

Том III, випуск I. (Рабунок—Час).

У ЛЬВОВІ, 1909.
Накладом Товариства.
З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка
під зарядом К. Беднарського.

Bd. XX, XXV—XXVI werden später erscheinen.

Р.

Рабунок. 1. Коли рабунки, то і я зо дві булки. (Дар.)

Відгрожуеть ся якийсь зовсїм не небезпечний кандидат на розбійника.

Рад. 1. Де ти раді, там рідко бувай, а де не раді, там не заглядай. (Ільк.) ...тобі ради... (Петр.)

Правило житевої мудрости. Пор. Тим. 260; Нос. ст. 281; Libl. 29; Krumb. 13.

2. Рада би душа до раю, та її гріхи не пускают. (Петр.) ...та гріхи... (Наг.)

Чоловікови не одно бажаеть ся, чого задля натуральних перешкод не може осягнути. Пор. II, Душа ч. 72.

3. Рада би мама за пана, та пан не бере. (Ільк.)

Не все справджуеть ся те, чого чоловік бажае.

4. Рад би го в лижцї води втопити. (Наг.)

Говорять про завидющого чоловіка. Пор. Libl. 166; Гильф. 3183; Нос. Доповн. 8.

5. Рад бим, аби ми ся земля розступила. (Гнїдк.)

Говорить чоловік, знеохочений до житя.

6. Рад бим, аби хоть сльози мої на його слїди падали. (Гнїдк.)

Вислов великого жалю або якогось кривдованя.

7. Рад би му неба прихилити. (Гнїдк.)

Любить його дуже, рад би бачити його щасливим.

8. Ради есмо як світови. (Гнїдк.)

Говорять до пожаданих, любих гостий.

9. Раді люди лїту, а пчоли цьвіту. (Кол.)

Лїто веселе для всякої живої твари. Пор. Даль I, 194.

10. Рад не рад, а мусів. (Наг.)

Чоловік нераз мусить робити щось по волї і по неволї.

11. Такам ти рада, як гу—ця тріскї. (Мшан.)

Кепкуе дївка із нелюбого парубка.

12. Такий йим ти рад, як чиракови на г—ци. (Мшан.)
Кепкує парубок із нелюбої дівки.

13. Так тому рад, як би му пси обід з'їли. (Ільк.)
Дуже нерад, незадоволений.

14. Чи би не рада душа до раю, та гріхи не пускают. (Пісочна)
Варіянт до ч. 2.

Рада. 1. Ані до ради, ані до звади. (Ільк.)
Говорять про мовчазливого, невимовного чоловіка.

2. Він нагне ся під твою раду. (Стан.)
Послухає твоєї ради, похилить свою волю під твою.

3. Дай ми раду голові. (Наг.)
Порадь мені на якусь роботу.

4. Дай си раду, лізь в коноплі. (Мшан.)
В коноплях найвигіднійше сховати ся, бо там не чути й запаху чоловіка, т що й пси не знайдуть.

5. Де велика рада, там рідкий борщ. (Мінч., Петр., Ільк.)
З богато слів і промов мала користь.

6. Де рада о кім, там і о всім. (Ком.)
Почнуть говорити про одного чоловіка і зійдуть на всяку всячину.

7. Добра рада як готові гроші, а лиха — готове нещастє. (Ільк.)
Коли хто слухає одної або другої.

8. Захотів ти дати раду гузичній кишці. (М. Гош.)
Про недоладну пораду.

9. З него ані ради, ані поради. (Луч.)
Про непривітного або нерозумного чоловіка.

10. Коли шукаєш ради, стережи ся зради. (Ільк.)
Шукаючи чужої поради нема лекшого, як попасти на фальшиву дорогу.

11. Ніхто з Богом на раді не був. (Наг.)
Ніхто не може знати, що з ким буде. Пор. Слав. II, 21.

12. Полиці, лавиці, дайте ми радиці! — Хоть би пан, хоть Іван, то юж не дам. (Мшан.)
Приповідають про невісту, що в передпородових болях не може знайти собі місця і навіть полиці та лави в хижи просить о поміч. *(М. Зубрицький).*

13. Рада велика, а робота мала. (Коб.)
За великим балаканєм ніколи й робити.

14. Рада в раду. (Гнідк.)
Говорять, коли між гуртком людий починає ся нарада про щось.

15. Яка рада, така громада. (Снят.)
З перебігу наради можна пізнати інтеліїентний рівень громади.

Радити. 1. Добре той радить, хто людей не звадить. (Ільк.)
Старає ся заховати їх від незгоди.

2. Другого ся рай, а свій розум май. (Замул.)
Засягаючи чужої поради не треба ніколи зрікати ся своєї власної думки. Р яти побічна форма від радити.

3. Иншим радит, а собі не вміє порачити. (Льв.)

Кепкують із премудрого дорадника. Пор. Wand. II, Helfen 144.

3. Кожде свойов головов радит. (Борис.)

Старає ся сам собі дати раду.

4. Радь ся всіх, слухай одного, а найрадше себе самого. (Коб.)

Правило житєвої мудрости.

5. Радь ся другого, а смотри свого. (Ільк.)

Дбай поперед усего про свої діла.

Радіж. 1. З радіж бим дала. (Город.)

З радіж — скріплене замісь радо, з радістю.

Радість. 1. Лиха то радість, по котрій смуток наступає. (Ільк.)

Се неминуча черга всякої радости, що по ній наступає смуток.

2. Нова радість стала: баба з печі впала! Як летіла, то перділа, а як впала, то сьи всрала. (Довга Войн.)

Пародія звісної колядки: Нова радость стала, яка не бувала.

Радний. 1. Радних аж за много, а слухати нікого. (Коб.)

В великім клопоті хто будь береть ся радити чоловікови, так що він не знає, кого слухати.

Радувати ся. 1. Она ся дуе, добрі ся не здує. (М. ВЛ.)

Говорять про занадто живо виявлену гордість.

Радця. 1. Бодай то богато радців не мати! (Бат.)

Бажане, щоб чоловік не зазнав такої халепи, у якій би до него тисли ся всякі непокликані дорадники.

Раз. 1. Бодай вам було раз коло разу, а по середині ані разу! (Ком.)

Жартливе проклятє, щоб вам не було нічого.

2. За одним разом дуба не зрубаєш. (Льв.)

Одним замахом великого діла не зробиш. Пор. Osm. Spr. 139.

3. За раз не вішають. (Ільк.)

Дають кілька днів проволоки.

4. Кварта горівки на раз, а сірник на два рази. (Мик. н. Д.)

Хвалив ся чоловік, що побував у арешті: замовлену кварту горівки мусів випивати нараз зо страху перед ревізією, а один сірник розлупував на двоє і при помочи тріня запалював кожду половину окремо.

5. Най буде раз, але гаразд. (Мик. н. Дн.)

Раз, але щось хороше.

6. Отто раз хлопець! (Наг.)

Про бравого, дотепного, смілого хлопця.

7. Раз а гаразд. (Гнідк.)

Варіянт до ч. 5. Пор. Слав. I, 167; Нос. ст. 456; Даль II, 27

8. Раз, два, три, їв я й ти. (Жидач.)

Рід мудрованя.

9. Раз, два, три, штири, пять. (Жидач.)

Промовляють замісь: В імя Отця, Сина, сьв. Духа, амінь.

10. Раз за разом. (Наг.)

Одно по однім, про натуральне наступство.

11. Раз му сї впало. (Наг.)
Пощастило, вдало ся.
12. Раз-на-раз. (Наг.)
Ненастанно, завсїди.
13. Раз наш, раз ваш. (Наг.)
Про дволичного чоловіка, що держить раз із сею, раз із тою стороною.
14. Раз по при раз. (Наг.)
Густо, про бите, молочене або иншу подібну роботу.
15. Раз сесе, раз тото. (Кол.)
Коли кому забагає ся чогось, що раз иншого.
16. Раз так, раз сяк. (Наг.)
Scil. говорить. Про непостійного чоловіка.
17. Раз у раз. (Наг.)
Ненастанно, часто.
18. Раз хвалит, раз ганит. (Наг.)
Про хиткого, легкодушного чоловіка.
19. Раз шиє, раз поре. (Наг.)
Про чоловіка, що робить раз так, а потім навпаки.
20. То йно з разу їли дїти логазу, а як сї запомогли, то без вечері спати лягли. (М. Яцк.)
Ширший варіянт до Логаза ч. 3.
21. Хоть раз, а гаразд. (Лев., Ільк.)
Бажанє бідного чоловіка, scil. аби менї було. Варіянт до ч. 4, 5.

Разити. 1. Не рази, коли хоч, аби ся гоїла рана. (Гнїдк.)
Рана вражувана і розвивана часто не хоче гоїти ся.

Разовий. 1. То разовий пан. (Лучак.)
Анальогія до разового хлїба, отже не великий, не першорядний пан.

Рай. 1. Коби-сь був у раю, а я коло тебе хоть з краю! (Пост.)
Побожне бажанє для двох.
2. На силу в раю не будеш. (Льв.)
Без нашої волї Бог не може нас спасти. Пор. Слав. I, 293.

Райця. 1. Нема понад пана райцю і попову свиню. (Ком.)
Говорили з докором про якогось титулованого і зарозумілого, хоч не дуже заслуженого урядника.

Рак. 1. Аж рака лазили зо сміху. (Наг.)
Аж клали ся, заходили си зо сміху. Пор. Слав. II, 77.
2. Біда, раче, вода кіпит. (Григ.)
Когось чекає велика небезпека.
3. З рака мала познака. (Льв.)
З него нема великого наїдку. Пор. Мuка 2334.
4. Коли-сь ся обібрав за рака, то лїзь в кошіль. (Доброс.)
Варіянт анальоґічної приповідки про гриба.
5. На безрибю і рак риба. (Льв.)
В браку чого лїпшого вистане й гірше. Пор. Даль I, 94.

6. На ти, сину, рака, набухай ся, та йди молоти́. (Ільк.) ...обухай ся... (Кобр., Петр.) ...набухай сї та йди молотити. (Наг.)

Одним раком не дуже можна набухати ся. Жартують із надто скупої матери.

7. Пішов раки годувати. (Льв.)

Втопив ся. Пор. Wand. II, Krebs 46.

8. Пішов як рак по дріжджі. (Ільк., Петр.)

Пішов і довго не вертаєть ся.

9. Помалу, раку, абись не влїз в ср—у. (Льв.)

Якийсь не дуже дотепний жарт.

10. Почервонів, як рак. (Наг.)

Про сердитого або засоромленого чоловіка. Пор. Слав. I, 186.

11. Рака лазити. (Наг.)

Є така дїтська забава. Добирають ся двоє нерівного росту. Менше обіймає більшого ногами в поясї і спускає ся горілиць у низ. Більший стає на четвереньки, т. зн. на руки й на ноги, а менший протикає йому передню часть свого тїла поміж ноги і опираєть ся обома руками на його пяти. Так повстає щось немов звір з двома головами, що може лїзти в зад і в перед.

12. Раки печи. (Гнїдк.)

Говорять про румянцї, які виступають на лицї дївчини, коли вона засоромить ся. Пор. Нос. ст. 420; Wand. II, Krebs 48; Čelak. 263.

13. Сотворив Бог рака, дав му очи там. де срака. (Петр.) ...в срацї очи. (Наг.)

Можливість у рака плисти в зад давала здавна нагоду до здогадів і жартів, немов то він може також лїзти в зад і має очи в хвостї.

14. Тогди то буде, як рак свисне. (Сор.)

Говорять про щось неможливе. Пор. Даль I, 356.

15. Чепив ся, як рак леду. (Карл.)

Рак не може причепити ся до леду, знач. поклав надїю на щось зовсїм нетривке і неможливе.

16. Чудо а не раки, сами в торбу лїзуть. (Сїл. Б.)

Раки радо лїзуть на всяку принаду, особливо в ночи.

17. Це тогди буде, як рак на дубі свисне. (Цен.)

Ширший варіянт до ч. 14.

18. Що свисни рак, а все ни так. (Жидач.)

Про якесь недоладне поступоване або недотепні жарти.

19. Як рак на дуба вилїзе тай свисне, тогди то сї стане. (Наг.)

Про щось неможливе. Ширший варіянт до ч. 14 і 17.

20. Як рак свисне. (Лев.)

Примівка про щось неможливе.

Рама. 1. Оправ його хоть і в рами, а він усе такий самий. (Льв.)

Оправити в рамки якийсь образ — знак особливого пошанованя.

Рана. 1. Милая рана від свого пана. (Лучак.) Мила й... (М. Яцк.)

Говорить жінка про любого чоловіка, що її інодї побиває. Пор. Пан ч. 14.

2. Рана загоїть ся, але зле слово нїколи. (Ільк.)

Злим словом можна тяжше образити чоловіка нїж зраненем.

3. Трудно рану гоїти, а не вразити. (Ільк.)

Незагоєну рану конечно треба розвивати і очищувати нераз дуже болючими способами.

Раневичі. 1. Я з Раневич, мінї до того нич. (Наг.)

Раневичі — село дрогобицького пов.

Ранїй. 1. Ранша рука, ширша лука. (Гнїдк.)

Косарі, що починають вчаснїйше косити, люблять звичайно перекошувати троха непочаті ще сусїдські частки.

2. Що ране, то не погане. (Богородч., Гнїдк.)

Вчасно упорати ся з чим будь усе лїпше ніж запізнити ся.

Рано. 1. Йик би так рано вставав, аж дїд з Устєрік прийде, доробив би си йик Мошко данцуючи на шпильках. (Грин.)

Жартливий гуцульський вислов про пізне вставанє.

2. Коби до раня, буде зубови кониць. (ЮК.)

Потїшав себе чоловік, у якого цїлу ніч болїв зуб.

3. Коби менї до рана, подам ся на пана. (Замул.)

Міг се саме зробити і в ночи з тим самим наслїдком.

4. Мусиш рано встати, аби мене спіймати. (Цен.)

Образово: мусиш бути далеко розумнїйший, щоб одурити мене.

5. Не рано, не пізно, в сам добрий день. (Бар.) ...самий ...чьис. (Наг.)

В саму пору.

6. Нї рано, нї пізно, в сам добрий час: в велику суботу з кужелем на вечерницї. (Збар.)

Жартливе розпросторенє загально відомої приповідки ч. 5 з іронїчним вієтрєм про прихід зовсїм не в пору.

7. Рано встала, на порозї задрімала. (Дар.)

Про лїниву служницю.

8. Рано встань, зітхни до Бога і в руки поплюй. (Наг.)

Поученє для роботящого чоловіка, якому спішно до роботи.

9. Рано встати, а вчасно оженити ся не пожалуєш. (Льв.)

Правило житевої мудрости. Пор. Слав. I, 241; Даль I, 454.

10. Рано встати, а на порозї освинути. (Гнїдк.)

Освинути — дождати ся сходу сонця.

11. Рано встати не встид. (Наг.)

Навпаки, запопадливі господарі мають собі се за честь.

12. Рано встати, треба ся вмити і розчесати. (Ільк.)

Припис звичайного порядку щоденного житя.

13. Рано встати, щоби мене одурити. (Наг.)

Говорить хитрий, собі на умі чоловік. Вар. до ч. 4.

14. Треба рано встати, аби його ошукати. (Ільк.)

Варіянт до попер. ч.

15. Хто рано встає, той ся не кає. (Довж.)

Бо зробить вчасно свою роботу.

16. Хто рано встає, тому Біг дає. (Лев., Ільк., Петр.) ...Бог... (Наг.)
Тому щастить, іноді знайде щось на дорозї. Пор. Слав I, 240; Libl. 3; Нос. ст. 459.

17. Хто раньше встав, той ся в ліпші штани вбрав. (Збараж)
Міг вибирати.

18. Що рано, то не погано. (Лім.)
Ті, що встають рано, уважають собі се за честь або за заслугу.

19. Я рано тілько стану, то юж не знаю, чого ся яти. (Лемк.)
Говорив війт, обтяжений ріжними громадськими справами.

Ранок. 1. Від ранка аж до останка. (Гнїдк.)
Від початку до кінця.

2. Ранок-панок. (Ільк., Кобр.)
Мова про ранне вставане як корисну річ. Пор. Рано ч. 15, 16, 18.

3. Ранок-панок: що ранком не зробиш, то вечером не здогониш. (Сор.)
Занедбавши щось рано тяжко вже зробити вечером.

4. Як буци з ранку, так буди до останку. (Жидач.)
Про вроджені наклонности, що виявляють ся вже в наймолодших лїтах і не покидають чоловіка до смерти.

5. Як було з ранку, так і до останку. (Ільк.) ...буде... (Гнїдк.) Яке було... таке буде й... (Буч.)
Варіянти до ч. 4.

Раст. 1. Не буде раст топтати. (Гнїдк.)
Раст — українська форма ряст, мурава. Ряст топтати — ходити по землї. Мова про чоловіка, якому близько до смерти.

Ратувати. 1. Не поратував би чоловіка, аби ту зараз умирав. (Наг.)
Про завзятого, нелюдяного чоловіка. Пор. Wand. II, Helfen 146.

2. Поратував пальцьом за г—цю. (Наг.)
Про зовсім неважний ратунок.

3. Ратуйте, хто в Бога вірує, не дайте души загибати! (Наг.)
Кричить чоловік, якого бють або мордують.

Рахман. 1. Постимо як Рахмане. (Ільк.)
Рахмани — таємничий народ, що жие десь за горами і за морями і визначае ся святістю свойого житя. Постити як Рахмани значить: не їсти нічого мясного анї молочного.

2. Пощу як Рахман. (Мшан.)
Одинична форма попередньої приповідки.

3. Рахмани жиют під землев. (Мшан., Орел.)
Народне віруване.

4. Рахмани постят цїлий рік, а на Великдень тече їм молочна ріка. (Мшанець)
Народне віруване.

5. То не чьоловік, а Рахманин. (Грин.)
„То такі люде за третизнов землев — поясняв Гуцул, — дуже добрі. Йик до них від нас доплине шкаралуща з єйце, а він то знайде, то зараз та шкаралуща стане повна, а вони всї тим яйцем обділет си, тай ще повне лишит си“.

Рахманський Великдень. 1. На Рахманський Великдень годит ся сїяти васильок, то буде пахучий. (Орелець)

Народне віруване. Пор. Етн. Зб. V, 208.

2. На Рахманський Великдень коли приложити вухо до землї і прислухати ся добре, то можна почути голос дзвонів; то Рахмани святкують. (Наг.)

Народне віруване. Пор. Етн. Зб. V, 209.

3. Сего би ждати аж до Рахманського великодня. (Гнїдк.)

Рахманський Великдень випадає на пяту неділю по Велицїдни (Преполовленіє). Пор. Мат. до укр. руськ. Етпол. III, 46.

Рахуба. 1. Рахуби повні губи, а мошонка порожна. (Гнїдк.)

Про чоловіка, що маючи малі грошеві засоби числить на великі інтереси.

Рахувати. 1. Порахуй си зуби, ніж мінї маєш роки рахувати. (Наг.)

Говорить стара баба, яку хтось допитує про те, кілько їй лїт. Пор. Нос. ст. 406.

2. Раховані вівцї вовк бере. (Петр.)

Мабуть натяк на те, що само раховане живого товару або живих людий уважало ся колись гріхом. Пор. I, Вівця ч. 15; Тимош. 165; Слав. I, 85: Даль I, 31; Libl. 80.

3. Рахувавши сир, масло, то й пирогів не їсти. (Петр.) Рахувати... (Залїсє)

При консумційних предметах звичайно не дбаєть ся так дуже про їх кошт. аби тілько продукт був добрий.

4. Рахуй свої зуби, не мої роки. (Наг.)

Варіянт до ч. 1.

5. Та як би рахував сир тай масло, то би ніколи перогів не їв. (Кольб.)

Варіянт до ч. 3.

6. То йому всьо буде пораховано. (Наг.)

Говорять про злого чоловіка, який безкарно кривдить инших: колись сповнить ся міра його кривд.

7. Як би ти собі рахувала? (ЮК.)

Як ти собі про се думаєш?

Рація. 1. Рація рацієв, а шкода шкодов. (Ільк.)

Говорять, коли хтось ріжними доказами виправдує нанесену шкоду.

Рацьки. 1. Рацьки долїзу, як пішки не дійду. (Наг.)

Долїзу на руках і ногах.

Рачки. 1. Ще ти рачки до мене прилїзеш. (Богородч.)

Окалїчієш на ноги.

Рвати. 1. Аж на собі волосє рву. (Наг.)

Говорить чоловік доведений чимось до розпуки. Пор. Даль I. 120, 388.

Рвати ся. 1. Рвет ся, як дурний до образа. (Тереб.)

Дурному або дитинї забагає ся нераз образка зо стіни.

2. Рву ся до хати, ги би ту мід бив. (ЮК.)

Чоловіка тягне до його хати мов до чогось лїпшого.

Ребро. 1. Я тобі зараз ребра порахую. (Кол.)

Набю тебе. Пор. Wand. III, Rippe 26.

Ревти. 1. Вже той реве, що воли й корови бере. (Липовиця)

Колись карали за те, як хто в неділю не йшов до церкви і забирали за кару воли або корови. Отже почувши голос церковного дзвона в неділю перелякані селяни говорили: Вже той реве і т. д. Пор. Молот ст. 259; Рускій Сіонъ 1878 р. ч. 12, ст. 387.

Рекрут. 1. З тебе так буде рекрут, як з рака воґер. (Княгинин)

Говорять про малорослого і слабосилого парубка.

Рекрутський. 1. Рекрутське вухо. (Льв.)

Лайка на недотепного рекрута.

Ректи. 1. Не рікши му ліпше. (Лучак., Гнідк.)

Оговорюють ся сказавши про когось лихе слово.

2. Речи́, та не втечи. (Гнідк.)

Стій на своїм слові.

Ремесло. 1. Найліпше ремесло — леміш та чересло. (Лучак.) Нема то.. як... (Ільк.)

Висшість хліборобських знарядів над иншими.

2. Ремесло — золоте дно. (Льв.)

Воно несе певний дохід. Пор. Libl. 91.

Ремесник. 1. Кождий ремесник, а особливо швець, мусит брехати. (Бібр.)

Житєва практика.

2. Реміснпк — завів козу в лабузник. (Кол.)

Насміх над чоловіком, що видає себе за якогось ремесника.

3. Ремісник: старі коцюбки направляє, а до нових то майстра наймає. (Пужн.)

Жартливе оповіданє. Пор. Етн. Зб. VI, 184.

4. У ремесника золота рука. (Гнідк.)

Він черпає з неї весь свій дохід.

5. Що ми то за ремісник — цупнак! (Ком.)

Цупнаками називають у Комарні олїярників, що вибивають олій з льняного або конопного сїмени, від гучного цупаня.

Ремінь. 1. Затьигай ремінь на великопісну прьижку. (Наг.)

У великий піст чоловік звичайно худне і мусить оперізувати ся на найдальшу дірку.

2. Проміняв ремінець на личко. (Ільк.)

Про некорисну заміну.

Ремя. 1. Лиш ре́мйи єдно з нього сї лишило. (Наг.)

Ремя — те саме що спасть, контура. Про чоловіка дуже змарнілого і збідженого.

Ренкір. 1. Піднесли на мене ренкір. (Лучак.)

Підняли ропіт, сварку, лат. rancor.

Реньґач. 1. Ти реньґачу плюгавий! (Будзан.)

Прозвище лайливе неясного значіня.

Рехт. 1. Рихт маєш. (Тухля)

Зразок рекрутського жарґону, нїм. Recht, твоя правда.

2. Як ти не рехт, то посунь сї, аби я тї не посунув. (Кнїгинин)

Говорить невгідливий чоловік до свого недоброві льного сусїда.

3. Як тобі не рехт, то зроби собі рехт. (Льв.)

Поговірка львівських уличників.

Речогів. 1. У Речогові повісив сї хлоп на корові. (Мик. н. Дн.)

Речогів — село коло Миколаєва.

Решето. 1. До сусїди решета, до сусїди сита! (Богутин)

Характеристика т. зв. сусїдської вигоди: за чим будь до сусїда.

2. Не вдержит сї, як в решетї вода. (Наг.)

Про балакучого чоловіка, у якого не задержить ся ніяка тайна. Пор. Слав. I, 90.

3. Пішов з решетом за долев. (Наг.)

Пішов сам не знаючи куди і по що.

4. Решетом воду міряти. (Гнїдк.) ...носити. (Наг.)

Робити якусь безплодну і безцїльну роботу. Пор. Тимош. 86; Нос. ст. 422; Wahl I, 160; Слав. II, 141.

5. Ходит як той з решетом за долев. (Наг.)

Ходить без цїли, блукаючи.

6. Що він робит? Решетом воду міряє. (Наг.)

Про безцїльну і непотрібну роботу. Пор. Сим. 2076.

Рештабіґи. 1. На рештабіґи го взьили. (Яс. С.)

Значінє неясне. Про якесь тїсне, невигідне положенє, якийсь дотинок.

Ржа. Ржа з'їдає зелїзо, а печаль серце. (Гнїдк.)

Приповідка книжного походження.

2. Їсть мі, як иржьи зелїзо. (Наг.)

Говорять про чоловіка, що дуже допікає комусь. Пор. Даль I, 145.

Риба. 1. А риба не мньисо? (Наг.)

Рибяче мясо уважає ся пісним. Пор. Слав. II, 167.

2. Без єдної риби не буде борщ рідкий. (Гнїдк.)

Значінє неясне. Мабуть недокладно записано.

3. Без риб не вгиб, без олїю не зомлїю, а кулешу саму втешу. (Кол.)

Говорить Покутянин, у якого кулеша є основою всього його виживлення.

4. Без риб не згиб, а без хлїба не вмер. (Ком.)

Риби в селянськім господарстві не грають важної ролї і уважають ся рос кішю.

5. Бє ся як риба о лїд. (Льв.)

Про важке, безвихідне положенє Пор. Даль I, 96, 153.

6. Велика риба, менша від мульки. (Сїл. Б.)

Мулька — найменша рибка, нересниця. Вислов іронїчний.

7. Виповзне риба, як за фіст їмати. (Карлів)

Рибу треба завсїди брати за зїви.

8. Від голови рибу чути. (Балиг.)
По батькови оцінюють родину, а по начальникови громаду. Пор. I, Голова ч. 61; Тимош. 295; Слав. II, 19; Гильф. 2447; Wand. I, Fisch 21.

9. Всьо риба. (Лев., Ільк.)
Все одно.

10. Гине як риба за водою. (Ільк.)
Говорять про велику тугу; не може жити без когось. Пор. Даль I, 96.

11. Г—о їм, рибу ловлю. (Грип.)
Гуцули вірять, що коли на Великдень у відповіди на звичайне „Христос воскрес!“ сказати отсю приказку, то такому весь рік будуть риби ловити ся

12. Добре рибу ловити в каламітні воді. (Кольб.)
Правило не завше практичне, бо иноді в чистій воді риба ловить ся найліпше. Пор. Тимош. 64; Le Roux de L. I, 43; Wand. I, Fisch 219.

13. Є досить риби у воді, али їсти годї. (Жидач.)
Бо треба вперед її зловити.

14. Є риба, але в воді. (Богор.)
Ще не зловлена.

15. Є риба в воді, а їсти її годї. (Гнідк.)
Приговорюють люди дивлячи ся з берега, як у воді плавають риби. Пор. ч. 12.

16. І риба не плине проти бистрій воді. (Ільк.) ...бистрої води. (Льв.)
В часї великих повений риба звичайно держить ся близько берегів, але завсїди в таких випадках волить плисти проти води як за водою.

17. Коли ся риба ловить, тогди хліб не родить. (Ільк.)
Господарська поговірка.

18. Ми з тобою, як риба з водою. (Ільк.)
Говорять дуже щирі приятелї або нерозлучне подружє. Пор. Нос. ст. 348.

19. Не все риба, що в воді. (Гнідк.)
Бувають і раки і жаби, не мовлячи вже про всяке хробацтво. Пор. Wand. I, Fisch 77.

20. Нема над рибу линину, мясо свинину, ягоду сливину, а дівку Марину. (Ільк.)
Характеристика народнього смаку.

21. Нема над рибу линину, над мясо свинину, над ягоду сливку, над попівську дївку. (Тер.)
Варіянт до ч. 20.

22. Нема над рибу линину, ягоду сливку, дївку Марину. (Петр.)
Варіянт до ч. 20 і 21.

23. Нема риби без кости, а чоловіка без злости. (Наг.)
Загальне спостереженє. Пор. Даль I, 56; Слав. II, 99; Schlei. 158; Wand. I, Fisch 140; Гильф. 1539.

24. Не тілько тих риб, кільком сї нагиб. (Наг.)
Жалує ся рибак на невеликий полів, що коштував його богато працї.

25. Ні риба ні мясо. (Льв.)
Про байдужного, безхарактерного чоловіка. Пор. Тимош. 328; Wand. I, Fisch 126—8.
26. Одну рибу не годит сї нести з ріки до дому. (Наг.)
Народня повірка.
27. Риба в водї, а він до неї петрушку кришит. (Гнїдк.)
Про чоловіка, що робить собі нї на чім не основані надії.
28. Риба в водї, а їсти і годї. (Ільк.)
Варіянт до ч. 13 і 15. Пор. Wand. I, Fisch 27.
29. Риба і гість до третого дне засмердит сї. (Наг.)
Житєва практика. Пор. Beb. 596; Wand. I, Fisch 50, 88.
30. Риба не без ости, чоловік не без злости. (Коб.)
Варіянт до ч. 22.
31. Риба жиє рибов, а чоловік чоловіком. (Мик. н. Дн.)
Не зовсїм вірне спостережене про загальний житєвий порядок, бо не всї риби жиють иншими рибами. Пор. Wand. I, Fisch 232.
32. Риба рибою живе, а люде людьми. (Ільк.) ...жиє... (Петр.)
Варіянти до ч. 31. Пор. Симони 2036; Wand. I, Fisch 117.
33. Риба — річ кортьича. (Снят.)
Кождому хоче ся її зловити.
34. Риба — розплюйхліб. (Наг.)
Їдячи дрібні риби треба випльовувати богато дрібних кісток, при чім випльовують ся також кавалки хлїба.
35. Риба, свинина не потребує вина. (Ільк.)
По рибі не годить ся пити води.
37. Риба шукає де глубше, а чоловік де лучше. (Гнїдк.)
Загальне спостережене про т. зв. боротьбу за лїпше становище в житю. Пор. Нос. ст. 422; Сим. 2100; Даль 1, 353.
38. Риби вчит плисти. (Гнїдк.)
Властиво повинно бути: Риби не вчи плавати. У виданю Вислоцкого ст. 107 хибно: Гиба. Пор. Wand. I, Fisch 248; лат. Piscem natare doces; Даль I, 541.
39. Риби перед саком не ловлят. (Льв.)
Нїякого дїла не треба перехапувати. Пор. Zátur. 151; Čelak. 264; Adalb. Ryba 34; Сим. 1963; Нос. ст. 274.
40. Риби як дїти ходьит по водї. (Наг.)
Говорять про великі риби, що плавали в глубокій водї.
41. Сут риби в вóдї, а їсти годї. (Мшан.)
Варіянт до ч. 13, 15 і 28.
42. Суть рибки в вóдї, коль їх їсти годї. (Загоч.)
Варіянт до ч. 28.
43. Там тілько риб, що аж у водї загусло. (Наг.)
Про многорибну ріку або калабаню.
44. Трісе сї як риба на ости. (Наг.)
Риба настромлена на вість звичайно дуже мучить

45. Хтїв би рибу їсти, а в воду не лїзти. (Луч.)

Про чоловіка ласого на користь без власної роботи. Пор. Тимош. 326; Сим. 2083.

46. Я говорю о рибі, ти відповідаєш о раках. (Гнїдк.)

Коли два не можуть зговорити ся про щось одно.

47. Як рибу в сак половив. (Ільк.)

Про якусь удачну ловлю або корисно доконане дїло.

Рибак. 1. Нїхто не видїв з рибака богача. (Снят.)

Рибак звичайно має найменшу користь із зловлених риб.

2. Рибак і музика нїколи хлїба не має. (Луч.)

Бо оба ті роди зарібників звичайно люди легкомисні.

Рибно. 1. Хоть не рибно, але пісно. (Тереб.)

Про пісний обід без риб.

Ригати. 1. Ригає ся — душа з Богом говорит. (Льв.)

Всї мимовільні прояви людського орґанїзму мають в народнїх віруванях свою символїку. Пор. Даль I, 399.

Рижа. 1. Гопки, рижа! А в рижої духу нема. (Дар.)

Рижа scil. кобила. Іронїчний вислов, коли хто від малосилої або зхорованої людини жадає веселости.

Риза. 1. Він би з Бога ризу вкрав. (Наг.)

Говорять про ненатлого злодїя.

2. Сьвята Риза шила і в тот динь положила. (Мшан.)

Мова про свято Положеня Ризи Матери Божої, яке припадає дня 2 липня. Пор. Мат. до укр. руськ. Етн. III, ст. 48.

Рик. 1. Більший рик, як бик. (Ти́рява вол.)

Про малого бика, що сильно реве.

Рило. 1. Не будеш ти собі на мнї своє свинське рило острити. (Льв.)

Говорять докучливому чоловікови, що набиває ся зі своїм судом.

2. Свинське рило! (Стежн.)

Прозивають влїзливого, безсоромного чоловіка.

Рим. 1. Бувши в Римі папи не видїти. (Гнїдк.)

Scil. то гріх.

2. Не від разу Рим збудували. (Наг.)

Не від разу доконуєть ся велике дїло.

Римар. 1. Римар — дїдько би го в голову гримав! (Дрог.)

Кляли якогось уприкреного римаря.

Ринський. 1. Дай Боже сто римських! (Кал.)

Жартлива примівка замісь: „Дай Боже здоровлє“.

2. Ой кумонько, як би я ринський мала, я би сї питала, по чому Сороки. (Сор.)

Говорила бідна жінка, у якої кума хотїла позичити ринського.

Рипати ся. 1. Не рипай ся так дуже, бо ся тебе нїхто не боїт. (Лучак.)

Рипати ся тут у значіню гороїжити ся, відгрожувати ся.

2. Рипає сї як на срачку. (Наг.)

Рипає ся тут у значіню бігає часто з хати на двір і з двору до хати.

3. Рипає сї як розвора. (Кутуз.)

Розвора скрипить нераз під великим тягаром.

4. Рипай дверми, коли ти кажут. (Наг.)

Говорять слузї, що спротивляє ся наказови господаря.

Рипіти. 1. Рипит, як би з нього дідько душу тьиг. (Наг.) ...скиру дер. (Наг.)

Про якийсь розпучливий крик.

Рискаль. 1. Рискаль — отець ти маскаль. (Наг.)

Мудроване.

2. Рискаль тай лопата, то твоя вся заплата. (Наг.)

Говорить смерть до чоловіка.

Рити. 1. Не будь тим, що рие. (Ком.)

Не будь свинею.

2. Рив би-с тото, що під плотом лишиш! (Наг.)

Говорить чоловік до такого, що рие під ним, інтриґує против него.

3. Рив, доки жив, а по смерти його зарили. (Наг.)

Говорили про відомого в селї обмівника та процесовича.

4. Рие підомнов, як свиньи в бульбі. (Наг.)

Говорять про такого, що підкопуєть ся під чоловіка і старає ся пошкодити йому. Пор. Слав. II, 100.

5. Рие підомнов, як тота кертиції. (Наг.)

Кертиця (Talpa europaea) рие підземні нори найрадше по городах і коло людських осель.

Рить. 1. Чи хоч, щоб тя кінь ритьов забив? (Лол.)

Кепкують із слабосилого чоловіка, що пхає ся до коний. Рить, срака; ритьов забити — забити одним пердом.

Рів. 1. А в рів срати, як нема своєї хати! (Петр.)

Виганяють безхатного чоловіка.

Рівний. 1. Всї смо в Бога рівні. (Наг.)

Говорять, коли хтось вивисшує себе над иншими.

Рівно. 1. Не рівно Бог людьом ділит. (Наг.)

Одному дає більше, другому менше.

2. Рівно як утьив. (Наг.)

Про рівно виміренний ґрунт.

Рівня. 1. Він не моя рівня. (Луч.)

Говорять про вік або про стан.

2. Знайде рівню рівня, як болото свиня. (Сам.)

Придасть ся свій до свого.

3. Знай сї рівня з рівнею. (Льв.)

Приставай з рівними собі. Пор. Wand. II, Jeder 97.

Рівняти. 1. Бог порівнав кождого. (Кос.)

Думка та сама, що в приказції: „Всї ми перед Богом рівні", тілько висловлена досить недокладно, бо Бог не творить людий рівними, а дає їм ріжні прикмети.

2. Порівняв гори з долинами, а богатах з убогими. (Ільк.)
Твердженє в значіню неможливости: годї порівняти гори з долинами і бідних з богатими.

3. Рівнают го до мої жінки. (Снят.)
Прикладають, помовляють про якісь нечесні зносини з нею.

Ріг. 1. Від рогу до рогу — хто кого ошукає, то хвала Богу. (Ільк.)
Значінє приказки від рогу до рогу неясне. Друга половина іронічна.

2. Піднести роги. (Гнїдк.)
Загордїти, спаношити ся.

3. Показав му роги. (Наг.)
Поставив ся до нього остро, в грізній поставі. Пор. Wand. II, Horn 40.

4. Притерти кому роги. (Льв.)
Присмирити, вкоротити його пиху. Пор. Wand. I, Abstossen 16; II, Horn 43.

5. Роги мужови причепити. (Гнїдк.)
Говорять про невірну жінку. Пор. Тимош. 251.

6. Роги на себе поставити. (Гнїдк.)
Значінє зеясне.

7. Як би мали роги, то би всїх поболи. (ЮКм.)
Про напасливих людий. „Поболи“ від побости, поколоти.

Рід. 1. Великого роду, а нського ходу. (Тереб.)
Говорять про підупалого чоловіка, що хвалить ся своїм родом.

2. Виділам ся з родами. (Лол.)
Роди — близші і дальші свояки.

3. Він уже з роду такий. (Наг.)
Унаслїдив по родичах певні визначні прикмети.

4. В нашім родї таке сї не находит. (Наг.)
Говорять про злочини або якісь погані діла.

5. Ми такого роду, жи пємо горівку, як воду. (Жидач.)
Хвалять ся люди охочі до чарки.

6. Нема роду без вироду. (Ільк.)
Вироди — осібники, окалічені з природи або злочинні, трапляють ся в кождім родї, але де в яких бувають дїдичні. Пор. Нос. ст. 178, 426; Дикар. 1137.

7. Ні роду, ні плоду. (Залїсє)
Говорить безсемейний, самітний чоловік.

8. Рід як рід, коли ми смрід. (Гнїдк.)
Значінє не зовсїм ясне, мабуть самі погані люди.

9. Родом кури чубаті. (Кобр., Петр.)
Деякі моральні або фізичні хиби родичів переходять дуже часто на дїтий. Пор. Нос. ст. 421.

10. Роду без приводу: йик би зачьили бити, нікому би віднькити. (Грин.)
...зачьили... не було кому боронити. (Грин.)
Говорять про великий рід, якого традиція в Гуцульщинї і загалом у горах держить ся доси сильнїйше як на долах.

11. Такий його весь рід поганий. (Наг.)
Говорять про нечесного, напасливого чоловіка.

12. Так му на роду написано. (Кол.)

Таке його призначене, так мусїло з ним бути. Пор. Слав. II. 155.

13. Тілько мого роду й плоду. (Наг.)

Говорить мати про дочку одиначку.

14. То він уже з роду такий. (Наг.)

Сего не навчив ся, се у него вроджене.

15. То в нього в родї так веде сї. (Наг.)

Говорять про сварливих, незгідливих людий, охочих до процесів.

16. Ще з нашого роду не було злого заводу. (Орел.)

Хвалять ся люди своїм чесним, статочним родом.

Рідкий. 1. Зійшло на рідке. (Гнїдк.)

Говорять про збіднїлу родину.

2. На тобі, чоловіче, тото, що рідше та ліпше, а вже тото, що гуще та пуще, то я сама з'їм. (Цен.)

Жартлива примівка про жінку, що давала чоловікови гіршу страву, а сама з'їдала ліпшу.

3. Рідкий гість милий. (Гнїдк.)

Він не надокучить.

4. Хоть рідкого, аби много. (Кол.)

Про чоловіка неперебирчивого на страви.

Рідко. 1. А срав би-с рідше води, тонше волоса, а дальше ніж видиш! (Жовк.)

Прокляте.

2. Куда рідко, туда дри! (Войн.)

Утікай в напрямі найменшого опору, де найменше перешкоди. Пор. Етноґр. Зб. VI, ч. 263.

3. Рідко посїєш, рідко зійде. (Наг.)

Хлїборобський досвід. Пор. Haller II, 13.

Ріжок. 1. На ріжки піднимати. (Гнїдк.)

Брати на себе щось понад свою силу.

2. Своїм ріжком сам сї вичешу. (Яс. С.)

Рожок у значіню рогового гребеня.

Різати. 1. А різала би тї, стругала би тї червінка! (Наг.)

Прокляте.

2. Відрізати ся від кого. (Гнїдк.)

Відокремити ся, зірвати з ким зі стратою.

3. Мене би ся не дорізав. (Гнїдк.)

Говорить худий, малокровний чоловік.

4. Не ріж мене без ножьи! (Наг.)

Можна різати й прикрими словами. Пор. Даль I, 155.

5. Різало би тї в пе́ченї! (Наг.)

Прокляте.

6. Хоть вріж, то не потече. (Ільк.)

Такий худий та засохлий. Не потече scil. кров.

Різдво. 1. Від Різдва до Йорданських свят не можна опихати, бо буде худоба храмати. (Лучак.)

Народне віруване.

2. До Різдва то й зима, а по Різдві то й по зимі. (Кукиз.)

Коло Різдва бувають найбільші морози.

3. Зелене Різдво, білий Великдень. (Льв.)

Метерольоґічна ворожба, що коли на Різдво буває тепло, то на Великдень буде сніґ. Пор. Wand. V, Weihnachten 6; Čelak. 456.

4. Іде не до Ріства, а до Великодне. (Наг.)

Іде не до зими, але до весни. Пор. Даль I, 162.

5. На Різдво обійде ся без паски, а про мак буде й так, а без олію не зімлію. (Ільк.)

Говорив чоловік чим будь задоволений. На Різдво справді паски не печуть, а підчас Різдвяних свят положена загальниця, отже обходять без пісних страв, до яких належать страви з маком і олїєм.

6. Не дивниця, що в Різдві метелиця. (Мшан.)

На те зимова пора.

7. Ни однако за далеко від Різдва до Великодні, як від Великодні до Різдва. (Кольб.)

Від Різдва до Великодня далеко близше.

8. Різдво яло би ся, а Великдень не спив би ся. (Ільк.)

Значінє неясне. Був видно чоловік, якому на Різдво поталанило, а в часї Великодних свят трафило ся якесь лихо.

Різь. 1. В мене нема такої різї. (Збар.)

Різь — різачка, хороба живота і кишок.

Рік. 1. Вже третий рік, як пішов вік. (Наг.)

Як минуло ся добре, щасливе житє.

2. Дійшли му роки. (Мшана)

Доріс пр. до асентерунку.

3. Йиму роки коминами йдут. (Жидач.) ...рік комином вийшов. (Жидач.)

Говорять про наймита, що змінює часто службу.

4. Ідут роки за роками. (Наг.)

Минає ся людський вік. Пор. Wand. II, Jahr 217.

5. Кілько років, тілько віна. (Льв.)

Чим старша дївка, тим більше віно треба дати за нею.

6. Минули вже тоти рокы, як торби оббивали бокы. (Дид.)

Згадка про панщину та про тїсні роки.

7. Пропали ті рокй, що розпирали бокй. (Голешів)

Минули ся часи достатку.

8. Раз в рік Петра. (Тинів)

Раз до року трафляє ся якась особлива радість або прикрість.

9. Раз у рік колька в бік. (Угринів гор.)

Про якусь прикрість, що рідко трафляє ся.

10. Рік ми зійшов, як з батога тріснув. (Льв.)

Минув рік швидко або марно.

11. Рік не батогом тріснути. (Сор.)

В однім році чоловік може зазнати дуже богато доброго або й злого.

12. Рік не вік. (Гнідк.)

Говорять про нещасливо прожитий рік, потїшаючи себе на будуще. Пор. Нос. ст. 421.

13. Рік не пальцьом перекивати. (Дрог.)

Рік не легко прожити.

14. Роком день стає. (Гнідк.) ...ми година... (Наг.)

Говорить чоловік, якому дуже тяжко або нудно жити.

15. Сего року жито сївке. (Котув.)

Значінє неясне, може занадто скоро дозріло і сипле ся з колося.

16. Такі тепер стали роки: зима сї зими ймила. (Берез.)

Про холодні роки з холодними, слотавими веснами й лїтами.

17. Що рік, то прорік. (Наг.)

Говорять, коли у якійсь сїмї що року родить ся дитина. Пор. Нос. ст. 473.

Ріпа. 1. Запалити кому ріпу на поли. (Гнідк.) ...в городї. (Гнідк.) ...на колїнї. (Яс. С.)

Не можна зробити йому нїякого збитка, нїякої шкоди.

2. Ще будеш суху ріпу їв. (Будз.)

Так ворожать перебирчивим.

Ріпяк. 1. Ти хочеш, аби сї ріпйик до риби чепив, коли бо риба гладка. (Карлів)

Ріпяхами називають кілька родів ростин, що мають насїнє уоружене тонкими гачками, що по достигненю легко причіпляють ся чи то до людської одежі чи до скотячої шерсти.

Рісний. 1. Рісний як панцьи́р. (Наг.)

Про рясний плід на дереві. Натяк на давні панцирі, роблені зі штучно і рясно позсилюваних залїзних колїсець.

Річ. 1. Добра то річ із за чужого плечьи свої ноги попасти. (Наг.)

Ощадити собі роботи або ходу коштом чужої працї.

2. Коль не річ, то не їдж! (Пост.)

Коли тобі не смакує.

3. Наша річ просити, ваша річ не йти. (Балиг.)

Особливе правило приличности при запросинах на празник.

4. Не велика річ: не варила нїц. А про що? Бо не було що. (Явор.)

Говорила бідна господиня жартуючи собі зі своєї біди.

5. Не річ наказати, треба показати. (Льв.)

Приклад важнїйший від поученя. Пор. Muka 2478.

6. Оте менї річ! (Лучак.)

Отсе рація, се доказ або рада.

7. Річ му умкло. (Мшан.)

Запїмило його, не міг сказати слова.

8. Та са́ма річ. (Броди)

Те саме сказано.

9. То головна річ. (Наг.)
Се найважнїйше.

10. То не моя річ. (Наг.)
Се менї байдуже, сего не зроблю.

11. Що не до речи, не кладім до печи. (Орел.)
Говорять про щось недоладне, що не йде до дїла.

12. Що не річ, то не їдж. (Доброс.)
Що не відповідне, того не роби або не говори. Варіянт до ч. 2.

Робак. 1. Я такий робак, що ще й не подумаю, а вже зробю. (Ц. н.)
Жартував сам із себе нерозважний чоловік.

Робити. 1. Або роби, або сїди, або спи. (ЮКм.)
Говорять до непосидючого нероби.

2. Аж ми сї не знатйщо робит. (Наг.)
Не можу витримати, щось допікає менї.

3. А робив бис грудьми! (Наг.)
Проклятє. Робити грудьми — важко дихати.

4. А робив би-сь? — Най ко! — А їв би-сь? — Дай ко! — Оженив би-сь ся? — Ого! — А сорочка де? — Мовчи! (Ільк.)
Кепкують із нероботящого голодранця.

5. А робив би-с під себе! (Наг.)
Проклятє: щоб ти у тяжкій недузї срав під себе.

6. А то би с робив чужими руками! (Наг.)
Дорікають лїнивому або такому, що любить послугувати ся иншими.

7. А що вони там робили? — Табаки понюхали, ради послухали тай до дому пішли. (Луч.) ...бесїди... (Наг.)
Жартливий вислов про приємне проводженє часу людий, що не мають пильної роботи.

8. А що робите? — От що лекше. (Наг.)
Говорить чоловік занятий дрібною, щоденною хатною роботою.

9. А якже! Не буду нич робити, лем Пилипа женити! (Балиг.)
Не мав би лїпшої роботи. Говорять про всяке непильне або маловажне дїло. Пор. II, Пилип 3, 4.

10. Ви так робите, як якис казав. (Невід.)
Значінє неясне.

11. Він так робит, як піп через ріку паски сьвйнтит. (Корч.)
Про недбалу, невикінчену роботу.

12. Годї так робити, як хотїти, треба так як мочи: троха в день, троха в ночи. (Ком.)
Говорять про якусь примусову роботу.

13. Єден робит очима, а другий плечима. (Лучак.)
Значінє неясне.

14. Є що робити, а нема чим платити. (Залуче)
Говорить незаможний властитель занедбаного господарства.

15. За простй-біг робити. (Кол.)
Робити за дармо.

16. Зробив своє тай пішов. (Наг.)
Зробив, що до него належало, зробив якусь пакість.
17. Зробив, що до нього належьило. (Наг.)
Сповнив свій обовязок.
18. Зробив, що му ся патрило. (Турка)
Зробив по своїй волї, як йому подобало ся.
19. Коби дома робив, то би й дома роботу знайшов. (Петр.)
Говорять про лїнивого чоловіка, що шукає посторонього зарібку.
20. Коби робив Тома, найшов би роботу дома. (Петр.)
Про лїнивого Тому, якому дома не хотїло ся робити.
21. Кождий на себе робит. (Наг.)
Працює для власної користи.
22. Коли-сь робив, як пристало, не плач, що ся не удало. (Замул.)
Чесна праця сама собою дає задоволенє, а за успіх не можна ручити. Пор. Adalb. Robić 22.
23. „Коли то зробиш?“ — „З неділї будь котрого тижне“. (Бел.)
Зроблю невідомо коли.
24. Ледвенькі ти тото зробиш. (Наг.)
Сумнїв, чи хтось доконає те, що взяв ся робити.
25. Ледво з сотнов бідов якось то зробив. (Лім.)
Зробив з крайнїм напруженєм сил, не уважаючи на всякі перешкоди.
26. Лїпше робити руками, як головов. (Вовчинець)
Лекша фізична робота як духова.
27. На горло робити. (Гнїдк.)
Мова про пяницю, що пропиває все, що заробив.
28. На дїдька ти тото робиш. (Наг.)
Даремна, непотрібна твоя робота.
29. На ослїп робити. (Гнїдк.)
Робити без обдуманя, без пляну.
30. Наробив сї до десьитого поту. (Наг.)
Натрудив ся, намучив ся.
31. На що чоловік робит? На біду. (Наг.)
Робить на те, щоб заспокоювати необхідні потреби свого бідного житя.
32. Не все сї то робит, що сї говорит. (Наг.)
Говорять, коли хтось грозить комусь.
33. Не всьо так робить ся, як в параґрафі написано. (Глещ.)
Лекше уложити припис, нїж виконати його.
34. Не знаєш, що робити? Поплюй в руки! (Наг.)
Жартують із такого, що надумуєть ся починаючи роботу.
35. Не зробиш му квасно. (Гнїдк.)
Не зробиш йому неприємности.
36. Ней трошки вробит, а прийизно. (Грин.)
Про веселого, охочого робітника.
37. Не роби грудьми, не будеш людьми. (Доброс.)
Значінє неясне. Робити грудьми — тяжко дихати.

38. Не роби так, бо гріх. — Е, гріх у міх, а спасеніє в торбу, а хто буде на перешкоді, того в морду. (Буск.)
Вимовляють ся від закиду, що гріх щось робити.
39. Не робит і за пса. (Наг.)
Про лінивого чоловіка. Пор. Wand. V, Arbeiten 163.
40. Не робит сильне, але спосібне. (Луч.)
Самою силою без вправи можна більше напсувати як наробити.
41. Не робім з розгоном, але з розумом. (Підгірки)
Ліпше робити розважно а помалу, ніж швидко а недбало.
42. Не хочеш робити з людьми, бода-с робив грудьми. (Ком.)
Клепуть такому, що занедбує свою роботу.
43. Нічого не зробиш, хоть би-с по́-шию брив. (Вовчк.)
Бристи по шию тут у значіню докладати всїх можливих сил і способів.
44. Овва, шо ми зробиш! Підпалиш ми хату, коли я ни маю. (Кольб.)
Кепкує собі чоловік, що чує себе свобідним не маючи нічого стратити.
45. Ой, куме! чому за вами іно єден сніп, а за мнов два? — А, господарю, бо ви робите собі, а я вам. (Мик. н. Дн.)
Хто робить для себе, тому робота йде спірнїйше ніж тому, хто робить для иншого.
46. Ой роб, поки не підеш в гроб. (Мик. н. Дн.)
Така людська доля, щоб робити до смерти.
47. По моїй голові роби си що хочеш. (Вел. Очи)
Говорив чоловік непослушному синови, що по його смерти буде мати повну свою волю.
48. Роби, а прикрадай, то будеш богатий. (Лучак.)
Кепкують над злодійкуватим богачем.
49. Робив, на себе ся дивив. (Льк.) Робит, на себе сї дивит. (Наг.)
Робить недбало, не вважаючи на те, як робить.
50. Роби война, роби! (Ю. Км.)
Война тут у значіню сварки або хатної бійки.
51. Роби небоже, то й Бог поможе. (Тереб.)
Заохота до чесної, щирої праці. Пор. Adalb. Robić 62; Wand. I, Arbeiten 4.
52. Роби, роби, а до гробу ся диви. (Вел. Очи)
Для робучого чоловіка смерть являєть ся увільненєм від праці.
53. Роби, роби, а їсти нема що. (Наг.)
Говорить чоловік, якого праця йде марно.
54. Роби, роби, та й нічого не доробиш сї. (Наг.)
Говорить наймит, що мусить робити на инших.
55. Роби, роби, Дубе; яке зробиш, таке буде. (Бібр.)
Яка праця, такий її здобуток.
56. Роби тай роби до зложіня рук. (Вел. Очи)
Доля робучого чоловіка. Зложенє рук — покійника по смерти наряджують складаючи йому руки на груди.

57. Робит, бодай му грудьми робило! (Наг.)
Кленуть лінивому, недбалому робітникови.

58. Робит война в хаті що дньи, що години. (Наг.)
Про сварливого, скорого до бійки чоловіка.

59. Робит з чорного біле, а з білого чорне. (Наг.)
Говорять про брехуна або про адвоката. Пор. Libl. 191.

60. Робити з г—ці сани. (Наг.)
Поховзнути ся на снїгу або на леду і впасти назад.

61. Робити з кого дурня. (Кол.)
Ошукати, дурити.

62. Робити з писка хольиву. (Наг.)
Брехати, обмовляти.

63. Робити з рота с—у. (Наг.)
Блювати.

64. Робити з себе сьміх. (Наг.)
Удавати дурня, смішити людий своїм виглядом або балаканєм.

65. Робити кажут, їсти не дают. (Наг.)
Нарікає наймит на скупу господиню. Пор. Adalb. Robić 48.

66. Робити му ся не хоче, тай жиє мантячками. (Луч.)
Жиє з ошуканства, з дуреня людий.

67. Робити нї сїло нї пало не годит ся. (Крех.)
Необдумана робота не веде до пожаданої цїли.

68. Робити, то не жертувати. (Наг.)
Треба робити з застановою і повагою.

69. Робити, то не меду лизати. (Наг.)
Робота не роскіш.

70. Робити, то треба впріти і змерзнути. (Наг.)
Робота не зважає на пору; треба робити в догідну і недогідну погоду.

71. Робиш як бéзум. (Наг.)
Робить як дурний, без застанови.

72. Робити як у пана, їсти як у драба. (Яс. С.)
Жалує ся наймит у богатого а скупого господаря.

73. Робит, робит, а не видно нї за ним, нї перед ним. (Наг.)
Про безплодну, недохідну роботу. Пор. Adalb. Robić 55.

74. Робит так, як би ся гріха не боял. (Льв.)
Робить безсовісно, не почуваючи ся нї до якого обовязку.

75. Робит як віл у ярмі. (Наг.)
Робить тяжко, непаставно. Пор. Adalb. Robić 51; Wand. I, Arbeiten 71.

76. Робит як дурень, а не як товариш. (Лучак.)
Мимоволї робить якісь прикрости або збитки.

77. Робит як за Біг-заплать. (Наг.)
Про недбалого робітника, що робить так, немов би йому за те нічого не платили. Пор. Wand. I, Arbeiten 68.

78. Робит як за напасть. (Наг.)
Робить нехотячи, мов силуваний. Пор. Adalb. Robić 47; Wand. 1, Arbeiten 79; Arbeitsader 1.
79. Робит як за панщину. (Наг.)
Робить мов під примусом, неохітно. Пор. Adalb. Robić 52; Wand. I, Arbeiten 163.
80. Робю, як кінь у кираті. (Наг.)
Робить серед найприкрійших обставин. Кінь у кираті мусить ходити все довкола на однім місці. Кират — з німецького Kehrrad, машина порушувана кінською силою. Пор. Wand. I, Arbeiten 78.
81. Робит, як Лелюм-Полелюм. (Коб.)
Робить помалу, ліниво. Пор. Adalb. Robić 53.
82. Робит, як мокре горит. (Наг.)
Робить ліниво. Пор. Schlei. 177.
83. Робит, як не своїми руками. (Наг.)
Робить незручно, ліниво.
84. Робит, як пес за варстатом. (Льв.)
Робить погано, не робить нічого.
85. Робит, як чорний віл. (Бергом.)
Про важку, невилазну працю бідного чоловіка. Пор. Wand. I, Arbeiten 71.
86. Робит, як чужими руками. (Лучак.)
Чужими руками дуже вигідно робити, але треба платити. Пор. Слав. II, 95.
87. Роби, що хоч. (Ю. Км.)
Вислов непорадности, коли чоловік не знає, що робити.
88. Робіт, як вас Бог навчив. (Товсте)
Говорять чоловікови, який не хоче слухати посторонньої поради.
89. Роблю, аж ми скіра з рук лізе. (Льв.)
Робить якусь тяжку ручну роботу.
90. Робю, аж ми очи з голови лізут. (Наг.)
Говорить чоловік, що мусить двигати якісь тяжкі тягарі.
91. Робю, аж си рук не чую. (Наг.)
Мова про знечулене рук або про затерпнене від великої натуги і болю мязів.
92. Само сї нічо не зробит. (Наг.)
Треба до всего рук доложити. Пор. Adalb. Robić 63.
93. Сам собі зробю, сам собі ззїм. (Наг.)
Говорить чоловік задоволений сам собою. Пор. Wand. I, Arbeiten 6.
94. Своїм Богом робити. (Гнїдк.)
Робити по своїй уподобі.
95. Так єм зробив, як кобилї Павла. (Орел.)
Зробив не до ладу.
96. Так робить, як попів наймит: як їсть, то ся роздягає, а як робить кожух бере. (Гол.)
Попів наймит у приказках і загалом у народній традиції являєть ся уособленєм лінивого, а при тім хитрого слуги, що рад би збути роботу дармичкою. Пор. Wand. I, Arbeit 72.

97. Так робит, як попів наймит: як сїдає їсти, то ся розгорне, а до роботи бере на себе кожух. (Петр.)
Варіянт до попер.

98. Ти днись роби, я своє вже зробила. (ЮК.)
Говорила стара свекруха до невістки.

99. Ти робиш, а біда сї тїшит. (Наг.)
Біда чигає на плоди працї бідного чоловіка.

100. Ти тілько зробиш, що кіт наплаче. (Сор.)
Не зробиш нїчого.

101. Тото зробиш підсвистуючи. (Наг.)
Се буде легка робота.

102. Усе добре робити, але не разом. (Карл.)
Нараз двох робіт не зробиш.

103. Хто не робит, той голий ходит. (Наг.)
Бо не заробить на одежу.

104. Хто не робит, той їсти не повинен. (Наг.)
Основний прінціп соціяльного житя, щоб не було дармоїдів. Пор. Wand. I, Arbeiten 55.

105. Хто не робить, той не їсть. (Мик. н. Дн.)
Недокладний варіянт попер. ч. Пор. Adalb. Robić 28. Мб. най не їсть.

106. Хто нїчого не робит, той нїколи не має часу. (Кол.)
Йому все здає ся, що він чимось дуже занятий.

107. Хто робит з ласки, тому ласкою платят. (Гнїдк.)
Робити з ласки — іронїчно: робити недбало, як будь, а за таку роботу буває й плата менша.

108. Хто робит, на того ще більше роботи звалюют. (Наг.)
Лїниві мають звичай вислугувати ся роботящим чоловіком.

109. Хто робит, того ще й бют. (Наг.)
Мова про робучого коня, а образово також про всякого робітника, на якого налягають ріжні напасти.

110. Хто робит, той їсти хоче. (Наг.)
Бо робота виснажує орґанізм. Пор. Adalb. Robić 30.

111. Хто робит, той має. (Наг.)
Звичайно доробляє ся чогось. Пор. Wand. I, Arbeiten 42.

112. Хто робить, той ся доробить. (Ільк.)
Надїя всякого роботящого чоловіка. Пор. Adalb. Robić 32.

113. Хто робит, той сї доробит біди на голову. (Наг.)
Іронїчно про нещасливого чоловіка, на якого не вважаючи на його працю спадають самі нещастя.

114. Хто робит, той щось приробит. (Наг.)
Додасть щось до суми людської працї. Пор. Wand. I, Arbeit 18; Adalb. Robić 33.

115. Хто робит, тому варта їсти дати. (Наг.)
Говорять про пильного і дбалого робітника.

116. Хто робит, тому сї не кучит. (Дрог.)
Не має часу нудити ся. Пор. Wand. I, Arbeiten 39.
117. Хто хоче робити, роботу знайде. (Наг.)
Роботи все більше як робучих рук. Пор. Wand. I, Arbeiten 37, Arbeiter 20.
118. Щож я буду робила, нещаслива година! Коноплї не терті, а діти обдерті! (Кукиз.)
Нарікала бідна господиня, що не мала часу потерти коноплї.
119. Що зробиш, то так, як у кішени маєш. (Наг.)
Буде тобі готове.
120. Що зробю, то буде зроблено. (Наг.)
Говорить тямучий, зручний робітник.
121. Що маєш зробити завтра, то зроби нинї, а що маєш звїсти нинї, то звїж завтра. (Кольб.)
Правило зовсїм невірне, бо завтрішної роботи нїхто не зробить нинї, бо кождий день має свою роботу, а завтрішною їдою нїхто нинї не буде ситий.
122. Що маєш зробити нинї, то не відкладай, а що маєш з'їсти нинї, відложи на завтра. (Льв.)
Говорить роботящий, а ощадний чоловік, що рад би упорати за дня свою денну роботу і волить тимчасом не доїсти. Пор. Слав. I, 230, 231; Adalb. Robić 6.
123. Щом зробив, з тим сї не таю. (Наг.)
Се видно всїм людям.
124. Що му хто зробит? Ріпу му спалит? (Кобил.)
Він не має нїчого до страченя. Пор. Ріпа 1.
125. „Що робити, щоби стати богатим?“ — „Треба стати на рік свинею.“ „А по роцї що буде?“ — „По роцї привикнеш і дальше будеш нею!“ (Монастирок)
Іронїчне правило, як стати богачем.
126. Що робиш? Г—о дробиш. (Наг.)
Говорять такому, що робить якусь паскудну, непотрібну роботу. Пор. Adalb. Robić 7.
127. Щось робит, а нима нї за ним, нї пирид ним. (Жидач.)
Про недоладну, неспору роботу.
128. Що хто роби, сам собі робит. (Наг.)
Робить на власну відвічальність. Пор. Слав. I, 243.
129. Я вже як хто хоче, так робю. (Богор.)
Робить те, що йому кажуть.
130. Як бим била нич ни робила, тілько пец помелятьом замітала, то бим заслужьила на поховок за такі роки. (ЮК.)
Говорила жінка, що проробивши весь вік не мала де притулити ся на старість.
131. Як зробиш, так сходиш. (Коб.)
На яку одежу заробиш, таку будеш носити. Пор. Wand. V, Arbeiten 110.
132. Як не зробиш тепер, то не зробиш і в четвер. (Льв.)
Говорять про пильну, невідкладну роботу.

133. Як робим, так ся маєм. (Гнідк.)
Від нашої роботи залежить наше поводжене.
134. Як ся не зробит тепер, то хіба в четвер. (Княж.)
А все таки мусить бути зроблено.
135. Як хто робит, так і має: прийде зима, то зазнає. (Ком.)
Хто робить, той збирає запас на неробітну пору.

Робітник. 1. Оден робітник тай оден наставник. (Сор.)
Кепкують із бідного господаря, що сам собі пан і слуга.
2. Ой ти мій робітнику непреторонний! (Наг.)
Говорять нездібному, незручному робітникови.
3. Ох ви мої робітники неплачені! (Наг.)
Говорять до таких, що роблять те, чого їм не велено.
4. Пізнати робітника по їді. (Мик. н. Дн.)
Хто більше робить, той більше їсть.
5. Робітник, як з клоча батіг. (Григ., Сіт. Б.)
Про слабовитого, недолугого робітника.
6. Такий в тебе робітник, як з Цигана сьвятец. (Кол.)
Про непотрібного, непослушного робітника.
7. То робітник до готової миски. (Льв.)
Про дармоїда.
8. То такий робітник, що собі й на Хребті горі сьвіта зайде. (Наг.)
Про запопадливого, невтомного робітника, що скрізь уміє дати собі раду. Хребта гора — верх Діла над Натуєвичами, що вистирчає над лїсовою лїнїєю голим шпилем.

Робота. 1. А де моя робота? (Наг.)
Невже вона нї нащо не здала ся? Говорять про змарновану роботу.
2. А до сто чортів с таков роботов! (Княж.)
Кленуть на непотрібну, недоладну роботу.
3. А пся твоя погана робота! (Наг.)
Лають непутящого робітника.
4. Без роботи день роком стає. (Наг.)
Неробітящому довжить ся кождий день надмірно.
5. Без роботи чоловік не вижиє. (Наг.) ...не вітримає. (Берез.)
Робота — неминуча потреба людського житя.
6. Без роботи чоловікови нудно. (Наг.)
Робота заповнює наше житє, а без неї воно порожне.
7. Без роботи ще ніхто не вмер, хіба без хлїба. (Наг.)
Бо чоловік не хотячи вмерти з голоду завсїди знайде собі роботу.
8. Бери сї до роботи! (Наг.)
Говорять такому, що отягаєть ся від роботи.
9. Бодай ті моя робота побила! (Наг.)
Щоб тобі не вийшла на добро. Клене слуга господаря, що не заплатив йому за його роботу.
10. Боїш сї роботи, як дідько свяченої води. (Наг.)
Говорять про налогового неробу. Пор. Wand. I, Arbeit 154.

11. Буде прут у роботї. (Наг.)
Грозять дитинї, що побють її прутом.
12. Буде с—ка в роботї. (Наг.)
Грозять побитем.
13. Будеш у роботї. (Наг.)
Зазнаєш клопоту, будеш битий.
14. Було там роботи! (Наг.)
Було трудне дїло.
15. Вже по всї роботї. (Наг.)
Вже по всьому, скінчене дїло.
16. Взьив сї твердо до роботи. (Наг.) ...щиро... (Наг.)
Про завзятого, роботящого чоловіка.
17. Вийшло ми з роботи. (Голг.)
Відвик я від такої роботи.
18. Вийшов єм з роботи. (Наг.)
Відвик я се робити, не вмію се зробити.
19. Відвик від тьижкої роботи. (Наг.)
Звик на легку роботу.
20. Відпав від роботи. (Наг.)
Спротивив ся, покинув роботу.
21. Відхотїло му сї тої роботи. (Наг.)
Покинув її, занехав розпочате дїло.
22. Він звис на чужу роботу. (Наг.)
Привик користувати ся чужою працею.
23. Він собі тоту роботу по́-лехки бере. (Наг.)
Має її за байдуже, не прикладає ся до неї.
24. Він тьижкий до роботи. (Наг.)
Про чоловіка, який швидко втомляє ся, якому робота приходить важко.
25. Вона така до роботи, як кобила щира. (Підгородцї)
Говорять про здорову, роботящу жінку.
26. В роботї ми догани не дасте. (Наг.)
Я добрий робітник, знаю своє дїло.
27. Все в роботї, як вів у ярмі. (Наг.) ...як кінь у кираті. (Наг.)
Про ненастанну, затяжну роботу.
28. Вс—ти сї в таку роботу. (Наг.)
Вона нї до чого не здала.
29. Всьої роботи до смерти не переробиш. (Наг.)
Робота все одна і що день инша. Пор. Wand. I, Arbeit 77.
30. Годї роботї настарчити. (Наг.) ...дати раду. (Бор.)
Нема сили спромогти всю роботу, яка насуває ся в данїй хвилї.
31. Гони до роботи! (Наг.) Руш... (Карл.)
Наганяють лїнивого робітника.
32. Горит му робота в руках. (Вороцїв)
Говорять про палкого, невтомного робітника. Пор. Adalb. Robota 13; Даль I, 546.

33. Дідько роботи не возьме. (Наг.)
Говорить лінивий робітник, якому байдуже про докінчене роботи, аби лише спочити.
34. Добра ми то робота. (Наг.)
Іронічно про лиху роботу.
35. Добра робота, лише малий день. (Підгірки)
За мало дня для такої роботи.
36. Добрий до роботи. (Наг.)
Говорять про пильного, роботящого чоловіка.
37. До г—ці з таков роботов. (Наг.)
Вона ні на що нездала, треба переробдювати.
38. До роботи вас нема, а до миски є. (Наг.)
Говорить мати до недорослих, лінивих дітий.
39. До роботи закоти рукави тай закуси зуби. (Наг.)
Закочують рукави роблячи щось мокре, а закусують зуби підіймаючи щось тяжке або рубаючи щось тверде.
40. До роботи заправйий від ма́леньку. (Наг.)
Селянські діти від малку привикають до ріжнородної роботи.
41. До роботи мама, до музики я сама. (Сор.)
Говорила весела, танцюриста дівка, що не потягала до роботи.
42. До роботи не лінуй сї. (Наг.)
Упімнене лїнивому чоловікови.
43. До роботи ни силуй, а до їди таки бий. (Кольб.)
Говорив Циган господареви наймаючи свого сина на службу.
44. До роботи не силуйте, а до миски, то й бийте! (Наг.)
Варіянт до попер.
45. До роботи тї нема, а до миски ти перший. (Наг.)
Говорять лінивому а їстовитому дармоїдови.
46. До роботи треба скинути фарботи. (Петр.) ...чоботи. (Залїсє)
Фарботи — святочне, дороге убране. Деякі роботи робить ся босо або в постолах замісь чобіт.
47. До тої роботи тре добре рукави засукати. (Наг.)
Треба добре натужити свою силу. Говорять про важку роботу.
48. Занедбав свою роботу зза чужого клопоту. (Турка)
Комусь чужому трафила ся лиха пригода, і чоловік покинув свою роботу, щоб ратувати чужого.
49. З ним трудна робота. (Наг.)
Він нетовариський, не слухає ради, тяжкий до роботи.
50. З роботи не виходжу. (Наг.)
Одну зробю, друга настигає.
51. З тої роботи хиба язик вивалю тай перед чісом здохну. (Вел. Очи)
Говорив чоловік перетяжений тяжкою роботою.
52. Кобим така до роботи, як до танцю, до охоти. (Наг.)
Говорила весела, танцюриста дївка.

53. Коби робота, а руки будут. (Наг.)
Роботи звичайно більше як рук для її виконаня.
54. Кому роботи, а панови зальоти. (Наг.)
Пан має богато вільного часу на залицяне.
55. Мене за роботу любийт. (Наг.)
Говорив пильний і охочий робітник.
56. Міні тої роботи на єден дух ніщо. (Наг.)
Вона для мене легка, зроблю її швидко.
57. Мою роботу кожде знає. (Наг.)
Говорив наймит, що служив у многих господарів.
58. Моя робота вже вриват ся. (ЮК.)
Вже мені не стає сили до роботи.
59. Набрав роботи, як віл на роги. (Наг.)
Взяв ся до якоїсь надсильної роботи, або набрав богато зобовязань на роботу.
60. Надсадив сї роботов. (Наг.)
Перепрацював ся, захорів від надмірної роботи.
61. Найде сї й псу робота. (Наг.)
І найбільшого лінюха заставлять щось робити.
62. Напер на роботу. (Наг.) Нагрів... (Берез.)
Взяв ся жваво, всею силою до роботи.
63. На роботї з заду волоче сї, а за хлопцьом троха не встече сї. (Сор.)
Про лїниву і кохливу дївку.
64. На роботу вигнали. (Наг.)
Говорять про панщизняну або шарваркову роботу.
65. На роботу нема сьвйита. (Наг.)
І свято не обійде ся без роботи.
66. Насїла на мене трояка робота. (Наг.)
Настигли разом три роботи.
67. Не виведе кінцьи тий роботї. (Бор.)
Не довершить її, не добере в нїй ладу.
68. Не даш ти ради тій роботї. (Наг.) ...ладу... (Бор.)
Не виконаєш, не довершиш її.
69. Не квап сї з роботов. (Наг.)
Роби звільна але порядно.
70. Не може сї наїсти тої роботи. (Наг.)
Говорять про чоловіка, якому ніколи не досить роботи.
71. Нїхто всеї роботи не переробит. (Наг.)
Але кождий повинен зробити, що може.
72. Ніяка його робота. (Лім.)
Про недотепного робітника, що трудить ся безуспішно.
73. Ото ми робота! (Наг.)
Про якесь незвичайне дїло або наглу пригоду.
74. Пильнуй своїї роботи! (Наг.)
Не мішай ся до чужої.

75. По роботах празники. (Гнїдк.)
В часї лїтнїх робіт нема урочистих свят, а вони починають ся з кінцем серпня. Пор. Wand. I, Arbeit 108.

76. По роботї й спочити не гріх. (Наг.)
В лїтї таким днем спочинку буває недїля, в яку по обідї всї хатні звичайно йдуть спати. Пор. Adalb. Robota 14.

77. По роботї пізнати майстра. (Ільк.)
Лихий майстер доброго дїла не зробить. Пор. Wand .I, Arbeit 2, 81; Adalb. Robota 33.

78. При роботї весело. (Наг.)
Коли мірно йде гуртова робота, то всї тїшать ся. Пор. Wand. I, Arbeit 11.

79. При роботї черева не виплесеш. (Наг.)
Бо часто треба його згинати. Череватих людий не люблять, уважаючи їх неробами.

80. При роботї швидко чьис минає. (Наг.)
Чоловік не тямить про час проведений у роботї. Пор. Wand. I, Arbeiten 38.

81. Прихопив сї до роботи, як голодний до росольники. (Наг.)
Про такого, що раптово і швидко робить якусь не дуже приємну роботу.

82. Проїла ми сї тота робота. (Наг.)
Надокучила, назвірила ся.

83. Робота мі згорбила, не роскіш. (Наг.)
Говорив чоловік, що згорбив ся від роботи.

84. Робота му споро йде. (Наг.)
Він жваво доводить її до кінця.

85. Робота не дає журбі журити ся. (Вікно)
За роботою чоловік забуває про свою журбу. Пор. Wand. I, Arbeit 11, 29, 32.

86. Робота не напасть. (Наг.)
Вона — соціяльний обовязок.

87. Робота не стид. (Льв.)
Пор. Wand. I, Arbeit 37, 55; Adalb. Robota 17.

88. Робота не чекає. (Наг.)
Її легко спізнити.

89. Робота сї робит, то й хлїб сї їсть. (Наг.)
При горячих роботах минає ся богато хлїба.

90. Робота чоловіка на світї держит. (Карл.)
Вона основа людської цівілїзації. Пор. Wand. I, Arbeit 12.

91. Робота, що нема коли дихнути. (Наг.)
Спішна, загарлива робота.

92. Роботи без кінця і міри. (Стан.)
Нарікає чоловік на надмір роботи.

93. Роботи по вуха. (Наг.)
Нема свобідної хвилї, простовільної години.

94. Роботї нїколи кінцьи нема. (Наг.)
Одна робота насуває богато інших.

95. Розвйнзав єм сї з тов роботов. (Наг.)
Закінчив її або спекав ся її, покинув.
96. Розложила роботу, як Марисї таниц. (Жидач.)
Танець в часї лїтнїх робіт відкладають звичайно на суботу.
97. Сїм робіт, тай тим охота. (Ком.)
Говорять про чоловіка, що з однакою охотою робить рівночасно ріжні роботи.
98. Смердит му робота. (Наг.)
Про лїнивого, апатичного чоловіка. Пор. Adalb. Robota 28.
99. Спорит му сї робота. (Наг.)
Іде швидко наперед, наближає ся до кінця.
100. Стьигнув єм сї при роботї. (Наг.)
Охляв, ослаб, виснажив ся.
101. Така робота нї для пса нї для кота. (Наг.)
Недоладна, несистематична робота.
102. Така робота псу на буду. (Льв.) ...на онучі. (Голоб.) ...на ходаки. (Наг.)
Непотрібна, нї до чого, нездала робота.
103. Така твоя робота, як голодного с—ньи. (Наг.)
Говорять, коли комусь робота йде пиняво і мляво.
104. Така то му робота ся водила. (Липовець)
Така бувала його робота, добра або лиха.
105. Тепер у нас горьича робота. (Наг.)
Говорять в часї косовицї, жнив або возовицї.
106. Тибе так бире сї робота, як горох сьцїни. (Жидач.)
Докоряють лїнивому чоловікови.
107. Тибе так робота бире сї, як вогень води. (Жидач.)
Йому зовсїм не хоче ся робити.
108. Ти така до роботи, як я до книжки. (Жидач.)
Говорив неписьменний чоловік до лїнивої жінки.
109. Ти така до роботи, як я до танцю. (Жид.)
Говорять старі жінки молодим.
110. Ти такий до роботи, як я до пюра. (Жидач.)
Варіянт до ч. 108.
111. Тілько роботи, що нема сї коли в голову пошкробати. (Наг.)
Говорять в часї, коли припаде нараз кілька пильних робіт.
112. Тобі, бачу, робота не пахне. (Наг.)
Не тягне тебе до неї. Пор. Adalb. Robota 10.
113. Тобі за тою роботою зазулї закує. (Сор.)
Говорять про запізнену, лїниво ведену роботу.
114. То пуста робота. (Наг.)
Непотрібна або безплодна.
115. То така пенява робота, що годї. (Котуз.)
Робота затяжна, яку годї швидко скінчити.
116. То така робота, що може почекати. (Наг.)
Не пильна робота.

117. У мене як робота, то робота. (Наг.)
Говорить чоловік, що не любить відривати ся від розпочатої роботи.

118. Ци тілько всьої роботи? (Наг.)
Питає роботящий чоловік по скінченю якоїсь одної роботи.

119. Цікавий до роботи. (Лол.)
Охочий, зручний до праці.

120. Шкода роботи. (Наг.)
Не варто було починати.

121. Шукай си роботи! (Наг.)
Не дармуй, знайди собі якесь діло.

122. Щось мі не тьигне до тої роботи. (Наг.)
Не вірю в її успіх, не маю до неї охоти.

123. Що ті сї за робота вьъила? (Наг.)
Говорять, коли хтось робив якусь непотрібну або невідповідну роботу.

124. Я вам сї в роботи віддьичу. (Наг.)
Стану вам у пригоді в часї жнив або косовиції.

125. Я вас у роботи послухаю. (Наг.)
Прийду вам робити в часї жнив або косовиції.

126. Я від роботи не втїкаю. (Наг.)
Я не цураю ся роботи.

127. Яка робота, така заплата. (Ільк.)
Загальна житєва практика. Пор. Schlei. 150, 183; Muka 1462, 1467; Wahl. II, 15; Libl. 96; Hempel 4180, 4181; Wand. I, Arbeit 60, 104, 142; Adalb. Robota 7.

128. Як на роботу не нагрієш, то вна тобі на карк сьиде. (Страт.)
Занедбана робота мстить ся на чоловіцї і на його господарстві.

129. Я при тїй роботї здоровйи положив. (Наг.) ...стратив. (Наг.)
Говорить чоловік, хорий із перепрацьованя.

130. Я свою роботу зробю по видку, бо в вечір нездало. (Богор.)
Говорить чоловік кваплячи ся скінчити свою роботу завидна.

131. Я сї роботов не надаражьию. (Наг.)
Не цураю ся її, не добираю собі, роблю, що треба.

132. Я сї свої роботи не повстидаю. (Наг.)
Говорить чоловік певний того, що зробить своє діло добре. Пор. Adalb. Robić 49.

Рогатий. 1. Рогата душа, що не вийде з тїла. (Гнїдк.)
Говорять, коли чоловік тяжко умирає.

Рогатин. 1. А відки ти? — З Рогатина. — А чий ти? — Попів слуга. — А робив бись? — Най но! — А їв бись? — Дай но! — А пироги? — Хоть два. — А женив бись ся? —У-га! (Отинев.)
Жартлива розмова.

2. Рогатин — Богови побратим. (Ільк.)
Приказка про місто Рогатин.

Рогач. 1. Як є рогачі, знайдут ся сватачі. (Дид.)
Рогачі — воли з великими рогами, символїчно замісь богате віно за дочкою.

Родина. 1. Зєть не родина, невістка не дитина. (Жидач.)

А все таки вона належить до сїмї.

2. Лучше на родинї кости положити, як на чужинї слави добувати. (Явор.)

Приказка мб. книжного походженя. Пор. слова половецького хана до співака Оря в староруській піснї про зїлє євшан.

3. Най си там із свойов родинов бесїдує! (Наг.)

Говорять про покійника.

4. Не дасть того до́бра родина, що зла городи́на. (Ільк.)

Лихий огород все таки зародить більше, ніж можна надїяти ся дарунку від найлїпшої родини.

5. Не поможе й родина, що дасть зла година. (Гнїдк.)

В нещастю чоловік звичайно найменше може числити на найблизшу родину.

6. Татова та чоловіча родина, то далека. (Сор.)

Жіноча родина по старому звичаю уважає ся близшою від чоловічої.

7. Тото менї не родина, що мене не родила. (Мик. н. Дн.)

Говорять дїти про мачуху.

Родини. 1. Кому ро́дини, а минї хо́дини. (Дар.)

Ро́дини — народженє дитини, по селах звичайно нагода, при якій сходять ся близші і дальші сусїди та свояки.

Родити. 1. Боже роди й на тоти, що скачут через плоти! (Дид.)

Мова про псів, але також про злодїїв.

2. Дем ся родила, там і кропива мила. (Дид.)

У рідним місцї чоловік освоює ся з найбуденнїйшими, навіть з докучливими предметами.

3. Де родила, там лишила. (Дид.)

Про жінку, що покинула свою новонароджену дитину десь у відлюднім місцї, де її вродила.

4. Не знаю, коли-м си родив, не знаю, коли маю вмирати. (Колом.)

Говорить чоловік, що не знає свойого роду і байдужний на смерть.

5. Не роди мене мати красного, але щасного. (Замул.)

Бажає собі кождий молодий чоловік.

7. Не роди ся красне, але щасне. (Стан.)

Сама краса не дає ще чоловікови щастя, а часом буває причиною нещастя.

8. Не роди ся красний, але щасний. (Ільк., Петр.) ...красним ...щасним. (Тереб.) ...сї красним, тілько... (Мик. н. Дн.)

Варіянти до попер. ч. Пор. Нос. ст. 372; Сим. 1786; Даль I, 52.

9. Ни роди ся вродливим, а роди ся щасливим. (Будз.)

Варіянт до ч. 7.

10. Не родит ролї, але Божа волї. (Явор.)

На найлїпшій рілї в лихий рік буває лихий урожай. Пор. Le Roux de L. 41; Wand. I, Acker 14; Adalb. Rola 17; Дик. 3899; Даль I, 543.

11. Роди бабо дїтину, а бабі сто лїт. (Лев., Петр.)

Говорять про всяку неоправдану претенсію. Пор. Wand. II, Kind 46.

12. Роди бабо дитину, будеш панянкою за годину. (Ільк.)
Говорять про неможливу річ.

13. Роди ся, то вдай ся, — а ні, то скапарай ся. (Ілинці)
Говорять про чоловіка, що вродив ся нещасливим і ніяк не може добити ся до добра.

14. Роди хлопе дітину, коли в череві нич не маєш! (Мшан.)
Говорять про неможливе діло.

15. Хто родив ся до торби, той хати мати не буде. (Монастирок)
Фаталїстичний погляд, що чоловікови з роду призначено бути бідним або богачем.

16. Як Бог зародит, нікому не шкодит. (Пост.)
Тодї кождий має подостатком.

Родище. 1. Де є родище, там є біднище. (Якимчиці)
В кождім роді, особливо в великім, бувають також бідні свояки.

Рожа. 1. Нема рожі без терня. (Льв.)
Нема приємности без прикрости. Пор. Le Roux de L. 56.

2. Рожа і в терню гожа. (Кол.)
Красота і в поганих обставинах подобає ся; гарна дівчина в біднім одязї; добра людина в лихій сімї. Пор. Adalb. Róża 8.

4. Рожа і меже кропивою гожа. (Луч.)
Варіянт до попер. ч. Пор. Adalb. Róża 6.

3. Рожа і меже кропивою рожею зістане. (Ільк.)
Инший варіянт до ч. 2.

Рожаний. 1. Рожана вулиця не все веде до города. (Явор.)
Подруже з гарною дївчиною не все веде до домашнього щастя.

Рожен. 1. На рожен махати — з рогатим боротись. (Ільк.)
Про неможливе, несуразне діло; пор. церковне: Противъ рожна прати.

2. Оден тримає рожен, а другий їсть печеню. (Залїсє)
Один працює тяжко, а другий користуєть ся його працею.

Розбігати ся. 1. Буду розбігати ся на тебе, а ти хочеш старшювати. (ЮК.)
Розбігати ся тут у значіню старати ся, запопадати. Говорить чоловік до супротивної жінки.

Розбій. 1. Розбій на гладкій дорозї. (Наг.)
Говорять про несподїваний напад і ограблене.

Розболїти ся. 1. Обись хоть ни розболів си! (ЮК.)
Дорікають такому, що їсть богато або робить над силу.

Розвивати ся. 1. Що буди, то буди — розвивай сє сухий дубе! (Будз.)
Говорять про щось неможливе або неприродне, пр. коли від старого і немічного чоловіка вимагають веселости.

Розвити ся. 1. Як хто ся розвиє, то й на Бога виє. (Мшан.)
Говорять про такого, що голосно плаче і нарікає на Бога.

Розгнївати ся. 1. Розгнївав ся, муха му на ніс сїла. (Ільк.)
Говорять про сердитого чоловіка, що відвертає ся від свого противника.

Розговорити ся. 1. А то розговорив сі, як дітько з ср—ов. (Кнїгинин)
Жартлива поговірка про балакучого чоловіка.

2. Так сї розговорили, що би сї гарбузи зварили. (Підгірки)

Зробило ся їм горячо.

Розголосити. 1. Хто розголосив, той напоросив. (Жидач.) ...розпоросив. (Наг.)

Коли хто в товаристві насмердить,то перший, хто зверне на се увагу, на того паде підозріне.

Розґаздувати ся. 1. Розґаздував ся, як вода на решетї. (Белз)

Не доробив ся нічого, зійшов нінащо.

Роздерти ся. 1. Не роздеру ся. (Гнїдк.)

Не зроблю кількох робіт нараз.

Роздувати. 1. Та не роздувай тої справи! (Колом.)

Не розмазуй, не розповідай нічого.

Розжвякати. 1. Розжвякай, нїм виречеш слово. (Гнїдк.)

Розжвякати в значіню розміркувати.

Роззївити ся. 1. Роззївив сї, жи би му й ворона у писок улетїла. (Жид.)

Говорять про роззяву.

Розібрати. 1. Дуже-с собі вже розибрав. (Наг.)

Гороїжить ся, виявляє неоправдані претенсії.

2. Розібрав си як кіт на решеті. (Наг.)

Кепкують із неоправданих претенсій.

3. Розібрав сї як до росолу. (Кочьб.)

Скинув із себе верхню одежу, як чоловік, що збирає ся їсти щось горяче.

4. Так собі розібрав, що аж занадто. (Луч.)

Говорять про сердитого, примховатого, зарозумілого чоловіка.

Розіжвати. 1. Треба їго добре розіжвати, щоб потім ликнути. (Збар.)

Треба його зрозуміти, аби мати з ним якесь діло.

Розійти ся. 1. Розійшли сї, як чорна хмара. (Наг.)

Говорять про закоханих або про приятелїв, що розсварили ся.

Розказувати. 1. Коби то лиш воши розказували, а то й гниди! (Кнїгинин)

Кепкують із такого, що бере ся розказувати не маючи до того ніякого уповажненя.

Розкиснути ся. 1. Розкисла сї, як гречана паска. (Жидач.)

Про плаксиву, сумовиту жінку.

Розкотити ся. 1. Розкотив ся гріш, бо круглий. (Снят.)

Говорить чоловік роздавши гроші.

Розлабудати. 1. Ог розлабудав кусник хлїба. (Наг.)

Розлабудати — заробити тяжкою працею, дістати якимось незвичайним способом.

Розлейбаний. 1. Розлейбаний як жидівський наймит. (Кол.)

Про чоловіка в недбало накиненій одежі.

Розлетїти ся. 1. Розлетїли ся, як липове клинє. (Ільк.)

Говорять, коли в бійку кількох слабших людий вмішає ся один сильний і одним замахом розтрутить їх у ріжні боки.

Розлїзлий. 1. Розлїзлий, як би го в ступі втовк. (Наг.)

Млявий, без енерґії, повільний.

Розложити ся. 1. Розложив сї як пес на соломі. (Наг.)

Про такого, що розляг ся розкидавши руки й ноги.

Розлучити. 1. Розлучит їх хрест та лопата. (Гнїдк.)

Говорять про нерозлучне подруже або про нерозлучних приятелів.

Розмаїто. 1. Як на світї є розмаїто, так і в хатї меже більшов челядьов є ладно, є й заверуха. (Дид.)

Порівнане змінного стану погоди зі змінним станом настрою в родинї.

Розмисл. 1. Лучший розмисл, як замисл. (Мінч., Петр.)

Краще не виконувати задуману злу річ, як виконавши обдумувати її тоді, коли вже за пізно. Пор. Wand. I, Besser 248.

Розмова. 1. З тобов розмова, як з вітром полова. (Мшан.)

Говорять до чоловіка, що звик перескакувати з предмета на предмет, із яким задля того годї дійти до порозуміня.

2. Розмова, як гуся з пацятком. (Ільк.)

Кепкують із розмови двох дурних людий. Пор. Schlei. 178, 183.

3. Розмова, як з кобилов у болотї. (Мінч.)

Кобила застрягши в болото не слухає нїяких доказів і не може рушити ся з місця.

4. Розмово моя люба! Ти мовчиш, а я слухаю. (Колом.)

Кепкують із таких, що зійшовши ся по довшім небаченю мовчать.

5. Стáю до розмови з кождим. (Лемк.)

Потрафлю з кождим розмовити ся.

6. Мила твоя розмовонька: ти мовчиш, а я слухаю. (Сап.)

Варіант до ч. 4. Пор. Даль I, 530.

Розмовити ся. 1. Розмовлю сї з таким, що знає, що я йому скажу, а я знаю, що він менї скаже. (Коросно)

З розумним чоловіком легко розмовити ся і порозуміти ся.

2. Так ся розмавляє, як гуска з водою. (Лучак.)

Гуси випливаючи на воду бувають звичайно дуже веселі і хлюпочуть ся у воді.

Рознести. 1. Рознесли мою працю, як пси кости. (Наг.)

Жалує ся чоловік на лихих дїтий або свояків, що змарнували його добро.

2. Розніс бим тї на кусники. (Наг.)

Рознести тут у значіню розірвати, розбити.

Розпаскудити ся. 1. Розпаскудив сї на послїдний ґрадус. (Наг.)

Розпив ся, розлайдачив ся.

Розперти. 1. А розперло би ти бік! (Жидач.)

Проклятє.

2. Розперло би тї тото, що-с иззїв! (Наг.)

Проклятє: щоб ти не видихав того, що зїв.

Розпізнати. 1. Розпізнав бим го видúш і під землев. (Наг.)

Говорить чоловік про когось, кого бачив раз при якійсь незвичайній пригодї або видав частїйше давно.

2. Ще чень розпізнаю, що біле, а що чорне. (Наг.)

Говорить чоловік, якому закидають, що він пяний або не розуміє ся нї на чім. Пор. E. Rot. 432.

Розпорядок. 1. Я розпорядків ни встановляю. (ЮКм.)

Не заводжу нових порядків, держу ся старого звичаю.

Розпустити ся. 1. Розпустив сї як циганська пуга. (Ільк.) ...як розвора. (Наг.)

Занедбав ся, розлїнивів. Пор. Слав. II, 97; Нос. ст. 420.

2. Так ся розпустив, як циганська фанда. (Луч.)

Фанда́ — батіг, пуга.

Розпустний. 1. Розпустне житє в молодости приносить хоробу на старі кости. (Ільк.)

Чоловік, що занадто уживав житя в молодости, не жиє довго або хорує на старість.

Розпущений. 1. Розпущений, гнй циганський бич. (Жидач.)

Варіянт до Розпустити ч. 1, 2.

Розрости ся. 1. Розріс ся, як жидівська лихва. (Буск.)

Побільшати, розкорінити ся. Говорять про шкідливий бурян.

Розсада. 1. Єдна росада, єдин цьвіт, а ни єдно. (Ю. Км.)

В однїй родинї бувають неоднакові свояки.

Розсадити. 1. А розсадило би тебе! (Наг.)

Проклятє.

2. Розсадила би тї тота людська праці, що-с сї нев подавив. (Наг.)

Кленуть чоловіка, що забогатїв людською кривдою.

Розсвітити. 1. Розсвітив му свічку, що аж з очий іскри летят. (Ільк.)

Про наглий, сильний удар межи очи.

Розсипати. 1. Розсипав фортуну. (Мшан.)

Видав богато гроший.

Розсипок. 1. Такий єм розсипок мав, що не дай Боже! (Наг.)

Якісь надзвичайні видатки або страти.

Розсміяти ся. 1. Розсміяв ся так красно, як би пекла не хотїв. (Ільк.)

Значінє неясне, про якийсь злорадний сміх.

Розстанє. 1. Розстанє з милим смерти ся рівнає. (Ільк.)

Мова про закохану дївчину, яку розлучають з милим.

Розстрілити. 1. Бодай тобі горнец розстрілило! (Будз.)

Жартливе проклятє.

Розтельбушити. 1. Розтельбушив, як пси кобилу. (Наг.)

Розтельбушити — розкинути щось безладно, розтягти тельбухи.

Розтягати. 1. Розтьигали би ти пси кости! (Наг.)

Проклятє. Пси розтягають кости обглоданого стерва.

Розум. 1. Більше у него розуму в пятї, як у тебе в голові. (Ільк.)

Говорять дурному, що уважає себе розумнїйшим від иншого, розумного чоловіка.

2. Бодай му й той розум виплив, що го не має. (Наг.)

Кленуть нерозважного, малоумного чоловіка.

3. Бувай здоров, розуме, не зобачимо ся, аж завтра. (Ільк.)
Говорить чоловік, напиваючи ся до пяна.
4. Ви мене з розумом не тромфуйте. (Лучак.)
Не вчіть мене розуму, властиво не показуйте себе розумнійшими від мене.
5. Він має більше розуму в пяті, як ти в голові. (Кол.)
Говорять такому, що закидає иншому дурноту, а сам недалекий розумом.
6. Він не-сповна розуму. (Наг.)
Про божевільного або придуркуватого чоловіка.
7. Він тілько розуму має в голові, що я в пяті. (Луч.)
Говорить розумний чоловік про дурня.
8. Всї розуми поїв. (Наг.)
Говорять про чоловіка, що вдає дуже розумного. Пор. Нос. ст. 421.
9. Всьо є, іно розуму нима. (Жидач.)
Говорять про заможного, але придурковатого чоловіка.
10. Вчи сї розуму не до старости, а до смерти. (Сор.)
Чоловік нїколи не перестає набирати ся нових відомостий.
11. Гоню сї з розумом. (Наг.)
Вагаю ся, не можу дійти до якоїсь постанови.
12. Дай менї Боже той розум на перед, що Русинови на послїд. (Ільк.)
Русин мудріє аж по сумнім досвідї. Се врештою можна сказати і про инші нації. Пор. Тимош. 269; Даль I, 555.
13. Де мій розум був, як я то робив? (Наг.)
Кає ся чоловік зробивши якусь дурницю.
14. Де розум, там парть і щастє. (Зазул.)
Розумний чоловік усе дасть собі раду.
15. Де розуму не стає, там сили добуває. (Ільк.)
Де не можна переконати розумними словами, там він уживає кулака.
16. Дійде до розуму, ни буде того робити. (ЮК.)
Оправдують нерозумний поступок недолїтка.
17. Дурень розум, як уваги не має. (Наг.)
Самим розумом не можна виміркувати найбільшу підлість, тому розум повинен у житю кермувати ся увагою, т. зн. обміркованєм усїх обставин і результатів задуманого дїла.
18. Є розум над розум. (Ільк.)
На розумного чоловіка знайде ся ще розумнійший.
19. І тілько, небоже, розуму не маєш, щоби г—о посолити. (Цен.)
Говорять до дурного, недогадливого чоловіка.
20. Коби жид мав той розум на почітку, що мужик на послїдку! (Снят.)
Мужик обдурений жидом усе каже, що другий раз не дасть себе здурити. А жид від разу має той розум, щоб обдурити мужика. Пор. Даль I, 555.
21. Коби му пан Біг дав той розум! (Сор.)
Говорять про нерозважного або завзятого чоловіка, бажаючи, щоб нарозумив ся.

22. Ковячий розум, а капустяна голова. (Замул.)
Кова належить до найрозумнійших звірів. Друга половина приповідки означає дурня, отже не відповідає першій.

23. Ліпший розум природжений, ніж навчений. (Мінч., Петр.)
Чоловік, що з роду не має бистрого розуму, не набуде його ніякою наукою.

24. Лопатою розуму не вложиш. (Замул.)
Говорять про тупоумного чоловіка, якому не можна вияснити найпростійшої річи. Пор Нос. ст. 421, 423.

25. Має воно, не бійте сї, свій розум. (Наг.)
Про дитину, що уперла ся на щось.

26. Має розум, як жеба фіґ. (Підпеч.)
Про нерозумного, забудькуватого чоловіка.

27. Маєш розум, але уваги не маєш. (Наг.)
Говорили до розумного, але безсердечного чоловіка.

28. Май розум, а не впусти в воду. (Грин.)
Не трать його в якійсь рішучій хвилї.

29. Менї розум притулити до баби? (Турк.)
Себ то: не треба менї бабським розумом жити.

30. Наганьвий розум з гузицї до головицї! (Наг.)
Вибити кого різками по задницї.

31. На чужий розум ни спускай сї. (Кольб.)
Роби все своїм розумом, не за чужою порадою.

32. Не вчи розуму до зросту, а до гробової дошки. (Коб.)
Чоловік учить ся не до повнолїтности, але до смерти.

33. Не вчи ся розуму до старости, але до смерти. (Петр.) Не вчит ся чоловік... (Будзан.)
Вар. до попер. ч.

34. Не зашкодит голові розум. (Лім.)
На те вона й є, щоб громадила в собі розумні думки.

25. Не має розуму за курку. (Луч.)
Про малоумного чоловіка.

36. От би-с мав розум хоць на старі літа! (Наг.)
Говорять до пристаркуватого чоловіка, що хоче зробити якусь дурницю.

37. Панський би розум мав, як би то зробив. (Наг.)
Панський розум уважає ся висшим від хлопського.

38. Перейшов на дитинячий розум. (Ільк.)
Говорять про старшого чоловіка, що робить дурницї.

39. Пішоў розуму глядати. (Тих.)
Про чоловіка, що вибрав ся в дорогу, не знаючи сам по що.

40. Прибудь розум, щасте буде. (Лім.)
Без розуму чоловік нїякого щастя не добе ся.

41. Розуму богато, а гроший мало. (Мінч.) ...много... (Петр.)
Говорять про розумного, а незаможного чоловіка. Пор. Даль I, 87; Слав. II, 186.

42. Розуму до голови нагнати. (Ільк.)
Набити когось.

43. Розум чоловіка вчит і по сімдисьить літ. (Будз.)
У пізній старости розум і память слабне.

44. Тогди розум є, коли ни треба. (Жидач.)
По шкоді чоловік отямлює ся.

45. Треба наганьити розум з гузиці до головиці. (Наг.)
Старий погляд, що дітий треба вчити при помочи різок.

46. Треба розум мати. (Коросно)
Уговкують чоловіка, що починає говорити дурниці.

47. Треба розумом надточити, де сила не зможе. (Ільк.)
Розумом осягає ся такі цілі, яких самою силою не можна осягнути.

48. У кого розум короткий, тому вуха натьигают. (Наг.)
Оправдують псевдопедаґоґічний спосіб наклоняти лінивих або непамятущих дітий до більшої пильности або уваги потяганєм за вуха.

49. У кого розум, у того й щасте. (Балиг.)
В житю щасте рідко ходить в парі з самим розумом.

50. У нього розуму як нас—в. (Наг.) ...нас—но. (Наг.)
Говорять про розумного, самозадоволеного чоловіка.

51. Ци ти при повнім розумі? (Наг.) ...при своїм... (Наг.)
Зупиняють чоловіка, що починає говорити щось неправдоподібне, мов божевільний.

52. Як би він свій розум мав, то би сї вчити не потребував. (Цен.)
Кепкують із ученого чоловіка, що робить дурниці.

53. Як би він мав свій розум, то би не потребував з книжок учити ся. (Уриче)
Говорили про безталановитого ученика.

54. Як би ти мав у голові якийсь розум, то бис ни пащьикував таке нездале. (ЮК.)
Говорили зарозумілому балакунови.

55. Як Бог розум відбере, то коваль ни вкуйи. (Голови)
Говорять про тупоумного чоловіка, якому тяжко щось вияснити. Пор. Libl. 132; Слав. 1, 230; Wand. II, Himmel 120.

56. Який розум, така й бесїда. (Ільк.)
По бесїдї цінять розум чоловіка.

57. Як нима розуму, то й коваль ни вкує. (Кольб.)
Варіянт до ч. 55.

58. Я також свій розум маю. (Бор.)
Говорить чоловік, якому инші накидають ся зі своїми порадами.

Розуміти. 1. Розуміє сї, як рабін на корові. (Город.)
Рабін, звичайно затоплений у студіованю книг, мало розуміє ся на річах практичного житя.

2. Розуміє сї, як свиня на перци. (Наг.) Так ся... (Луч.)

Про чоловіка, що говорить про таке, на чім не розуміє ся зовсїм. Пор. Libl. 148; Wand. V, Verstehen 527; Даль I, 550; Слав. II, 82.

3. Такі, що дещо розуміют, то такі не будут умирати чистов смертев, на них мусит щось десь шибнути. (Волоща)

Вони нераз падають жертвою зависти, або чарів.

4. Так сї розуміє, як глуха в танци. (Кольб.)

Глуха не чує музики і не може держати такту.

5. Я вже не дитина, абим того не розумів. (Вел. Очи)

Дитина не розуміє богато дечого такого, що розуміють старші.

6. Я розумію ся на річах. (Стан.)

Знає звичаї, як собі порадити в кождім разї.

7. Я розумію, що куди йде. (Будз.)

Із невиразних натяків чоловік вирозуміє, про що мова.

Розумний. 1. Добре розумному! (Кривор.)

Scil. а дурному лихо.

2. З розумним стань і погоди сї. (Сор.)

З ним легко дійти до згоди.

3. Коли з розумним говорю, то ся розуму наберу, а як з дурним, то й свій згублю. (Ільк.)

Звичайна житева практика, що між розумними чоловік і сам розумнїє, а між дурними дуріє. Пор. Нос. ст. 437.

4. Лїпше з розумним згубити, як з дурнем знайти. (Сор.)

Бо з дурним знайдеш і не подїлиш ся. Пор. Тимош. 270.

5. Розумна голова не числит лихі слова. (Гнїдк.)

Не робить собі нїчого з лихих слів, а числить ся тілько з дїлами.

6. Розумний під стіл не ляже. (Ільк.)

Не буде вдавати дурного.

7. Розумний, як Беркова ярмурка. (Коб.)

Говорять про хитро-мудрого дурня.

8. Таке розумне, як музикове котя. (Лучак.)

Жартують із живої, розумненької дитини.

9. Такий за-розумний, як Фишків кінь. (Кольб.)

Жартують із простоватого, тупого чоловіка.

10. Такий розумний, йик бабині шкургани. (Грин.)

Говорять про чоловіка, що не вміє знайти ся між людьми.

11. Тепер розумнїйші яйця від курей. (Тереб.)

Розумнїйші молоді від старих.

12. Ти такий розумний, як Михась дурний. (Ворона)

Говорять делїкатно, замісь: ти дурень.

Розхід. 1. Більший розхід, ніж прихід. (Ільк.)

Говорять про неоплатне господарство.

Розходити ся. 1. Порозходили сї, як жидівські косарі. (Кольб.)

Розійшли ся безладно, хто куди.

Розчинати. 1. Буду розчьинати з кінця. (Ю. Км.)

Розчинати, діялект замісь починати.

Розчинити. 1. Не знаю, що чинити, хиба всцяти ся і розчинити. (Мшан.)

Кепкують із жінки, якій не стало теплої води на розчин.

Роман. 1. Зле, Романе, робиш, що Литвином ореш. (З. Гал. 1850, ст. 492.)

В статї „Молодая Русь“ до сеї приказки додано: так мовляли праорадїди наші до дерзкого свого князя, коли побідивши орди сусїдних наїздників, жорстоко з ними яв ся обходити.

Рорати. 1. Вже не зїдим на рорати, бо взяв паню чорт рогатий. (Пужн.)

Сказав фірман, що віз паню із далекого села до міста до латинського костела на досвітне набоженство в день Різдва, назване рорати від першого слова церковної піснї „Rorate coeli,“ якою починає ся відправа. Пор. Етн. Зб. VI, 322.

2. Маєш рурати, дїдьку чубатий! (Ільк.)

Варіянт до попер. ч. „Чубатий“ для того, що панї мала на собі капелюх з високим чубом. Пор. Adalb. Roraty 1.

Роса. 1. З росою і з заходом сонця найлїпший час до співаня і до милуваня. (Шибалин)

Із житевої практики.

2. Роси нема, дощ буде. (Снят.)

Після вохлих і теплих ночий у лїтї роси не буває і тодї надїють ся дощу.

Роскіш. 1. Роскіш приходит зо смаком, а відходит з болем. (Гнїдк.)

Приказка книжного походженя.

2. Роскіш творить біль: як приходить — смакує, як відходить — катує. (Ільк.)

Варіянт до попер. ч.

3. Твоя роскіш на ниццї, моя біда на линві. (Голешів)

Нещасте тревалїйше, як щасте.

Роскошувати. 1. Не роскошуй за молоду, бо на старість будеш бідувати. (Сор.)

Правило житевої економії, щоб за молоду не надуживати житя.

Рости. 1. Бодай єс не зріс більший! (Наг.)

Прокляте малому хлопцеви.

2. Випусти як мак, виросте як кулак. (Доброс.)

Про плїотку або новину, що ширячи ся між людьми із дрібниці виростає до великого розміру.

3. Де ти росла, де я ріс, до купки нас ворог зніс. (Кукиз.) ...дїдько... (Наг.)

Говорить чоловік до нелюбої жінки, яку знайшов десь у далекій сторонї.

4. Росте, коби здорове. (Наг.)

Говорить мати про свою дитину. „Коби здорове“ — звичайна примівка матірної або взагалї людської ласкавости.

5. Росте як жидівська лихва. (Гнїдк.)

Росте швидко. Про людську біду і клопіт.

6. Росте як з води. (Ільк., Будз.)

Про дитину, що росте швидко. Пор. Даль I, 484.

7. Росте, як на дріжджох. (Ільк.)
Тїсто на дріжджах кисне і виростає.
8. Рости велика, а не будь дика! (Дор.)
Бажають дївчинї доброго росту і приязности.
9. Ростут за ним золоті верби. (Лучак)
Про загально любленого, доброчинного чоловіка.
10. Ростут, як гриби по дощи. (Наг.)
Говорять про здорових дїтий, але також про довги.
11. Тепер так люди ростут, як жиди танцюют. (Книгинин)
Не добре ростуть, виростають малі.
12. Чикай братку, тей я ни ріс під дурного хатов. (Лисин.)
І я також не з дурного роду.
13. Чим буде рости, тим буде краснїти. (Белз)
Відповідають, коли хто говорить, що дитина негарна.
14. Я ріс, та все в ніс. (Замул.)
Огризає ся чоловік, із якого кепкують, що має великий ніс.

Рот. 1. А то ти рот не стане, що вола. (Дид.)
Говорять до балакучого чоловіка.
2. В беззубий рот добре пальцї пхати. (Збар.)
Бо не вкусить.
3. Великий рот у вола, а говорити не може. (Кобр., Ільк.)
Бо не має дару мови. Говорять про чоловіка з великим ротом і з дурною головою.
4. В запертий рот муха не влетит. (Гнїдк.)
Обережному чоловікови не стане ся немила несподїванка.
5. Він такий, що собі від рота відійме, а другому дасть. (Наг.)
Про милосерного чоловіка, що хоч сам бідний, любить помагати иншим. Пор. Слав. II, 29.
6. Всюда піде, двері замкне, але людям роти не замкне. (Бібр.)
Говорять, коли люди пустять якусь пльотку, яку годї зацитькати. Пор. Schlei. 177.
7. До рота й на потемки трафит. (Льв.) ...не заблудиш. (Наг.)
Се найпростїйша дорога для руки. Пор. Wand. III, Maul 143.
8. Доси їв рот, а тепер най їсть ніс. (Ваньов.)
Говорили про людий, що від куреня люльки переходили до нюханя табаки.
9. Є чим рот веселити. (Ю. Км.) ...полокати. (Наг.)
Говорять про горілку, призначену для угощеня гостий.
10. З єдного рота зимне й тепле. (Наг.)
Чоловік потрафить із одного рота випускати холодну і теплу пару. Пор. E. Rot. 350, 376; Libl. 191; Schlei. 172.
11. З рота комин робити. (Наг.)
Говорять про курене люльки.
12. Коло рота текло, а в рот не попало. (Льв.)
Про якусь пропущену добру нагоду. Пор. Нос. ст. 330.

13. Кому в роті гірко, тому все гірко. (Льв.)
Говорять про скваšеного, невеселого, чоловіка. Пор. Wand. III, Maul 191; Schlei. 172.

14. Не роззявлюй рота, бо ворона залетит. (Замул.)
Остерігають роззяву або говорять, коли хто зіває. Буває так, що коли хто зіває говорячи з иншим, сей другий розкладає руки навхрест, а коли позіваючий запитає, чому він се зробив, сей каже: „Я бояв ся, щоб ти мене не проковтнув.“

15. Рот му сї не запирає. (Наг.)
Говорять про невгавучого балакуна.

16. Рот му ходит як коливорот. (Наг.)
Говорять про балакучого чоловіка. Пор. Wand. III, Maul 264, 303.

17. Рот як вітрак. (Льв.)
Говорять про невгамованого балакуна. Пор. Muka 1428.

18. Чужого рота не запреш. (Наг.)
Иншому чоловікови не заборониш говорити. Пор. Даль I, 532; Нос. сг. 421.

19. Як ти сеє до рота лїзе? (Гнїдк.)
Як можеш у такім смакувати?

Руб. 1. Руб сї руба не тримає. (Наг.)
Говорять про подрану одежу.

Рубати. 1. Де рубают, там тріски летьит. (Наг.)
Де робить ся велике дїло, там ідуть менші страти. Пор. Wand. II, Hauen 7, 12; Слав. I, 162; Adalb. Rąbać 1.

2. Поки рубай по при сук, а раз треба в сук. (Гнїдк.)
Чоловік оминає трудности, але нарешті мусить їх побороти.

3. Рубавши коло сука треба раз і в сук. (Мінч.)
Варіянт до попер. ч.

4. Рубає як форост. (Кольб.)
Рубає загалом, без великого напруженя.

5. Рубай коло сука, треба раз у сук. (Ільк.) ...потреба раз і в... (Залїсє)
Варіянти до ч. 2 і 3.

6. Рубай, рубай, коло сука, треба втяти в сук. (Петр.)
Варіянт до ч. 5.

7. Ти рубай, а я буду говорити „ге!“ (Наг.)
Говорила жінка до чоловіка, що рубав з великими розмахами, за кождим разом гекаючи, а вона хотїла допомогти йому.

8. Так урубав, як умірив: нї стало, нї лишило сї. (Кольб.)
Про майстра, що втяв докладно після міри.

Рубець. 1. До рубця змокнути. (Гнїдк.)
Говорять, коли хтось промокне.

Руда. 1. Не туди до Руди! (Луч.)
Руда — село львівського повіта.

Рудий. 1. Рудий як пес. (Наг.)
Про рудого чоловіка. Руде волосє у нашого народа будить антіпатію, у де-

яких инших пр. у Німців і у старих Ґерманців уважає ся знаком красоти Пор. Adalb. Rudy 1.

2. Рудого і кривого стережи сї. (Наг.)

Вірять, що такі люди з роду недобрі, злі на перехід. Пор. Нос. ст. 422.

Руйнувати. 1. Хто руйнує, той не будує. (Залісє)

Спостережене не зовсім вірне, бо звичайно руйнуєть ся старе, аби збудувати нове.

Рука. 1. Аби з рук збути. (Наг.)

Говорять про дешевий, ледачий товар, якого радіб позбути ся. Пор. Даль I, 385.

2. Аби ми руку вкулило, як я то брав! (Наг.)

Клене ся чоловік, якого підозрівають за злодійство.

3. Аби сте зелїзні руки мали, то всьої роботи не переробите. (Наг.)

Говорять до роботящого чоловіка, що рад би зробити як найбільше.

4. Аж мене руки свербийт, так бим го тріснув. (Наг.)

Говорив розсерджений чоловік, що рад би вдарити иншого.

5. Без його рук сї то не обійшло. (Наг.)

В тім була його робота, або його вплив. Пор. Wand. II, Hand 692.

6. Без того так як без рук. (Наг.)

Говорять про брак якогось потрібного знаряду. Пор. Wand. V, Werkzeug 8.

7. Білі руки роботи боят ся. (Льв.)

Говорять робітники про неробучих панів. Пор. Muka 36.

8. Білі руки чужі труди люблят. (Гнїдк.)

Від роботи руки грубіють, а у неробучих людий руки бувають білі і ніжні. Пор. Сим. 290; E. Rot. 133.

9. Болай єс руку з гробу виставив! (Наг.)

Прокляте, оперте на народнім віруваню, що непокараний за житя злочинець по смерти виставляє з гробу руку домагаючи ся кари. Пор. Wand. II. Hand 71.

10. Був у добрих руках. (Наг.)

Іронічно: його держали остро, били.

11. Будеш мої руки тьимити руський місьиць. (Наг.)

Набю тебе так, що будеш довго хорувати або вкалїчієш.

12. Вдарити по руках. (Наг.)

Добити торгу. Пор. Wand. II, Hand 570.

13. Велика рука святила би ся, широкий рот запав би ся! (Мшан.)

Велика рука — образово богато робітників, а широкий рот богато їдців. Пор. Wand. II, Hand 370; Libl. 111.

14. Вже хіба як руки на груди зложу, то тобі догожу. (Сор.)

Говорила нещасна жінка, що не могла догодити свойому примховатому чоловікови. Руки зложити на груди значить умерти.

15. Взьив го добре в руки. (Наг.)

Обмежив його самоволю, наложив на нього якісь невикрутні обовязки. Пор. Wand. II, Hand 661; Даль I, 386.

16. Взьив сї руками за підбоки. (Наг.)

Мова про чоловіка в веселім танцюристім настрою. Пор. Даль I, 386.

17. Він там у добрих руках. (Наг.)
Находить ся в добрих відносинах, у пошанівку. Пор. Wand. II, Hand 706.
18. Він то на власну руку зробив. (Наг.)
Зробив з власного почину, на власну відвічальність. Пор. Wand. II, Hand 724.
19. В мене руки чисті. (Наг.)
Говорить чоловік почуваючи себе невинним у якомусь ділї. Пор. Wand. II, Hand 867; Слав. II, 207.
20. В мене лиш дві руки, не розірву сї. (Наг.)
Говорить чоловік, обтяжений надміром роботи. Пор. Wand. II, Hand 799.
21. В нього руки нечисті. (Наг.)
Говорять про злодїйкуватого, несовісного чоловіка. Пор. Wand. II, Hand 863.
22. В однїй руцї пальцї та не однакові. (Ільк.) В єднїй руцї, та не єднакові палцї. (Гнїдк.)
В однїй родинї дїти бувають ріжної вдачі. Пор. Слав. I, 206; Гильф. 1551.
23. Вона сї моїх рук не входит. (Наг.)
Вона попаде ся в мої руки, дістане ся в мою власть.
24. Все до його рук приходит. (Наг.)
На ньому звисає всяке діло, приходить під його осуд. Пор. Wand. II, Hand 751.
25. В тебе руки, як у мачохи. (Глещ.)
Говорять витаючи ся з чоловіком, у якого холодні руки.
26. В тім моя рука. (Наг.)
Се моє дїло, я на се маю вплив. Пор. Wand. II, Hand 551.
27. Вхопив сї того обома руками. (Наг.)
Взяв ся всею силою за якесь дїло. Пор. Wand. II, Hand 668.
28. Голї-руч прийшов. (Наг.)
Прийшов не приносячи нїчого, з порожними руками.
29. Густою рукою бере. (Лучак.)
Горне великою жменею, бере богато.
30. Дав єм руку на то. (Кол.)
Поручив ся за се, дав слово.
31. Дав му теплою рукою. (Кол.)
Дав перед смертю власноручно, не через заповіт.
32. Дайте ми го в руки, най го розірву! (Наг.)
Рве ся розпалений у бійцї чоловік до свойого противника.
33. Де густа рука, не треба й друка. (Ільк.)
Густа рука зам. сильна. Сильний чоловік може силою своїх пястуків перемогти своїх противників, узброєних у друки.
34. Де много рук, тре й друк. (Ком.)
Говорять про таку роботу, де многі руки при помочи друків двигають великі тягарі.
35. Де пильні руки, там голод не близький. (Льв.)
Заробок не допускає робучого чоловіка до голодованя. Пор. Muka 972.
36. Держати ся за руки. (Гнїдк.)
Товаришувати, помагати собі взаїмно.

37. Держи руки при собі. (Наг.)
Не кидай ся до бійки. Пор. Даль I, 387.

38. Держи сї того руками й ногами. (Наг.)
Говорять про якесь корисне місце, занятє або посаду.

39. Держи ся обома руками. (Льв.)
Держи ся міцно, не попускай. Пор. Wand. II, Hand 823, 831.

40. Де руки і охота, там спора робота. (Ільк.)
До всякої праці потрібно сили й охоти. Пор. Adalb. Ręka 17.

41. Дістанеш з доброї руки. (Борис.)
Народнє віруванє про те, що бувають люди добрі і злі на руку. Дістати щось з доброї руки, то буде чоловікови щастити.

42. Дістати кого в свої руки. (Наг.)
Осягнути над ним власть або переможний вплив. Пор. Wand. II, Hand 660.

43. Добрий на руку. (Наг.)
Має щасливу руку. Пор. Даль I, 386,

44. До того треба рук не жьилувати. (Наг.)
Се таке діло, що варте праці. Пор. Adalb. Ręka 55.

45. Єдні руки права пишут, єдні й мажуть. (Ільк.)
Закони установляють ся людьми, які в міру потреби зміняють або зносять їх.

46. Єднов руков дає, другов відбирає. (Наг.)
Говорять про скупаря або лихваря. Пор. Wand. II, Hand 835; Слав. II, 126.

47. Завирати комусь в руку. (Наг.)
Стояти о чиюсь ласку, жити чиїмось коштом. Пор. Wand. II, Hand 654.

48. За короткі руки (Льв.)
Мова про недостаточні сили для осягненя якоїсь сили. Пор. Wand, I, Arm 35.

49. За густа рука. (Лучак.)
Занадто богато рук проти одного.

50. З вільної руки продати. (Наг.)
Продати за добровільною угодою, без примусу. Пор. Wand. II, Hand 533.

51. Здорові руки всюди найдут муки. (Гнїдк.)
Знайдуть собі роботу,

52. З легкої руки дати. (Наг.)
Дати по щирости, з добрим бажанєм. Пор. Даль I, 385.

53. Золоті руки має, коли писок пустий. (Підпеч.)
Добрий ремесник, але пустий балакун. Пор. Нос. ст. 312; Даль I, 385, 546.

54. З рук ми рве. (Наг.) ...вирвав. (Наг.)
Говорять про насильний рабунок або про переторгованє. Пор. Wand. II, Hand 645; Даль I, 387.

55. Іди з ручки до ручки, аби не було мучки. (Бібр.)
Говорять до дитини передаючи її з одних рук до других.

56. Ідут рука в руку. (Наг.)
Помагають собі обопільно, поступають разом у згоді. Пор. Даль I, 385; Wand. II, Hand 785.

57. Їмив би, та руки короткі. (Наг.)
Мова про щось таке, чого даними способами не можна осягнути.

58. Коби були руки, робота знайде сї. (Жид.)
Роботи все більше як рук.

59. Кожда рука до себе горне. (Петр.)
Кождий чоловік дбає поперед усього про себе. Пор. Даль I, 387.

60. Кожда рука к собі крива. (Мінч., Ільк., Петр.) ...д собі... (Ілинцї)
В кождім чоловіцї сидить егоїст. Пор. Wand. II, Hand 225; Adalb. Ręka 22.

61. Коли ліва рука свербит, то будеш гроші рахувати, а коли права, то будеш видавати. (Наг.)
Народне віруванє. Пор. Wand II, Hand 87, 830.

62. Котрі руки права пишут, тоті їх і мажут. (Гнїдк.)
Всї закони — дїло людських рук.

63. Липкі руки має. (Наид.)
Говорять про злодїйкуватого чоловіка. Пор. Wand. II, Hand 688.

64. Маю го в руках. (Наг.)
Держу його в залежности. Пор. Wand. II, Hand 659.

65. Маю тя в руки та колїна цїлувати? (Ю. Км.)
Запитанє, чи маю тебе перепросити або просити до шлюбу.

66. Маю я руки на тоти муки. (Ільк.)
Для сего дїла є в мене сила.

67. Міцна рука не потребує друка. (Луч.)
Сильний чоловік може сам собі порадити і не потребує чужої помочи.

68. Мужика двигає рука, а пана голова. (Ілинцї)
Селянин жиє з працї своїх рук, а пан міркує, як би поживити ся без працї.

69. На мої руки найду всюда муки. (Ільк.)
Варіянт до ч. 51.

70. На руках кого носити. (Гнїдк.)
Любити дуже, пестити.

71. На себе самого руку наложити. (Наг.)
Задати собі самому смерть, повісити ся або застрілити ся. Пор. Wand. II, Hand 783; Даль I, 334, 385.

72. На чужі ручки збирают і вонючки. (Явор.)
Значінє неясне.

73. Не було за що руков зачепити.(Наг.)
Не було нїякого маєтку анї господарства.

74. Не варт він того, аби йому люди руку подавали. (Наг.)
Говорять про безчесного, зненавидженого чоловіка.

75. Не знає, де руки дїти. (Льв.)
Говорять, про такого, що в товаристві не знає, що робити з своїми руками.

76. Нема до чого раз рук приткнути. (Наг.)
Говорять про бідне, незасібне господарство.

77. Не минеш ти моїх рук. (Наг.)
Грозить чоловік чоловікови бійкою.

78. Немитими руками гріх хліб брати. (Наг.)
Народне віруване. Пор. Wand. II, Hand 858.
79. Не пхай руку меже двері. (Наг.)
Не вдавай ся в не своє діло. Пор. Wand. II, Hand 273.
80. Не хочу ним рук паскудити. (Наг.)
Не хочу бити або взагалї зачіпати його. Пор. Дик. 16.
81. Обома руками дати. (Ільк.)
Дати з великою охотою, щедро.
82. Ото впав ся в добрі руки. (Луч.)
Попав у якесь неприємне положенє.
83. Пішло з рук до рук. (Наг.)
Пішло між людий, зміняє раз-у-раз властителя. Пор. Wand II, Hand 739.
84. Пішло му рукою: жінка за борщем, а він за мукою. (Гнідк.)
Пішло йому щасливо, іронїчно, зійшов на біду. Пор. II, Побрати ся 4.
85. Подайте си руки, най буде згода меже вами. (Наг.)
Говорить посередник уплескавши згоду між двома противниками. Пор. Wand. II, Hand 894.
86. Подати кому руку. (Наг.)
Помогти йому, перепросити ся з ним, привитати ся з ним.
87. Попав ся в кепські руки. (Наг.)
Попав у незносне положенє. Пор. Wand. II, Hand. 521.
88. По під-руки сї повели. (Наг.)
Пішли взявши ся за під боки, пішли парою.
89. Приложи руку, бо рука не кума. (Ільк.)
Значінє неясне. Кумови з кумою не можна заключати попружнього звязку.
90. Пройшов крізь добрі руки. (Наг.)
Говорять про гарного, випещеного коня.
91. Роботящі руки. (Наг.)
Руки, що привикли до працї. Пор. Даль I, 386.
92. Розвйижи ми руки! (Наг.)
Звільни мене з обовязку. Пор. Даль I. 386.
93. Рука кожда к собі горне. (Ільк.) ...д собі... (Наг.)
Кождий працює на свою користь.
94. Рукам волї не давай. (Наг.)
Не хапай ся до бійки без причини.
95. Рука ми сї на нього не підійме. (Наг.)
Не смію його вдарити або зачепити. Пор. Даль I, 385.
96. Рука ми сї розвила. (Наг.)
Говорять про біль у руцї або про червону пухлину на руцї від надмірної роботи.
97. Рука руку миє, аби обі були білі. (Ільк., Петр.) ...і обі білі. (Лев.)
Чоловік чоловікови робить уступки, аби між ними була згода. Пор. Wahl I, I, 43; Muka 3393; Нос. ст. 421; Wüsl. 182; Сим. 2035; Libl. 35; Гильф. 2443; Osm. Spr. 62; Тимош. 41; Zátur. 108; Čelak. 86; Adalb. Przyjaciel

91; Ręka 20, 47; Schlei. 162; Слав. I, 166, II, 101, 102; Даль I, 137, 176, 385; Wand. II, Hand 122; Hempel 3929.

98. Рука як лопата. (Наг.)
Говорять про руку з широкою долонею.

99. Руки би му покулило! (Наг.)
Прокляте.

100. Руки би му ся сьвятили! (Гнїдк.)
Благословлять такого, що побив когось по справедливости, прим. дїти вітця.

101. Руки білі, а сумлїнє чорне. (Ільк.)
Говорять про несумлїнного пана білоручку.

102. Руки вмити по чім. (Гнїдк.)
Вигородити себе з якогось дїла.

103. Руки го свербійит. (Наг.)
Кортить його щось зробити або когось побити. Пор. Wand. II, Hand 880.

104. Руки загрібущі, очи завидющі. (Кол.)
Говорять про ненаситного деришкіру.

105. Руки лишити при чім. (Гнїдк.)
Значінє неясне. Мб. стратити, зопсувати.

106. Руки му ся трясут, як на веретенї. (Корч.)
Про дріжучі, несмілі або незручні руки.

107. Руки опустити. (Гнїдк.)
Стратити надїю, знесилїти.

108. Руки тремтят, ни донесут страви до губи. (ЮК.)
Говорять про старого, знесиленого чоловіка.

109. Руки як граблї. (Наг.)
Руки сухі, кістисті, з довгими пальцями. Пор. Даль I, 386; Adalb. Ręka 30.

110. Рук си не чую від тьнжкої працї. (Наг.)
Говорить чоловік утомлений тяжкою працею.

111. Руку би ти вкулило! (Наг.)
Прокляте. Варіянт до ч. 99.

112. Сідит зложивши руки. (Наг.) ...із заложеними руками. (Льв.)
Дармує, не робить нїчого. Пор. Даль I, 386.

113. Стережи сї моїх рук, бо не жи́тьи твоє. (Наг.)
Грозить противник противникови убійством.

114. Ті руки вже давно зогнили, що то зробили. (М. Яцк.)
Про стару, гарну й тревалу майстерську роботу.

115. То все в божих руках. (Ростоки)
Говорить чоловік, що не покладаючи рук здає сь ся на божу волю.

116. То все через його руки переходит. (Наг.)
Він тим завідує, приймає і видає власноручно. Пор. Wand. II, Hand 736.

117. То золоті руки! (Наг.)
Руки щасливі, зручні до працї.

118. То його права рука. (Ільк.) ...моя... (Наг.)
Говорять про вірного, учинного товариша. Пор. Wand. I, Arm 36; II, Hand 709; Даль I, 385.

119. Треба го за руку вести як дітину. (Наг.)
Говорять про невласновільного, покладливого чоловіка, що потребує чужого проводу.
120. Тут мене його рука не досьигне. (Наг.)
Тут він мене не здибле, не здужає мені пошкодити. Пор. Wand. II, Hand 883.
121. У мене тьижка рука: де вдару, там трава не росте. (Цен.)
Говорить силач, що чує силу своїх рук. Пор. Даль I, 386.
122. У нього довгі руки. (Наг.)
Говорять про чоловіка злодійкуватого, але також про такого, що має великі впливи. Пор. Даль I, 384; Слав. I, 262; Тим. 61; Adalb. Ręka 12.
123. У нього легкі руки. (Наг.)
Зручні до роботи, щасливі на привитанє. Пор. Wand. II, Hand 629.
124. У нього руки звязані. (Льв.) Руки ми... (Гнідк.)
Він обовязаний до чогось, мусить щось зробити. Пор. Wand. II, Hand 604; Даль I, 386.
125. У нього щеслива рука. (Наг.)
Йому все щастить, удає ся всяке діло.
126. Упхав руку в осьиче гніздо. (Наг.)
Опинив ся в якімось прикрім товаристві, наробив собі ворогів.
127. Хрести сї лївов руков. (Наг.)
Говорять брехунови, що божить ся на неправду.
128. Хрести сї обома руками. (Наг.)
Говорять чоловікови, який впирає в иншого щось таке, чого він не зробив. Пор. Дик. 19.
129. Хто сї в його руки попаде, той біцний. (Наг.)
Говорять про завзятого, сильного чоловіка. Пор. Wand. II, Hand 912.
130. Це мінї не на руку. (Ценїв)
Се менї не корисно або неприємно. Пор. Даль I, 385.
131. Чужими руками добре гадину лапати. (Дрог.)
Добре робити якесь небезпечне діло. Пор. Wand. II, Hand 847; Слав. II, 140
132. Чужими руками йно добре вогонь брати. (Мик. н. Дн.)
Добре виручати ся чужою бідою із своєї власної. Пор. Adalb. Ręka 9.
133. Чужими руками лем огень вигартати добре. (Балиг.)
Варіянт до попер. ч. Пор. Даль I, 386.
134. Чужими руками не доробиш ся. (Сор.)
Приказка не зовсїм вірна. бо власне найбогатші люди дорабляють ся чужими. руками. Пор. Нос. ст. 467; Гильф. 722, 2938; Слав. II, 37.
135. Чужими руками тілько добре огонь замітати, бо сї не попечеш. (Богородч.) ...хиба грань загрібати. (Іванівцї К.)
Варіянти до ч. 133. Пор. Слав. II, 76, 143.
136. Чужі руки добрі, йно не пожиточні. (Мик. н. Дн.) ...легкі, але... (Явор.)
Ними не зробиш того, що зробиш своїми власними. Пор. Adalb. Ręka 10.
137. Що возьме в руку, то все зробит. (Дид.)
Говорять про зручного майстра.

138. Що дась руками, виходиш ногами. (Луч.) ...не виходиш... (Наг.)
Легко дати позичку, але тяжко видобути її назад. Пор. Даль I, 142; Дик. 1592; Adalb. Ręka 6.

139. Я би йому руки не подав. (Наг.)
Уважаю його за ледащо.

140. Я вже на тім попік собі руки. (Наг.)
Зазнав на тім ділї шкоди або страти. Пор. Wand. II, Hand 892.

141. Як є рука, не тре друка. (Заставці)
Як є сила, не треба помочи.

142. Як її вхопю в руки, то з тебе кишки випущу. (Наг.)
Погроза противникови.

143. Як ті пірву в свої руки, то з тебе гною наробю. (Наг.)
Погроза одного противника другому.

144. Я собі з своїми руками скрізь світа зайду. (Наг.)
Говорить робучий чоловік, що знайде собі скрізь заробок. Пор. Даль I, 387.

Рукав. 1. Говорит, як з рукава сипле. (Карл.)
Говорить швидко, многословно.

2. Не писані рукави скачуть, іно сите черево. (Ільк.) ...але... (Надвірна) ...а сите... (Орел.) ...трісут сї... (Ст. Богор.)
Танець — вираз радости, яку дає задоволене органїчних потреб.

3. Не скачут рукави шиті, іно черева ситі. (Гнідк.)
Варіянт до попер. ч.

4. Рукави позакочувати. (Гнїдк.)
Приступаючи до деяких робіт закочують рукави.

5. Рукавом ніс утирає. (Дрог.)
Кепкують із простака, що не знає товариських форм.

6. Того ти з рукава не витрісу. (Наг.)
Се не така легка річ, сего нї відки взяти. Adalb. Rękaw 1.

Рукавиця. 1. На полици в рукавици. (Наг.)
Scil. сховано. Жартують із немудрого сховка.

2. Скроїв му рукавиції. (Дрог.)
Рід дитячої забави: ручку дитини бере дорослий у кінцї лїктя між сказівний і великий палець розставлені мов ножиції і затискає та розчепірює їх кілька разів, немов би краяв сукно.

Рум. 1. Рум сї став. (Наг.)
Розрух, шум, гармідер.

Русин. 1. А Русини добрі люди: їли пили коло буди; а Поляки пси, собаки, їли, пили коло с—ки. (Марямп.)
Жартлива примівка, а властиво приспівка з протиставленем Русинів Полякам.

2. Борше Русинови серце скрухне, як жидови. (Наг.) ...як Полякови. (Город.)
Русин склоннїйший до співчутя з людським терпінем, нїж жид або Поляк.

3. Він такій Русин, як за ґрейцар пес. (Угринів дол.)
Кепський Русин.

4. Дай Боже Русинови той розум на перед, що в Ляха по заду. (Гнїдк.)
Ляхи славні тим, що бувають мудрі по шкодї, а Русин бажає собі такого розуму перед шкодою.

5. По ярмарцї Русин мудрий. (Балиг.)
Коли його там одурять, то вертаючи він обговорює все дуже розумно.

6. Русина Лях бє тай сам ґвалту кричит. (Гнїдк.)
Се звичайна історична поява, що ті, що кривдять, найбільше кричать про кривду.

7. Русин найміцнїйший у груди, а жид у пйити. (Наг.)
Бо Русин і в зимі носить груди під обшивкою розтворені, а жид і в зимі виходить на вулицю в патинках з голими пятами.

8. Русин — пізний Іван. (Льв.)
До всякого дїла Русин забирає ся пізно.

9. Русин розумний, але потому. (Наг.)
Потому в значіню по шкодї, по доконанім фактї. Пор. Даль I, 406, 555.

10. Твердий Русин. (Ільк.) ...як... (Залїсє) Упертий... (Льв.)
Мова про руську впертість і неподатливість. Пор. Adalb. Rusin 6.

11. У Русина все розум назад. (Косс.)
Наперед у него все занадто малий.

12. Ховав Русин пана і ніс велику коругов, а маленький колач дістав. (Зазул.)
Кривдував собі діставши за малу плату за якусь роботу.

13. Що Русин, то паличка, що Лях то пес. (Гол.)
Припадкова схожість припадкових прикмет.

14. Що Русин, то свиня. (Дрог.)
Приповідають Поляки.

15. Я Русин, ти Москаль, я ся всеру, ти таскай. (Снят.)
Передирали ся селяни народовцї з москвофілами. Приповідка мабуть занесена із російської України.

Руснак. 1. Руснак з'їсть головку маку, а два тижнї постит. (Мшан.)
Кепкують із руського посту, буцїм то й мак уважаєть ся масною стравою.

2. Руснак неборак: хто не хоче, той го не кривдит. (Клим.)
Жалуєть ся Русин на свою кривду. Пор. Adalb. Rusin 4.

Русь. 1. Руси твердий корінь. (Льв.)
Стара приповідка про тривкість руського населеня у засиджених місцях.

2. Сама Русь на відпустї була. (Бубн.)
Говорили про відпуст у польскім відпустовім місцї Кохавинї.

3. Тверда Русь все перебуде. (Ільк.)
Потїшають себе Русини в бідї.

Руський. 1. Коли знаєш руську мову, то знай же й полїтику. (Кол.)
Під полїтикою розуміеть ся тут спосіб чемного поводженя з людьми.

2. Най буде по руськи, але не по людськи. (Яс. С.)
Чому якраз протиставлено руське людському, годї сказати.

3. Руська ощадність: оден сірник на чотирох, а кварта горівки на одного. (Тисьм.)

Говорять арештанти, яким заборонено в казнях держати запалки і яким хоче ся курити, а від часу до часу випити горілки. Діставши контрабандою запалки вони ховають їх як найстараннїйше, а щоб мати їх на довше, розколюють один сїрник на дві або чотири части і при помочи тріня ялової дошки твердим патичком, пр. держалном ложки, викликують на дошцї таке тепло, що з неї починає курити ся дим, і тодї в тім місцї без потираня сїрничка запалюють його хоч би із четвертою частю головки. Натомісь горілку спроваджену контрабандою старають ся випити як найшвидше і по найбільшій мірцї.

4. Руське серце, польський дух, а нїмецький капелюх. (Ком.)

Характеризують перекиньчика, що вдає раз Русина, раз Поляка.

5. Руський місяць. (Льв.)

Руський місяць уважає ся чимось довшим від звичайного. Пор. II, Памятати 5.

6. Руський хлїб мелай, а булка в носї свище. (Кол.)

Значінє не зовсїм ясне; говорять, коли кому не смакує мелай і він забагає чогось лїпшого.

7. Руські кости обросли польским мнєсом. (Іванівцї)

Дражнять перекиньчиків, або Русинів лат. обряду.

8. Скажи мінї по руськи тай по людськи. (Цен.)

Руське ідентифікує ся тут із загально-людським. Пор. Дик. 1252.

9. Хто сї руского язика встидає, той благословеньства од Бога нїколи не має. (Невід.)

Афоризм книжкового походженя.

Рута. 1. Зелене як рута. (Наг.)

Рута вживає ся декуди обік барвінку до витя весїльних вінцїв.

2. Не поможе рута і маруна, як ся оберне голова до труна. (Збар.)

Рута і маруна (розмарин) належать до лїчничих ростин.

3. Не поможе рута яра, як стара машкара. (Дрог.)

Заквітчанє рутою не робить старого лиця молодим.

4. Ци з рутов ци без рути, а вже бабі дївков не бути. (Наг.)

Ніякі строї не поможуть старій видати ся молодою.

Ручити. 1. Хто за другого ручит, того біда мучит. (Луч.)

Наражує ся на неприємні наслїдки. Пор. Adalb. Ręczyć 4.

2. Хто ся ручит, сам ся мучит. (Гнїдк.)

Бере на себе зовсїм зайвий клопіт. Пор. Adalb. Ręczyć 1, 3, 5.

Рушати. 1. Де сї рушу, все щось скрушу. (Наг.)

Говорить нещасливий чоловік, що має вроджену незручність і все мусить щось розбити з необережности. Пор. Adalb. Ruszać 1.

2. Не рушай болота, то не буде смердїти. (Бергом.)

Розбовтане болото смердить тваню, намулом.

3. Не рушай лайна, най не вонит. (Гнїдк.)

Не розноси прикрої справи, щоб не робила ся прикрійшою. Пор. Нос. ст. 379; Гильф. 1757; Bebel 66.

4. Рушив з копита. (Наг.)

Погнав швидко конем.

5. Рушив розумом, як здохле теля хвостом. (Ільк.)

Говорять про млявий дотеп недотепного чоловіка.

6. Руш сї з місцьи, бо далї тут коріньи пустиш. (Кол.)
Жартують із чоловіка, що занадто довго сидить на однім місцї.

7. Як хочете, аби миш не рушила збіжа, то як ідете орати, то аби-сте нї до кого анї слова не сказали, анї до челядини, нї до худобини, так будьте як нїмий. І так оріт, як можете витримати, то цїлий день, а як нї, то два-три загони, а тогди як будете вертати до дому, то скажіт: „Як я тут рота не рознимав, так само аби миш на мою працю зубів не піднимала.“ (Наг.)
Народне віруванє і відповідний обряд.

Ряд. 1. Коли сидиш у ряду, давай коляду. (Ільк., Петр.)
Ряд тут розуміє ся ряд хат, вулиця або т. зв. кут у селї.

2. Нима ряду нїякого. (Лім.)
Нема порядку.

3. Хто в ряду, мусить дати коляду. (Ільк.) ...сидит... (Лучак.)
Варіянт до ч. 1.

4. Хто ни стоїт в ріду, ни дістане колїду. (Кольб.)
Варіянт до ч. 1 і 3.

5. Чекай ряду, дістанеш коляду. (Лев., Ільк.)
Дохід із колядованя розділяють між колядників, які стають рядом і по черзї кождий одержують свою пайку.

6. Як сидимо в ріду, то тєгнїм колїду. (Глебівка)
Говорять колядники запрошені до хати, посаджені рядом на лаві.

7. Як сидиш в ряду, давай коляду. (Залїсє)
Варіянт до ч. 1.

Рядити. 1. Всїм Бог рідит. (Вел. Очи)
Бог — поняте всесвітного порядку.

2. Зарядив своїм маєтком. (Льв.)
Полишив устний чи письменний заповіт своєї остатньої волї.

С.

Сабаш. 1. Аби тобі сабаш такий добрий був! (Підгірки)
Докоряють жидови.

2. А ти, сабаш, не дивуй, коли бачиш клопіт муй! (Дрог.)
Натяк на анекдоту про жида, якого пан у суботу заставив танцювати, не вважаючи на те, що він вимовляв ся, що йому в сабаш сего не вільно робити Приневолений канчуками він підскакуючи підспівував сї слова.

Сава. 1. Біда Савцї: обліг на лавцї. (Лучак.)
Не велика біда на лаві спати. Пор. Нос. ст. 406.

2. Савка в кут, коли гостї сут. (Ільк.) ...тут. (Наг.)

Говорять недорослому або підрядному чоловікови, аби не мішав ся в товариство старших і поважнійших людий.

3. Щоби ті Савка з'їв! (Зазул.)

Жартливе проклятє. Говорять, коли кому хліб з маслом або пиріг випаде з руки.

4. Який Сава, така його слава. (Льв.)

Слава чоловіка залежить від його тілесних і духових прикмет. Пор. Сим. 167; Bebel 117; Слав. I, 215.

Савити. 1. Було не савити та не варварити, а сїсти та три веретена напарити. (Наг.)

Сави і Варвари — церковні свята Сави 5, Варвари 4 грудня, в які деякі жінки прядуть. Докоряє чоловік жінці, що не пряла в ті свята. Пор. Даль I, 301.

2. Не савити, не варварити, не євдошити, но куделю ковдошити. (Доброс.)

Свято Євдокії, також церковне, припадає на 1. марта. Чоловіки нераз забороняють жінкам обходити ті свята.

3. Хто савит і варварит, той починок не напарит. (Наг.)

Хто в ті свята святкує, той не напряде в ті дни нїчого.

Савло. 1. Савле, равле, вильльвй воду на колоду, як не вильлєш, то сам випєш. (Наг.)

Примовляють скачучи на одній нозї і притуливши долоню до вуха і похиливши голову на бік, коли вийшовши з купелї почують, що в вухо набігла вода.

Сад. 1. Не всї сади родьит, що цвитут. (Сор.)

Не всї наміри сповняють ся, які кладе собі чоловік.

Садити ся. 1. Садив би си, та нема путері. (Снят.)

Садити ся в значіню закладати домівство, будувати оселю, але також величати ся, гоносити ся.

Садівник. 1. Садівник, відосрав затильник. (Будз.)

Кепкують із садівників, що не розуміють ся на садах.

Сак. 1. Нї на сак, нї на бовт. (Наг.)

Нездалий нї на що.

2. Перед саком риби лапати. (Лев.)

Перехапувати ся в якімось дїлї. Пор. Adalb. Ryba 34, 40; Čelak. 192; Wand. III, Nezt 14.

3. Уперед у сак подиви ся, а потім рибою хвали ся. (Сок.)

Бо вона може ще з сака вихопити ся.

Саламаха. 1. Закоштуєш ти ще арештанської саламахи. (Льв.)

Зазнаєш клопоту або нещастя.

Саламон. 1. Перше був Саламон один мудрий, а тепер десять на печи. (Будз.)

Кепкують із таких, що сидячи на печи вигадують усякі дотепи.

2. Премудрий Саламон песє г—о важит. (Наг.)

Натяк на народнє оповіданє про Соломона, що важив жіночий розум на вагу песього лайна і орік, що лайно важкійше.

Сало. 1. А то си сало випас! (Наг.)
Говорять про товстопузого чоловіка.
2. Давай і сало, коби за моє стало. (Балиг.)
Говорить лихвар забираючи у неоплатного довжника його житєві припаси.
3. До сала не треба олїю, воно й так масне. (Снят.)
Говорять, коли хтось додає до якоїсь доброї річи щось зайве.
4. Залляв му сала за скиру. (Ільк.)
Зробив йому прикрість, наробив біди.
5. Залльити за скіру сала. (Лев.)
Наробити біди, допекти кому. Варіянт до попер ч.
6. Най буде і сало, коби за моє стало. (Тїсна)
Варіянт до ч. 2.
Сам. 1. Сам варив, сам і пік, тай так минув його вік. (Підгірки)
Житє безженного чоловіка.
2. Сам від себе не втечеш. (Льв.)
Не заглушиш голосу свойого сумлїня. Пор. Даль I, 374.
3. Сам де схочу, там скочу. (Пост.)
Говорить чоловік чуючи себе свобідним у своїх учинках.
4. Сам дуй, сам куй, сам по воду йди і штири ґрейцарі дай. (Дидьова)
Говорив чоловік, що ходив до коваля серпи зубити.
5. Сам наробив, сам і виніс. (Льв.)
Наробив чогось злого і відпокутував за се.
6. Сам на сам. (Гнїдк.)
Сам один без нїчиєї помочи.
7. Сам не свій. (Гнїдк.)
Непритомний, переляканий або розсерджений. Пор. Adalb. Sam 3.
8. Сам си граю, сам танцую, сам си чоботи пуцую. (Кольб.)
Говорить чоловік, що сам у всїм дає собі раду. Пор. Libl. 226.
9. Сам як палець. (Гнїдк.)
Говорять про чоловіка, що жиє сам без родини, або йде кудись сам один. Пор. Schlei. 158; Дикар. 70; Adalb. Samotny 3; Wand. I, Allein 28.
10. Тої самої! (Кривор.)
Scil. те саме говориш, що й уперед, плетеш старі дурницї.
11. Який сам, таку взяв. (Сор.)
Говорять про дібрану пару.
12. Які-смо са́ми, такі нам сани. (Іванївцї К.)
Як дбаємо, так маємо.
Сама. 1. Брати у са́му. (Жел. II, 848) Взяти... (Купчанко)
Взяти під розвагу, під нараду.
2. Я його маю в са́мі. (Кос.)
Маю його в поважанє.
Самбір. 1. Вісьта стара до Самбора! (Наг.)
Говорять їдучи до Самбора на успенський празник.
2. За Самбором — байґарі. (Наг.)

Байтарами називали колись людий із самбірського повіту, що приїздили до Дрогобича по сіль великими возами.

Самопас. 1. Ни ходити би самопас. (Тухля)

У житю не можна робити все виключно по своїй волї, а треба числити ся з обставинами.

Самсон. 1. Оби був дужьий як Самсон, а мудрий як Саламон, а нима на чім ґаздувати, то стане глупий. (ЮКм.)

Сила і розум без матеріяльних засобів не дають можности розжити ся. Пор. Adalb. Samson 1.

Сани. 1. Покинь сани, бирú віз. (Іванівці) ...візьми... (Ільк.)

Передають голос синиці під весну.

2. Саньми ангельська їзда, а дїдьча смерть. (Явор.)

Саньми легко й швидко їхати, але легко перевернути ся.

3. Саньми панське їжджене, а дябельське падане. (Яс. С.)

При скорій їздї саньми перевернене часто робить людий калїками або позбавляє їх житя. Пор. Adalb. Sanie 1.

Санна. 1. Саннá їзда — ангельська їзда, але дїдьчий виворіт. (Ільк.)

Значінє як у Сани 3.

2. Санна як вухо. (Сор.)

По добрій санній їде ся гладко і тихо.

Сапоги. 1. Бідному сапоги усе добрі до ноги. (Ком.)

Без огляду на те, чи вони цїлї, чи діраві.

Саранча. 1. То чиста саранчьи: що одним кінцем їст, то другим сере. (М. Гош.)

Говорять про ненаїсних людий.

Сасів. 1. Дїд із Сасова, а вона до засува. (Збар.)

Докір жінцї, що пізно встала. Сасів — місточко золочівського пов.

Сатана. 1. Щезай сатано! (Залїсє)

Формула відвертаня.

Сахно. 1. Обійшóв ся як Сахнó в церкві. (Ільк.)

Сахно — Олександер, мб. наробив у церкві смроду, обійшов ся нечемно.

Сварити. 1. А сварив бис сї з сорочков! (Наг.)

Говорять сварливому чоловікови. Сорочка найблизша до тїла.

2. Дай Боже вам посваритись, а нам подивитись. (Дар.)

Жартують із сварливих людий.

3. Нема що робити, треба ся сварити. (Луч.)

Говорять про сварку, що зчинає ся з марної причини.

4. Не свари ся дїдьку за чужу бідку. (Замул.)

Не починай сварки за дїло, яке тебе не обходить.

5. Посварилисмо сї тай сї перепросимо. (Наг.)

Сварка вийшла за таке дїло, на якім можна погодити ся.

6. Свари — не розуміє, бий — нема що. (Зазул.)

Говорять про малу, непослушну, нерозвинену дитину.

7. — Сварім ся бабуню! — Та за що, синочку? — Та сварім ся, стара трупице! — А ти собачий сину, чого хочеш? — Дякую, бабуню. вже-смо ся посварили. (Льв.)

Анекдота про імпровізовану сварку за вїзащо.

8. Сварім ся, діду, за чужую біду. (Коб.)

Говорять про безпредметову сварку.

9. Сварят ся, аж стіни тріщат. (Ю. Км.)

Про завзяту, голосну сварку.

10. У перед сварили сї, а тепер цїлуют сї. (Ляцке)

Говорять про людий, яких сварливий настрій переміняє ся скоро в згідливий.

11. Я найму кого, аби сї з тобов на шихти сварив. (Наг.)

Говорив сусїд до сусїда, з яким не міг досварити ся до нїякого кінця. Шихта в Бориславі значить дванацятигодинна робота.

12. Я сї з тобов не годен висварити. (Наг.)

Говорять до язикатого, сварливого чоловіка, з яким годї дійти до кінця в сварцї.

Сварка. 1. Від сварки до бійки — руков подати. (Наг.) ...недалеко. (Наг.)

Від сварки дуже легко дійти до бійки.

2. В сварцї один другого не цїлює, лиш малює. (Гнїдк.)

В сварцї один не щадить чести другого, не підхлїбляє, але ганьбить.

3. Не вдавай ся в сварку, бо будеш битий. (Ільк.)

Осторога сварливому чоловікови, що з леда якої причини починає сварку з иншими.

4. Таку сварку почив, жиби був дим ни сїв на хату. (Жидач.)

Говорять про голосну, верескливу сварку.

Сват. 1. — А що, свату, добра мазь? — Добра, добра, йно пиріг мачьий! (Брониця)

Жартував продавець мази, захвалюючи свій товар.

2. В нашого свата всїм єдна хата. (Петр.) У нашого... (Ільк.) ...еднака... (Петр.)

Говорять про велику родину, що жие в однїй хатї.

3. Не будемо сватами. (Глещ.)

Не дам своєї дочки за твойого сина. Перемовляють ся старі знайомі.

4. Свата батьків син. (Дар.)

Говорять про якесь непевне посвоячене.

5. Сват із Сїдого до кобильичої мами. (Дрог.)

Говорять про злодїїв конокрадів із Сїдого, самбірського пов.

6. Сїдай свату на лопату, повизу тє поза хату. (Жидач.)

Жартлива промова до свата, якого випрошують із занадто довгої гостини.

7. Як у свати ходив, та ся не дивив, а як ся оженив, то руки заломив (Стрільб.)

Говорять про нерозважне сватане, що кінчить ся нещасливим подружем.

Сватьба. 1. Уплескати свальбу. (Лол.)

Умовити ся про обопільні обовязки будучого подружя.

Сваха. 1. Кождій свашці по ковбасці. (Дар.)

Кождому треба дати те, що йому належить ся.

2. Сваха нікого не страха. (Луч.)

Вона все старає ся залагодити по доброму.

Свашити. 1. Добре свашити, коли є кому пташити. (Гнїдк.)

Говорили про сваху, у якої були злодійкуваті діти.

2. Так єм ся досващила, аж ми ся димка розплящила. (Луч.)

Говорить сваха танцюючи на весїлю на підпитку.

Свекруха. 1. Свекросї муха на носї. (Стрільб.)

Свекруха все шукає зачіпки на невістку, все сердита на неї.

2. Свикруха дістани поза вуха. (Жидач.)

Грозить невістка сердитій свекрусї.

3. Що свекруха, то цокотуха. (Дар.)

Говорить невістка про балакливу свекруху.

Свербіти. 1. Де кого не свербить, там ся не чухрає. (Ільк.)

Хто не відчуває якоїсь потреби, той не дбає про неї. Пор. Wahl II, 43.

2. Де кого свербит, там сї чіхає. (Наг.)

Де кому що потрібно, там собі дає раду. Пор. Schlei. 167; Слав. I, 230; Muka 1600; Libl. 30.

3. Де не свербит, там ся не чешеш. (Гнїдк.)

Варіянт до ч. 1. Чесати ся по російськи замісь шкробати ся. Пор. Muka 943.

4. Кого ни свербит, тот сї ни чіхає. (Кольб.)

Варіянт до ч. 1 і 2. Пор. Wand. II, Jucken 19.

5. То мене нї свербить, нї болить. (Ільк.)

Се менї байдуже. Пор. Adalb. Świerzbieć 1.

6. Що не свербить, то не кортить. (Ільк.)

Де свербить, там кортить почухати ся.

Сверж. 1. „Де-сь був?“ — „На Свержи.“ — „Що-сь дістав, то держи.“ (Коростів)

Мудроване до назви ріки Свержа, що впадає з лївого боку до Днїстра.

Свинина. 1. Нема по мясу як свинина, а по рибі як липина. (Богородч.)

Варіянт до т. II, Мясо ч. 7.

Свинити ся. 1. Зосвинив сї чоловік. (Наг.)

Замазав ся, заталапав ся, упідлив ся.

Свиноватий. 1. Ви, бачу, троха свиноватий. (Наг.)

Говорять до нечемного, безсоромного чоловіка.

2. Як чоловік свиноватий, то ще му й Гаврило на имньи. (Кольб.)

Кепкують із безсоромного чоловіка, що має імя Гаврило.

Свинтух. 1. Був свинтух меже свинтухами, був пастух меже пастухами, а тепер косар меже косарями. (Малк.)

Свинтух тут у значіню пастух від свиний. Чоловік доростає від одного занятя до другого.

Свиня. 1. Або свинє знає, що перец, а що гречка? (М. Гош.)

Говорять про влазливого і ветямучого чоловіка, що бере ся судити про річи. на яких не розуміє ся зовсім.

2. А-де-ку́ди, свине! (Добр.)

Кричать на свиню, завертаючи її в напрямі відмінним, як вона йде.

3. А-цю, свине мазовецька! (Наг.)

Говорять влізливому чоловікови. Мазовецька свиня або мазурська — власність одного з Мазурів, що десь у XVIII в. в невеликім числї осели ли ся в Нагуєвичах (Кахнїї, Твердовські). Були вони з разу не дуже приємними сусїдами для місцевих Русинів.

4. Ацю, свине, не обсвинь і мене. (Наг.)

Мовлять до пяниці, що лїзе цїлувати ся.

5. Ацю свинї до корита! (Снят.)

Гонять свиний наливши їм у корито корму, звичайно помий.

6. Бовтає, як свиньи в помиях. (Наг.)

Говорять, коли хтось нерадо, перебираючи їсть рідку страву або говорить щось недоладне.

7. Величає ся, як свиня в дощ. (Льк.)

Свиня в дощ не величає ся зовсім, але біжить сховати ся десь у сухе місце.

8. Вже свинї не до поросят, як її смалят. (Дар.)

Говорять про якесь безнадійно запізнене дїло. Пор. Adalb. Świnia 21.

9. Виганв свиню з попової капусти. (Наг.)

Жартлива примівка. Сповідав ся злодїй витягнувши у поповій кухнї свиняче мясо з капусти.

10. Вритний як свиньи. (Наг.)

Про впертого, влазливого чоловік .

11. Ґнирьиє в тім, як свиньи в ріпі. (Наг.)

Коли хтось риє ся в чімось, перекидає без потреби.

12. Дуй свиня за штири шустки! (Ясь. С.)

Кепкували із чоловіка, що провадив на мотузї із ярмарку маленьку свинку, а не ніс її на руках.

13. Е, ти свиня-ґосподар. (Будзанів)

Говорять до брехливого, несловного чоловіка.

14. Залїз як свиня в болото. (Замул.)

Говорять про чоловіка, що вдав ся у якісь погані інтереси.

15. За що мої свині бєш, коли в твоїм плотї дїрка? (Наг.)

Говорив сусїд до сусїда, що бив його свинї, які залїзли в сусїдський город крізь дїравий пліт.

16. І свиня не хоче, що за богато. (Грин.)

Вона наїдає ся до певної міри, а потім не хоче.

17. І сьвйнти свиню, то свиня все буде свинев. (Пужн.)

Говорив чоловік, якому на Великдень випало з цебрика свячене порося. Пор. Етн. Зб. VI, 32.

18. Коли б свинї роги, то б всїх поколола. (Лев.) ...то б цїлий сьвіт виколола. (Тереб.)

Говорять про напасливого, захланного чоловіка. Пор. Adalb. Świnia 9, 20.

19. Коли свиня в болоті, то мовить, що красна. (Ільк.)

Свиня літною порою залюбки лїзе в болото, щоб охолодити ся, бо її пече сало. В рідкім болоті вона чує себе дуже задоволеною.

20. Куди свиня до коня. (Гнїдк.)

Говорять про дві неподібні до себе річи.

21. Не доросла свиня до коня. (Ільк.)

Вона далеко менша від нього. Говорять про дві річи нерівної великости.

22. Не знає свиня, що з перцем. (Гнїдк.) ...що перець. (Наг.)

Свиня належить до звірів, що їдять усе з однаковим апетитом. Прикладають до чоловіка, що має невибірний смак.

23. Нема над ню і над вітову свиню. (Ільк.) ...попову .. (Наг.)

Кепкують із жінки, що величає ся без підстави. Пор. Adalb. Świnia 54.

24. Не рівняй ся свиня до коня, бо шерсть не така. (Ільк.)

Говорять до чоловіка, що пхає ся в товариство нерівних до нього людий. Пор. Adalb. Świnia 32.

25. Не рівна свиня до коня: ростом маленька, голова вузенька і серсть не така. (Кол.)

Просторійший варіянт до попер. ч.

26. Перевернув свиню в корито. (Наг.)

Говорять про зарізану свиню, яку кладуть у корито, щоб її опарити.

27. Пустиш свиню під стіл, а вона лїзе на стіл. (Сїл. Б.)

Звичайно говорять про пса. Пор. т. II, Пес ч. 159, 160; Adalb. Świnia 11.

28. Прийшла свиня до коня тай сказала: „Ось бо я румак!“ — А кінь відказує: „Іноженьки тоненькі, і ушенька клапонькі, і шерсть не така і сама як свиня“. (Ільк.)

Просторійший варіянт до ч. 25. Румак, з польського rumak — бистрий, воєнний кінь.

29. Сама свиня міх дре, сама й квичит. (Гнїдк.) Свиня.. реве. (Ільк.) ...міх поре і сама... (Петр.)

Говорять про чоловіка, що робить иншому кривду і сам нарікає на свою кривду. Пор. Adalb. Świnia 33.

30. Свини не до поросят, як її ріжут. (Орел.) ...коли її смалять. (Ільк.) ...коли її вже... (Петр.)

Варіянти до ч. 8. Пор. Нос. ст. 365; Adalb. Świnia 21; Даль I. 488.

31. Свиню чеши і мий, а вона все в болото полїзе. (Городок)

Говорять про нехлюйну, неопатрену людину. Пор. Adalb. Świnia 41.

32. Свиня в рубку. (Гнїдк.)

Рубок — біла хустка. Мова про свиновату жінку.

33. Свиня з води та в барліг. (Гнїдк.)

Вона не любить лежати в чистій воді.

34. Свиня квичить, а в пліт лїзе. (Ільк.)

Говорять про упертого чоловіка, що пре ся кудись не вважаючи на перешкоду.

35. Свиня коли в болоті, мовит, що в золоті. (Гнїдк.)

Вона не знає більшої приємности, як лежати в болоті. Пор. ч. 19; Adalb. Świnia 35; Гильф. 1027.

36. Свиня, купив коня, причіпив до дошки, давав їсти по трошки. (Колом.)
Мудроване до слова свиня.
37. Свиня — моркогриз. (Лім.)
Свиня любить дуже рити і виїдати моркву.
38. Свиня не до коня, бо серсть не одна. (Мшан.)
Варіянт до ч. 20.
39. Свиня не з'їсть, поки не збабрає. (Стежн.)
Вона їсть нечисто. Говорять також про нехлюйного чоловіка.
40. Свиня перше не з'їсть, доки не поваляє. (Луч.)
Варіянт до попер. ч.
41. Свиня рилом волікла і „добрийдень“ не рекла. (Кукиз.)
Говорять про понурого, похиленого чоловіка, що йдучи попри иншого не відповідає на його привитане.
42. Свиня тиє, хоть ся не миє. (Стрільб.)
Говорять люди, що не люблять умивати ся.
43. Свиню обалити. (Наг.)
Зарізати, положити в корито.
44. Сип свини перець, а вна гадає, що горох. (Наг.)
Вона на тім не розуміє ся, не відріжнить смаку.
45. Такий вліӟливий, як свиня. (Дрог.) Упертий... (Коб.)
Про незносного, упертого чоловіка.
46. Чому у свині хвіст кривий? Обись брав ги за гак тай домі вів. (Тухля)
Бойківська примівка, яка одначе не поясняє того, чому у свині хвіст кривий.
47. Що занадто, того й свині не любйит. (Наг.)
Говорять про всяку надміру. Пор. ч. 16.
48. Я до свині по руськи, а вна до мене по французьки. (Наг.)
Квичане свині відповідає французькому qui, qui.
49. Я з тобою свині не пас. (Гнідк.)
Я тобі не рівня, не товариш. Пор. Adalb. Świnia 4.
50. Як би не я та не попова свиня, не було би світа. (Мик. н. Дн.)
Говорять про зарозумілого чоловіка, що вважає себе чимось найбільшим у світї.
51. Як би свиня роги мала, всї би люде виколола. (Ільк.) ...весь світ... (Наг.) ...всїх би людий колола. (Петр.) ...весь товар поколола. (Сор.) ...то би всїх людий покарала. (Балиг.)
Говорять про зарозумілого, а безсильного чоловіка, що рад би всїм пошкодити. Пор. Нос. ст. 270, 364; Adalb. Świnia 6, 9, 20; Schlei. 161.
52. Як би свиня роги мала, то би хотїла всїх людей бороти. (Зазул.)
Варіянт до попер. ч. Пор. Libl. 233; Даль I, 131.
53. Як мають сказати свиня, то кажуть: Шіную день сьвітий, соньчко ясне, образи сьвіті, коси дївочі, кавальирський стан, тай вас яко чесних, таже пробачьийте свиня. (Кол.)

Кепкують із надмірної церемоніяльности при виголошуваню неприличних слів.

54. Як мені свинею не бути, коли мене так люде знают? (Луч.)

Огризнув ся пияниця, коли його називали свинею.

55. Як сї снит свиньи, то значит щістьи. (Наг.)

Народнє віруванє.

56. Яло му сї, як свини в дождж. (Наг.)

Говорять, коли хтось убрав ся не до лиця.

Свинячий. 1. Свиньичов стежков пішов. (Наг.)

Говорять про такого, що зосвинив ся, змарнував ся.

Свистати. 1. Будеш небоже тонко свистати. (Наг.)

Будеш у якійсь біді, у клопоті.

2. Вже він тонко свище. (Наг.)

Говорять про збіднїлого, збанкрутованого чоловіка.

3. Він лиш свиснув коньом. (Наг.)

Поїхав швидко.

4. Не стане свистане за співане. (Наг.)

Менше вартне не стоїть того, що більше вартне.

5. Свиснув го по за вуха. (Наг.)

Ударив в лице.

6. Свиснуло, ги з бузька вилетїло. (Підгірки)

Висрав ся швидко, одним кавалком.

7. Свищи попе в кужівку, коли-сь утратив жінку. (Петр.)

Говорять про попа-вдівця. Пор. т. II, Кужівка 1.

8. Свищіг тепер, єґомость, у палцї. (Кольб.)

Натяк на якусь невідому анекдоту.

9. Тот уже в смерековий лист свище. (Сенеч.)

Говорять про якесь недоладне діло; смерека не має листя, лише шпильки.

10. Як ти свисну, то ти очи вилїзут. (Наг.)

Свиснути тут у значіню вдарити в лице.

Свистак. 1. О, то ще свистак! (Льв.)

Говорять про марнотратника, легкодуха.

Свистало. 1. Можебись замінєв свистало за дристало? (Будз.)

Приговорюють хлопцям, що ходять та свищуть по вулицях.

Свистїль. 1. І за свистїль не стоїть сеє. (Гнїдк.)

Свистїль — порожний або хробачливий горіх. Пор. Wand. II, Haselnuss 7 III, Nuss 81.

Свідер. 1. Який сьвідер, така діра. (Лім.)

Свідер — польонїзм зам. сверлик.

Свідім. 1. На людськім сьвідомі то ся робило. (Лім.)

При посторонніх свідках, за відомістю більшої громади.

2. Я того не свідім. (Наг.)

Не знаю про се.

Свідок. 1. Сьвідка бют як дїдька. (Явор.)

Свідка, що пошкодив иншому своїм свідоцтвом, нераз побивають після процесу.

2. У сьвідка очи як у дідька. (Ільк.) ...гей в дідька. (Ком.)

Свідок звичайно оповідає більше або менше або не так, як бачив, значить: на одного свідка ніколи не можна спустити ся.

3. Хто хоче сьвідком бути, треба хрестик лизнути. (Ільк.)

Перед зложенєм свідоцтва в часї процесу свідка приводять до присяги, давнійше заставляли цілувати хрест.

Свідомий. 1. А чи не сьвідомий ти того? (Котуз.)

Чи не знаєш ти се?

Свідчити. 1. Засьвідчив єм сї людьми. (Наг.)

Запевнив собі свідоцтво що до якогось факту.

2. Людьми сї сьвідчу, Богом сї клину. (Наг.)

Популярно висловлений подвійний прінціп процесу, що полягає з одного боку на свідоцтвах посторонніх людий, а з другого боку на власнім зізнаню інтересованого, ствердженім присягою.

3. Свідчити кому щось. (Наг.)

Робити комусь вигоду, обслугувати його.

Свій. 1. Аби своє, а не взяте. (Доброс.)

Говорить чесний чоловік, що волить перестати на своїм, хоч на малім, нїж попасти ся чужим добром. Пор. Adalb. Swój 1.

2. Бодай свого не мав, хто чужого не хоче! (Луч.)

Жартливе прокляте, а все таки о стілько правдиве, що нїякий чоловік без продукту чужої працї не може вижити.

3. Будемо свої. (Наг.)

Будемо свояками, поберемо ся або посватаємо ся. Пор. Нос. ст. 423.

4. Вийду я з ним на своє. (Отин.)

Зведу з ним рахунки, добю ся від нього чогось.

5. Де будь, там будь, а свого не гудь. (Явор.)

Своє зароблене чоловік не повинен легковажити анї ганити.

6. Де ся свої бют, чужий не мішай ся. (Льв.)

Свої побють ся і погодять ся, а чужий дістане з обох боків. Пор. Сим. 2231.

7. Добре то кажут: свій свому по неволи брат. (Явор.)

Свій свому в першій лінії обовязаний помагати. Пор. Adalb. Swój 43 Нос. ст. 424; Сим. 2106; Даль II, 118, 353.

8. За своє треба бити ся. (ЮК.)

Чоловік обовязаний обстоювати за своїм правом. Пор. Даль II, 132.

9. З ним не вийдеш на своє. (Наг.)

Не дійдеш до ладу, не виграєш справи.

10. Йому твого не треба, має свого аж надто. (Наг.)

Говорять, коли хтось не хоче мішати ся в чужі клопоти.

11. Кождий на своє коло воду тягне. (Коб.)

Кождий працює на свою користь. Пор. т. II, Колесо 6; Wand. II, Jeder 1; Слав. II, 150.

12. Кождий своє май і о себе дбай. (Ком.)

Прінціп еґоїзму, що творить основу права власности.

13. Кождому своє миле. (Наг.)
Кождий любить те, що його власне. Пор. Osm. Spr. 443; Даль II. 115, 116.

14. Ліпша своя хатка, як чужа палатка. (Замул.)
Ліпший свій хоч скромний добробут, ніж чуже богацтво.

15. Ліпший свого гнів, ніж чужого ласка. (Зазул.)
Свій хоч посердить ся, то все таки перепросить ся, а чужого ласка може бути завсїди зрадлива.

16. Лутша своя сїрачина, як чужа сурдутина. (Коб.)
Чоловік чує себе задоволеним у своїй скромній одежі відповідно до його стану і не бажає чужої, хоч би найпоказнїйшої.

17. Маю свою біду дос. (Тих.)
Незвичайний з граматичного погляду вислов замісь: маю своєї біди досить.

18. Меже двома своїми сокира загинула. (Ільк.)
Говорять про крадїж, що стала ся між двома близькими приятелями, доконана одним у другого.

19. Ми собі щось своє. (Наг.)
Говорить чоловік до чоловіка, догадуючи ся, що вони оба якісь свояки.

20. Мушу дійти свого, хоць бим мав і головов наложити. (Наг.)
Говорить чоловік упертий в обороні свойого права.

21. Навіть кілочка свого не має. (Будз.)
Говорять про бідного, безхатного чоловіка.

22. Ой, вмирай, а в свій горнец завирай. (Мик. н. Дн.)
Говорить чоловік, що бажає до смерти не позбути ся своєї власности.

23. Пильнуй свого, не кожуха мого. (Зазул.)
Дбай про своє, а не мішай ся в чужі дїла. Пор. Adalb. Pilnować 9; Swój 29.

24. Пізнав свій свого. (Залїсє)
Порозуміли ся два люди на якімось нечеснім дїлї. Пор. Adalb. Swój 40.

25. Поставити на своїм. (Наг.)
Дійти до своєї мети, осягнути свою цїль.

26. Роздай своє та йди чужого просити. (Наг.)
Говорить старий батько, якому радять роздати весь маєток дїтям, а він не хоче того зробити.

27. Свій борщ хоть не солений, лїпший ніж чужа юшка. (Гнїдк.)
Своя страва, хоч плоха, ліпше ситить, як набута неправдою.

28. Свій за своїм як ни заплачи, то бодай сє скривит. (Будзан.)
Між свояками все більше симпатії і співчутя, як між чужими. Пор. Adalb. Dopełnienia, Swój 53.

29. Свій зі свого як би міг, то би шкіру здер. (Ком.)
Говорять з докором про самолюбного чоловіка, що кривдить своїх свояків.

30. Свій менї не милий, а при мнї го не бий. (Ільк.) ...ми ни... минї го ни бий. (Іванівці К.)
Свояк обстає за свояком, хоч немилим собі супроти чужої напасти. Пор. т. II, Милий 8.

31. Свій не свій, не лїзь в город. (Ільк.)
Навіть найблизший свояк не має права самовільно робити шкоду своякови.

32. Свій пес найгірше кусає. (Тростянець)
Найближший свояк може найтяжше покривдити свояка.
33. Свій свого знає. (Тереб.)
Свояк про свояка знає більше як про посторонніх людий. Пор. Нос. ст. 423; Adalb. Swój 50.
34. Свій свого тєгне з болота сухого. (Мик. н. Дн.)
Свояк свояка ратує в потребі.
35. Свій свому завсігди рад. (Ільк.)
Свояк волить бачити свояка в добрі. як у нещастю. Пор. Adalb. Swój 45.
36. Свій свому паленичку спік. (Гнїдк.)
Зробив йому якусь немилу прислугу.
37. Свій усе до свого. (Наг.)
Свояк до свояка найрадше удає ся у всякій потребі. Пор. Krumb. 15; Adalb. Swój 37.
38. Свій хоть не заплаче, то ся скривить; хоть ся не скривить, то не висміє. (Ільк.)
Просторійший варіянт до ч. 28.
39. Свій хоть не милий, при мнї го не бий. (Гнїдк.)
Варіянт до ч. 30.
40. Свій як не заплаче, то бодай скривит сї, а чужий і ни подивит сї. (Явор.)
Свояк у нещастю хоч не поможе, то бодай спочуває, а чужий відвертає ся.
41. Свій як упече, то в саме боляче. (Гнїдк.)
Свояк своякови може найтяжше докучити.
42. Своє бери, а чужого не киńй. (Жабє)
Своїм розпоряжай як хочеш, а чужого не руш. Кину́ти зам. кивнути, рушити.
43. Своє взяв тай прав. (Ільк.)
Говорить чоловік, що відібрав від иншого свою річ неправно забрану.
44. Своє миле, хоть зогниле. (Наг.)
Своє власне, хоч менше добре від чужого, милїйше як чуже. Пор. Сим. II, 120.
45. Своє не видить під носом, а чуже видить під лїсом. (Ільк.)
Своїх хиб чоловік звичайно не бачить, а на чужі звертає найпильнїйшу увагу.
46. Своє піде і за кулаком, а чуже ве піде й за колачом. (Луч.)
Говорить батько родини, що по старій традиції може присилувати до чогось дитину, а чужої не може.
47. Своє святоє, а чуже найсвятїйше. (Ільк.)
Висловлює ся почуте справедливости, що чужу власність треба більше шанувати. як свою.
48. Своє то піде й за кулаком, а чуже й за колачом не хоче. (Борд.)
Варіянт до ч. 46.
49. Свої в кут. як гостї сут. (Креховичі)
В присутности гостий найближша родина і челядь господаря усуває ся на бік.

50. Своя губа близша. (Гнїдк.)
В однакій потребі чоловік помагає швидше собі, ніж другому.

51. Своя піч найлїпше гріє. (Гнїдк.)
У своїм добрі чоловік найбільше задоволений.

52. Своя покришка, своя хата. (Стоян.)
Свою покришку в кождій хвилї положиш і здіймеш.

53. Своя хата, своя правда, а коміршина гірка. (Сор.)
Господар має більше права у своїй хатї, як комірник у чужій.

54. Тадже ми си щось своє. (Наг.) ...гейніби... (Наг.)
Говорять люди, що по якійсь неприємній пригодї пізнають себе близше.

55. Ти своє, а він своє. (Наг.)
Говорять про суперечку двох таких, що не можуть погодити ся на щось одно.

56. — Ти чий? — Я сам свій, а ти мій дурень. (Снят.)
Питанє: ти чий? містить в собі певну зневагу, бо основане на панщизняних традиціях, що кождий селянин був власністю якогось пана.

57. Хоть єсь свій, а в горох не лїзь. (Яс. С.)
Варіянт до ч. 29.

58. Хто свій хліб має, той їсти не просит. (Дар.)
Бо може наїсти ся в кождій хвилї своїм власним хлїбом.

59. Хто своє носит, чужого не просит. (Луч.)
Задоволяє ся своїм. Пор. Adalb. Swój 18; Нос. ст. 459.

60. Шо ни своє, того ни рушьий. (Кольб.)
Не своє зам. чуже. Пор. Adalb. Cudze 9, 10.

61. Штири мили бігай, у чужого видри, а свому дай. (Мик. н. Дн.)
Злодійська етика.

62. Я своєї, ти своєї. (Наг.)
Ти мене не переконаєш, я тебе не переконаю. Пор. Adalb. Swój 4.

Світ. 1. Або то я сьвіт пережию? (Вел. Очи)
Я не вічний, не засиджу місця на світї.

2. Аж мінї сьвіт усьміхає ся. (Стан.)
Говорить радісний, повний надії чоловік.

3. А мій же ти сьвітоньку бідний! (Товсте)
Зітханє бідного чоловіка.

4. Ани за світ більше ни хочу. (ЮК.)
Не хочу нїчого більше.

5. Бодай єс світа божого не видів! (Наг.)
Проклятє: щоб ти осліп або зійшов на нужду. Пор. Zátur. 258; Даль II, 181.

6. Великий світ, а нема ся де дїти. (Ільк.)
Говорить чоловік у тїсних обставинах.

7. Виправив го на тамтой сьвіт. (Наг.)
Убив, довів до смерти. Пор. Wand. V, Welt 607.

8. Вихопило би тї з того сьвіта! (Наг.)
Проклятє: щоб ти щез із людської суспільности.

9. Від коли сьвіт настав. (Наг.)
Говорять про щось дуже давне, чому не знають початку. Пор. Wand. V Welt 649.

10. Від сьвіта злодій. (Наг.)
Страшний, зухвалий або хитрий.

11. Від сьвіта паскуда. (Наг.) ...нездаль. (Наг.)
Приставка від світа значить щось у дуже високім степени, дуже велике, дуже погане і т. п.

12. Він видів сьвіта. (Наг.)
Видів богато країв, пізнав богато людий. Пор. Wand. V, Welt 605.

13. Він і ó-сьвіті не знає. (Наг.)
Говорять про дурного, чимось затуманеного чоловіка. Пор. Zátur. 72; Adalb. Wiedzieć 18.

14. Він ще в сьвіті не бував. (Наг.)
Ще не має житєвого досвіду. Пор. Wand. V, Welt 617.

15. Вкрій ми сьвіта! (Наг.)
Вкороти мені житє, убий мене.

16. В сьвіті все щось нового. (Наг.)
Нема години без новини.

17. Гіркий мій сьвіт! (Наг.)
Нарікає нещасний чоловік.

18. Гіркий сьвіт: мама вмерла, тато втік. (Явор.)
Жартлива приповідка про розсипку бідної сїмї, по якій лишили ся самі сироти.

19. Гіркий сьвіт: тато осліп, а діти помацки ходять. (Ільк.)
Коли батько став нездібний до зарібку, тоді діти ходять безрадні.

20. Гіркий твій сьвіт, королю, коли тебе туз бє. (Бар.)
Натяк на гру в карти, де туз або ас звичайно найстарша карта. Се фатальним способом справджує ся в політиці, де великі капітали побивають найбільші армії.

21. Гіркий твій сьвіт та не солодкий. (Наг.)
Говорять нещасливому чоловікови, якому ніщо не веде ся.

22. Дай си в сьвіті раду. (Наг.)
Добивай ся в житю якогось становища.

23. Далекий сьвіт: відти там не видно. (Наг.)
Жартують, коли хтось боїть ся іти до місцевости не дуже далекої.

24. Дивний той світ, а ще дивнійші люди. (ЮК.)
На світї богато дива, а між людьми найбільше.

25. Заколотив сьвітом. (Наг.)
Пошахрував щось, подурив людий.

26. За сьвітом пустити ся. (Гнідк.)
Пустити ся в якусь далеку дорогу, вибрати ся невідомо куди.

27. Звидимо сї на тамтім сьвіті. (Наг.)
Говорять товариші, що розстають ся на завше. Пор. Wand. V, Welt 573.

28. Зійди сьвіт білий, такого другого не найдеш. (Наг.)
Шукай, скільки хочеш.
29. Зігнав го зо-сьвіта. (Наг.)
Убив його, замучив.
30. Зо сьвіта чоловік. (Наг.)
Бувалий чоловік, з далеких сторін.
31. І сьвіта божого не видно. (Наг.)
Говорять про велику пітьму, мряку або снїговійницю.
32. Казит сї сьвіт то разом, то поєдинци. (Голг.)
Дуріють люди то поодиноко, то цілими верствами або громадами.
33. Кілько сьвіта, тілько дива. (Ільк.) ...чуда. (Заліcє)
В кождім краю є щось нове і дивне для инших. Пор. Даль I, 346.
34. Кручу якось своїм сьвітом. (Вел. Очи)
Заходжу ся в житю, щоб звязати кінцї з кінцями.
35. Мало ти сьвіта перед очима? (Наг.)
Чи я тобі заступаю його, чи заваджаю тобі на світі?
36. Марно зо сьвіта пішов. (Наг.)
Пропав через якусь дурницю, через якусь малу пригоду.
37. На вкрай сьвіта піду. (Наг.)
Піду, куди мене очи несуть, в далеку чужину.
38. На, вкрій ми сьвіта! (Наг.)
Говорять напасливому чоловікови, що докучає иншому. Вар. до ч. 15.
39. Най сьвіт знає, як Іван уживає. (Монастирок)
Вар. до т. II, Пан ч. 54.
40. Най сї сьвіт дивує! (Наг.)
Говорять про якесь велике диво або скандал.
41. На конець сьвіта пішов. (Наг.)
Пішов десь у безвісти, в далекі краї.
42. На сьвітї всьо помотане, ги днись той сніг на дворі. (ЮК.)
Події ідуть за подіями безладно і немов припадково.
43. На сьвітї того не буде. (Дорож.)
Говорять про щось зовсім неможливе, чого не було й не буде, або було і більше не верне ся.
44. На сьвітї як на дворі. (Гнїдк.)
Раз день, раз ніч, раз слота, раз погода. Пор. Brzoz. Świat 12.
45. На тамтім сьвітї вже дуката не купиш. (Дрог.)
Там відмірюють по справедливости кару і надгороду.
46. На тамтой сьвіт нїчого з собов не возьмеш. (Наг.)
Смерть кінчить органічне житє, але полишає спомини в души. Пор. Нос. ст 357; Wand. V, Welt 396.
47. На тамтой сьвіт сї вибрав. (Наг.)
Умер.
48. На тім сьвіт не стойит. (Наг.)
Се не дуже важна річ, на тім не залежить богато.

49. На то Бог сьвіт дав і людїм руки розвязав, жеби кождий жив, як хто потрафит. (Вел. Очи)
   На то Бог дав людям свобідну волю, щоб давали собі раду в житю
50. На чім сьвіт клине. (Наг.)
   Клене страшенно, на чім світ стоїть.
51. На чім сьвіт стоїт, плести. (Гнїдк.)
   Говорити несотворені річи, дурницї. Пор. Brzoz. Świat 10.
52. Не знає, де сьвітови лад. (Лучак.)
   Про чоловіка, що не вміє знайти собі в житю становища.
53. Не знає сьвітови ладу. (Луч.)
   Не вміє собі дати ради.
54. Нема на сьвіті правди! (Вел. Очи)
   Правда тут у значіню справедливости, яка в житю часто улягає кривді.
55. Не печений твій сьвіт у хатї. (Борис.)
   Говорять до такої людини, на яку в хатї всї ворогують.
56. Не тілько сьвіта, що в вікнї. (Ільк.)
   Говорять чоловікови, що не привик виходити нїкуди поза обруб рідної оселї. Пор. Нос. ст. 362; Даль I, 27; II, 42; Сим. 1650.
57. Нинї такий сьвіт, що в Бога всї старшї. (Яс. С.)
   Говорять такому, що вивисшуєть ся понад иншими.
58. Нинї такий сьвіт: як чоловік попоїсть, то мислит, що другий їсти не хоче. (Наг.)
   Се відвічне правило людського еґоізму.
59. Нинї так сьвіт іде, що одно другого їсть. (Ком.)
   Заострила ся житєва боротьба до крайности.
60. Нї за-що в сьвітї. (Наг.)
   Scil. не зроблю; найсильнїйше заперечене. Пор. Wand. V, Welt 41.
61. Ніяким сьвітом не можна. (Наг.)
   Ніяким способом. Про щось невикрутне, неможливе.
62. Ой сьвітку мій сьвітку, як маковий цьвітку! (Наг.)
   Говорить дївчина про свої дївочі лїта.
63. О сьвітї забув. (Наг.)
   Забув зовсїм, забув і не може пригадати.
64. О сьвітї ся не знає. (Мшан.)
   Говорять про такого, що нїчого не бачив, не знає доброго звичаю. *(М. Зубр.)*
65. Оцес май видїв світа. (Кривор.)
   Бачив богато світа, зазнав богато пригод.
66. Пів сьвіта плаче, пів сьвіта скаче. (Наг.)
   На світї перемежує ся радість і смуток. Пор. Слав. II, 177; Wand. V, Welt 94; Brzoz. Świat 18.
67. Пігнав за галай сьвіта. (Наг.)
   Побіг необачно, сам не знаючи куди.
68. Піду в сьвіт, куда мя очи понесут. (Луч.)
   Піду з рідного місця невідомо куди.

69. Пішов у сьвіт за очи. (Наг.)
Пішов сам не знаючи куди. Пор. Wand. V, Welt 613.
70. Пішов на вкрай сьвіта. (Наг.)
Зайшов десь далеко. Пор. Даль II, 41.
71. Пішов у сьвіт поза хату. (Луч.)
Жартлива поговірка, коли хтось пішов не дуже далеко.
72. Половина сьвіта скаче, а половина плаче. (Ільк.)
Варіянт до ч. 66.
73. Пращьий сї зо сьвітом! (Наг.)
Говорять до чоловіка, або говорить чоловік сам до себе, що опинить ся в прикрім положеню. Пор. Wand. V, Welt 604.
74. Розстав сї з тим сьвітом. (Наг.)
Умер.
75. Сьвітами пішов. (Наг.)
Пішов у далеку чужину.
76. Сьвіта не перебудемо. (Наг.)
Не будемо жити понад те, що нам судило ся. Пор. Adalb. Świat 41; Zátur. XII, 599.
77. Сьвіта не переробиш. (Наг.)
Світового порядку один чоловік не переміпить, мусить пагинати ся до нього.
78. Сьвіт би того не приповів. (Наг.)
Таке годї видумати анї словами сказати.
79. Сьвіт білий перейди, ци де таке здиблеш. (Наг.)
Говорять про щось незвичайне і дивовижне.
80. Сьвіт великий, а нема в нїм де бути. (Гнїдк.) ...нема ся де подїти. (Залїсє)
Говорить безталанний чоловік, якому скрізь на світї тїсно. Пор. Нос. ст 423; Wand. V, Welt 206.
81. Сьвіте білий тай ти коте загорілий! (Наг.)
Жартують із людської нужди та підлоти.
82. Сьвіте мій гіркий! (Наг.)
Зітхане нещасного чоловіка.
83. Сьвіт єм си з бідов завйизала. (Наг.)
Вийшла замуж за поганого або нещасливого чоловіка.
84. Сьвіт за добро злом платит. (Кол.)
У житю часто несправедливість бере зерх над добром.
85. Сьвіт і біда — всьо єдно. (ЮК.)
Говорить знеохочений, бідний чоловік.
86. Сьвіт і портки опустити. (Гнїдк.)
Говорять про такого, що занедбав ся в своїм житєвім обходї.
87. Сьвіт коротїє, а мир мудріє. (Гнїдк.) ...а чоловік... (Ком.)
Людський вік робить ся все коротшим, але людськість при тім набирає чим раз більше знання. Пор. Wand. V, Welt 303; Adalb. Świat 50.
88. Сьвіт менї змінив ся. (Збар.)
Говорить чоловік після якогось великого нещастя або щастя.

89. Сьвіт ми дошками забитий. (Наг.)
Говорить чоловік у труднім положеню, не бачучи ніякого виходу. Пор. Wand. V, Welt 219, 566; Adalb. Świat 43.

90. Сьвіт ми не той став. (Наг.) ...ми сї відмінив. (Наг.)
Варіянти до ч. 88. Пор. Wand. V, Welt 642; Adalb. Świat 8.

91. Сьвіт ми обмерзїв. (Наг.)
Збридло чоловікови житє.

92. Сьвіт ми сї замакітрив. (Кал., Войн.) ...замотав. (ЮК.)
Чоловік стратив притомність, збив ся з пантелику. Пор. Слав. I, 178.

93. Сьвіт ми сї крутит. (Наг.)
Морочить ся в голові, чоловік тратить притомність. Пор. Wand. V, Welt 144.

94. Сьвіт ми ходором ходит. (Наг.)
Говорить чоловік, у якого сильно болить голова.

95. Сьвіт ми хріном став. (Кол.)
Чоловік оприкрив ся всім людям, зненавидів усїх. Пор. Даль I, 332.

96. Сьвіт му надоїв. (Гнїдк.)
Навкучило йому житє.

97. Сьвіт му сї клином зійшов. (Наг.)
Попав у безвихідне положенє, має лиш один вихід.

98. Сьвіт не змудруєш. (Балиг.)
Усїх людий не перехитриш; декого ошукаєш, а инші тебе ошукають.

99. Сьвіт не перебудеш. (Стежн.)
Усїх знайомих не переживеш.

100. Світ неправдов перейдеш, а назад сї не вернеш. (Наг.)
Житєва неправда мстить ся на чоловіцї. Пор. Даль I, 172.

101. Сьвітови ладу не знає. (Наг.)
Не вміє собі дати ради в житю. Вар. до ч. 52.

102. Сьвіт оден, лиш люде не однакі. (Гнїдк.)
Житєвий лад зміняє ся повільнїйше, ніж людські поколїня.

103. Сьвіт о мнї забув: де були очи, там лиш ямки стали. (Цен.)
Жартує пяний чоловік, забуваючи своє щоденне бідованє.

104. Сьвітом нудити. (Наг.)
Ходити без цїли, без роботи.

105. Сьвіт пережити не кієм перемахати. (Гнїдк.)
Прожитий чоловіком вік містить у собі богато працї і богато прикростий. Пор. Adalb. Świat 25.

106. Сьвіт перейди, ци найдеш такого другого. (Наг.)
Говорять про незвичайно доброго або злого чоловіка.

107. Сьвіт перейшов, ніж тебе знайшов. (Луч.)
Говорить чоловік про жінку, яку знайшов десь у далекій сторонї.

108. Сьвіт прекрасний, але дочасний. (Збар.)
Радощі житя приємні, але короткі.

109. Світ розуму вчит, не ґрунь. (Грин.)
Хотївши бути розумним, треба бувати між людьми, а не сидїти в своїй хатї на ґруни. В гуцульських селах хати переважно порозкидані по більших або менших узгірях, званих ґрунями.

110. Сьвіт розуму учит. (Заліссє) ...вчит... (Наг.)
Світ у значіню: світове житє, житєві досвіди. Пор. Adalb. Świat 18.

111. Сьвіт розуму учит, а неня памяти. (Мшан.)
В ряді житєвих досвідів нещасливі випадки і страти памятають ся найдовше.

112. Сьвіт своїм ладом іде, ми го не переробимо. (Наг.)
Говорить чоловік збайдужнілий на світові непорядки.

113. Сьвіт си надторочити. (Гнідк.)
Оженити ся другий раз; говорить удовець.

114. Сьвіт сї кінчит. (Наг.)
Робить ся щось незвичайне, страшне. Пор. Brzoz. Świat 31.

115. Сьвіт сї попсував, тре би го на ново поліпити. (Наг.)
Говорить чоловік відчуваючи ненормальність людського житя. Пор. Brzoz. Świat 40.

116. Сьвіт скаче, сьвіт плаче. (Ільк.)
Одні люди веселять ся, инші сумують. Пор. висше ч. 66, 72.

117. Сьвіт собі завязати. (Ільк.)
Зайти в немиле ... або инший немилий звязок, оженити ся нещасливо.

118. Сьвіт судит, сьвіт блудит. (Наг.)
Люди судять инших звичайно без відповідної підстави, не знаючи їх близше.

119. Сьвіт ся заяв! (Наг.)
Жартують із Бойка, що розгриз кілька зерен перцю і якому загоріло ся в роті.

120. Сьвіт широкий, а нема сї де діти. (Наг.)
Говорить нещасний чоловік не знаходячи в світі притулку. Пор. Даль I, 353; Adalb. Świat 49; Zátur. VII, 773.

121. Сьвіт як банька, а люде як мухи. (Ільк.) ...люди... (Мик. н. Дн.)
Се видає ся пяному чоловікови. Пор. Wand. I. Aussehen 24; V, Welt 201.

122. Сей сьвіт позичавий, прекрасний, но дочасний. (Збар.) ...позичений. (Ільк.)
Говорять про дочасність і коротність людського житя. Пор. висше ч. 108.

123. Сей сьвіт як маковий цьвіт. (Мінч., Ільк.) Той... маків... (Наг.)
Гарний, але скороминущий. Пор. висше ч. 62; Слав. II, 4; Даль I, 352; Adalb. Świat 56; Brzoz. Świat 36.

124. Скілько сьвіта, стілько дива. (Гнідк.)
Кожда часть світа має свої незвичайні явища або порядки. Пор. висше ч. 33.

125. Став ми на краю сьвіта. (Наг.)
Грозить мойому житю, грозить мені знищенєм.

126. Таке воно вже на сьвіті, що як чоловік ни має пичого, то ни має ни смутку, ни радости. (Ю. Км.)
Говорить чоловік, який усе стратив крім внутрішного задоволеня, збайдужнів на все.

127. Такий мій сьвіт кервавий. (Лім.)
Зітхає нещасливий чоловік у тяжкій праці.

128. Такий тепер сьвіт настав. (Наг.)
Такі нові, несправедливі порядки. Пор. Wand. V, Welt 641.

129. Такого сьвіт не видів. (Наг.)
Говорять про якийсь дивовижний випадок.

130. Так світ платит. (Наг.)
Платить за добро невдякою. Пор. Wand. III, Lohnen 2; V, Welt 569; Adalb. Świat 53.

131. Так ся сьвіт має: єден гроші збирає, а другий ховає. (Гнїдк.)
Не все той користає з гроший, хто їх збирає.

132. Так то в сьвітї йде. (Льв.)
Говорять про звичайний хід житєвих випадків. Пор. Wand. I, Gehen 473; V, Welt 648.

133. Так як бим сї на сьвіт народив. (Наг.)
Говорить чоловік відчуваючи полекшу по якійсь хоробі або по нещастю. Пор. Adalb. Świat 9; Urodzić się 5; Čelak. 616; Zátur. XII. 325; Даль II, 283.

134. Тебе може щи й на світї ни боло. (Тухля)
Scil. коли се стало ся. Говорить старший чоловік молодшому.

135. Тепер по всїм сьвітї, бігме, чьихла неправда. (Жабє)
Чьихла — очевидна, воніюща неправда.

136. Ти ще у Бога сьвіт у аренду не взьив. (Наг.)
Говорять до захланного чоловіка, що не дає иншим жити. Пор. Wand. V, Welt 691.

137. Тількиї сьвіт єм отїпав, тай надармо. (Наг.)
Тількиї світ — значить далека дорога. Отїпати — пройти, мандрувати.

138. Тількиї сьвіт єм ходив. (Наг.)
Ходив далеко.

139. То вже видиш сьвітови конець. (Наг.)
Говорить чоловік у якійсь тяжкій пригоді. Пор. висше ч. 114.

140. То десь за сьвітами. (Наг.)
То десь дуже далеко. Пор. висше ч. 75.

141. Той сьвіт позичений, але тамтой, то вічність. (Дрог.)
Сей світ минущий, а позагробове житє далеко довше.

142. Той собі всюди сьвіта зайде. (Наг.)
Говорять про чоловіка, який скрізь уміє дати собі раду. Пор. Wand. V, Welt 626.

143. То не близький сьвіт. (Наг.)
То далека дорога. Пор. Дик. 530.

144. Треба собі в сьвітї якось раду давати. (Льв.)
Чоловік мусить старати ся в своїм житю зводити кінцї з кінцями. Пор. Wand. V, Welt 401.

145. Тяжким сьвітом. (Гнїдк.)
З тяжкою бідою щось зробити.

146. Уживай світа, поки служать лїта. (Кол.)
Житєві приємности служать чоловікови в певних порах житя, а в инших тратять свою силу. Пор. Wand. V, Welt 398; Čelak. 206; Adalb. Świat 65.

147. Хто в сьвітї не бував, той дива не видав. (Городок) ...той чуда й дива... (Ільк.) ...буває ...видає. (Льв.)

Чоловік, що не бував ніде, вайшовши в чужину всьому дивує ся.

148. Хто знає пр́осьвіт, той іде в сьвіт. (Ямниця)

Кому виясиило ся його положенє, той бере ся бодро до житєвої боротьби.

149. Хто ся в сьвіті не блукав, той чуда й дива не видав. (Луч.)

Варіянт до ч. 147.

150. Ци він на моїм сьвіті жиє, аби я го бив? (Льв.)

Говорить чоловік, що не хоче напастувати иншого чоловіка.

151. Ци то мій сьвіт, аби я го з нього зганьив? (Наг.)

Говорить чоловік, що не хоче занапащувати житя иншого чоловіка.

152. Ци я сьвіт пережию? (Вел. Очи)

Не буду жити вічно. Варіянт до ч. 1.

153. Чи тілько сьвіта, що на твоїм обійстю? (Явор.) ...що через вікно видно? (Явор.)

Світ далеко ширший, ніж чоловік може обіймити в своїм житю. Пор. висше ч. 56; Adalb. Świat 4, 31.

154. Ще ми сьвіт не завйизаний. (Наг.)

Ще не вичерпані мої житєві засоби, ще маю перед собою будущину.

155. Ще ми сьвіт не обрид. (Бор.)

Ще мені житє не напротивіло.

156. Ще я на сьвіті не загину. (Стан.)

Ще мені стане сили для житєвої боротьби.

157. Що де в сьвіті чувати? (Наг.)

Питають стороннього, подорожного чоловіка.

158. Що на сьвіті прожило ся, так як у сні приснило ся. (Тер.)

Приказка взята з побожної вірші, дуже популярної ще в XVIII в.

159. Що сьвіта, то й мира. (Ільк.)

Люди розселені скрізь по всім світі.

160. Який сьвіт красний, а нема як жити на нім. (Наг.)

Говорить чоловік хорий або діткнений тяжким горем. Пор. висше 120.

161. Який той сьвіт облудний! (Наг.)

Нарікає чоловік на облудність инших людий.

162. Як сьвіт настав, то рак не свистав. (Ільк.) ...ще рак... (Ком.)

Свистанє рака належить до приказкових неможливих річий.

163. Як сьвіт плаче, то млин скаче. (Мшан.)

Знач. як дощ паде, то млин, маючи богато води, меле добре.

164. Як сьвіт сьвітом. (Наг.)

В значіню: від коли світ настав, з давен давна. Пор. Wand. V, Welt 434; Čelak. 462; Zátur. XV, 345.

165. Як сьвіт сьвітом, не був Сарабрин вітом. (Наг.)

Кепкували із селянина Сарабрина, якого нарешті таки вибрано війтом.

166. Як сьвіт сьвітом, не була свиня вітом. (Тереб.)

Говорять про непорадну, недотепну людину, яка не може дійти до ніякої гідности в громаді.

167. Як сьвіт сьвітом, не данцував піп з вітом. (Орел.)

Жартлива поговірка про щось ніби неможливе, а на правду зовсім можливе.

166. Я не на твоїм сьвіті жию, а ти не на моїм. (Наг.)
Ти не маєш права наставати на моє житє, а я на твоє.

Світити. 1. Баки сьвітит, а боком душу виймає. (Лучак.)
Баки світити в значіню підлизувати ся, говорити солодкі слова. Говорять про облесного, зрадливого чоловіка.

2. Засьвітив як псу в зубах. (Льв.)
Про слабе, мляве світло.

3. Не сьвіти ми в очи, міні сонце сьвітит. (Тисьм.) ...ми, дурню, в очи... (Сор.)
Не говори мені неправди, бо я знаю правду.

4. Сьвіти сї, як псови в зубах. (Винники)
Варіянт до ч. 2. Пор. Adalb. Świecić 9.

5. Сьвітити очима. (Гнїдк.)
Соромити ся або вибріхувати ся.

6. Сьвітит очима як каганьціма. (Кольб.)
Про розсердженого чоловіка, у якого очи блищать ся.

7. Сьвітит сї, як за жидівську душу. (Пасїчне)
Про слабе, миготливе світло. Пор. Adalb. Świecić 14.

Світлий. 1. В сьвітлий тиждень пекло замкнене, а царство втворене. (Мшан.)
Світлий тиждень, се тиждень від Великодня до Томиної неділї. Народнє віруванє.

Світлиця. 1. Аби без світлицю, а без пекарню іно шусть. (Коб.)
Говорила попівська служниця, якій було маркітно переходити через світлицю до пекарні.

Світло. 1. Кілько сьвітла, що у вікнї. (Жидач.)
Говорять про такого, що не бачить нїчого поза своє обійстє. Пор. Світ ч. 56.

2. Тілько світла і кадила. (Ільк.)
Світло — свічки і кадило, се звичайні жертви селян для церкви.

Свічка. 1. Аж ми в очох сьвічки стали. (Наг.)
Говорить чоловік, якого вдарено в лице, або який напив ся від разу богато горівки. Пор. Даль I, 310; Adalb. Świeca 6.

2. Анї Богу сьвічки, анї чортови огарка. (Гнїдк.)
Говорять про щось нездале, нї добре, нї лихе. Пор. Adalb. Bóg 275; Даль I, 610.

3. Богови сьвічка, чортови вогарок. (Жидач.)
Говорять про дволичного чоловіка, що підхлїбляє ся добрим і злим. Пор. Слав. I, 22; Adalb. Bóg 28; Даль II, 189.

4. Буду на тебе сьвічку в церкві держьити. (Наг.)
Звичай держати свічку в церкві в часї богослуженя практикує ся в разах якоєсь великого покривдженя. Пор. т. I, Ворог ч. 4.

5. Дайте сьвічки тай води, бо вже й очи не туди. (Тлум.)
На потемки не бачу, де вода, анї не знайду свічки, щоб собі посвітити.

6. Лучша одна свічка перед собов, ніж дві за собов. (Ільк.)
Свічка за плечима кидає лише тінь на лице чоловіка. Пор. Adalb. Świeca 3.

7. Ні Богови свічка, ні чортови ожух. (Ільк.)
Мова про непотрібного чоловіка. Варіянт до ч. 2. Ожух зам. ожіг.

8. Прийшов свічки погасити. (Гнідк.)
Кепкують із такого, що прийде до церкви при кінці богослуженя. Пор. Нос. ст. 424.

9. Простий як сьвічка. (Наг.)
Про стрункого, випростованого чоловіка. Пор. Adalb. Prosty 5.

10. Сьвічки му в очох стали. (Наг.)
Вдарено його меже очи, почув наглий перестрах.

11. Сьвічкою шукати. (Гнідк.)
Шукати в потемках.

12. Скапав бис, як свічка! (Наг.)
Прокляте. Пор. ч. 4.

13. Став ес переломнов, як сьвічка яронца. (Наг.)
Говорять, коли хто кому заступить світ перед самим лицем. Яронца — польонізм jarząca, засвічена.

14. Тілько мої сьвічки й воску. (Наг.)
Тілько мойого добра, маєтку або заслуги. Пор. Wand. I, Alles 50; Adalb. Świeca 9.

15. Того би зо сьвічков пошукати. (Наг.)
Се рідка проява, такого чоловіка не легко знайти. Пор. Даль II, 65.

Свічкувати. 1. Свічкувати кого. (Гнідк.)
Світити свічку на чиюсь погибель. Пор. Свічка ч. 4.

Свобода. 1. Коли-сь в свободі, галай о пригоді. (Ільк.)
Чоловік у щасливих хвилях звичайно прочуває своє близьке нещастє.

Сволок. 1. Люляй, люляй по під сволок, мати єдна, татів сорок. (Кол.)
Приговорюють дитині, колишучи її в колисці, завішеній на сволоці.

2. Сволок — звідж гімен сорок. (Снят.)
Мудроване.

Свояк. 1. В него ціле село свояків. (Сор.)
Говорять про чоловіка, у котрого богато свояків або кумів.

2. Ми-смо собі свояки, його мама і моя мама на одній воді хусти прали. (Ільк.)
Кепкують із далекого або ніякого свояцтва.

3. Ми собі великі свояки: наші тати були тезкі. (Яс. С.)
Кепкують із такого, що чинить ся чиїмсь свояком. Тезки — два люди, що мають одно хрестне імя, по церковному тезоименитый.

4. Свояки: як наш батько горів, їх батько ся грів. (Мшан.)
Кепкує сусід із сусіда-ворога, що чинить ся його свояком.

Святий. 1. Аж ми всї сьвйиті в очох стали. (Наг.)
Говорить чоловік отуманений якимось наглим ударом.

2. Він уже всїм сьвйитим ноги пооблизував. (Наг.)
Кепкують із занадто богомільного чоловіка, що цілує в церкві ікони всїх святих. Пор. Wand. II, Heiliger 144.

3. До сьвітого Духа тримай сї кожуха, по сьвітім Дусї бери сїрак по кожусї. (Пісочна)
По св. Дусї т. є. по Зелених святах бувають иноді дуже холодні дні. Варіянт до т. II, Дух ч. 20. Пор. Даль II, 534.

4. І меже сьвйитими буває рай і пекло. (Наг.)
І серед найзгідливійшої сїмї буває иноді сварка.

5. І меже сьвятими буває суперечка. (Ільк.)
Варіянт до попереднього. Пор. Гильф. 772.

6. І сьвйитий сїм раз на день грішит. (Наг.)
Говорять на оправдане буденних, дрібних гріхів усякого чоловіка. Пор. Adalb. Grzeszyć 6; Даль 241; Слав. I, 306.

7. І „Святий Боже" не поможе. (Ільк.)
Молитва, що починає ся словами „Святий Боже", найкоротша і часто вживана у богослуженю. Кепкують із чоловіка, який у нещастю призиває імя боже.

8. І сьвятий на сьвятого в небі скривит ся. (Лучак.)
І між найправеднїйшими людьми буває иноді немиле непорозуміне. Пор. Adalb. Święty 3.

9. Котрий святий без дупи? Хрест святий. (Водники) ...без пяти ?... (Льв.)
Жартлива загадка з відповідю.

10. На сьвятий вечирь не треба мовити „мак", бо будут блохи. (Мшан.) ...а треба казати зериьита. (Наг.)
Народнє віруванє.

11. На що всї сьвяті мают знати, що ся в хатї робит? (Замул.)
Всї святі тут у значіню всї свояки або всї сусїди.

12. Не всї сьвяті, що в церкві. (Гнїдк.)
До церкви йдуть грішні і праведні. Пор. Adalb. Święty 11.

13. Не сьвяті горшки лїплят. (Ільк.)
До кождого дїла треба не особливої святости, але науки і вправи. Пор. Даль 1, 545.

14. Ни той сьветий, що усе сумує; буди сьветий, як і пожиртує. (Жид.) ...буди праведний... (Жидач.)
Святість у житю, се почуте чистого сумлїня, яке дає чоловікови спокій і веселість.

15. „Свитий кріпкий, свитий Боже" — як заплатиш, то поможе. (Кольб.)
Говорять про оплачений церковний молебен, що починає ся молитвою: „Святий Боже, святий кріпкий".

16. Сьвйитий Боже, сьвйитий кріпкий, нема хлїба анї дрібки. (Наг.)
Жартує собі немаючий чоловік.

17. Сьвятий Боже, сьвятий кріпкий — а ти, попе, звідки? (Льв.)
Жартують із незнайомого попа.

18. Сьвятий Боже, сьвятий кріпкий, ліпше дома, як у тітки. (Мшан.)
Мудроване.

19. Сьвятий Боже, сьвятий кріпкий, ти з Пикулич, я з Негрибки. (Пик.)
Мудроване. Села Пикуличі і Негрибка перемиського пов.

20. Святий Боже, святий кріпкий, я тутешна, а ти звідки? (Дид.)
Мудроване.

21. Сьвітий вечир сьвітив би сї а Виликдень ни снив би сї. (Жидач.)
Говорив арендар, у якого на св. вечір брали богато горівки, а перед Великоднем не брали.

22. Сьвйитий вечір сьвйитив би сї, а Великдень не снив би сї, а Николи аби не було нїколи. (Наг.)
Ширший варіянт до попер. ч. Говорив арендар, якого на празник Миколи на піятицї побили люди.

23. Сьвятий на сьвятого скривит ся. (Збар.)
Варіянт до ч. 8.

24. Сьвятий, тілько не чудовний. (Сїл. Б.)
Говорять про святого, що не творить чудес, або іронїчно про святобливого а лукавого чоловіка.

25. Сьвятих утець тай божа труба прийшли си до коршми тай пют воба. (Мшан.)
Святих отець — церковний маляр, а божа труба — дяк.

26. Такий сьвітий, що як іде до пекла, то навіть рогачки не платит. (Гвізд.)
Кепкують із неправедного чоловіка.

27. Так ми, ги сьвйиті душу переїхали, як єм попоїв. (Наг.)
Вислов почутя задоволеня голодного чоловіка, що наситив ся. Ги в знач. як.

28. Тут аби сьвйитий меже вас прийшов, то би не витримав. (Наг.)
...терпеливість стратив. (Наг.)
Говорить чоловік попавши у сварливу родину. Пор. Даль I, 117; Wand. I, Geduld 178.

29. Ходит сьветий по вертепах, несе Бога у решетах. (Дрог.)
Поговірка про паломника або такого, що любить ходити по відпустах. Пор. Етн. Зб. VI, 80.

30. Через сьвятих до Бога, а через людий до цїсаря. (Ільк.)
Деякі святі уважають ся патронами від спеціяльних людських потреб. До них молять ся з просьбою, щоб вони в тій потребі заступили ся за чоловіка перед Богом. Пор. Čelak. 244; Adalb. Święty 13.

31. Через сьвйитих до Бога, через людий до пана. (Сор.)
Варіянт до попереднього ч. Пор. Adalb. Święty 13.

32. Як би всї сьветї сьветкували, не було би кому робити. (Піднеч.)
Жартлива відповідь на питанє: чому „Трох святих“ святкують, а „Сорок святих“ уже не сьвяткують? „Трох святих“ — се св. Василія, Григорія і Івана Золотоустого, що припадає на день 30 ст. ст. сїчня, а „Сорок Святих се сорок мучеників нїкомидийських, яких память обходять д. 24 ст. ст. лютого.

33. Як би святі дім перелетіли. (Ільк.)

В домі зробило ся тихо і радісно. Пор. Wand. I, Engel 43.

34. Які ми сьвяті! Пішли до церкви, поїли кіті! (Лім.)

Кутю в церкві їдять після поминального богослуженя за померших свояків.

35. Я таких сьвітих богато видів, що молотили горох на дубі. (Ворохта)

Мова про чортів.

Святити. 1. Сьвятило ся: через міст, тай уже гість. (Явор.)

Святило ся в значіню усвячений звичай, добра річ. Мова про гостя з того самого села, але з за ріки.

Святки. 1. Ой свйитки, свйитки, змерзли-смо в литки. (Снят.)

Приговорюють колядники колядуючи в рідзвяні свята під чужими вікнами.

Свято. 1. Велике сьвято, що Климко в церкві. (Мінч., Петр.) Не велике... (Мінч.)

Кепкують із чоловіка, що рідко буває в церкві.

2. Гнївне сьвято, град збіжа вибив. (Лім.)

Говорять про празник св. Ілії або про инші лїтні свята, в які трафляють ся гради.

3. Громове сьвйитце. (Довгоп.)

Так називають Гуцули празник св. Ілії.

4. Дав Бог сьвято, а примха в гості. (Зазул.)

Захотїло ся на свято чогось надзвичайного, що скінчило ся прикрим випадком.

5. День сьвйита, а тиждень заходу. (Сор.)

Перед празниковими святами ідуть звичайно довгі і коштовні приготованя. Пор. Adalb. Święto 8.

6. Не велике сьвято, що в будденъ дзвонят. (Гнїдк.)

У будденъ дзвонять звичайно на наняту тиху службу божу.

7. Овва, яке ми велике сьвйито! (Наг.)

Жартує собі чоловік із чогось, що иншим видає ся великим і щасливим, а йому не так то важне.

8. Отто ми величне сьвято! (Бор.)

Говорять про великий празник, що не вдав ся або вдав ся дуже добре.

9. Рокове сьвйито. (Наг.)

Свята бувають двоякі: постійні, такі, що стоять на однім днї річного календаря, і рокові або рухомі, що припадають на ріжні дни відповідно до того, в який день припадає велике пущане.

10. Сьвйито: сьвйитого Серила мученика. (Наг.)

Кепкують із чоловіка, що терпить на хронїчну срачку. В греко-католицькій семінарії така немила неміч називає ся фірман. Пор. Дик. 171.

11. Сьвйито — сїм баб розпйито. (Наг.)

Жартують із чоловіка, що не робить в будний день вимовляючи ся святом.

12. То в мене про велике сьвйито. (Наг.)

Говорить чоловік про празничну одежу або якусь незвичайну, любу йому страву. Пор. Wand. I, Festtag 10.

13. Тото сьвйито на року́ стойит. (Наг.)
Належить до рухомих або рокових свят.
14. Яке нинї сьвйито? Сьвйитого Неробітника. (Наг.) ...Нероби. (Кол.)
Жартують із неробучого чоловіка.
15. Як має бути сьвйито, най же буде Великдень. (Жабє)
Говорить чоловік поминаючи менші свята.

Святоєбливець. 1. От то ще святоєбливец. (Кол.)
Кепкують із чоловіка, що вдає побожного, а жиє розпустно.

Свячене. 1. Обійде ся без сьвяченого аж до воскресеного. (Гнїдк.)
Воскресеніє — одиноке свято в роцї, коли святять біля церкви паски і всякі холодні страви. Говорять про щось надзвичайне, що годить ся тілько в якихось надзвичайних випадках, а не входить у склад буденного житя.

Сей. 1. Говориш нї се нї те. (Льв.)
Говориш дурницї, безладно.
2. Нї в сих, нї в тих, як собака в човнї. (Ільк.)
Говорять про немиле, клопотливе положенє.
3. Нї сей, нї той. (Льв.)
Жаден із двох, оба немилі, оба нездалі.

Секундувати. 1. Най ти Пан Біг секундує. (Наг.) ...сухендує. (Дрог.)
Нехай тобі Бог помагає.

Селедець. 1. Вас костен селедець? (Коб.)
Передражнюють мішане, німецько-руське запитанє вояка.

Село. 1. Без чого нема села? Без мньи. (Снят.)
Кожде село має свою назву.
2. В біднім селї дїдів много, а в богатім нї одного. (Коб.)
Бідне село тим і бідне, що люди задля браку житєвих засобів помалу сходять на жебраків; у богатім селї громада лекше заратує бідного, щоб не йшов на жебрака.
3. В селї не можна обійти ся без попа і без жида. (Мшан.)
Типові руські села з обовязковим попом і обовязковою коршмою з арендарем-жидом виробили ся у нас під впливом панщизняних порядків по розпаденю дворищ у XVII—XVIII віках.
4. З такого села, що нї церкви нї костела. (Стрільб.)
Говорять про чоловіка із якогось глухого присїлка, що не знає громадських і товариських порядків.
5. На селї жиємо, але сїна не їмо. (Снят.)
Ми, хоч селяни, не проста худоба.
6. На село дурити, бо тут містечко. (Дар.)
У містечку люди все розумнїйші і практичнїйші від селян.
7. Нема села без болота. (Лучак., Завадів)
Крім буквального значіня переносно про всяку погань у громадї або інституцїї.
8. Пішло то по селї, як би в дзвони вдарив. (Наг.)
Говорять про наглу чутку, що розійшла ся по селї.
9. Села без пана не буває, а панів без села багацько. (Дар.)
Кепкують із панів, що потратили свої села.

10. Села не перебіжиш голий, а голодний перебіжиш. (Дар.)

Говорять такі люди, що волять поскупити собі на страві, аби гарно вбрати ся.

11. Село не купю, а горівки купю. (Наг.)

Жартує чоловік, що по якійсь пересварці із сусїдом приступає до згоди і купує могорич.

12. Що село, вело. (Гнїдк.)

Говорять про такого, що йде від села до села. Scil. щось його вело.

13. Що село, инше гуло́. (Гнїдк.)

В кождім селї про що инше говорять, инші поговірки.

Селянин. 1. Розказуй селянам, бо міщане самі теє знают. (Дар.)

Говорять такому, що розводить теревені, спекулюючи на наївність слухачів.

Семань. 1. Ой Семаню, Семаню, гони коти на баню, а коти сї попасут, молока ти принесут. (Чернів)

Жартлива приговірка або приспівка. Семань те саме, що Семен, Семіон.

Семен. 1. Семен сидит, в дудку грає; Іван мовчит, а все знає. (Луч.)

Поговірка про двох приятелїв, із яких один балакливий, а другий мовчущий.

Семеро. 1. Семеро і плискач, а ти тепер, бідна вдово, плач! (Пужн.)

Натяк на анекдоту про жінку, якій чоловік видавав що дня кожду річ для щоденного виживленя і в якої з чоловіком зайшла сварка за те, чи видавав їй у тижни шестеро хлїба і плескач, чи семеро. Пор. Етн. Зб. т. VI, ч. 18.

2. Семеро й троє і маленьких двоє. (Наг.)

Говорять жартливо для означеня числа 12.

Семий. 1. Семе не кради, а восьме: що видиш, то бери. (Кнїгинин)

Жартлива пародія старозавітньої семої заповіди.

2. Семе не кради, а пєте не вбий! (Пужн.)

Дві старозавітні заповіди. Натяк на анекдоту про те, як господар бив злодїя-цигана. Пор. Етн. Зб. т. VI, ч. 575.

Сенека. 1. Казав Сенека: стій свине з далека і потакуй. (Мінч., Петр.)

Правило житєвої мудрости, вложене в уста римського фільософа Сенеки. Говорять такому, що любить кождому перечити і забирати голос в чужих для нього справах. Пор. Adalb. Seneka 1.

2. Казав Сенека: уважай з далека. (Петр.)

Осторога чоловікови, щоб був обережний і оглядний у кождім ділї.

3. Казав старий Сенека: стій свиня з далека, мовчи та потакуй, бий, не прискакуй. (Гнїдк.)

Просторійший варіянт до ч. 1.

Сень. 1. Вирвав сї як Сень з конопель. (Жидач.)

Говорять про чоловіка, що нагло вириває ся з якоюсь недоладною промовою або порадою. Пор. Нос. ст. 279.

2. Вискочив як Сень з колопень. (Наг.)

Вихопив ся з якимось словом або учинком не в пору.

Сенька. 1. Сьвйита Сенька, що в неї потка лисенька. (Дрог.)

Жартлива примівка до імени Сенька. Сенька — по грецьки Ξένα, по українськи Оксана.

Сербати. 1. Сербай не дбай, най буде рідко, але багато. (Череб.)
Приговорюють зимовою порою, коли приходить ся наїдати ся рідкими, менше ситими стравами в браку поживнійших. Таких страв в роді борщу, росолянки або рідкого чиру виїдають звичайно по кілька мисок.

2. Сербай, не дбай, хоть рідке, аби богацько. (Ільк.) ...хоць рідкого, аби много. (Наг.)
Варіянти до ч. 1.

3. Сербай, не дбай — ріденько, а богато. (Винн.)
Примовляють, коли поставлять лиху, ріденьку страву.

4. Сербай, не дбай, що рідко, коли богато. (Сам.)
Варіянт до ч. 3.

Сердитий. 1. Серди́т, а недуж. (Лучак.)
Про сердитого чоловіка, що не має сили вилити свою сердитість у діло. Пор. Нос. ст. 426; Adalb. Sierdzit 1.

2. Сердита собака вовкови користь. (Ільк.)
Через надмірне завзяте вона в погоні за вовком попадає в зуби инших вовків.

Сердити ся. 1. Не сердь сї, бо си кров попсуєш. (Наг.)
Надмірна сердитість шкодить людському здоровлю. Пор. Нос. Доповн. 60.

2. Не сердь сї, бо ніс уріжут. (Наг.)
Натяк на казку про наймита, що наймав ся в господаря на службу з тою умовою, що хто перший із них розсердить ся, тому другий уріже ніс.

3. Сердит сї, тай пересердит сї. (Наг.)
Говорять про сердитого чоловіка, що не любить довго сердити ся. Пор. Слав. І, 23.

4. Сердить ся, як би му пес ковбасу з'їв. (Ільк.)
Кепкують із чоловіка, що сердить ся за пусту річ.

Середа. 1. В середу гріх прийсти. (Наг.)
Народнє віруванє. Пор. Даль І, 322.

2. В середу не належит сї давати худобину з обійстьи. (Наг.)
Народнє віруванє.

3. В середу постила, а кобилу вкрала. (Ільк.)
Кепкують із побожної а злодійкуватої жінки.

4. Гуляла середа, коли була молода. (Монастирок)
Значінє неясне. Імени середа нема.

5. Не все то в середу Петра. (Ільк.)
Не все трафляє ся якесь особливе щасте. Пор. т. ІІ, Петро 16.

6. Не знає ні середи, ні пйитниці. (Наг.)
Говорять про чоловіка, що не заховує нїякого посту. Пор. *Аѳанасій Никитинъ*, Хожденіе за три моря.

7. Середа гості відгонит. (Кольб.)
Прийшовши в неділю гості люблять иноді сидіти довше і відходять аж тоді, коли настане пісний день.

8. Середа — піст, не треба губи мастити. (Мінч.)
По народньому віруваню в пісний день гріх навіть притулити до рота ложку замочену в молоці або маслї.

9. Середа -- поцюлюй бабу з передá. (Наг.)
Мудроване.

10. Середу твердо держит, а на чуже дрожит. (Гнїдк.)
Говорять про побожного злодія, що твердо постить, але цупко краде.

Середний. 1. Середна ми гадка. (Тухля)
Із двох крайностий у якімось труднїм дїлї вибираю середину.

Серна. 1. Ой Господи милосерний, повиганяй з лїса серни. (Яс. С.)
Зітхав стрілець чатуючи вечером на серни під лїсом.

Серп. 1. Так як би му серп бис сраку тєгнув. (Будз.)
Кричить, йойкає або сердить ся.

Серсть. 1. По серсти собацї імя. (Гнїдк.)
Відповідно до масти, т. зн. барви волося псів називають Лисками, Гривками, Круками і иншими іменами.

Серце. 1. Аж ми серце скаче з радости. (Наг.)
Говорить чоловік тїшачи ся в якійсь приємній пригоді. Пор. Wand. II, Herz 387: E. Rot. 443.

2. Аж ми сї лекше на серцю зробило. (Наг.)
Говорить чоловік відчуваючи полекшу по якімось труді або гризоті.

3. Аж серце йому мало не закаменїло. (Лол.)
Говорять про якийсь великий біль або перестрах.

4. Аж серце тріскає з болю. (Вел. Очи)
Говорять про великий біль. Пор. Wand. II, Herz 506.

5. А то камйине серце! (Наг.)
Говорять про твердосердого, немилостивого чоловіка.

6. Взьив си то до серцьи. (Наг.)
Закохав ся, нагнївав ся на когось, занудив ся.

7. Відійшло му від серцьи. (Наг.)
Пересердив ся, удобрухав ся. Пор. Даль I, 163.

8. Віднав ми від серцьи. (Наг.)
Я незлюбив або зненавидів його.

9. В'їв ми сї в серце і в печінки. (Наг.)
Докучив менї страшенно.

10. Від серця чоловік. (Гнїдк.)
Щирий, сердечний чоловік.

11. Воліло би серце заболїти, то би вмер, як має сї так бідити. (Лол.)
Болїзнь серця належить до найнебезпечнїйших для людського житя.

12. Вразив єс мі в саме серце. (Наг.)
Докоряє чоловік чоловікови, що зробив йому якусь гірку неприємність.

13. Дай серцю волю, а собі неволю. (Котуз.)
Коли чоловік попустить поводи своєї любови або свойому гнївови, то попадає нераз у дуже неприємне і траґічне положенє. Пор. Даль II, 447.

14. Добрі мі за тобоў серденько не пукне. (ВЛ.)
Вислов жалю при розставаню дївчини з парубком. Пор. Wand. II, Herz 410.

15. Доброго серцьи чоловік. (Наг.)
Говорять про згідливого, сумирного чоловіка.

16. До серця му промовив. (Наг.)
Промовив не до переконаня, а до почутя.

17. Замкло ми сї серце до нього. (Наг.)
Стратив до нього прихильність і ласку. Пор Слав. II, 145.

18. З лихого серця лиха воля. (Цен.)
Із сердитости або ненависти чоловік набирає наміру пошкодити другому.

19. Золоте серце, але голова як столова нога. (Мик. п. Д.)
Говорять про щирого і чутливого, але глупого чоловіка.

20. З серцьом сї обизвав. (Наг.) ...скавав. (Наг.) ...крикнув. (Наг.)
Обізвав ся, промовив прикро, сердито.

21. Із серця промовив. (Наг.)
Промовив чутливо, ласкаво. Пор. Wand. II, Herz 419.

22. Камньиного серцьи чоловік. (Наг.) Твердого... (Наг.)
Говорять про твердосердого, немилостивого чоловіка. Пор. Wand. II, Herz 380, 427.

23. Куди серце лежит, туди й око біжит. (Явор.)
Хто кого любить, за тим поглядає.

24. Лекше на серци, як виговориш ся. (ЮКм.)
Коли у кого на серцї наляже смуток і туга, то йому стає приємнїйше, як може виговорити ся перед якимось близьким, довіреним чоловіком.

25. Мньиткого серцьи чоловік. (Наг.)
Чутливий, ласкавий чоловік.

26. Моє серденько на вязїлю! (Богородч.)
Говорить дївчина, закохана в парубка, що її серце привязане до нього.

27. Моє серце нїколи сї до нього не оберне. (Наг.)
Не полюблю його, не заприязню ся з ним нїколи. Пор. Wand. II, Herz 429.

28. На серце ми нальигло як гора. (Наг.)
Говорить чоловік, попавши в тяжкий смуток або тугу.

29. На серци ми ся меле, в голові сарчьит, нуд маю, аж затерпаю. (Ю. Км.)
Говорив чоловік у якійсь тяжкій пригодї, що тягла ся довгий час.

30. Не бери собі тото до серця. (Стан.)
Не гризи ся, не турбуй ся тим, не сердь ся з тої причини. Пор. Wand. II, Herz 492, 512.

31. Не маю серцьи до нього. (Наг.) ...серця... (Стан.)
Не маю до нього прихильности анї довіря. Пор. Wand. II, Herz 533.

32. Не маю того серця, аби сї з ним правдати або сварити. (Стрий)
Не маю охоти анї завзятости.

33. Ни мала ти серця до мене, ни найде ся в мене нич до тебе. (ЮК.)
Говорив чоловік до жінки, яку перестав любити задля її неприхильности до нього.

34. Ой серденько моє любе, завидьит ми тебе люде. (Наг.)
Любує ся парубок дївчиною, якої йому люди завидують за те, що його любить.

35. Під єдним серцем лежати. (Гнідк.) Під єдним серцьом є-смо лежьили. (Наг.)
Говорить брат про сестру або сестра про брата.
36. Пострів ти в серце! (Наг.)
Проклятє: щоб тобі серце трісло!
37. Припустив собі до серцьи. (Бор.)
Зажурив ся чимось.
38. Серце капустяне, а волове письо! (Льв.)
Говорять про глуповату дївку з великим ротом.
39. Серце менї обнесло. (Лучак.)
Налягла на серце турбота або туга.
40. Серце ми пукає. (Наг.)
Серце тріскає із жалю. Пор. Слав. II, 87; Wand. II, Herz 399, 553.
41. Серце ми сї крає. (Наг.) ...сї рве. (Наг.)
Серце крає ся з жалю і розпуки.
42. Серце моє, чьом ти ни розпукнеш ся з жалю? (Ю. Км.)
Примовляє розжалена жінка по смерти чоловіка.
43. Серце не слуга. (Гнїдк.)
Ним не можна розпоряжати самовільно, воно не слухає резонів. Пор. Adalb. Serce 53.
44. Серце не камінь. (Наг.)
Воно мягкє, приступнє для всякого нїжного чутя. Пор. Слав. II, 114; Adalb. Serce 52.
45. Серце ричит на несправедливість. (Наг.)
Вислов гіркого, прикрого обуреня на несправедливости житя.
46. Серце серцю вість подає. (Льв.)
Люди закохані в себе або такі, що симпатизують із собою, відчувають навіть на далеке віддаленє радощі і смутки одно одного. Пор. Даль I. 372.
47. Серцьи бим ти свого вкройив та бим ти дав. (Наг.)
Вислов батьківської прихильности до дитини, сполучений з жалем на її непокірність.
48. Так серце болит, що ни знаю, де дїти ся. (ЮК.)
Говорив чоловік розжалоблений якимось горем.
49. То без серцьи чоловік. (Наг.)
Немилосерний, несумлїнний чоловік. Пор. Wand. II, Herz 464.
50. То добре серце. (Льв.)
Говорять про доброго, потульного чоловіка. Пор. Wand. II, Herz 450.
51. Тож то мене серце болит. (Ю. Км.)
Говорить чоловік, розжалоблений прикрим словом близької йому людини.
52. То мінї на серци. (Наг.)
Про се я знаю і дбаю, се мій обовязок. Пор. Wand. II, Herz 432.
53. Хопив за серце масними словами. (Кол.)
Підлестив ся йому, приподобав ся своєю вимовою.
54. Чень ти сї серце рушит. (Наг.)

Говорить чоловік добираючи слів, аби трафити кому до чутя, аби змилосердив ся. Пор. Wand. II, Herz 439.

55. Чим серце повне, то й язиком спливає. (Луч.)

У приплпві радісного чи болючого почутя чоловік дістає дар вимови.

56. Що в серци, то й на язиці. (Ільк.)

Говорять про простодушного чоловіка, що не любить нїчого таїти в собі. Пор. Libl. 28, 72, 167; Гильф. 827, 3515; Слав. I, 167, 231; II, 224; Čelak. 48, 69, 238; Wand. II, Herz 266; Adalb. Serce 2, 8, 9, 63.

57. Що з серця походит, до серця трафляє. (Стоян.)

Щире, переконуюче слово трафляє звичайно до переконаня инших людий. Пор. Adalb. Serce 1.

58. Щось має на серци. (Наг.)

Говорять про чоловіка чимось незадоволеного або такого, що має щось сказати, а не сміє. Пор. Wand. II. Herz 509.

Сестра. 1. І сестра собі не зла. (Наг.)

Нїхто собі не злий, кождий дбає про себе.

2. І сестра собі несла. (Гнїдк.)

Природний еґоїзм, що дбає поперед усего за себе.

3. Прибічна сестра. (Наг.)

Говорять про курву або жінку, з котрою чоловік жиє на віру.

4. Сестри́вечір, добри́чко! (Богородч.)

Гумористична переставка слів зам. „Добрий вечір, сестричко".

5. Умерла сестра, вже й по шваґерстві. (Сор.)

Начхати на таке нерідне свояцтво: по смерти сестри шваґри перестали бути шваґрами.

Сивий. 1. Ґнеска уж ся мече в мене сивий волос. (Я. ВЛ.)

Говорить чоловік зауваживши, що починає старіти ся.

2. Най буде сива, аби уцтива. (Утїх.)

Scil. дївка або вдова, яку рішає ся чоловік узяти за жінку.

3. Сивий як голуб. (Наг.)

Говорять про старого, сивого чоловіка. Пор. Adalb. Siwy 4.

4. Хто сивий, не мудрий, лиш старий. (Ільк.)

Старість не конче веде за собою мудрість. Пор. Adalb. Siwizna 1.

Сивина. 1. Сивина в бороду, біс у ребро. (Гнїдк.)

Кепкують із підстаркуватого чоловіка, що закохав ся в молодій дївці.

Сивіти. 1. Голова сивіє, а срака дуріє. (Мик. н. Дн.)

Про старого, що говорить масні річи.

2. Коли чоловік сивіє, тогди й шалїє. (Коб.)

Характеризують звичайну слабість старих мущин до закоханя в молодих жінках.

3. Посивіє їй коса, як кінський фіст. (Луч.)

Говорять про нероботящу, норовисту дївку, яку нїхто не схоче взяти замуж і вона лишить ся старою дївкою.

4. Посивіє як мак на веретї. (Гнїдк.)

Макові зерна, розсипані на веретї, сушать на сонцї, при чім вони із синих роблять ся сивими.

5. Хто не хоче сивіти, най сї повісит. (Стан.)

Говорять такому, що боїть ся дожити пізної старости.

Сидженє. 1. За сїджіня не буде їджіня. (Мшан.)

Сидженє, а особливо з заложеними руками, означає сидженє без роботи.

2. За сидженя нема їдженя. (Ільк.)

Варіянт до попер. ч. Приказка о стілько невірна, що богато занять сидячих, пр. шевців і всїх тих що пишуть, приносить все таки доходи.

3. Через сидженє не міг запопасти в лежанє. (Ільк.)

Засидів ся довго і пішов пізно спати.

4. Через сидїнє нема роботи. (Гнїдк.) ...часу. (Гнїдк.)

Сидячи забалакали ся і втратили роботу, згаяли час.

Сидїти. I тут тї сидят, що добре їдят. (Дар.)

Говорять хатні, яких прихожий застає при веселім обідї.

2. Криво сиди, а просто суди. (Льв.)

Фізичне скривленє, приміром горб не перешкаджає чоловікови бути справедливим у судженю инших людий. Пор. Osm. Spr. 60; Даль II, 245.

3. Не було би за чим сидїти. (Лучак.)

Як би хтось инший не робив на сидячих без дїла.

4. Сиди в хатї, не рипай ся. (Ільк.) ...дома. (Дрог.)

Говорять такому, що не може всидїти на місцї і все кудись знаходить собі дорогу.

5. Сиди дома та стружи веретена. (Дар.)

Займай ся якою-будь продуктивною працею.

6. Сиди, дурню, я жартую. (Гнїдк.)

Говорять такому, що схапує ся з сидженя, даючи місце иншому.

7. Сиди не рипай ся, плач та втирай ся. (Залїсє)

Уговкують такого, що нарікаючи на своє прикре положенє хоче забирати ся із свого місця на инше.

8. Сиди та грій ся, плач та втирай си. (Ільк.)

Варіянт до попер. Грій ся тут у переноснім значіню, старай ся поправити своє прикре положенє.

9. Сиди тихо, нехай спит лихо. (Тереб.)

Уговкують надто веселого, рухливого чоловіка, аби не накликав на себе лихої пригоди.

10. Сиди тихо, як муха в окропі. (Замул.)

Муха в окропі найтихійше сотворінє, не рушаєть ся зовсїм.

11. Сидит тихо, як би маком сїяв. (Кривор.)

Сїянє маку не робить найменшого шелесту чутного для уха.

12. Сидит, як квочка на яйцях. (Льв.) ...курка... (Наг.)

Сидить уперто на однім місцї. хоч йому невигідно. Пор. Гильф. 2612; Слав. II, 145; Muka 3443; Нос. ст. 439; Adalb. Siedzieć 3, 58, 88, 92; Даль II. 619, 670.

13. Сидит як куря, а дивит ся, як саранча. (Замул.)

Сидить смутно і тихо, а дивить ся захланно.

14. Сидить як на жару. (Ільк.)

Сидить невигідно і нетерпеливо, опинив ся в прикрих обставинах. Пор. Adalb. Siedzieć 40; Даль I, 670.

15. Сидить як на ножах. (Ільк.)

Опинив ся в страшенно прикрих обставинах, сидить на якімось болючім місці.

16. Сидит як на турецькім казаню. (Льв.)

Сидить і слухає чогось, не розуміючи зовсім. Пор. Нос. ст. 439; Adalb. Siedzieć 46.

17. Сидит як на терню. (Наг.)

Нетерпливить ся, не може всидіти на місці. Пор. Слав. II, 133, 145; Wand. I, 54; Le Roux de L. 44.

18. Сідит, як би язика в писку не мав. (Наг.)

Сидить мовчки. Пор. Wand. V, Zunge 242; Adalb. Siedzieć 17.

19. Сідит як на шпильках. (Наг.)

Не може всидіти на місці, нетерпливить ся, то сїдає, то встає. Пор. Wand. II, Nadel 56; Adalb. Siedzieć 48.

20. Сидит як пес на плоті. (Луч.)

Сидить можливо найневигіднійше. Пор. Adalb. Siedzieć 62.

21. Сидит як Тит, а з носа каптит. (Дар.)

Про зага еного в щось і в безтямі засмарканого хлопця. Пор. Нос. ст. 439.

22. Сидить як у Бога за дверми. (Ільк., Петр.)

Сидить вигідно, спокійно і задоволено. Пор. Adalb. Siedzieć 75.

23. Сидить, як чорт на грошах у болоті. (Ільк.)

Говорять про скупого. Натяк на народне вірування, що деяким людям чорт носить гроші з болота. Пор. Adalb. Siedzieć 23.

24. Сидївши нїчого не висидиш. (Наг.)

Із найдовшого сидженя без дїла нїякого пожитку не буде. Пор. Нос. ст. 439.

25. Сиділа три дні тай висиділа злидні. (Дар.)

Говорять про лїниву жінку, що може й весь день сидїти без дїла. Пор. Нос. ст. 439.

26. Сїди дївко у запічку тай гризи куделю! (Наг.)

Приказує мати, не велячи дївці йти на вечерниці.

27. Сїди та не рипай ся, плач та не втирай ся. (Мінч.) ...та утирай ся. (Петр.)

Варіянти до ч. 8.

28. Сїдьит за комином, як у Бога за дверима. (Орт.)

Говорять про дїтий, що зимою звичайно цїлий день сидять за комином, на теплій печи. Пор. Adalb. Siedzieć 75.

29. Сїдит як убогий за дверми. (Мінч.)

Про упослїдженого, бідного чоловіка, що сам не свій сидить між богачами.

30. „Та бо я не знаю, де той сидит." — „Просто неба на земли." (Ценїв)

Говорять, коли хто запитає про місце помешкання якогось чоловіка, а запитаний не знає, де він мешкає.

31. Хоць як довго сїди, не висїдиш нїчого. (Наг.)

Варіянт до ч. 24.

32. Хто високо сїдит, той далеко видит. (Наг.)

З високого становища має чоловік високий погляд на всякі житеві дїла. Пор. Слав. I, 280.

Сик. 1. Сик на помело, бо води не било. (Мшан.)

Як мають замітати в напаленій на хлїб печи, то помело змочують. *(М. Зубр.)* Пор. т. II, Помело 3.

Сикати. 1. На кропиву, не на чоловіка сикати. (Гнїдк.)

Відповідає чоловік, якому хтось инший каже, що менї на тебе висцяти ся.

2. На тоту-м сикнув, тоту-м пересикнув. (Наг.)

Натяк на оповідане про чоловіка, що йдучи на празник у сусїдне село і бачучи при дорозї грушку з нападаними на земли грушками, тїшучи ся надією, що на празнику наїсть ся добре, насцяв на ті грушки. Коли-ж у селї нїхто не запросив його на празник і він вистоявши ся біля церкви і виходивши ся по улицї вертав голодний до дому і дійшовши до грушки побачив під нею ті самі грушки, на які він насцяв, то поміркувавши троха промовив цитовані висше слова і збираючи одну по однїй поїв усї грушки.

Сикса. 1. С кса репета пісцьила решета, пішла до кузнї, пісцьила мотузє. (Наг.)

Примовляють дитинї, що по ночах насикає під себе в ліжко.

Сила. 1. Або мінї но на нинї сили ´ ? (Стр.)

Говорить чоловік, що наїдає ся порядно, бажаючи силу на дальший час.

2. Або я кіньську силу маю? (Сор.)

Говорить чоловік, від якого жадають якоїсь надсильної роботи.

3. Без сили надаремний гнїв. (Ільк.)

Стара міжнародна приповідка. Пор. латинську: „Vana sine viribus ira“.

4. Де сила, там і міць. (Ільк.) ...множество... (Ільк.)

Сила тут у значіню: богато рук, а міць у значіню великої продукційної сили. Пор. Adalb. Siła 4; Čelak. 359.

5. Над силу і кінь не потьигне. (Наг.)

Над певну міру працї нїякий чоловік не зробить. Пор. Сим. 2501; Нос. ст. 465.

6. Не в тім сила, що кобила сива, а в тім, що тягне. (Коб.)

Сила чоловіка або звіря не залежить від зверхньої подоби, але від міцности мязів і костий. Пор. Даль I, 207, 581; II, 240; Нос. ст. 363.

7. Ни має сили, як заяц фоста. (Кольб.)

Кепкують із слабосилого чоловіка.

8. Проробив свою силу на чужі дїти. (Наг.)

Говорить зневірений сам у себе вітчим, що не мав своїх дїтий і весь вік робив на пасербів.

9. Сила без голови шалїє, а розум без сили млїє. (Ільк.)

Сила без розумного проводу провадить до надужитя, а розум без сили занепадає і тупіє. Пор. Adalb. Siła 8; Čelak. 203.

10. Сила божа би ті побила! (Коб.)

Проклятє. Сила божа — грім.

11. Сила силу ломит. (Наг.)
Дужша сила ломить меншу силу. Пор. Слав. II, 113; Beb. 300; Libl. 5 (Sila silu zmaha); Даль II, 435.

12. Сила солому ломит. (Наг.)
Солома — сума тонких стебел, звязаних у сніп або околот, для якого зломаня треба великої сили. Пор. Нос. ст. 426; Даль II, 435, 436.

13. Сила як у бурмила. (Наг.)
Медвежа сила.

14. Силу кому взїсти. (Наг.)
Народне віруванє. Вірять, що коли хтось їсть хлїб за плечима другого, то з'їдає його силу.

15. Силу як не виробиш, то вилежиш. (Сор.)
Сильний чоловік не маючи працї шукає собі зачіпки і наскакує на бійку і калїцтво.

16. Чия сила, того й правда. (Кол.) ...воля. (Наг.)
Вже хоч би тому, що сильний краще постоїть за своїм правом, як слабий. Пор. Schlei. 171; Adalb. Siła 2; Даль II, 437.

17. Що хто сили не виробит, то вилежит. (Збар.)
Варіянт до ч. 15.

18. Я всю силу виробив на вас. (Наг.)
Жалував ся отець на дїтий, що відступили на старість його самого.

19. Як сили не стає, бери сї за розум. (Наг.)
Самою силою без розуму нїчого не зробиш. Пор. Schlei. 169.

Силуваний. 1. Силуване, а не милуване. (Яс. С.)
Говорять про силувану роботу або силуване подруже.

2. Силуваним коньом не доробиш ся. (Ільк.)
Роблячи понад силу він занадто швидко стратить усю силу.

3. Силуваними очима не мож ся довго дивити. (Ільк.)
Звертаючи очи на такий предмет, якого вони не зносять, до якого оглядання треба себе силувати, очи слїпнуть у короткім часї.

Сильний. 1. Із сильним не бори ся, а з богатим не рати ся. (Гнїдк.) ...суди ся. (Гнїдк.)
Боротьба з сильним і процес з богатим звичайно кінчать ся невдачию для слабшого і біднїйшого. Пор. Слав. II, 141; Schlei. 180; Даль II, 431.

2. Сильний як дуб. (Льв.)
Мова про здорового мущину. Пор. Adalb. Silny 1.

Сильно. 1. Не сильно, але вільно. (Дар.)
Scil. тягни або роби, звільна, не тратячи сили понад те, що конче треба.

Сильце. 1. Всюди на него силця накладає. (Гнїдк.)
Старає ся підійти його підступом, заставляє на нього сїти, підводить інгриґи.

Симеон. 1. На Симеона Юди боїть ся кінь груди. (Ільк.)
Після стання снїгів тодї не одного року приходять теплі, горячі днї. Свято припадає д. 27. цвітня ст. ст. Пор. Adalb. Szymona i Judy św. 9; Čelak. 455.

Син. 1. Або то я мачохи син? (Броди) ...мачошин... (Наг.)
Говорить чоловік кривдуючи собі з чогось, мовляв: чому менї се не належить ся?

2. А наїв бис сї, синоньку, грани! (Кнїгинин)
Прокляте.
3. Бодай бим тебе, сину, була під боком вдушила або ще вчора на лаві нарідила, ніж єм мала такого діждати. (Кор.)
Нарікала мати діждавши ся з сином якоїсь лихої пригоди.
4. Воліла бим тї була, синоньку, під пліт висцьити, ніж єм тї мала такого шибеника вродити. (Наг.)
Нарікала мати на лихого сина.
5. Годуй сина для себе, а доньку для людий. (Наг.)
Син звичайно женить ся і бере невістку до дому, а дочку віддають у чужий дім. Пор. Даль I, 485.
6. Дай Боже тілько синків, як на зрубі пеньків. (Сїл. Б.)
Бажають молодому подружю много синів.
7. Жени сина, коли хоч, а мене не мороч. (Наг.)
Говорила жінка до чоловіка, що докучав їй розмовами про женитьбу сина. Пор. Слав. I, 173; Гильф. 2505.
8. Жени сина, коли хоч; коли берут, давай доч. (Льв.)
Дочка не може собі сама вибирати чоловіка і мусить чекати, аж її засватають, а син сам шукає собі дївки і шле до неї сватів.
9. „Йой, сину, як ми мало вкосили!“ — „Та що, татуню: ви старий, я малий, то комуж тут косити?“ — „Йой, сину, як ми богато ззїли!“ — „Щож, тату, я хлоп і ви хлоп, хиба не було кому?“ (Наг.)
Народня приповідка в роді анекдоти.
10. І у сина гирка година. (Мінч., Ільк.)
Жалувала ся овдовіла мати, не можучи знайти у женатого сина доброго заходу.
11. І у сина найде тя лиха година. (Мшан.)
Варіянт до попер ч.
12. Мамин синок. (Наг.)
Говорять про розпещеного, свавільного хлопця. Пор. Даль I, 484.
13. Ни твого я батька син. (Кольб.)
Я не тобі рівня, не твій товариш.
14. Ой мій синочку! Вчора-с казав: а-бир, бир! а нинї кажеш: гир-гир! (Наг.)
Жалкувала мати за сином вівчарем, якого відобрали в рекрути.
15. Песїй сину! (Гнїдк.)
Лайка.
16. Пішов я до сина, тай там мінї була лиха година. (Наг.)
Говорив старий батько роздавши своє добро дїтям і блукаючи потім від одного до другого.
17. Прийшла мати до сина, гірка її година; прийшла до доньки, навидїла ся бідоньки. (Довж.)
Мова про матїр удову, що блукала від одної дитини до другої.

18. Сина або дочку втопити. (Гнідк.)
Віддати в нелюбе замуже.
19. Син гідний, невістка погана. (ЮК.)
Для кождої свекрухи.
20. Сини як соколи. (Наг.)
Говорить мати про гарних, моторних синів.
21. Син мій, а в нього розум свій. (Наг.)
Говорить батько, коли хтось звертає його увагу на невластиве поступоване сина, а він не може на него впливати. Пор. Даль I, II, 144; 488; Adalb. Syn 13.
22. Син такого вітця, що все пє до денця. (Пост.)
Говорить веселий чоловік, що любить випити.
23. Син у тата вдав сї. (Наг.)
Подібний до вітця. Пор. Нос. ст. 409; Adalb. Syn 15.
24. Такі сини бодай і на камени родили ся! (Стан.)
Говорять про добрих, послушних і роботящих синів.
25. Такі сини по два на свини. (Наг.)
Кепкують із збиточних, пустих хлопців, коли ними хвалить ся батько або мати.
26. Я не син Кочеря, жебим сї впив. (Янів)
Син Кочеря якийсь відомий, місцевий пяк.

Синий. 1. Синий як боз. (Жид.)
Говорять про посинілого від холоду чоловіка або про рідке, розводнене молоко.

Синиця. 1. Ліпша синиці в жмени, як журавель під небесами. (Кольб.)
Ліпша мала річ, а певна від більшої, а непевної. Пор. Сим. 1652; Даль II, 178.

Синіти. 1. Посинів як боз. (Наг.)
Змерз.
2. Синіє сї як море. (Наг.)
Про велику воду.

Сипати. 1. Досипати води в криницю. (Тлум.)
Робити якесь зайве, непотрібне діло.

Сир. 1. Від сира буде голова сива. (Наг.)
Говорять більше для прикладу ніж по правдї.
2. І сир бриндзя, тай ми люди. (Гнідк.)
Приговорюють при гостині, коли замісь бриндзї подадуть сира на закуску.
3. Лише сир відкладаний добрий. (Григ.)
Не слїд відкладати важного дїла. Пор. Adalb. Ser 6.
4. На ти, дурню, сира! (Гнідк.)
Говорять дурному балакунови в значіню, щоб мовчав.
5. Не їдж сира, бо буде голова сива. (Наг.)
Приговорюють такому, що допоминає ся сира, коли його нема.
6. Пішла по сир, а в хатї пожар. (Ільк.)
Оповідали про жінку, що вийшла з хати позичати кудись сира, лишивши незапрятаний огонь, від якого хата згоріла.

7. Пішла по сир, по масло, а в печи погасло. (Залісє) ...по сир та масло... (Петр.)

Говорять про нефортунну господиню, у якої робота раз-у-раз рве ся.

8. Сир тілько відкладаний добрий. (Ільк.)

Варіянт до ч. 3.

9. Як би рахували люди сир-масло, то би пирогів не варили. (Заставці)

Всяке господарське діло звичайно коштує богато ріжних заходів, яких не береть ся в рахунок. Пор. Brzoz. Ser 1; Adalb. Ser 7.

Сирватка. 1. Пан з переварекої сирватки. (Лучак.)

Кепкують із незаможного пана, або з бідолахи, що вдає пана.

Сирий. 1. Ліпше сирійше жито жати, ніж як перейде. (ЮК.)

Сирійше жито в копах доходить, а перестигле висипає ся з колося.

2. Сира земля би тя не приняла! (ЮК.)

Проклятє.

Сиромудрий. 1. Ни будь такий сиромудрий. (Будзанів)

Говорять малоумному чоловікови, що вдає мудрого або жартує недотепно.

Сирота. 1. Бідна сирота без тата, без мами, що її тітка з ласки на сьвіт породила. (Льв.)

Жартують із чоловіка, що складає ся як бідна сирота.

2. Бог баче, як сирота плаче. (Дмит.)

Тому й люди повинні милосердити ся над нею.

3. Бог добрий тай ласкавий, і сироті дитину зробит. (Цеп.)

Жартують із дівки сироти, що без замужя зайшла в тяж.

4. В сироти два роти: єдним їсть, а другим бреше. (Гнідк.)

Дорікають їстовитій а брехливій сироті.

5. Всякий то бачит, як сирота плаче. (Залісє)

Люди в селї знають, в яких хатах сироти терплять від своїх нерідних родичів або господарів.

6. За сиротою Біг з калитою. (Лев.)

Сиротою Бог опікує ся і дає їй свою ласку. Пор. Нос. ст. 308; Даль I, 476; Adalb. Sierota 7.

7. З сироти насьміяти сї, з сиротою поговорити. (Сор.)

Із сиріт нераз кепкують, але потому звичайно заговорюють до них щиро.

8. І на сиротинім подвірю також сонце сьвітит. (Гнідк.)

І в сирітській хатї буває нераз радість.

9. Коли ся сирота женит, тогди ніч мала. (Мінч., Петр.)

Сирота звичайно кривдує собі з усього, а оженивши ся літом, жалує, що ніч мала. Пор. Wand. I, Frau 641; Нос. ст. 328; Adalb. Sierota 4.

10. Коли ся сироті женити, тогди ніч маленька. (Ільк.)

Жалує ся сирота, що мусить женити ся літом, а не в зимові мясниці.

11. Кругла сирота. (Льв.)

Сирота без батька й матери і без близького роду. Пор. Даль I, 450.

12. Має сирота в чужій хаті рости, лучше аби камінь. (Гнідк.)

В чужій хаті сирота звичайно буває немилою завадою. Пор. Adalb. Sierota 8; Celak. 174.

13. На бідних сиріт усї с—іт! (Наг.)
Говорять бачучи, як усї загально кривдять сироту. Пор. Wand. V, Witwe 4.
14. Не то сирота, що родини не має, але то, що долї не має. (Кобр.)
Бувають сироти, що осиротївши дістають ся в лїпші руки, нїж були їх родичі, а бувають і у родичів дїти нещасливі.
15. Нїхто не відає, як сирота обідає. (Залїсє)
Вона нераз замість обіда виплакує ся.
17. Сирота, а губа як ворота. (Ільк.)
Про язикату, балакливу та сварливу сироту. Пор. Osm. Spr. 96; Adalb. Sierota 9.
18. Сирота, сирота, а писок як ворота. (Явор.)
Про балакучу, сварливу сироту.
19. Сирота сироту скребче, аби було животу лекше. (Наг.)
Сирота сиротї допомагає, аби обом було лекше жити.
20. Сиротї все вітер у очи. (Сор.)
Все в житю їй супротивне.
21. Сироту і вдовицю то й тріски бют. (Печен.)
Їх кривдять і найнезначнїйші люди.
22. Сироту і тріска бє. (Тереб.)
Варіянт до попер. ч.
23. Сироту що ступи, то лупи. (Наг.)
Говорить острий опікун, що бажає виховати сироту в острих правилах.
24. Там де сирота зістати ся має, лучше аби камінь виріс. (Ільк.)
Доля сиріт по смерти родичів буває деколи дуже нещаслива.
25. Тогди у сироти Великдень, як білу сорочку вдягне. (Луч.)
У неї чиста сорочка — рідке свято.
26. У сироти велике черево. (Гнїдк.)
Її опікунам усе здаєть ся, що вона їсть занадто богато.
27. У сироти два роти: одним їсть, а другим бреше. (Ільк.)
Варіянт до ч. 4.
28. У сироти тогди воскресна недїля, як на нїй сорочка біла. (Залїсє)
Варіянт до ч. 25.

Ситий. 1. Поки ситий схудне, то худий здохне. (Наг.)
Поки богатий збіднїє, може богатий загинути. Пор. Schlei. 157.
2. Прийшов нї ситий нї решітий. (Мінч.)
Гра слів із „сито-решето“ і „шитий-ритий“.
3. Ситий, аж черево до бороди допирає. (Наг.)
Говорять про чоловіка, що наїв ся занадто богато.
4. Ситий, аж черево тріщит. (Наг.)
Наїв ся понад звичайну ситість.
5. Ситий, аж черево як бубен. (Наг.)
Наїв ся, аж черево тверде стало.
6. Ситий голодного не знає. (Петр.) ...ни знає. (Іванівцї К.)
Богаті люди не розуміють нужди убогих. Пор. Даль I, 87; Сим. 2148; Нос. ст. 438; Osm. Spr. 300; Wand. II, Hungrig 151; Гильф. 2664; Schlei. 177.

7. **Ситий голодного ни розуміє, а старий молодого. (ЮК.)**
Між ріжними станами і ріжними віками людськими іде вічне непорозуміне. Пор. Adalb. Syty 3; Čelak. 185; Даль II, 394.

8. **Ситий голодному не вірить. (Ільк.)**
Ситий не розуміє нарікання на голод. Пор. Слав. II, 115, 116; Libl. 110; Даль II, 394.

9. **Ситий голодному не товариш. (Ільк.)**
Вони оба не згодять ся ніколи, бо кождий бажає чого иншого. Пор. Adalb. Syty 1.

10. **Ситий з голодним не братає ся. (Гнїдк.)**
Вони мають ріжні потреби.

11. **Ситий коник попердує, а голодний анї дхне. (Гнїдк.) (Наг.)**
Жартливо характеризують ріжницю між ситим і голодним, не конче між звірями, але й між людьми. Пор. Слав. II, 116; т. II, Кінь 86.

12. **Ситий ледво сопе. (Наг.)**
Наїв ся так, що надмір страви утрудняє йому дихане.

13. **Ситий, не худий пес казит ся. (Гнїдк.)**
Худого пса скаженина не чіпає ся.

14. **Ситий пес не сказит сї. (Стан.)**
Не сказить ся сам від себе, але казить ся покусаний.

15. **Ситий пив би, голодний їв би. (Ур.)**
Звичайна житєва обсервація.

16. **Ситий по горло, по вуха, по саму шию. (Наг.)**
Говорять про ситого, маючого чоловіка, що має все потрібне.

17. **Ситий як струк, як бук, як пукавка. (Наг.)**
Говорять про ситу людину або худобину.

18. **Ситі-смо вашим стараньом, най Бог благословит. (Наг.)**
Дякують гості встаючи від обіду.

19. **Хто ситий, то гадає, що вже ніколи не зголоднїє. (Наг.)**
Чоловік у щастю склонний думати, що йому не буде ніякої лихої пригоди. Пор. Гильф. 1156.

20. **Що найситше? — Земля. (Снят.)**
Загадка з відповідю. Земля всім усе дає.

Сито. 1. **Густим ситом сїяний. (Наг.)**
Рідкий або мілкий. Мова про дрібне насїнє або про муку. Пор. Гильф. 3431.

2. **Єдному сито, а другому решето. (Наг.)**
Гра слів: сито в двоякім значіню: іменника і прислівника. Решето в значіню чогось діравого, голодного. Пор. Сим. 927.

3. **З песьичого фоста не буде сита. (Луч.)**
Говорять про всякий непотрібний матеріял, з якого не можна зробити пожиточної річи.

4. **Не буде з песього хвоста сита. (Ільк.)**
Варіянт до ч. 3. Пор. Гильф. 2053.

5. Старе сито під лаву, а нове на кілок. (Городен.)

Говорять про занедбане старого приятеля, а виношене нового. Пор. Adalb. Sito 3.

Ситце. 1. Лиш з-нова ситце на кілочку, потім і під лавою буде. (Доброс.)

Говорять про приятеля, що з разу дуже примилюєть ся, а потім іде в занедбане.

2. Нове ситце на клинци, а старе під лавою. (Ільк.) ...ситко на кілочку... (Петр.) ...сито на кільку... (Луч.)

Варіянти до Сито ч. 5. Пор. Libl. 41; Нос. ст. 386: Тимош. 146; Adalb. Sito 3; Brzoz. Sito 1; Čelak. 379.

3. Прийшов ні ситця ні решітця. (Ільк.)

Прийшов просити невідомо чого. Пор. Adalb. Sito 1.

Сить. 1. Дав Бог сить : як ся наїв, тай досить. (Ком.)

Говорить чоловік наситивши ся своєю чи чужою стравою.

2. Дав Бог сить, як хліба досить. (Лучак.)

Говорить чоловік, у якого зародило збіже, яке зібрано щасливо.

Сичати. 1. Сичит як гадина під корчом. (Наг.)

Кажуть про розлюченого чоловіка, який говорить запираючи в собі дух і сичачи; говорять також про сердите шептане когута.

Сідати. 1 Сідає між двома стільцями. (Наг.)

Грає подвійну ролю. Мова про дволичного чоловіка. Пор. Слав. II, 145; Тимош. 153.

2. Сідай на зад та не зломи насад, бо новий та слабий. (Наг.)

Говорив чоловік їдучи на возї до пішохода, що просив провести його.

3. Сідай тату на лопату, повезу тї по за хату. (Наг.)

Жартливо говорить син до батька, який рад би їхати до міста, а не має анї коний, анї волів. Пор. Даль I, 281.

4. Сідайте, аби дїти спали. (Наг.)

Народне вірування, що в хатї, де є малі дїти, кождий прихожий повинен сїсти хоч на хвилю, бо инакше дїти не будуть спати.

5. Сідайте, борше вмрете. (Снят.)

Жартливо говорять до прихожого чоловіка.

6. — Сідайте, куме! — Дьикую, най усе добре сїдає. (Наг.)

Формула запросин господаря до прихожого гостя і відповідь.

7. Сідайте, то будете гість. (Луч.)

Жартливо говорять до такого, що ввійшов у хату. Пор. Krumb. 114; Даль II, 362.

8. Як вже сїдати, тогди й сїдлати. (Винники)

Мова про верхового коня, неприготованого до їзди. Пор. т. II, Кінь 90.

Сїде. 1. Іди до Сїдого конї водити. (Наг.)

Сїде — по польськи Szade, село самбірського пов., колись славне своїми конокрадами. Конї водити в значіню красти конї.

Сїканець. 1. Зроблю з тебе сїканець. (Наг.)

Висїчу, вибю тебе, густо раз попри раз.

Сїкати. 1. Сїкати ніс. (Наг.)

Знач. висмаркати ніс.

Сікти. 1. Посік на капусту. (Льв.)

Посік дрібно. Пор. Wand. II, Kraut 109.

2. Сікти зубами. (Наг.)

Цокотіти від морозу, від перестуди.

3. Січе язиком як млин. (Наг.)

Сварить ся, лає ся швидко, ненастанно.

Сіль. 1. Без соли, без хліба худая бесіда. (Залісє)

При невеличкій і некоштовній гостині найкраще йде приятельська розмова. Пор. Bebel 489; Даль І, 362, 527; Wand. 1, Brot 206; Adalb. Sól 2.

2. Бочку соли з'їсти, ніж хлопцьи пізнати. (Сор.)

Бочку соли зїсти означає довгий протяг часу; одному чоловікови другого пізнати дуже трудно.

3. Дай соли, а як ні, то дай псови. (Ком.)

Щось в роді мудрованя, гра слів оперта на подібности звуків „соли" і „псови".

4. І то йому не до соли, коли грають на басоли. (Ільк.)

Про сердитого або сумного чоловіка, якого не веселить музика. Зворот „не до соли" має значінє „не до вподоби". Натяк на анекдоту про чумака, що загуляв ся в коршмі покинувши свою мажу на дворі, де від дощу замокла його сіль. Коли його в танцю спиняли пригадуючи, що сіль мокра на возї, він відповів: „Тепер мені не до соли, коли грають на басоли". Сею анекдотою покористував ся вже Котляревський оповідаючи про Енея, що він „не до соли заспівавши" пустив ся в танець з Дідоною. Анекдоту віршом обробив Руданський в одній із своїх співомовок.

5. Йому не до соли. (Гнідк.)

Йому не до того, не має охоти. Пор. Adalb. Sól 13.

6. Насип му соли на фіст, то го їмиш. (Наг.)

Кепкують із такого, що хоче руками зловити птаха або рибу. Пор. Пос. ст. 357; Adalb. Sól 9.

7. Нї з соли, нї з роли. (Дрог.)

Говорять ремісники, що удержують ся своїм ремеслом, а не торговлею сіллю і рільництвом.

8. Нї з солї, нї з ролї, а з божої волі. (Кол.)

Говорить чоловік, що забогатів доробивши ся статочною працею.

9. Сіль — омаста, масло — окраса. (Ільк.)

Сіль і масло однаково потрібні для приправи найважнїйших страв.

10. Сіль — сьвйнта річ. (Наг.)

Народнє віруванє.

11. Сілю кому в очах стати ся. (Гнїдк.)

Наприкрити ся кому, досадити, допекти.

12. Сіль тї в очи на штири ночи. (Поділє)

Примівка від уроків при стрічі з чоловіком, що має „погані очи".

13. Став му солев у очох. (Наг.)

Говорять про уприкреного чоловіка. Вар. до ч. 11.

14. Сьвичена сіль помагає на ріжні хороби. (Наг.)

Народнє віруванє.

15. Тепер мені не до соли, коли грають на басоли. (Бар.)
Варіянт до ч. 4.

Сільський. 1. Сільський пес, а міський чоловік, то си рідні браті. (Жид.)
Оба однаково недобрі.

Сім. 1. В сімох водах руки миє. (ЮК.)
Сім вод мають якесь чародійне значінє: миє основно, зрікає ся всякої вини.

2. Є сім, буде всім. (Бібр.)
Говорить ся в значіню „досить“.

3. Сім — взїдж г—о зо всім. (Наг.)
Мудроване.

4. Сім літ варила, горшка не мила; сім літ під плотом лежило, заким обгнило. (Куклз.)
Говорять про недбалу господиню, що не держить чистоти в кухні.

5. Сім літ мак не родив, а циганські діти з голоду не померли. (Буськ)
...з голоду не вробив. (Наг.) ...не було. (Кол.)
Року, в якім мак не зародить, не можна ще назвати неврожайним роком. Пор. Даль II, 240, 480.

6. Сім літ, і памйити ніт. (Наг.)
Говорять про чоловіка, якого память швидко забуто. Пор. Нос. ст. 425.

7. Сім раз мір, а раз уріж. (Наг.)
Будь обережним у кождім ділї; обміркуй з усїх можливих боків, поки що зробиш. Пор. Гильф. 2591; Даль 203.

8. Сім раз сїдав і спочьивав, поки там зайшов. (ЮКм.)
Говорять про якусь не дуже далеку, але все таки утяжливу дорогу.

9. Сім раз упаду, сім раз устану. (Стан.)
Говорить чоловік не зражений в житю пїякими противностями.

10. Того і в сімох водах не обмиєш. (Наг.)
Говорять про якусь дуже паскудну справу.

11. Уже сім літ, як правди ніт. (Ільк.)
Говорять про якусь давно програну, хоч справедливу справу.

12. Уже-сь по семи лїтах, тай зуби ти не ростут. (Гнїдк.)
Говорять до хлопця, у якого запізнений орґанїчний розвій.

Сіно. 1. Дай гу—ци сіна, щоби тихо сиділа. (Кольб.)
Буде їй мягко сидїти, коли з під неї підложити сїна пр. на возї.

2. Коли сіно в стозї, то забуль о Бозї. (Ільк.)
Говорять про богача, що вповає на свій матеріяльний достаток і знущає ся над бідними.

3. Нї сїна, нї ролї, виспиш ся до волї. (Мінч.)
Говорять бідні люди, яких нїщо крім голоду не жене до роботи.

4. Сїна до Юрка, збіжі до Ілька (Винники)
У порядного господаря пови но вистарчити.

5. Сїно мокре як гній (Наг.)
Говорять про сїно в слотливу пору, згниле. Пор. Wand. II, Nass 23.

6. Сїно — положкиня би го ла. (Гнїдк.)
Делїкатне, мягке. Положкиня — жінка в полозї.

7. Тілько маю сіна, ги бузькови на гніздо. (Жидач.)

Не має ніякого сіна; бузькови на гніздо сіна зовсім непотрібно.

8. Я по сіно, ти по солому. (Пост.)

Говорять два люди, що прийшли до третього з ріжними жаданями.

Сіножать. 1. На одній сіножати і віл пасе ся і бузько жаби ловить. (Ільк.)

На кождій сіножати крім ростинности є досить численна фавна.

Сіпати. 1. Шо мав ся посіпати, а він ся здер. (Сенеч.)

Сіпати ся — дряпати себе самого, чухати ся.

Сірак. 1. Ліпший мі́й сірак, як чужий жупан. (Наг.)

Сірак — довга одежа в роді гуні, тілько з білого овечого сукна.

Сірачина. 1. Лутша моя сірачина, як чужа сурдутина. (Коб.)

Ліпше своє, хоч скромне і убоге, ніж чуже і пишне.

Сірий. 1. Сьирий як вовк. (Наг.)

Говорять про пса або иншого звіря.

Сісти. 1. Айи, сів, серу тай тріски беру. (Грин.)

Сміють ся з такого, що хоче нараз робити дві або три роботи.

2. Де сів, там сів, коби смачно з'їв. (Довж.)

Говорить скромний чоловік, якому байдуже про те, на якому місці при столї сидить, аби тілько попоїв добре.

3. Де сісти, там сісти, аби що з'їсти. (Ільк.)

Загальнїйший варіянт до попер. ч.

4. Добре сісти і на горбі, коли є що в торбі. (Гнїдк.)

Коли чоловік має чим покріпити ся, то йому про місце байдуже.

5. Є де сісти, а нема що їсти. (Ільк.)

Говорить чоловік, що має свою хату, а не має зарібку і мусить голодувати.

6. На королївськім місци сісти. (Гнїдк.)

Королївське місце в значіню королївщини, місце надїлене спеціяльними привілеями і більшою свободою в порівнаню до підданських ґрунтів.

7. Нї сіло, нї пало, а вже ся стало. (Замул.)

Стало ся щось несподіване і неприготоване.

8. Нї сіло нї пало: давай бабо сало. (Залісє)

Говорять про всяку неоправдану претенсію. Пор. Даль I, 212; Нос. ст. 385.

9. Нї сіло, нї пало, зїв кіт сало. (Жидач.)

Говорять про якусь невияснену страту.

10. Сєдь де будь, ту коло мени. (Жидач.)

Говорить чоловік до чоловіка, якого хоче мати близько себе.

11. Сєдь за бодак, то все ни так. (Жидач.)

Хоч як сїдай, а иншому все недогода, не до вподоби.

12. Сєдь камінем! (Будз.) ...камінцем! (Будз.)

Говорять з притиском або з докором комусь, аби сидїв тихо.

13. Сів би-с каменьом! (Наг.)

Прокляте.

14. Сів каменем. (Ільк.)

Сидить нерухомо.

15. Сїв на землю тай ноги спустив. (Кольб.)

Кепкують із такого, що сидить на голій землї з простертими ногами, не можучи спустити їх.

16. Сїв си на старший конец, як богач на весїлю. (Колом.)

Старший конець стола на лївім боцї під вікном.

17. Сїв с—ти, надув сї, ледво перднув. (Дид.)

Кепкують із чоловіка, що хоче зробити щось велике, а зробить ледво щось незначне.

18. Сьидь каменем та мовчи. (Кольб.)

Говорять до крикливої, пенгавущої дитини.

19. Сьидьмо на колодї тай говорім о погодї. (Лім.)

Говорять добрі знайомі здибавши ся і не маючи про що говорити. Пор. Нос. ст. 439.

20. Сїв як на леду. (Ільк., Петр.)

Опинив ся в нещаснім, небезпечнім положеню.

21. Сїв як панна зо шпильков до росолу. (Наг.)

Взяв ся до якогось дїла без відповідних засобів.

22. Сїла ги кошик. (Підгірки)

Про жінку, що розсїла ся широко.

23. Сьидьте си, най вам не висит. (Гірне)

Жартливо припрошують прихожого чоловіка, аби сїдав. Пор. Нос. ст. 239.

24. Сїла муха на носї, та нема кому зігнати. (Лучак.)

Говорять про чоловіка, що нараз виявив якісь неоправдані претенсії або розсердив ся без причини. Пор. Libl. 158.

25. Я сїла, бом готова була, тай іззїла, щоб здорова була. (Наг.)

Говорить запопадливо господиня видавши всїм обід і пообідавши нарештї сама.

26. Я собі так сїла, як доброго року. (Льв.)

Говорить жінка засидївши ся за якоюсь розмовою і забувши про те дїло, за яким прийшла.

27. Сядте собі дакус. (Я. ВЛ.)

Сядьте собі троха, на якийсь час.

Сїть. 1. До сїти впаде, хто з дурним краде. (Ільк.)

Хто з дурним починає яке будь дїло, сам собі робить клопіт.

2. Перед сїтьов риби не їмай. (Наг.) ...не лови. (Кол.) ...не лапай. (Дрог.)

Нї в якім дїлї не перехапуй ся. Пор. Риба ч. 39; Wand. III, Netz 14; Čelak. 192.

3. Сїтю птицї, сріблом людей ловят. (Ґнїдк.)

Про вірний спосіб уловлюваня людий підкупством.

Січень. 1. Сїчень сїче тай морозит, ґазда з лїса дрова возит. (Збар.)

Господарське правило. Пор. Adalb. Styczeń 13.

Січка. 1. Перезни ся в сїчку. (Мінч.)

Лайка неясного значіня.

2. Перезув ся в сїчку. (Ільк.)

Значінє неясне.

3. Троха січки, троха трини, троха з вами, троха з ними. (Яс. С.)
Говорять гості переходячи з хати до хати.

4. Троха січки, троха трини, троха правди, троха кпини. (Матій.)
Говорять жартуючи на пів серйозно.

Сіяти. 1. Бідних не сіють — сами сї родї. (Карл.)
Бідними стають люди або по батьках, або по втратї власного майна.

2. Де го не посієш, то він сам зійде. (Лев.) ...там зійде. (Ільк.)
Говорять про влазливого чоловіка, що мотає ся скрізь, де його не треба

3. Де не посіє, там не вродит сї. (Явор.)
Без працї не буває ніякої користи.

4. Де тя не посіє, там виростеш. (Тереб.)
Говорять чоловікови, що нараз опинив ся не на своїм місцї.

5. Єдин сіє, другий віє. (Гнїдк.)
Кождий із них занимає ся иншою, своєю роботою. Пор. Гильф. 623; Adalb. Siać 7.

6. Злото не сїють, само сї родит. (Наг.)
Воно лежить у природї так само, як добро. Пор. Le Roux de L. 51.

7. Менї ся не сїяло, тай не буде ся збирати. (Гнїдк.)
Я не трудив ся на се і не буду за се одвічати. Говорить ся про якесь недобре дїло, до якого чоловік не причасний.

8. Не що дня можна сїяти, збирати. (Ільк.)
На все своя пора, якої треба пильнувати.

9. Рідко посїєш, рідко сї вродит. (Наг.)
Господарське правило. Деякі роди збіжа чим рідше посїяні, тим лїпше родять. Пор. Haller II, 13; Adalb. Siać 4.

10. Сїє вітер, вітром жити буде. (Ільк.)
Хто говорить пусті слова, той не доробить ся нїчого. Пор. Brzoz. Siać 2.

11. Сїєте або садите що, бесїдуйте: ни пшеницю сїю, ни капусту саджьу, ай полон, оби ми Господь Бог зародив зи всїх штирох сторон. (ЮКм.)
Примівка при сїяню або садженю.

12. Сїй на божу волю, на щасливу долю! (Луч.)
Господарське витанє. Сїянє уважає ся праведним, боговгодним дїлом, до якого не всякого у хозяйстві допускають. Звичайно сїє голова родини або найстарший син.

13. Сїй та ори, на Поділє ся бери. (Луч.)
Господарське правило. Сїючи та орючи добре на своїм полї можна доробити ся так само або й краще, як на Подїлю, куди з гір і з Підгіря тїкали люди у голодних роках. Пор. Нос. ст. 417.

14. Тяжко сїяти, коли нїщо орати. (Ільк.)
Де нема поля до ораня, там не посїєш нїчого; де нема знадобів до працї, там не зробиш нїчого.

15. Хто густо сїє, той ся надїє. (Луч.)
Звичайно господар, особливо заможнїйший, сїючи „не жалує святій землї зерна“, сїє густо, надїючи ся богатшого плоду, але дуже часто, особливо в най

плодовитїйших роках, ошукує ся на тім, бо густо сїяне збіже вилягає і марнує ся. Пор. Гильф. 2995; Adalb. Siać 16, 17.

16. Хто ни посїяв, той ни ме збирати. (Кольб.)

Хто не трудив ся корисно, той не має надїяти ся корисних здобутків. Пор. I, 20; Гильф. 3045; Le Roux de L. 57; Adalb. Siać 11.

17. Хто сїє овес, той голоден як пес, а хто сїє просо, той ходит босо. (Доброс.)

Передразнюванє досить безосновне, бо пр. у Бойків овес усе таки головний рід збіжа, а просо належить до найцїннїйших родів збіжа.

18. Хто сїє, оре, не знає за горе. (Замул.)

Господарське правило, яке в рільництві бачить жерело добробуту.

19. Що-сь посїяв, то ся вродит. (Дмитр.)

Що хто зробив, буде мати відповідний хосен. Пор. Даль II, 276.

20. Яке посїєш, таке збереш. (Наг.) ...піжнеш. (Наг.)

З лихого насїння лихий плід, а з доброго добрий. Пор. Osm. Spr. 435; Гильф. 972; Wand. I, Aussäen 3, 4; Сим. 1376; Le Roux de L. 57; Brzoz. Siać 1; Adalb. Siać 6.

21. Як посїяв, так зійшло. (Ільк.)

Хто кепсько посїє, тому кепсько зійде, а хто добре, тому й добре зійде.

Скажений. 1. Вє ся як скажений. (Бергом.)

Говорять про чоловіка, що крутить ся не знаючи, що з собою дїяти.

2. Скажене лише слїпе заразливе. (Ільк.)

Значінє неясне.

Сказати. 1. Анї насеру ти не сказав. (Будзанів)

Відійшов не попрощавши ся, або взяв не дякуючи.

2. Дай Боже сказати, а не збрехати. (Наг.)

Говорять розпочинаючи якесь довше оповіданє. Пор. Даль I, 202, 575; Adalb. Powiadać 2.

3. Легко сказати, а зробити тьижко. (Наг.)

Звичайний житєвий досвід. Говорить ся всячина, але робить ся мало дещо з того. Пор. Слав. I, 256.

4. Не скажу за нього злого і стільки, що синого за ніхтем. (Богородч.)

Говорять про зовсїм доброго чоловіка. Синього за ніхтем — щось дуже мале.

5. Ну, ну, я її скажу. (Жидач.)

Говорять, коли комусь кажуть що зробити, а той удає, що не розуміє, до кого се відносить ся, і каже як висше.

6. Скажи своєм, най скажут моєм, най я так ни ходжу. (Жидач.)

Дурний парубок хотів женити ся і просив сусїду, аби вставив ся за ним у своїх, а ті аби знов сказали його старим.

7. Скажи менї, то я тобі скажу. (Наг.)

Говорять, коли два чоловіки зійдуть ся і зговорять ся про щось таке, чого не розуміє анї один, анї другий. Пор. Слав. I, 210.

8. Скажу по правдї. (Наг.) ...по щирости. (Наг.)

Говорить чоловік чоловікови в добрім намірі.

9. Скажу ти як доброму. (Наг.)

Говорить чоловік не бажаючи в своїм суперечнику бачити ворога.

10. Скажу як перед Богом. (Наг.)
Скажу по правдї, по щироститі. Пор. Слав. I, 210.

11. Сказав би ми хоць бісе, хоць чорте, а він анї пари-писки. (Наг.)
Нарікає чоловік на другого, що мав йому щось сказати, але збув його мовчанкою.

12. Сказав би там: бісе та чорте. (Будз.)
Сказав би: куме, сусїдо — розтолкував би тай пішов би в згоді.

13. Сказав бим ти: нас... матери, але сї стидаю. (Матій.) ...але сї будеш гнївати. (Наг.)
Делїкатний вислов замісь простого

14. Сказав му віз і перевіз. (Береж.)
Сказав йому рішуче слово.

15. Скажу ти крайне слово. (Наг.)
Скажу рішуче слово, від якого не відступлю.

16. Сказав пан, зробив сам. (Мик. н. Дн.)
Варіянт до т. II, Пан ч. 40. Пор. Adalb. Pan 64.

17. Сказав у лихий чьис. (Наг.)
Сказав таке слово, після якого стало ся якесь лихо. Загально людське вірування в щасливі і нещасливі днї і часи.

18. Сказав, хоть теля вкрий. (Ком.)
Сказав якусь очевидну дурницю.

19. Сказав, що знав. (Наг.)
Говорять, коли хтось сказав зовсїм недоладне слово. Пор. Adalb. Powiadać 5, 17.

20. Сказав, як на лопатї вивіз. (Наг.)
Сказав виразно і недвозначно.

21. Сказав, як сокиров урубав. (Наг.)
Сказав остро, поважно, недвозначно.

22. Сказав, як сокирою втяв. (Климець) ...сокиров у г—о втьив. (Наг.)
Варіянти до попер. ч. Пор. Даль I, 527; II, 177.

23. Сказано на глум, а ти бери на ум. (Наг.)
Добру науку можна брати собі із поважних і жартовливих слів. Пор. Даль I, 519.

24. Щось хотїв сказати, тай за язик ся вкусив. (Лучак.)
Говорять про чоловіка, що почне щось говорити, а надумавши ся уриває і мовчить.

25. Як що скажу на полїцая, то-м віта ще не образив. (Карл.)
Сказавши щось лихого про низшого стану чоловіка ще не ображує ся висшого.

Скакати. 1. А скакав бис голий, аби ти сї люде не могли на цуд надивити! (Наг.)
Проклятє в значіню: аби ти збожеволїв.

2. Будеш у мене такої скакати, як я заграю. (Кол.)
Будеш ходити і робити по моїй волї.

3. Він там буде ґáраса скакати. (Наг.)

Буде сердити ся. Гарас — флямандське місто Аррас у північній Франції, із яким наші купці в XVI—XVII віках мали часті торговельні зносини. Від назви того міста пішла назва гарус, червона бавовняна матерія або пряжа, і гарасівка — червона стяжка або шнурок, якими обвивають капелюх. В архіві міста Арраса зберегла ся і доси і була недавно віднайлена проф. Яґічем коротка граматика південно-руського язика XVII в., написана незалежно від Мелетія Смотрицького.

4. Скакали, поскакали, тай си ноги поломали. (Голг.)

Говорять про заввятих скакунів, яким трафило ся нещасте.

5. Скаче ми до очий. (Наг.)

Говорять про запаленого чоловіка, що наскакує з погрозами або з кулаками.

6. Скаче як дідько. (Ільк.)

Говорять про такого, що скаче занадто сміло з якоїсь великої висоти.

7. Скаче як теля на посторонку. (Ільк.) ...на загоні. (Ільк.) ...на мотузку. (Наг.)

Кидає ся на однім місці не знаючи, що з собою діяти. Пор. Пор. Adalb. Skakać 5.

8. Скаче, як хліб побаче. (Сор.)

Говорять про голодного чоловіка, а властиво про виголоднілу дитину.

9. Скачи враже, як пан каже. (Ільк., Петр.) Так... (Лев.)

Приговорюють до чоловіка, що змушений підлягати чужій волї. Пор. Нос. ст. 427; Wand. II, Hüpfen 924; Čelak. 324; Brzoz. Skakać 1; Adalb. Skakać 24; Даль II, 439.

10. Скачи, Данило, хоть ти не мило. (Пралк.)

Говорять про примушену роботу або вимушену веселість.

11. Скачи дрібно — не подібно, скачи ширше, то ще гірше. (Стан.)

Розважує себе старший чоловік, якому захотїло ся пустити ся в танець.

12. Скачи, не скачи, дай молоко, бо я гроші дав. (Граб.)

Говорить чоловік до жида, у якого купив молока, а він хоче йому відібрати, хоч узяв гроші.

12. Скачу, як хліб зобачу. (Ільк.)

Говорить голодний, бідний чоловік, що не має свойого хлїба.

Скакіць. 1. Скакіц, коте, з печи в грань. (Тростянець)

Говорять про такого, що з добра самохіть впадає в біду.

Скала. 1. Ни мав скалів та дибрів! (ЮК.)

Говорять про злого чоловіка: не мав де сховати ся, де втекти, тай знайшов ся в селї і наробив лиха.

Скапати. 1. Абись сї скапав як сьвічка! (Ком.)

Проклятє. Пор. висше Свічка ч. 12.

2. Бис так скапала, як лоза! (Жидач.)

Проклятє. З лози в ранцї лїтом рясно капає роса.

3. Бодай-с скапау! (ВЛ.)

Проклятє: щоб ти змарнував ся, зійшов нінащо, як похилена свічка.

4. Бодай ти скапав, як сьвічка на виликдинь перед образами! (ЮКм.)

Проклятє. Просторий варіянт до попер. ч.

5. Скапав бис, як густа роса на сонци! (Ю.Км.)
Проклятє: щоб ти щез, як роса на сонці.

6. Скапало його богацтво, як сьвічка. (Стан.)
Говорять про чоловіки, якого богацтво щезло через якісь його провини

Скаранє. 1. А то скаранє боже! (Наг.)
Говорять родичі про непослушну, збиточну дитину.

2. Єдного скаранє десятьом покаянє. (Ільк.)
В дусі римського карного права лежить той погляд, що карає ся злочинця не тільки за його зчинок, але й на те, аби инші вистерігали ся подібних злочинів: „Punitur non quia peccatur, sed ne iterum peccetur". Пор. Adalb. Kara 7; Čelak. 357.

Скарати. 1. Скариж то мі Господи! (Яс. С.)
Формула заприсяженя, що щось сказано по правді. Пор. Wand. I, Gott 2575.

2. Скари ня Господи, що того ни зроблю. (Ю.Км.)
Заприсягає ся винуватий чоловік.

3. Ци го Бог скáрав! (Лемк.)
Говорять про чоловіка, якого постигло якесь нагле нещастє.

Скарб. 1. Забирай свої скарби! (ЮКм.)
Скарби в значіню всякого рухомого добра.

Сквацяти ся. 1. Сквацьив сї, як розтолочене г—о. (Наг.)
Скривив ся, знївощів.

Скипка. 1. Нї в скипки, нї в дрова. (Льв.)
Говорять про щось нї до чого нездале. Пор. Даль I, 162.

2. Така йно, як скіпочка. (Жидач.)
Говорять про висохлу, змарнїлу жінку або дитину.

Скиснути. 1. А скис бис! (Наг.)
Жартливе проклятє.

2. Бодай-с скис! (ВЗ.)
Варіянт до попер ч.

Скислий. 1. Бодас сї наїв скислого гороху! (Наг.)
Проклятє.

2. Що волиш, ци скислий горох їсти, ци на здохлу бабу лїзти? (Наг.)
Жартлива загадка: скислий горох гівно, а здохла баба піч.

Скінчити ся. 1. Всьо сї раз скінчит. (Наг.) ...мине. (Дрог.)
Загальна увага про минучість всего на світї.

Скіра. 1. Аж сї на нїм скира трісе. (Наг.)
Говорять про перестрашеного чоловіка.

2. В него лиш скіра та кости. (Льв.)
Говорять про змарнїлого, виголоднїлого чоловіка. Пор. Слав. I, 163; Wand. II, Haut 158; Adalb. Skóra 5; Даль I, 378; Тимош. 123.

3. Виґарбую тобі скиру. (Наг.) Я тобі скиру наґарбую. (Наг.)
Погроза: набю тебе. Пор. Wand. II, Leder 63, 65.

4. Висмарував му скиру. (Наг.)
Набив його, наробив синців.

5. І в баранячій скірі вовка пізнати. (Гнідк.)
Лихого чоловіка пізнати і за облесними словами.

6. Мало зі скири не вискочит. (Наг.)
Говорять про урадуваного чоловіка. Пор. Wand. II, Haut 110; Adalb. Skóra 7.

7. Не в своїй скирі ходиш. (Наг.)
Говорять про лихого, непевного чоловіка. Пор. Wand. II, Haut 132.

8. Не стане скірка за виправку. (Наг.)
Говорять про всяке неоплатне діло. Пор. Adalb. Skóra 13; Wand. II, Leder 55: Даль I, 121.

9. О чужу скіру йде. (Гнідк.)
Ходить о чуже жите або чужий маеток. Пор. Adalb. Skóra 14.

10. По під скіру кіт ся грав, хвостик до гори задер, а ще скірки не дістав. (Мшан.)
Говорять про глейоватий, недопечений хліб, на якім відстала шкірка.

11. Скиру бим з нього здер. (Наг.)
Говорить чоловік у припадку страшної ненависти.

12. Скіра на чоботи, язик на підошви. (Ільк.)
Говорять про невторопного і язикатого чоловіка. Пор. Adalb. Skóra 16.

13. Скірочька бігат по раменах, що плївочка. (ЮКм.)
Говорять про вихудлого чоловіка, на якім шкіра морщить ся.

14. Скіру з него здер. (Гнідк.)
Дерти з кого шкіру уживає ся в образовім значіню: визискувати, мучити кого. Пор. Даль I, 134.

15. Тебе скіра свербит. (Кол.)
Хоче ся тобі, щоб тебе набито. Говорять збиточному чоловікови, що шукає собі зачіпки. Пор. Libl. 221; Wand. II, Haut 119; Adalb. Skóra 15.

16. Ти пся скоро! (ВЗ.)
Лайка: ти песя шкіро.

17. Того би й на волові скирі не списав. (Наг.)
Говорять про довгу історію або довгу розмову. Пор. Adalb. Skóra 1.

Склад. 1. Він то до складу говорит. (Наг.)
Говорить виразно і розумно, ясно.

2. Пішов до складу, де всї сьвяті праведні спочивают. (Наг.)
Говорять про померлого чоловіка. Склад у значіню кладовище, а в переноснім значіню поміщене померших душ.

Складати ся. 1. Ничо не складає ся. (ЮКм.)
Не вяже ся, не щастить.

2. Складає сї, як складаний ножик. (Наг.)
Говорять про облесного, хитрого і зрадливого чоловіка.

3. Як воно дивно складат ся! (ЮК.)
Говорять про якусь дивну пригоду.

Складно. 1. Що не складно, то не ладно. (Ільк.)
Що не робить ся в згоді і порядку, то буде безуспішне. Пор. Даль I, 604; II, 149.

Скляний. 1. Хто скляний дух має, най на чужого каменем не кидає. (Ільк.)

Скляний дух — натяк на рід божевілля, у якім чоловікови здає ся, що має скляний живіт. Оповідають, що один такий божевільний умер із перестраху, коли його в живіт ударено каменем.

Склянка. 1. Склянок а дітий ніколи нема досить: склянки бют ся, а діти мрут. (Кам. Стр.)

Влучне порівнане і вказівка на той сумний факт, що із селянських дітий найбільша часть умирає. Пор. Adalb. Szklanka 4; Čelak. 401.

2. Скльинки малі, аби обдільчисті були. (Наг.)

Примовляв чоловік, коли при гостині дали маленькі порції для горівки, щоб одною квартою обділити велику компанію.

3. Скльинки потовчи. (Наг.) ...побити. (Наг.)

Упасти на задницю. Говорять особливо про малих дітий, що часто падуть у задгузї.

Скомрах. 1. Був то великий скомрах, що собі нї з чого нїщо не робив. (Льв.)

Говорять про веселого, легкодушного чоловіка, що не любить турбувати ся чим будь.

Скорий. 1. Скорий як медвідь за перепелицями. (Лев.)

Говорять про повільного, неповоротного чоловіка. Перепелиця біжить дуже скоро, а медвідь не може її ніколи догонити.

2. Скорий як черепаха. (Лев., Ільк.)

Говорять про лінивого, неповертливого чоловіка.

3. Скорому ґудз на животї, а лінивому на плечех. (Ком.) ...горб... на плечох. (Мик. н. Дн.)

Скорий швидше наїсть ся, а лінивий згорбатіє. Пор. Adalb. Skory 1; Sluga 31.

4. Скорому на животї, лінивому на хребтї. (Коб.)

Варіянт до попер. ч.

Скоро. 1. Як скоро, так зараз. (Луч.) ...так і... (Стрий)

Говорять, коли хтось домагає ся скорого виповненя свого наказу.

Скотина. 1. І розумна скотина, тілько що не говорит. (Замул.)

Говорять про розумну худобину, пса, корову або коня.

2. Се така скотина. (Наг.) ...правдива... (Льв.)

Говорять про поганого, брутального чоловіка. Пор. Le Roux de L. I, 93.

Скочити. 1. Він би за нього в огень скочив. (Наг.)

Він так його любить, що готов принести для нього найбільшу жертву. Пор Libl. 165.

Скривити ся. 1. Скривив ся як середа на пятницю. (Ільк.) Скривив сї... (Пасїчне)

Говорять про чоловіка, що сердить ся або кривдує собі з чогось без причини. Середа і пятниця оба пісні дні. Пор. Нос. ст. 427.

2. Скривив сї, як середа на четвер. (Сороки)

Середа пісний день, а четвер масний, то середі на четвер завкридно.

3. Так сьи скривив, як вош на мороз. (Лисець)

Говорять про незадоволеного, скваженого чоловіка.

Скриня. 1. Як повна скриня, то і миш ґаздиня. (Стежн.)

При достатку і найнедотепнїйша людина зайде собі світа.

Скрипіти. 1. Скрипит як Бойків віз. (Дрог.)

Давні бойківські вози були цїлком деревляні з немазаними підтоками і їдучи скрипіли незносно. Пор. Сим. 2205.

Скрипка. 1. Дав на скрипку, дав за скрипку, тай по грошох. (Жидач.)

Обчислював чоловік свої видатки на ярмарці, не можучи пригадати, на що видав усї гроші.

2. Коби скрипка, коби бас, підскочив бим висше вас. (Наг.)

Примовляє танцюристий парубок.

3. Коби скрипка тай цимбали, підскочив бим до повали. (Наг.)

Варіянт до попер. ч.

4. Коб не скрипка та не бас, то б музика свинї пас. (Ільк.)

Се інструменти, якими він заробляє на хлїб.

5. Скрипочка тири-рири, свинї морков перерили. (Наг.)

Говорила дївчина, що мала пильнувати свиний і загаяла ся при танци.

6. Такий став, як скрипка. (Наг.)

Говорять про змарнїлого, сухореброго чоловіка.

Скрипух. 1. Найшла-м, дїтинонько, скрипух — бодай мій ворог спух. (Наг.)

Скрипух — рід гриба, нездалий до їдженя.

Скрупити ся. 1. Кому скрупилось, тобі змололось. (Тер.)

Говорять про якесь лихо, що одному обійде ся легко, а другому тяжко.

2. Комусь ся скрупит, а тобі ся змеле. (Луч.)

Варіянт до ч. 1.

Скрутити ся. 1. Бодай-єс сї скрутив! (Наг.)

Прокляте. Натяк на овечу хоробу крутець.

Скубти. 1. Не скуби, поки не зловиш. (Стриг.)

Не обчислюй користи, поки не зробиш самого дїла.

2. Не скуби, поки-с не ймив. (Город.)

Варіянт до попер. ч.

Скулити ся. 1. Скулив ся, стулив ся, ги пес, ще й хвіст піджав. (Ільк.)

Говорять про якогось лихом побитого чоловіка.

2. Скулило би тї в двоє! (Наг.)

Прокляте: щоб ти згорбатїв!

Скупий. 1. Скупий г—оїд. (Наг.) ...лїчикрупа. (Дрог.)

Говорять про скупого чоловіка, що жалує собі найпотрібнїйших річий.

2. Скупий гроші складає, а біда калитку шиє. (Наг.)

Скупар, що складає гроші, дуже часто умирає в нуждї, не маючи відваги нарушити тих гроший.

3. Скупий два рази тратить. (Ільк., Жидач.)

Він звичайно купує найдешевшу річ, з якої має найменший пожиток або й страту. Пор. Даль I, 104; Слав. II, 120; Libl. 95; Adalb. Skąpy 20; Brzoz. 5.

4. Скупий збирав, а дідько сї тим удавив. (Наг.)
Говорять про скупаря, у якого насткладані гроші викрадено, або він сховав їх так, що потім не міг віднайти.

5. Скупий збирає, а чорт калитку шиє. (Збар.)
Варіянт до ч. 2. Пор. Le Roux de L. 10.

6. Скупий не глупий, щадний не мудрий. (Мінч.) ...щедрий... (Петр.)
Лиш надмір скупости можна назвати лихом, та надмір щедроти провадить чоловіка до руїни. Пор. Даль 101; Нос. ст. 459.

7. Скупий ни глупий, а гордий ни дурний. (Жидач.)
Дуже часто буває навпаки.

8. Скупий сам собі жьилує. (Наг.)
Тим більше жалує всего иншим.

9. Скупий як би міг, то би два рази одно їв. (Замул.)
Кепкують із захланного скупаря.

10. Скупого два рази живіт болит: раз, же сї наїсть, а друге, же голоден. (Мик. н. Дн.)
При своїй скупости він захланний і з разу не доїдає, а потім переїдає ся.

11. Скупий не глупий: вкраў карпели і сховаў. (Ба. ВЛ.)
Карпели — ходаки.

12. У скупого завше по обіді. (Петр.)
Він ніколи не погостить иншого.

13. Хто скупий, той не дурний. (Тереб.)
Принаймі сам він уважає себе дуже мудрим.

14. Хто скуп, тот не глуп. (Бистре)
Бойківський варіянт до ч. 13.

Скупити. 1. Тогди скупи, коли на дни. (Ільк.)
Роблячи на дни чоловік мусить жити оскупно, щоб ощадити щось із належної плати.

Скупиця. 1. Ни наша скупицьи, но наш нистаток. (Льв.)
Говорять незаможні люди, не маючи чим приняти гостий.

Скупість. 1. Не наша скупість, ино незможність. (Гнїдк.)
Варіянт до Скупиця ч. 1.

2. Не скупість, але лихая сила. (Ільк.)
Вимовляє ся чоловік від якогось датку своїм лихим положенєм.

Скупо. 1. Коли скупо, терпи дупо. (Гнїдк.)
В недостатку чоловік мусить обходити ся без богато дечого потрібного.

Скучно. 1. От скучно за дітинов. (ЮК.)
Говорила мати віддавши дитину у службу.

Слабий. 1. Аж тогди слабий, як їсти не може. (Наг.)
В понятю селян перше услівє доброго здоровля, се добрий апетит.

2. Не такий слабий, як си додає. (Луч.)
Говорять про такого, що вдає хорого, аби ухилити ся від роботи.

3. Ни тьижко замочи на слабого. (Кольб.)
Слабого чоловіка не тяжко перемогти.

4. От слабий, бо му ся робити не хоче. (Луч.)

Говорять про такого, що ухиляє ся від тяжшої роботи вимовляючи ся браком сили.

5. Слабе від вітру валит сї. (Наг.)

Говорять про схорованого, слабосилого чоловіка.

6. Слабий я, буду вмирати. (ЮК.)

Говорить старець чуючи упадок сил.

7. Слабому сира нїхто не даст, бо як умре, то хибне цїлий рік. (ЮКм.)

Народне віруванє.

8. Така-м слаба, як у ступі заопихана. (Наг.)

Говорить жінка висиливши ся в часї жнив або иншої тяжкої роботи.

9. Таке тото слабе, що лиш раз дмухнути, тай сї переверне. (Наг.)

Говорять про слабосилу, малокровну людину.

10. Такий єм слабий, як у ступі заопиханий. (Наг.)

Говорить чоловік знесилений тяжкою роботою.

11. Такий слабий, що на руках ходити не може, анї мало їсти не годен. (Нижнів)

Жартують із здорового, повносилого чоловіка, що ходить не на руках. а на ногах, а як їсть, то не мало, лиш богато.

Слабість. 1. Мене його слабість ни свербит, ни болит. (ЮК.)

Говорить чоловік безучасний до слабости иншого.

2. Слабість не радість. (Дрог.)

Слабість може бути або загальним ослабленем орґанїзму, або хоробою, в усякім разї річ не мила.

Слава. 1. Боже слава тобі на всьо. (Я. ВЛ.)

Вислов подяки Богу за все добре.

2. Іди в погану славу! (Наг.)

Говорять нечесному чоловікови.

3. На воротах слава не висить. (Ільк.)

Добра слава про чоловіка іде від села до села.

4. Слава би ти пропала! (Ільк.)

Прокляте: щоб ти знеславив ся чимось.

5. Слава Богу, зломив ногу. (Наг.)

Іронїчно про нещасного чоловіка в значіню: зломав ногу, але міг зломати голову, знач. через менше нещастє уйшов більшого. Пор. Wand. II, Gott 996.

6. Слава-ж тобі Господоньку, вже я буду на сподоньку! (Луч.)

Говорить дївка виходячи замуж.

7. Слава Ісусу! — На віки віком! А з верха друком. (Сор.)

Жартливо представляють привитанє сполучене з бійкою.

8. Слава ти Боже за ту ласку, що осьвятив піп паску. (Яс.С.)

Говорять на Великдень вертаючи із церкви, де свячено паски.

9. Слава тобі, милий царю, що мій милий на цвинтарю! (Яс. С.)

Говорила жінка вертаючи з похорону свого мужа.

10. Слава тобі, Суси Христи, не буде мнє кому гризти. (Нужн.)

Говорила вдова по смерти злого мужа. Пор. Етн. Зб. т. VI, ч. 67.

11. Тілько слава́, що чоловік. (Наг.)
Говорять про змарнілого, зхорованого чоловіка.

Славити ся. 1. Хто сам ся славит, той вітрови служит, а хто вітрови служит, тому димом платят. (Рожнів)
Старосьвітська приповідка про самохвальбу.

Славно. 1. Славно, а ни пожиточно. (Жидач.)
Про якесь голосне, а некорисне діло.

Слеза. 1. Бодай тя мої сўызы побили! (ВЛ.)
Проклятє заплаканої жінки.

2. Вже би го ті сльози втопили, що я через нього виплакала. (Кол.)
Говорила жінка проплакуючи свого кривдника.

3. Котьит сї сльози градом. (Наг.)
Говорять про чоловіка, що плаче рясними сльозами. Пор. Слав. II, 100.

4. Не впадут мої слези на мене тай на мою сорочку. (Гнїдк.)
Значінє неясне. Впадуть мої сльози на когось иншого.

5. Покотили ся сльози, як роса з листя. (ЮК.)
Говорять про рясні сльози плачучої жінки.

6. Рукавом сльози втирає, а очима на парубків зиркає. (Наг.)
Кепкують із молодої вдови, що плаче за померщим чоловіком. Пор. Даль I, 265.

7. Сльози капают як горох. (ЮК.)
Говорять про грубі, рясні сльози.

Сливка. 1. Про єдну сливку коливо буде. (Ст. Богор.)
До колива сливки зовсїм непотрібні. Коливо — пшениця варена з маком і медом, яку ставлять у церкві на аналої в часї відправи за померші душі, а по відправі усї присутні в церкві зїдають по ложцї.

2. Сливка-слинка, грушка-минушка, риба-вода, хлїб-голова. (Ільк.)
Характеризують ріжні роди селянських страв.

3. Упав як сливка в г—о. (Наг.) ...в тепле... (Льв.)
Про чоловіка, що попав у якусь погану пригоду, зазнав якогось скандалу.

4. Яка сливка, така слинка. (Луч.)
Від доброї сливки збирає ся слина в ротї.

Слиж. 1. Він ми сї слижом з рук вислизнув. (Наг.)
Говорять про чоловіка, що зручно висмикнув ся з якоїсь лихої пригоди.

Слимак. 1. Вибрав ся як слимак гладенький. (Корч.)
Говорять про ситого коня або про людину.

2. Дати кому слимака облизати. (Наг.)
Нечемна гра, при якій другому проводить ся по губах послинений палець.

3. Їде, як слимак. (Наг.)
Їде помалу. Пор. российське: Улита ѣдеть, когда то будеть; Le Roux de L. I, 115.

4. Показав, як слимак роги. (Наг.)
Говорять про несмілого чоловіка, що раптом осмілив ся троха і зараз цофнув ся назад. Пор. Le Roux de L. I, 115.

5. Слимаковим ходом іде. (Наг.)
Іде помалу, розлізло.

Слина. 1. Аж му сї слинка в ротї збігає. (Наг.)
Говорять про голодного чоловіка, якому на думку про страву збігає ся слина в роті; в ширшім значіню про всяке ласе бажанє. Пор. Le Roux de L. I, 138.

2. Аж слинку ковтає. (Льв.)
Говорять про голодного чоловіка, що дивить ся, як инші їдять, а йому не дають. Пор. Нос. ст. 428.

3. Плете, що слина на язик принесе. (Тростянець)
Говорять про балакучого, а брехливого чоловіка. Пор. Гильф. 3485; Libl. 186.

Слих. 1. Бодай му сї слих загирив! (Грин.)
Проклятє: щоб про него не стало й вістки:

2. І слих загинув. (Тереб.)
Пропав без вісти.

3. Йому и слых пропав. (Тухля)
Пропав невідомо куди і як.

4. Не всякому слиху вір. (Наг.)
Не всяка поголоска правдива, то й вірити їй не треба без близшого справдженя. Пор. Даль I, 527; II, 233.

5. Нї слиху, нї диху. (Кобилов.)
Не чути про когось нїякої відомости. Пор. Schlei. 182; Brzoz. Słych 1; Adalb. Słych 1; Нос. 385; Даль II, 72, 360.

6. Слихом не слихати, а видом не видати. (Залїсє)
Говорять про чоловіка, якого довго нема в певнім місцї. Пор. Даль II, 458.

7. Щоби за тя нї слиху нї диху не було! (Лол.)
Проклятє: щоб ти пропав без вісти.

Слишно. 1. Што там у вас слышно? Ци сте здравы? (Жег. ВЛ.)
Лемківське привитанє: Що там у вас чувати, чи здорові?

Слід. 1. Бодай твого слїду псами шукали тай найти не могли! (Кол.)
Проклятє: щоб ти пропав безслїдно.

2. Будут ще твоїми слїдами дзвонове серце мазати. (Берез.)
Натяк на обряд, що по пропавшім без вісти чоловіці дзвонять помазавши його слїдами дзвонове серце в надії, що він відкликне ся комусь на той дзвін.

3. В чиїсь слїди вступити. (Гнїдк.)
Наслїдувати когось, робити так, як він робив.

4. За ним давно й слїди замело. (Корч.)
Про него давно й вість загула.

5. За съвіжим слїдом сюди прийшов. (Наг.)
Прийшов за слїдом звіра або злодія. Пор. Schlei. 159.

6. Згубив єм його слїд. (Наг.)
Знач. не маю нїякої звістки про нього, не знаю, чи він живе ще.

7. І слїди свої заберу відси. (Наг.)
Заберу ся відси, щоб і слїду мойого тут не було. Говорить чоловік про якесь нелюбе місце.

8. І слїду не стало. (Тереб.)
Говорять про якусь річ, що пропала безслїдно пр. про стару будівлю. Пор. латинське: Nec locus, ubi Troia fuit; Даль I, 328, 362; II, 72.

9. Не варт мінї в слїд ступити. (Наг.)
Говорять про маловартого, нікчемного чоловіка.

10. Пішов і слїди за собов вабрав. (Наг.)
Пішов і не лишив по собі згадки.

11. Хто на слїду, той на всю біду. (Стежн.)
Говорив син, що „наслїдив“ по батькови весь маєток і потім мусїв сплачувати сестер.

12. Ще будеш з волового слїду воду пити. (Наг.)
Говорять про чоловіка ворожучи йому тяжку нужду і недостаток.

13. Ще ти будеш його слїди цюлювати. (Наг.)
Будеш споминати його з великою любовю і жалем.

Слїпати. 1. Ясного дня слїпати. (Гнїдк.)
Говорять про чоловіка, що не бачить зовсїм очевидної річи.

Слїпачище. 1. Чого би слїпачище хотїв, коби пліт видїв. (Мінч., Ільк.)
Слїпому було би найбільшим щастєм видїти хоч би найменшу річ, найменший слїд дороги, пліт. Пор. Osm. Spr. 401.

Слїпий. 1. А я слїпий — не бачу, кого вдарю — не плачу. (Снят.)
Слїпий як ударить когось, то не почуває себе до одвічальности.

2. Він слїпий, а вна й тілько не видит. (Наг.)
Кепкують із підслїпуватих людий.

3. Вчепив ся того, як слїпий плота. (Городок)
Говорять про впертого чоловіка, що вчепив ся якоїсь одної думки і не хоче її попустити ся.

4. Держит ся, як слїпий плота. (Гнїдк.)
Держить ся якоїсь непевної думки; надїє ся на щось непевне. Пор. Нос. ст. 444.

5. Дивив сї слїпий, казав що зелене. (Наг.)
Кепкують із такою, що не розуміє ся на барвах. Пор. E. Rot. 112.

6. З слїпого, глухого, німого найлучший муж. (Ільк.) ...найлїпший... (Гнїдк.)
Бо жінцї найлекше його ошукати.

7. Межи слїпими і єдноокой пан. (Гнїдк.)
Бо видить більше як всї инші. Пор. дословно латинське: Inter caecos monoculus rex; Le Roux de L. I, 136; Adalb. Ślepy 10; Brzoz. Ślepy 3.

8. Най слїпий камінь у воду верже, то і видющий не найде. (Ільк.)
Що слїпий загубить або знївечить, те й видющому годї знайти або направити.

9. Не плакав би слїпий дороги, коби її видїв. (Мінч.)
Слїпий плаче шукаючи дороги, якої не видить.

10. Не плакав би слїп, як би видїв сьвіт. (Наг.)
Він плаче, жалує того, що не видить сьвіта.

11. Не слїпий, лише не довиджує. (Наг.)
Говорять про підслїпуватого, короткозорого чоловіка.

12. Прийшов як сліпий до фарби. (Ільк.)
Говорить про те, на чім не розуміє ся, як сліпий про фарби.
13. Прилип як сліпий до тіста. (Ільк.)
Сліпий не бачучи чогось намацав тісто і воно прилипло до його рук. Говорять про чоловіка, що зробив щось недоладне.
14. Сліпий невидющого водив, та оба в яму повпадали. (Ільк.)
Говорять про дурних людий, із яких один другого навчає, а оба не розуміють ся на нічім. Пор. Schlei. 153; Гильф. 1037, 2544; Сим. 2120; Wahl I, 96; II, 45; Libl. 185; E. Rot. 112; Даль I, 592.
15. Сліпий темному поношає ся. (Гнїдк.)
Доганяє невидющий невидющому, кепкує дурний з дурного.
16. Сліпий тілько видит в день, що в ночи. (Наг.)
Бо взагалї не видить нїколи і нїчого. Пор. Wand. I, Blinder 10.
17. Сліпий хромому доганяє. (Ільк.)
Один не бачить дороги, а другий не може йти, і так один кепкує з другого.
18. Сліпий, хто дальше від носа не видить. (Ільк.) ...не видит далї свого носа. (Наг.)
Говорять про короткозорого або недогадливого чоловіка.
19. Сліпий, хто через решето не видить. (Ільк.)
Крізь решето всї річи виглядають дуже неясно. Є народнїй звичай, що коли помершого виносять із подвіря, домашні повинні дивити ся на него крізь решето, аби його швидко забути.
20. Сліпий як бє, то аж тогди пиристане, як намацає, жи кров іде. (Пужн.)
Він не може бачити виразу болю у битого. Пор. Етн. Зб. VI, 48.
21. Сліпий як киртиця. (Гнїдк.)
Кертиця має очи, але держить їх звичайно зажмурені і в день не видить нїчого.
22. Сліпий як тур. (Богородч.)
Про дурного, недотепного чоловіка.
23. Сліпому легка смерть, бо лиш на одно око сї зажмурит. (Яс. С.)
Властиво мова про одноокого, що умираючи зажмурює тілько одно око.
24. То й сліпий видит. (Наг.) ...би ...увидів. (Наг.)
Се зовсїм очевидна річ, яка розуміє ся сама собою. Пор. Тимош. 73.
25. То й сліпому видно. (Наг.)
Вар. до попер. ч.
26. Чого сліпий не видит, то му ся привидит. (Ком.)
Йому звичайно привиджують ся річи, яких видющий не бачить.
27. Чого сліпий плаче? Бо стежки не баче. (Ільк.)
Варіянт до ч. 9. Пор. Нос. ст. 308; Сим. 1823; Даль I, 147.
28. Чого я сї не вродив сліпий як кіт, а дурний як медвідь? (Ворохта)
Запитує себе нещасливий чоловік.
29. Щоби сліпий дорогу видів, чого би хотїв! (Залїсє)
Варіянт до ч. 9. Щоби замісь коби. Пор. Гильф. 3469.
30. Що кому, а сліпі курцї все снит сї просо. (Кольб.)
Сліпому все снять ся світляні образи. Пор. Даль I, 592.

31. Що сліпий не увидит, то вигадає. (Попелї)

Він мусить догадувати ся того, чого не бачить, і догадує ся нераз хибно.

Сліпота. 1. Має курьичу сліпоту. (Наг.)

Курячою сліпотою називають таку слабість, що чоловік по заході сонця не може бачити нічого. Се буває у людий виснажених постом або голодом. Пор. Слав. II, 194.

Слобідка. 1. — А з відки? — З Слобідки. — А ти з відки? — З Глещави. — Давай хлїба. — А диви! (Тереб.)

Жартлива розмова двох селян з ріжних сїл теребовельського пов.

2. — Ти з відки? — Зо Слобідки. — Давай хлїба. — Нима з відки. (Тереб.)

Варіянт до попер. ч.

Слобода. 1. Нема слободи, як на Україні. (Ільк.)

Східна заднїпрянська часть України називає ся Слобідщина длятого, що після Хмельниччини люди із західної України масами переселяли ся на вольні землї.

Слово. 1. Ангельські слова, а чортівська думка. (Наг.)

Говорять про облесного, а лихого чоловіка. Пор. Le Roux de L. 9.

2. Анї слова не писне. (Наг.)

Говорять про мовчущого чоловіка, що не вміє або не хоче нїчого сказати. Пор. Даль I, 327.

3. Беру вас за слово. (Наг.)

Полягаю на вашім слові.

4. Бризнув му в очи лихим словом. (Наг.)

Докорив йому гірким докором.

5. Будеш ти ще мої слова згадував. (Ком.)

Говорить чоловік до такого, що не вірить його словам.

6. Вже-смо по слові. (Наг.)

Вже ми дали собі слово, заключили умову.

7. Волїв бис був тим словом день дихати. (Наг.)

Говорять такому, що говорить пусті слова або проклинає. Пор. Wand. V, Wort 884.

8. Встачив сї в слові. (Наг.)

Додержав свого слова.

9. В трех словах. (Гнїдк.)

Коротко сказати.

10. Давши слово держи! (Гнїдк.)

Обіцявши щось треба додержати.

11. Дай прийти до слова! (Вел. Очи)

Позволь менї говорити. Пор. Wand. V, Wort 902.

12. Даю слово чести. (Явор.)

Кляну ся на щось чесним словом, запевняю своєю честю, що се так.

13. Даю собі сьвйите слово. (Наг.)

Запевняю сам себе, зарікаю ся робити се або те.

14. Де слова масні, там пероги пісні. (Вовчинець, Балиг.) ...пироги... (Голешів)

За облесними словами криють ся звичайно лихі або невдалі діла. Пор. Wand. V, Wort 172.

15. Добре слово коштує не много. (Грин.)

Доброму чоловікови легко сказати добре слово. Пор. Wand. V, Wort 331.

16. Добре слово стоїть за завдаток. (Ільк.)

Чесний чоловік додержує свого слова і що обіцяє, то зробить.

17. Добрим словом мур прібєш, а неправдов у двері не ввійдеш. (Лол.)

Добрим словом чоловік нераз перемагає тяжкі перешкоди, а від неправди гине з найменшої причини.

18. Зараз єм сї зладив на твоє слово! (Бор.)

Я не готов вірити твоїм словам.

19. Захлиснув бис сї на тім слові! (Наг.)

Кленуть такому, що проклинає иншого.

20. Злапав за слово. (Карлів)

Виловив його на брехнї, або видурив від него якусь обіцянку.

21. Золоті твої слова. (Наг.)

Ти говориш святу правду. Пор. Wand. V, Wort 917.

12. Кинув слово, як в маточину. (Ільк.)

Значінє неясне, мб. сказав якесь важне, рішуче слово.

23. Крайне слово вам кажу. (Наг.)

Говорю вам останнїй раз рішуче слово.

24. Лагідне слово сильнїйше дубини. (Гнїдк.)

Лагідним словом переконаєш чоловіка, а дубиною можна вбити, а не переконати.

25. Масненькі слова, а пісні пироги дїдька варті. (Буськ)

Просторійший варіянт до ч. 13.

26. Ми вже з ним по слові. (Кол.)

Ми оба зговорили ся на щось, дали собі обопільно слово. Вар. до. ч. 6.

27. На словах мід, а в серци їдь. (Наг.)

Говорять про фальшивого, облесного чоловіка. Пор. E. Rot 346.

28. Не варт він доброго слова. (Наг.)

Говорять про негодящого, нечесного чоловіка. Пор. Wand. V, Wort 864.

29. Не кажучи му злого слова. (Наг.)

Оговорюють ся хотячи сказати кому лихе слово пр. що він злодїй або ошуканець.

30. Нема в тім і сотого слова правди. (Наг.)

Говорять про щось зовсїм збрехане і неправдиве. Пор. Wand. V, Wort 897.

31. Не мни слова, говори просто. (Наг.)

Не говори баламутно, натяком.

32. Не скаже й слова на вітер. (Наг.)

Говорять про поважного, немногословного, а ретельного чоловіка. Пор. Даль I, 530.

33. Не так то ся дїє, як ся словом сїє. (Корч.)

Говорять про пусту погрозу, якої сповнення не надіють ся.

34. Не хапай за слова. (Наг.)
Хапати за слово значить підхапувати чиєсь слово з наміром лихого витолкуваня.

35. Общеньґами з нього слова не витьигнеш. (Наг.)
Говорять про мовчущого, завзятого чоловіка, що не хоче признати ся до чогось. Пор. Wand. V, Wort 946.

36. Свого слова чути не можна. (Наг.)
Такий гомін і галас. Пор. Wand. V, Wort 903.

37. Сьвийтили би сї його слова! (Наг.)
Говорять про якісь памятні і правдиві слова знаного чоловіка.

38. Слова до ради, руки до звади. (Ільк.)
Між мало освіченими людьми від слів до бійки приходить дуже легко.

39. Слова масниї, а пироги пісниї. (Ільк.)
Варіянт до ч. 13.

40. Слова на вили брати. (Гнїдк.)
Говорять про масні, бридкі, грубіянські слова.

41. Слова не полова. (Ільк.)
Слова не пуста річ, зі словами треба бути обережним.

42. Слова не слина. (Гнїдк.)
Слова не пуста річ.

43. Слова шкоди не нагородять. (Ільк.)
Шкоду треба надгородити ділом або грішми, а не самими словами.

44. Слова як медок, а від них іде холодок. (Турка)
Говорять, коли хтось солодкими словами відбирає иншому всяку надію. Пор. Wand. II, Honig 1.

45. Слово біжит, а письмо лежит. (Гнїдк.)
Дословний переклад латинського: Verba volant, scripta manent.

46. Слово вилетить горобцем, а верне ся волом. (Ільк.)
Обмова або брехня з малої дрібниці робить ся помалу великою. Пор. Schlei. 186; Тимош. 106; Даль І, 533.

47. Слово до слова, зложит ся мова. (Коб.)
Люди зійшовши ся слово по слову договорюють ся до чогось певного. Пор. Leutsch 186; Даль І, 531.

47. Слово летит, письмо лежит. (Коб.)
Варіянт до ч. 44.

49. Слово лучше задатку. (Гнїдк.)
Розуміє ся, слово чесного, точного чоловіка.

50. Слово не стріла, а плас не рана. (Грин.)
Слово не стріла, а все таки ранить, а удар пласом не рана, а все таки болить. Ударити пласом у Гуцулів значить ударити плазом сокири.

51. Слово не стріла, а глубше ранит. (Гнїдк.)
Воно допече нераз чоловікови до живого.

52. Слово по слові. (Льв.)
Scil. дійде до якогось діла. Пор. Wand. V, Wort 829.

53. Слово речи, а гроші лїчи. (Пужн.)

По зробленій устній умові повинна наступити грошева виплата. Пор. Етн. Зб. VI, 293.

54. Слово старше ніж гроші. (Бжоз.)

Слово чесного чоловіка вартнїйше ніж гроші.

55. Спімнеш моє слово. (Наг.)

Говорять такому, що не хоче слухати розумної ради.

56. Та бо ти словами блудиш. (Лучак.)

Говорять брехливому або малоумному чоловікови.

57. Так як бисте ми з рота тото слово виймили. (Наг.)

Здає ся менї, що я сам хотів те слово сказати. Пор. Wand. V, Wort 837.

58. Ти йому слово, а він тобі десїть. (Наг.)

Говорять про сварливого, многословного чоловіка. Пор. Ном. 2655; Даль I, 136, 312.

59. Той нікому не дасть доброго слова. (Наг.)

Не озве ся нї до кого ласкавим, приязним словом.

60. То пусті слова, але правди в них нема. (Ільк.)

Говорять про очевидну брехню.

61. У мене як уже слово, то слово. (Кос.)

Як скажу слово, то додержу.

62. Чи я тобі коли вразне слово сказав, ци-м ти чим дігнав? (Наг.)

Запитує чоловік чоловіка, що починає з ним сварку без нїякої причини.

63. Цїдит слова крізь зуби. (Наг.)

Говорять про розсердженого чоловіка, що силкує ся здержати свою злість. Пор. Даль I, 531.

64. Чесне ваше слово. (Наг.)

Формула чемности в розмові, коли хтось згоджує ся на слова иншого чоловіка. Пор. Wand. V, Wort 911.

65. Шкода твоїх слів на нього. (Наг.)

Нема що йому говорити, його не переконаєш нїчим. Пор. Wand. V, Wort 935

66. Як мають сказати слово „дїдько“, то кажуть: „Вазєйте, розумієте кумонько, гей той кае, як якес казав, най там часом іде, най сї не приказує людим добрим тай нам; дїтько, щез би у тріскє та у болото. (Коломия)

Жартливе обговорене неприємного слова „дїдько“.

67. Я свого слова не касую. (Стан.)

Що раз скажу, того держу ся.

68. Я стою на своїм слові. (Наг.)

Не відкличу того, що раз сказав.

Слота. 1. Бог робит слоту і погоду. (Наг.)

Народнє віруванє в дословнім і ширшім значіню, що Бог насилає на чоловіка злу і добру долю. Пор. Le Roux de L. I, 75.

2. Вдарили слоти — анї суди Боже що зробити. (Наг.)

Говорять про слотливе лїто.

3. По слотї погода, по вітрі дощ. (Льв.)

Звичайна переміна в природї. Пор. Даль I, 28; Гильф. 569; Le Roux de L. I, 75.

4. При слоті з'їсть сї й по решеті. (Наг.)
При слоті спиняє ся робота і зменшує ся дохід господарства, а тим самим пожива робить ся гіршою і скупійшою.

5. Слота, бо Ляхи пльонтают сє. (Будз.)
Вислов ненависти до Ляхів, яких поява у народній уяві віщувала слоту.

6. Слота дябельная. (Дрог.)
Про нарамну, довгу слоту.

7. У тебе туй слота, туй погода. (Наг.)
Говорять до примхуватого чоловіка, що раз буває веселий, а другий раз сердитий. Пор. Слав. II, 55.

Слотавий. 1. Виглядає як слотаве літо. (Збар.)
Виглядає погано, невесело.

Слуга. 1. В мене слуги такі: я єї локшини, я єї макаран, а вона жидівські лакітки хоче, єї редьковки, цибульки. (Мик. н. Дн.)
Говорить богатий чоловік, що трактує своїх слуг як низші від себе сотворіня.

2. Доправяє ся як слуга симбрилї. (Лол.)
Симбриля — служебна заплата. Говорять про чоловіка, що допоминає ся свойого права.

3. Попів слуга як їсть, то упріє, а як робить, то змерзне. (Гол.)
В роботі лінивий, а в їдженю скорий.

4. Сам слуга не візьме ся вставати, не то ціпом махати. (Гнідк.)
Господар звичайно будить слугу до ранїшної працї, але найчастійше бувають слуги такі, що встають раньше від своїх господарів.

5. Слуга відки прийшов, туди й пішов. (Пріє Равське)
Слуга не причисляє ся до сїмї господаря, хоч працює в нїй як наємна сила

6. Слуга на відслузї, як пес на мотузї. (Мшан.)
Дослугує свого часу знеохочений.

7. Слуга як не зробит, то му нич не чкодит, а як не доїст, то всїм людьом повіст. (Мшан.)
Він дбає більше про те, щоб наїсти ся, нїж, щоб виробити свою силу.

8. Слуги мої неплачені! (Наг.)
Говорить господар до сусїдів, що зійшли ся на толоку робити для нього.

9. Слуги, то плачені вороги домашнї. (Ком.)
Говорять господарі підозріваючи слуг про те, що виносять домашні секрети або обкрадають їх. Пор. Wand. II, Knecht 114.

10. Ци міняти що року слугу, ци держати, все клопіт. (Мшан.)
Слуга в усякім випадку є тягарем у господарстві.

11. Як слуга служьив, так ґазда платив. (ЮК.)
Господар любить обтягати слузї з умовленої плати за вчинену шкоду і виправдує ся тим, що слуга служив невірно. Пор. Brzoz. Sługa 3.

Служба. 1. В службі треба вухом землї приймати. (Ільк.)
Слуга мусить корити ся кождому з господарської сїмї.

2. Служба божа не втїче, а лис втїче. (Луч.)
Говорив запалений стрілець, що щоб зловити лиса занедбав службу божу.

3. Служба вільність тратит. (Наг.)
Хто наймає ся в службу, той тратить особисту свободу до певної міри. Пор. Adalb. Służba 10; Нос. ст. 459.
4. Служба вольности не тратить. (Ільк.)
Слуга стоїть на тім, що служачи господареви поза своєю службою має повну особисту свободу. Се звичайно буває запевнено в службовій умові.
5. Служба не дружба. (Ільк.)
Служба тяжкий обовязок. Пор. Adalb. Służba 6; Слав. II, 122.
6. Служба службу родит. (Наг.)
Служба обовязує до обопільної вигоди.
7. Служба, то гризота. (Льв.)
Слуга звичайно має дуже прикре становище в сїмї господаря, та часто робить більше клопоту, ніж услуги. Пор. Schlei. 154.
8. Як би служба була роскіш, то би ї жиди в аренду брали. (Луч.)
Говорять про утяжливість служби.

Служити. 1. Дослужив се, хоць іди пси бити. (Пужн.)
Говорить слуга, що на старість опинив ся в бідности. Пор. Етн. Зб. VI, 133.
2. Не служив дід бабі, і я не буду такій жабі. (Загоч.)
Говорить гонорний чоловік, коли хтось вимагає від нього якоїсь послуги.
3. Не служіт міні, не маю чим таких слуг платити. (Наг.)
Говорить чоловік, що любить сам собі помагати.
4. Хто не служит, той не тужит. (Дар.)
Слуга звичайно тужить за свободою.
5. Хто служив три роки у панів, а три у жидів, того би лиш повісити. (Ільк.)
Служба у жидів і панів деморалїзує звичайно чоловіка.
6. Хто служит з ласки, того мішок плаский. (Ільк.)
Хто служить за дармо, той не збогатить ся нїколи.
7. Хто служить з ласки, тому милосердєм платять. (Ільк.)
Хто не дослужив ся нїчого, той звичайно на старість іде жебрати.
8. Хто служить з ласки, тому стає хріном хлїб панський. (Ільк.)
Житє вислуженого слуги на панськім хлїбі буває звичайно дуже прикре.
9. Хто служит, той не тужит. (Лучак.)
Бо все таки має запевнений заробіток.
10. Як хто кому вірне служит, то той тому пердне дуже. (Кукиз.)
За вірну службу платять звичайно невдякою.

Слухати. 1. Всїх слухай, а свій розум май. (Наг.)
В тяжкій пригоді богато людий дає чоловікови раду, але він сам мусить найлїпше вирозуміти своє положенє і йти за власним розумом. Пор. Wand. I, Anhören 91.
2. Наперед слухай, а потім повідай. (Наг.)
Щоб щось добре оповісти, треба добре вислухати. Пор. Wand. II, Hören 10.
3. Ни хочиш мине слухати, то слухай псьої скери. (Жидач.)
Говорить батько синови, якого віддає в рекрути. Пор. Schlei. 166.
4. Слухай богато, а мало говори. (Ільк.)

Чоловік повинен знати много такого, чого не кождому виявляє ся. Пор. Adalb. Słuchać 16; Слав. II, 53; Нос. ст. 263; Даль I, 519.

5. Слухай добре тай записуй. (Кобил.)

Записуй тут у значіню: затямлюй собі.

6. Слухай і мовчи. (Наг.)

Не на все, що до тебе говорять, мусиш відповідати.

7. Слухай і на вус мотай! (Цен.)

Слухай і знай своє. Пор. Wand. II, Hören 16.

8. Слухай обома вухами! (Наг.)

Слухай уважно. Пор. III, Ohr 260.

9. Слухай старших людей: чужого розуму набереш ся і свого не загубиш. (Замул.)

Правило житевої мудрости. Пор. Нос. ст. 458.

10. Слухам, але сї ни рухам. (Жидач.)

Говорить непослушний слуга. Пародія двірського тону, де на кождий поклик пана слуга повинен відповідати: „słucham!“ Пор. Adalb. Słuchać 10.

11. Треба слухати, може й на правду не так сонце сходит. (Явор.)

У служебнім положеню чоловік мусить слухати навіть несправедливих докорів і розказів.

12. Хто не слухає вітця матери, тот нех слухає псьої скіри. (Лев.) ...нехай... песьої шкіри. (Ільк.)

Мова про непослушного парубка, якого віддають у рекрути, де він мусить слухати бубна. Пор. Bebel 349; Тимош. 268; Wand. I, Aeltern 37, 38: Даль I, 261; II, 152; Сим. 2489.

13. Хто не слухає тата, той послухає ката. (Ільк.)

Непослушний син часто сходить на злочинця і гине ганебною смертю.

Слюсар. 1. Заки слюсар обпилує, коваль діти погодує. (Наг.)

Шлюсарська робота маруднійша від ковальської.

2. Слюсар — холодний коваль. (Дрог.)

Кепкують ковалї із шлюсарів.

Смага. 1. Смага би го вбила! (Жабє) ...втьила! (Жабє)

Гуцульське проклятє. Смага — горячка, лихорадка.

Смак. 1. В тім такий смак, як печений рак. (Сор.)

Мясо печеного рака належить до найсмачнійших, але народ мало цінить його.

2. Дав Бог смак, а ситости не дав. (Старем.)

Є апетит, а нема чим наїсти ся.

3. Ей, як ти дам, то смак стратиш. (Матіївцї)

Погроза. Дати тут у значіню вдарити в лице.

4. Кількі смаку, тількі гріха. (Дар.)

Їсти масні страви в піст уважає ся гріхом.

5. Коби мав смак у губі, а встид в очах, то би того не робив. (Ком.)

Говорять про чоловіка, що робить або говорить щось паскудне.

6. Припав му до смаку, як муха до меду. (Ільк.)

Вподобало ся йому щось, засмакував у чімось.

7. Смаку в писку не мати. (Гнідк.)

Бувають такі люди, що їм ніщо не смакує, або такі, що не можуть їсти певних страв, пр. меду.

8. Смаку, як в печенім раку. (Ільк., Петр.)

Варіянт до ч. 1. Говорять про якусь дрібну річ, котрою не можна наситити ся. Пор. Нос. ст. 429.

9. Тілько смаку, що в печенім раку. (Луч.)

Варіянт до попер ч. Пор. Adalb. Smak 7; Brzoz. Smak 5.

10. Тілько смаку, що у раку. (Пост.)

Варіянт до ч. 8 і 9.

11. Хто чого не їв, той і смаку не знає. (Лучак,)

Смак страви пізнає тілько той, хто її їсть.

12. Чи смак, чи ни смак, коби кєшка, як кіляк. (Жидач.)

Що будь з'їсти, аби жолудок напасти.

13. Ци смак, ци не смак, аби кишка як кімак. (Наг.)

Смачне чи несмачне з'їсти, аби лише наситити ся.

Смакувати. 1. Нині ти тото не смакує, а завтра як сї пропостиш, то ти за медівник стане. (Наг.)

Говорять такому, що не хоче їсти якоїсь не особливо смачної страви.

Смаркати. 1. Що насмаркав у полу, то розмазав по виду. (Доброс.)

Говорять про чоловіка, що своє смаркатине обтирає полою.

Смаркатий. 1. З смаркатим не наїш ся, з дурнем не розмовиш ся. (Підгірки)

З смаркатим їсти бридко, а з дурнем говорити неприємно.

Смаркач. 1. То ще смаркач. (Наг.)

Говорять про малого хлопця.

Смарувати. 1. Смаруй біду маслом, вона кричить, що г—ом. (Снят.)

Незадоволеному чоловікови жадне добро не буде до вподоби; все йому бридко.

2. Смаруй с—ку медом, вона г—ом смердит. (Коб.)

Варіянт до попер. ч.

3. Хто смарує, той їде. (Мик. н. Дн.) ...посмарує... поїде. (Ільк., Петр.)

Хто підкупить урядників, той виграє справу. Мова про давне підкупне правосудє. Пор. Adalb. Smarować 5; Čelak. 362.

Смачно. 1. Смачно говорити. (Гнїдк.)

Говорити весело, приємно.

Смердїти. 1. Не смерди, де кадят. (Гнїдк.)

Не мішай поганого з приємним. Пор. латинське: Ne misceantur sacra profanis.

2. Смердит, а смак має. (Луч.)

Говорять про жіночий половий орґан.

3. Хоть смердить, коли смак має. (Ільк.)

Варіянт до попер. ч.

Смерека. 1. Ей, ви сї тепер на смереку дивите! (Берез.)

Дивити ся на смереку значить дожидати смерти, буцїм то роздивляти ту деревину, з якої має бути зроблена домовина.

Смерековий. 1. Він уже в смерековий лист свище. (Сенечів)

Говорять про чоловіка збіднїлого або змарнованого.

Смертний. 1. Волїв бим тя на смертнїй постели побачити, нїж отак. (Крех.)

Говорять про чоловіка скалїченого або взагалї діткненого тяжким нещастєм.

Смерть. 1. А смерть би ти погана була! (Наг.)

Проклятє лихому чоловікови.

2. Блїдий як смерть. (Стан.)

Смерть уявлена тут в постати блїдого трупа. Пор. Даль І, 378.

3. Бодай му нїколи смерти не було! (Наг.)

Кленуть лихого, старого чоловіка. Занадто довгий вік уважає ся великим нещастєм. Пор. Adalb. Śmierć 3.

4. Боршем сї смерти надїяв. (Наг.)

Говорить чоловік про якесь несподїване, страшне нещастє.

5. Був єм при його смерти. (Лол.)

Коли вмирає якийсь господар, є звичай, що сходять ся найблизші своянки і сусїди, щоб бути свідками його смерти. Чоловік, що вмирає сам опущений людьми, уважає ся дуже нещасливим.

6. Вже м гадав, що смерть моя. (Наг.)

Говорить чоловік перебувши якусь тяжку хоробу або якийсь великий перестрах.

7. Вже мі хіба смерть потьигне. (Наг.)

Говорить чоловік, якого за житя богато тягали по ріжних процесах. Пор. Wand. IV, Tod 2575.

8. Вже-м при смерти був. (Наг.)

Говорить чоловік, перебувши тяжку слабість.

9. Видима смерть страшна. (Льв.)

Видима смерть, се смерть від якогось елєментарного нещастя, пр. утопленя або спаленя в огни. Пор. Даль І, 335.

10. Від смерти анї відхрестити ся, анї відмолити ся. (Ільк.)

Для кождого чоловіка смерть неминуча. Пор. Даль І, 340.

12. Від смерти не можна відперти. (Залїсє)

Варіянт до попер. ч. Смерть не признає нїяких доказів, що промовляють за довшим або коротшим житєм чоловіка. Пор. Слав. ІІ, 125; Libl. 131; Даль І, 341.

11. Від смерти нема викупу. (Льв.)

Коротший варіянт до попер. ч.

13. Від смерти сї вернув. (Наг.)

Перебув тяжку хоробу.

14. Дві смерти не буде, а єдної не минути. (Гнїдк.)

Говорить чоловік, що вдає ся в якесь небезпечне дїло, що грозить смертю, пр. іде на війну. Пор. Adalb. Śmierć 6.

15. Двох ми смертий не буде. (Стан.)

Потїшаєть ся чоловік ідучи на якесь небезпечне дїло. Пор. Нос. 292; Даль І, 331.

16. До смерти не буду пити, а до сьвятого Николая: дай Боже здоровя! (Мшан.)

Жартлива приказка: до смерти тут має значінє не часове, але особове. Пор. Етн. Зб. VI, 20.

17. До смерти не пий, а до сьвйитого Николая можна. (Мшан.)
Варіянт до попер. ч. Пор. Етн. Зб. VI, 65.

18. Зі смертев торгу нема. (Мик. н. Дн.)
Коли хоче, то забирає чоловіка.

19. Знаю, що мі смерть не мине: коли-тóгди, то по мнї прийде. (Берез.)
Говорить старший чоловік, якому бажають ще довгих літ житя.

20. Іно би го по смерть посилати. (Гнїдк.)
Говорять про такого післанця, що довго не вертає ся післаний за ділом.

21. Йому три чверти до смерти. (Жидач.)
Він прожив уже довгий вік, але може ще жити досить довго.

23. Коби тілько до смерти дожити. (Лучак.)
Жартує собі веселий чоловік.

24. Кого смерть дусит, той хоць не рад, а вмирати мусит. (Ком.)
Говорять про тяжку смертельну слабість чоловіка.

25. Кождий свою смерть має. (Луч.)
Народнє віруванє, що кождому чоловікови призначений рід його смерти.

26. Кождому своя смерть буде. (Наг.)
Варіянт до попер. ч. Нїхто не мине того рода смерти, яка йому призначена.

27. Кому не до смерти, той з гробу си вівертит. (Грин.)
Говорять про таких людий, що вмерши відживають перед самим похороненєм.

28. На волосок від смерти. (Наг.)
Говорять про якусь наглу, моментальну небезпеку. Пор. Даль I, 340.

29. На смерть і родини нема злої години. (Гнїдк.)
В кождій годинї родять ся і вмирають люди в ріжних місцях землї.

30. На смерть нема зїля. (Ільк.) ...лїку. (Наг.)
Ніякий лїк не може продовжити людського житя до безконечности. Пор. Adalb. Śmierć 25; Даль I, 349; E. Rot. 539; Гильф. 2610; Тимош. 320; Слав. I, 33; Нос. 395.

31. Не дай Боже наглої смерти. (Наг.)
Наглу смерть уважають великим нещастєм або виразною карою божою, але смерть від грому уважають щасливою в Бога.

32. Не дай Боже смерти без людей. (Гнїдк.)
Смерть у самотї без людий уважають великим нещастєм. Пор. ч. 5; Даль I, 344.

33. Нема каяннї по смерти. (Карл.)
Народнє віруванє, що хто вмре в тяжких гріхах без сповіди, той на тім світї не може спокутувати їх. Пор. Слав. II, 70.

34. Нема смерти без причини. (Ільк., Петр.) ...без пригоки. (Терноп.)
Кожда смерть має якусь причину або природну або неприродну. Пор. Adalb. Śmierć 33, 106; Čelak. 312; Дик. 507; Слав. II, 124; Даль I, 342.

35. Нї смерти, нї попусту. (Наг.)
Говорять про тяжку довгу слабість чоловіка. Пор. Adalb. Śmierć 2; Даль I, 149, 343.

36. О смерти гадай, а хлїба шукай. (Гнїдк.)

Чоловік до смерти повинен дбати про якийсь заробіток.

37. Пішов — лиш го по смерть посилати. (Борис.)

Говорять про такого, що пішов і довго не вертає ся.

38 Пожив смерти самохіть. (Кос.)

Самохіть вдав ся в якесь небезпечне діло, в якім утратив житє.

39. По смерти каяня нема вже. (Мик. н. Дн.)

Народнє віруванє, що чоловік повинен за житя відпокутувати свої гріхи. Вар. до ч. 33.

40. По смерти нема покаяня. (Ільк.)

Варіянт до попер. ч. Пор. Даль II, 163.

41. Прийде смерть — срака пердь. (Мик. н. Дн.)

Жартлива поговірка про передсмертний страх.

42. Прийшла смерть, а душечка пердь. (Цен.)

Варіянт до попер. ч.

43. Радше смерть, ніж так жити. (Наг.)

Говорить чоловік у дуже нещасливих обставинах.

44. Сам си смерти ни зробю, бо-м си сам житьи не дав. (Наг.)

Говорить чоловік, якому хтось злобний радить зробити собі смерть самому.

45. Скорше чоловік смерти сподіє ся, як такої біди. (Комар.)

Говорять про якесь страшне нещастє, що несподівано спаде на чоловіка. Пор. Lbl. 210.

46. Смерте моя, стань ми сї! (Наг.)

Говорить чоловік доведений до розпуки.

47. Смерти в Бога не проси. (Льв.)

Просити смерти в Бога уважають тяжким гріхом. Пор. Слав. I, 185.

48. Смерти не бій сї, але гріхів. (Наг.)

Смерть у гріхах далеко страшнійша ніж смерть безгрішного чоловіка. Пор. Даль I, 339.

49. Смерти не відперти: як народив ся, так треба умерти. (Залїсє)

Се загальний житєвий порядок усїх живих істот.

50. Смерти не мож відперти. (Гнїдк.)

Смерть найстрашнійша сила, що панує над людським житєм. Пор. Adalb. Śmierć 53.

51. Смерти не треба шукати, сама прийде. (Ільк.)

Нераз люди, що раз-у-раз наражають своє житє, жиють довго, а инші серед найкориснїйших обставин умирають швидко.

52. Смерть а жена від Бога призначена. (Ільк.)

Народнє віруванє. Жінка в житю чоловіка має нераз так само фатальне значінє, як смерть. Пор. Adalb. Śmierć 62; Čelak. 381.

53. Смерть гірш злодія, не дасть ся відполошити. (Гнїдк.)

Смерть приходить, коли сама хоче, і чоловік не може її остерегти ся.

54. Смерть за плечима, а біді весїлє. (Ільк.)

Кепкують із старого чоловіка, якому недалеко до смерти, а він женить ся. Пор. Даль I, 339.

55. Смерть і роди не чекают погоди. (Ковалївка) ...родини ...години. (тамже).
Родять ся і вмирають люди кождої години.

56. Смерть і родини не питают лихої години. (Горохол.)
Варіянт до попер. ч.

57. Смерть лести не знає. (Ільк.)
Її не підкупиш, анї не відпросиш ся.

58. Смерть му в очи заглянула. (Гнїдк.)
Говорять про чоловіка, що в ночи або в день нагло затрясе ся. Пор. Слав. II, 124; Нос. ст. 429.

59. Смерть не весїлє. (Буськ)
Смерть у кождім, навіть найщасливійшім разї сумна річ.

60. Смерть не горе, но велике море. (Залїсє)
Значінє неясне.

61. Смерть не гуд, коли брати йде, анї не гучит, коли замучит. (Буськ)
Смерть забирає людий без розбору, не заповідаючи себе нїякими знаками.

62. Смерть не жартує. (Наг.)
Вона губить людий старих і молодих. Пор. Schlei. 182.

63. Смерть не знає пардону. (Мик. н. Дн.)
Вона не щадить нїкого, нї богатого, нї бідного.

64. Смерть не напасть. (Луч., Ст. Богор.)
Вона натуральна конечність усякого житя.

65. Смерть не перебирає. (Ільк., Петр.)
Вона морить високих і низьких, бідних і богатих, щасливих і нещасливих. Пор. Adalb. Śmierć 75; Слав. II, 125; Muka 3550.

66. Смерть не питає: „Чий ти?“ (Льв.)
Вона погубляє кождого, самітного чи родовитого чоловіка. Пор. Слав. II, 124.

67. Смерть не питає: „Чи хочеш, чи не хочеш?“ (Льв.)
Вона не залежить від волї чоловіка. Пор. Muka 3557.

68. Смерть не повість, де чоловіка ззїсть. (Ком.)
Вона не заповідає себе наперед.

69. Смерть не ревізор. (Гнїдк.)
Значінє неясне тим, що смерть приходить так само несподївано як ревізор. Ревізорами називали давнїйше фінансових урядників, що пошукували по селянських хатах за контрабандою тютюном або сировицею, т. є. соляною водою, якої не дозволяло ся брати нїкому із жерел.

70. Смерть не трубит, коли губит. (Явор., Мик. н. Дн.)
Смерть не заповідає себе наперед, приходить нераз несподївано. Пор. Wahl II, 26.

71. Смерть нїкого не мине. (Наг.)
Їй кождий чоловік підданий. Пор. Muka 3545.

72. Смерть по людьох ходит. (Наг.)
Випадки смерти трафляють ся між людьми рідше або частїйше. Пор. Даль I, 345.

73. Смерть своє бере. (Наг.)
Бере те, що їй підпадає. Пор. Даль I, 346.
74. Смерть старому перед очима, а молодому за плечима. (Льв.)
Старий мусить сподівати ся її кождого часу, а молодому вона грозить несподівано. Пор. Muka 3550.
75. Смерть усїх порівнає. (Наг.)
Порівняє богатих з бідними. Пор. Даль I, 341.
76. Тото біда, що смерть для всїх єдна. (Мик. н. Дн.)
Від смерти не винятий нїхто.
77. То ще не смерть, коли жінка вмре. (Луч.)
Бо чоловік нераз по смерти одної жінки буває щасливим з другою. Пор. Сим. 468.
78. Три дни до смерти, та ніяк дожити. (Явор.)
Говорить старий чоловік, якому житє минає дуже тяжко.
79. Хтож ми смерть дасть, коли Бог не дає? (Наг.)
Говорить старий чоловік, якому докоряють, чому не вмирає.
80. Хто о смерти гадає, тому в заді не грає. (Гнїдк.)
Той бере житє поважно.
81. Штири чверти до смерти. (Мик. н. Дн.)
Говорять, коли хто дуже хорий. Варіянт до ч. 21.
82. Що буди, то буди, а смерти ни буди. (Жид.)
Говорять про небезпечне дїло, яке не грозить смертю.

Сметана. 1. Як не було на сметанї, то на сирватцї вже не буди. (Будз.)
Як не було щастя в добробутї, то в бідности не буде.
2. Як не було сметани на солодкім молоцї, то вже й на кваснім не буде. (Балиг.)
Варіянт до попер. ч.

Смичок. 1. З-за смичка тонка пеленичка. (Наг.)
Смичок — музикальний інструмент. Сїльський музика жиє звичайно в тїсних обставинах, бо має невеликий заробок.

Смілий. 1. І сьмілого пси кусають. (Ільк.)
Найчастїйше кусають несмілого, такого, що втїкає, а від смілого звичайно втїкають. Пор. Adalb. Śmiałek 3.
2. Сьмілий жид у школї бздит. (Петр.)
На се не треба великої смілости. Пор. т. II, Жид ч. 13.
3. Сьмілий як за плотом. (Ільк.)
Жартливо про чоловіка, що за плотом уважає себе зовсїм безпечним і може відтам нападати на иншого. Пор. Adalb. Śmiały 9, 15.
4. Смілому Бог помагає. (Льв.)
Відвагою можна дуже часто здобути корисне становище в житю. Пор. Тпм. 51.
5. Сьмілому всюди дорога. (Коб.)
Він у всякім положеню дасть собі раду.
6. Сьмілому хлїб не пропаде. (Комар.)
Бо він не дасть собі його видерти.

Сміте. 1. Кождий на своїм смітю пан. (Наг.)
Хозяйство, хоч і як мале, дає кождому право до самостійного житя.

2. На старе сьміте вертай ся. (Ільк.)
Говорять про чоловіка, що на старість вертає на місце свого уродженя; в ширшім значіню про чоловіка, що вертає до старих хиб. Пор. Adalb. Śmiecie 4.

3. Не винось смітя з хати. (Наг.)
Не роби сплетень, не виявляй хатних брудів. Пор. Даль I, 528; II, 68, 198.

4. Що на своїм сьмітю, то не згине. (Ільк.)
Хиба що хто вкраде.

Сміх. 1. Було сьміха, як у церкві. (Дар.)
Кепкують із придурковатого чоловіка, що сміє ся чогось у церкві або при якійсь невідповідній оказії.

2. Вам сьміх, а мені біди міх. (Старі Богородч.)
Говорить чоловік, якому инші з жарту наробили богато біди. Пор. Даль II, 117.

3. За що сьміх, за то й гріх. (Кольб.)
Гріх осмішувати когось без причини. Пор. Слав. II, 128; Сим. 391.

4. З великого сьміху міг би сї чоловік минути. (Наг.)
Надто великий сміх переходить у гістерію, яка часом кінчить ся апоплєксією.

5. Мают його на сьміх. (Кот.)
Говорять про людий, що роблять собі сміх із иншого чоловіка.

6. Най би тому сьміх с писка йшов, як я сє с тебе сьмію. (Будз.)
Значіне неясне.

7. На сьміх сї виставити. (Наг.) ...дати. (Наг.)
Зробити щось таке, з чого люди будуть сміяти ся. Пор. Wand. I, Gelächter 6.

8. Нема сьміху без плачу. (Залісє)
Сміх часто веде за собою плач. Пор. Wahl I, 33.

9. По сьміху плач. (Льв.) ...часто наступає... (Льв.)
Те, що в першій хвилї видає ся смішним, те по близшій розвазї може видати ся дуже сумним.

10. Став сьміхом на ціле село. (Богородч.)
Говорять про чоловіка, що осмішив ся якимось глупим поступком.

11. Сьміха з ня пустив межи людьми. (Тухля)
Осмішив мене між людьми.

12. Сьміха́ півпе́рек сьвіта. (Яс. С.)
Якась смішна річ, що зробила ся загально відомою, смішний скандал.

13. Сьміх людям казати. (Стан.)
Говорять про глупу річ, про яку смішно й говорити. Пор. Нос. ст. 429.

14. Сьміх людьом повідати. (Будзанів) ...повісти. (Наг.)
Говорять про якусь смішну подію.

15. Сьміх та покаяніє на весь сьвіт. (Богородч.)
Говорять про справу не то смішну, не то страшну.

16. Тобі до сьміху, мінї до плачу. (Бергом.)

Говорить чоловік, із якого біди инший сміє ся. Пор. Adalb. Śmiech 4; Čelak. 184.

17. **Тобі сьміх, а мінї плач.** (Ільк.)

Варіянт до попер. ч. Пор. Adalb. Śmiech 5, 12.

18. **Тобі сьміх, а мінї ре́готи.** (Бергом.)

Тобі смішно, а менї ще смішнїйше.

19. **Тобі сьміх, йому болю міх.** (Мик. н. Дн.)

Варіянт до ч. 2.

20. **У него і сьміх і плач на верха.** (Гнїдк.)

Про чоловіка склонного з чого будь сміяти ся і зза чого будь плакати.

21. **У тебе все лиш хихи та сьміхи.** (Наг.)

Говорять до легкодушного, смішкуватого чоловіка. Пор. Сим. 2209.

22. **Як ти ся не будеш сам на сьміх давати, не будут ся з тебе люде насьмівати.** (Балиг.)

Як не будеш робити смішних дурниць.

Смішне. 1. **А що ти нинї таке сьмішне ззїв?** (Наг.)

Говорять до чоловіка, що нараз починає сміяти ся з чогось невідомого иншим.

Смішно. 1. **Що смішно, то грішно.** (Наг.)

Приповідка не зовсім вірна, не все смішне буває грішне. Пор. Сим. 2635.

Смішок. 1. **Йому смішки́ в голові.** (Бібр.)

Говорять про веселого чоловіка, який з чого будь любить сміяти ся.

2. **Сьмішка́ з'їв.** (Сор.)

Говорять про чоловіка, що нараз починає сміяти ся не знати з чого.

3. **Ти нинї сьмішка́ ззїв.** (Жидач.)

Ти нинї знайшов або видумав щось смішне або смієш ся без причини.

Сміяти ся. 1. **До розпуку сьміяти ся.** (Гнїдк.)

Сміяти ся дуже сильно і довго.

2. **З других сьміяв ся, а сам в біду попав ся.** (Коб.)

Се трафляє ся звичайно чоловікови, що кепкує собі з инших.

3. **З нас би ся всї сміяли, як би ми то зробили.** (Ю. Км.)

Говорять чесні люди, коли їм хто раїть якесь нечесне, погане дїло.

4. **Не сьмій сї, братку, з чужого упадку.** (Кути)

Упадок чий будь у всякім разї сумна річ, і з нього не треба сміяти ся. Пор. Osm. Spr. 283; Wand. III, Leute 1167; E. Rot. 421.

5. **Не сьмій ся з чужої біди, бо з твоєї ще гірше насьміют ся.** (Короп.)

Правило житєвої мудрости.

6. **Ни посьміє сї убране, але (пробачте) ус—не.** (Кольб.)

Сміють ся не з гарно одїтого, тілько з нечистого або лихо одїтого.

7. **Сьміє сї крізь зуби.** (Наг.)

Говорять про нещирий, силуваний сьміх. Пор. Wand. V, Zahn 195.

8. **Сьміє сї на кутнї зуби.** (Наг.)

Іронїчно: сердить ся або жалує чогось. Пор. E. Rot. 624; Wand. V, Zahn 204.

9. **Сьміє сї, як дурень до сира.** (Сор.) **...гий дурний...** (Жидач.)

Сміє ся без причини або з благої причини. Пор. Adalb. Śmiać się 14; Wand. I, Anlachen 94.

10. Сьміє сї, як Циган до гроший. (Наг.)

Сміє ся радіючи наперед, що зможе їх украсти. Пор. Слав. I, 184.

11. Сьміє ся, аж му очи скачут. (Богородч.)

Говорять про щирий, веселий сміх.

12. Сьміє ся з дурного розуму. (Коб.)

Сміє ся не розуміючи сам чого, або з такого, чого сам не розуміє.

13. Сьміє ся озеро з болота. (Гнїдк.)

Сміє ся гірше з лихого.

14. Сьмій сї, Гривку, дам ти сливку. (Кос.)

Гривко — назва пса. Деякі пси люблять їсти сирі сливки.

15. Сьмій сї, Касуню, до пана, дасть пан ґрейцар. (Наг.)

Говорить мати до дочки заохочуючи її, щоб кокетувала пана.

16. Сьмій ся, сьмішку, дам ти кишку. (Ільк.)

Говорить чоловікови, що сміє ся за леда яким словом або дотепом.

17. Сміют ся на цїлий світ. (Ю. Км.)

Говорять про легкомисних людий, які все підіймають на сміх.

18. Сьміют ся, як з голої вівцї. (Лучак.)

Сміють ся без ніякої потреби, бо гола, острижена вівця зовсїм не смішна.

19. Сьміяли сї, аж рака лазили. (Наг.)

Мало не лягали зо сміху. Про гру „рака лазити" диви висше Рак ч. 1, 11.

20. Там то ся сьміяли, мало ся не постїкали. (Крех.)

Говорять про якусь смішну сцену, що відбула ся при численнім зборі людий.

Смола. 1. Будеш у смолї кипіти. (Наг.)

Говорять до грішного чоловіка, що не хоче покаяти ся.

2. Маю смолу, не гроші. (Бор.) ...мару... (Бор.)

Смола уважає ся символом нещастя; по нїмецьки Pech значить також смола і нещасте.

3. На тобі смоли горьичої! (Наг.)

Говорить розсерджена жінка до недбалого чоловіка, не маючи дати йому що їсти.

4. Нема на тебе смоли горьичої. (Наг.)

Говорять про дуже лихого чоловіка, для якого просять божої кари.

Смолюх. 1. Замащений як смолюх. (Льв.)

Смолюхом називають обсмалений фартух смоляра або коваля.

Смоляний. 1. Смольині має руки, треба сї стеречи. (Кольб.)

Розігріта смола робить ся липкою; смоляні руки — такі, що до них прилипає чуже добро, злодійські руки.

Смотрити. 1. Смотри кінця кождій справі. (Ільк.)

Правило житєвої мудрости. Пор. латиньске: Prudenter agas et respice finem.

2. Смотри, мовчи, а своє роби. (Ільк.)

Для успіха всякого дїла потрібно оглядности і повздержности в балаканю.

3. Смотри на задні кілка. (Гнїдк.) ...колеса. (Наг.)

Оглядай ся на наслїдки всякого дїла.

4. Смотри свого носа. (Гнїдк.)

Пильнуй свойого добра, дбай про свої дїла.

5. Смотри себе, буде з тебе. (Ільк.)
   Старай ся зрозуміти себе самого. Пор. грецьке: *Γνῶθι σεαυτόν*, латинське: Nosce te ipsum. Пор. Adalb. Patrzeć 17.

6. Там смотриш, де ся з комина курит. (Гнідк.)
   Говорять до чоловіка, що бажає жити чужим хлїбом не маючи свого.

Смрід. 1. Смрід такий, що може сокира висїти. (Наг.)
   Говорять про задушний смрід у хатї, де зібрало ся повно людий. Пор. Muka 405.

Смуток. 1. А смуток би тї тьижкий огорнув та би тї вкрив! (Наг.)
   Проклятє. Смуток у значіню тяжкого нещастя.

2. А смуток го знає! (Стара С.)
   Смуток тут у значіню лихої пригоди або лихого часу.

3. Бодай тобов смуток гречку возив! (Гвізд.)
   Проклятє. Смуток тут персонїфікація якоїсь лихої сили або чорта.

4. По смутку втїха. (Наг.)
   Scil. наступає. Пор. Adalb. Smutek 3.

5. Смуток би на тя темний та чорний упав! (Ільк.)
   Бойківське проклятє.

6. Смуток тї бери! (Богород.)
   Проклятє. Смуток знов у значіню лихої сили.

Снити. 1. Я снив о панах, щезли би! (Жабє)
   Говорив Гуцул увязнений у Коломиї, якому снили ся пани, т. є. судовики, і який з того ворожив собі нещастє.

Снити ся. 1. Анї ми сї не снило. (Наг.)
   Говорять про якусь дивну, нечувану річ. Пор. Гильф. 1808.

2. Анї ми сї снит. (Наг.)
   Я й не думаю про те. Пор. Даль II, 61.

3. Коли приснить ся чорний пес, значить хоробу. (Лучак.)
   Народнє віруванє із народного сонника.

4. Коли приснить ся, що випаде підошва, то хтось близький умре. (Луч.)
   Із народного сонника.

5. Коли снить ся баба жебрачка, значить невірність жінки або мужа. (Кутк.)
   Із народного сонника.

6. Коли снить ся барвінок, буде весїлє. (Лучак.)
   Із народного сонника.

7. Коли снить ся барвінок, то се значить смерть. (Лучак.)
   Із народного сонника.

8. Коли снить ся баюра й рови, значить пянство і нехарність. (Кутк.) ...нещастє, лихий припадок. (Дрог.)
   Із народного сонника.

9. Коли снить ся битє до крови, то якийсь свояк прибє ся. (Лучак.)
   Із народного сонника.

10. Коли снить сї бійка, то щось сї прибє. (Наг.)
Прийде хтось або прийде якась вість. Варіянт до попер. ч.
11. Коли снить ся бійка, прийде гість. (Кутк.)
Із народного сонника.
12. Коли снить ся весілє, значить похорон і смуток. (Кутк.)
Із народного сонника.
13. Коли снить ся весілє, то буде сварка. (Лучак.)
Із народного сонника.
14. Коли снить ся вмерлець, буде „змертвінє“, гризота, жура. (Лучак.)
Із народного сонника.
15. Коли снить ся вода бистра, а брудна, то се значить некорисний інтерес або страта. (Кутк.)
Із народного сонника.
16. Коли снить ся горівка, то буде сварня. (Лучак.)
Із народного сонника.
17. Коли снить ся горох, то се значить сльози. (Лучак.)
Із народного сонника.
18. Коли снить ся горячий дощ, то віщує плач. (Кутк.)
Із народного сонника.
19. Коли снить ся град, буде віспа на діти. (Кутк.)
Із народного сонника.
20. Коли снить ся гречка, буде суперечка. (Лучак.)
Із народного сонника.
21. Коли снить ся дзвонок, то значить новина. (Лучак.)
Із народного сонника.
22. Коли снить ся дитина жива або умерла, то се значить біль зубів. (Лучак.)
Із народного сонника.
23. Коли снить ся дитина, то сповниш якийсь гріх. (Лучак.)
Із народного сонника.
24. Коли снить ся дїд жебрак, значить недостаток і пониженє. (Кутк.)
Із народного сонника.
25. Коли снить ся дощ, то віщує богацтво. (Кутк.)
Із народного сонника.
26. Коли снить ся жаба, то се обмова. (Кутк.)
Із народного сонника.
27. Коли снить ся жайворонок, то се свобода і щастє. (Кутк.)
Із народного сонника.
28. Коли снить ся жидівка, то се Богородиця. (Лучак.)
Із народного сонника.
29. Коли снить ся жид, то добрий зиск. (Лучак.) ...буде якийсь зиск. (Наг.)
Із народного сонника.

30. Коли снить ся жид, то се сьв. Миколай. (Лучак.)
Із народного сонника.
31. Коли снеть ся жито, то се віщує житє. (Лучак.)
Із народного сонника.
32. Коли снить ся жовняр, то се згубна пиха. (Кутк.)
Із народного сонника.
33. Коли снить ся зазуля, то хтось з родини умре. (Лучак.)
Із народного сонника.
34. Коли снить ся застїжка, буде тобі чогось стидно. (Лучак.)
Із народного сонника.
35. Коли снить ся зелене жито, то се значить здоровлє. (Лучак.)
Із народного сонника.
36. Коли снить ся каламутна вода, то се значить сльози. (Лучак.) ...нещастє, клопіт. (Наг.)
Із народного сонника.
37. Коли снить ся капуста, значить сивцї. (Лучак.)
Із народного сонника.
38. Коли снить ся ксьондз, то се „він“ (чорт). (Лучак.) ...то буде нещістє. (Наг.)
Із народного сонника.
39. Коли снить ся ластівка, то се рідні сусїди. (Кутк.)
Із народного сонника.
40. Коли снить ся мала дитина, то се значить нещастє, гризоту, слабість. (Лучак.)
Із народного сонника.
41. Коли снить ся місяць, то прибуде кавалєр. (Лучак.)
Із народного сонника.
42. Коли снить ся молода в биндах, значить смерть дома або в родині. (Кутк.)
Із народного сонника.
43. Коли снить ся мясо, то се якийсь гріх. (Лучак.)
Із народного сонника.
44. Коли снить ся неприятель, жди процесу і страти. (Кутк.)
Із народного сонника.
45. Коли снить ся огонь або дим, то се значить, що хтось на тебе злий. (Лучак.)
Із народного сонника.
46. Коли снить ся огонь, будуть злодії. (Лучак.)
Із народного сонника.
47. Коли снить ся огонь, то значить маєток. (Малк.) ...сварня. (Лучак.)
Із народного сонника.
48. Коли снить ся пасїка або пчоли з обніжем, то се значить добробит. (Кутк.)
Із народного сонника.

49. Коли снить ся пес, буде сварня. (Малк.)
Із народного сонника.
50. Коли снить ся плач, то буде втїха. (Лучак.)
Із народного сонника.
51. Коли снить ся полотно, то в хатї буде вмерлець. (Малк.)
Із народного сонника.
52. Коли снить ся полотно, то се перед тобою дорога стелить ся. (Луч.)
Із народного сонника.
53. Коли снить ся пранє, то люди про тебе говорять. (Лучак.)
Із народного сонника.
54. Коли снить ся приятель, надїй ся незгоди або зради в подружю. (Кутк.)
Із народного сонника.
55. Коли снить ся пшениця, то се недобре. (Лучак.)
Із народного сонника.
56. Коли снить ся рій, значить хрестини. (Кутк.)
Із народного сонника.
57. Коли снить ся сивий чоловік, то се сьв. Миколай. (Лучак.)
Із народного сонника.
58. Коли снить ся скажений пес, то се значить нещастє, велику напасть. (Лучак.)
Із народного сонника.
59. Коли снить ся сливка, то се віщує синцї. (Малк.)
Із народного сонника.
60. Коли снить ся соловій, то се любов. (Кутк.)
Із народного сонника.
61. Коли снить ся стрільба, то значить новина. (Лучак.)
Із народного сонника.
62. Коли снить ся судія, то жде тебе якась кривда, гризота. (Кутк.)
Із народного сонника.
63. Коли снить ся хрест, то се значить гріб. (Лучак.)
Із народного сонника.
64. Коли снить ся церков, надїй ся радости. (Кутк.)
Із народного сонника.
65. Коли снить ся цибуля, буде слабість. (Лучак.)
Із народного сонника.
66. Коли снить ся Циганка молода і гарна, то се значить недугу, слабість, смерть. (Кутк.)
Із народного сонника.
67. Коли снить ся Циганка стара й погана, то се значить клопіт і нещастє для закоханих, заздрість і зрада в подружю, домашнї клопоти. (Кутк.)
Із народного сонника.
68. Коли снить ся чиста вода, то се значить здоровлє. (Лучак.) ...радість, поводженє. (Наг.)

Із народного сонника.

69. Коли снить ся чорт, треба змінити житє, поправити ся. (Кутк.)

Із народного сонника.

70. Коли снить ся, що гасиш огонь, то надій ся, що полагодиш домашні непорозуміня. (Кутк.)

Із народного сонника.

71. Коли снить ся, що зуб випаде, то хтось з роду вмре. (Лучак.)

Із народного сонника.

72. Коли снить ся, що йдеш за труною, жди випадку смерти в родині. (Кутк.)

Із народного сонника.

73. Коли снить ся, що йдеш через воду, топиш ся, буде хороба. (Луч.)

Із народного сонника.

74. Коли снить ся, що ловиш риби на вудку або в сіть, то надій ся корисного зарібку. (Кутк.)

Із народного сонника.

75. Коли снить ся, що падеш у яму, то се віщує слабість. (Лучак.)

Із народного сонника.

76. Коли снить ся, що рвеш зуб, то хтось умре. (Лучак.)

Із народного сонника.

77. Коли снить ся, що тебе вбито, то се твої вороги тішать ся. (Кутк.)

Із народного сонника.

78. Коли снить ся, що тебе пес кусає, то будеш битий. (Лучак.) ...напасть. (Наг.)

Із народного сонника.

79. Коли снить ся, що тебе побито, то тебе жде стид і пониженє. (Кутк.)

Із народного сонника.

80. Коли снить ся, що тебе пси кусають, то будуть на тебе люди пльотки робити. (Лучак.) ...то якийсь ворог на тебе завзьив сї. (Наг.)

Із народного сонника.

81. Коли снить ся, що ти втонув, то се віщує страту маєтку або житя. (Кутк.)

Із народного сонника.

82. Коли снить ся, що топиш ся, то знайдеш ся в розпучливім положеню. (Кутк.)

Із народного сонника.

83. Коли снить ся, що хтось когось бє, то щось або хтось „прибє ся" до дому, прийде гість або якась новина. (Лучак.)

Із народного сонника.

84. Коли снить ся ясний огонь, то буде добра новина. (Лучак.)

Із народного сонника.

85. Коли снять ся вівці, впаде сніг. (Лучак.)

Із народного сонника.

86. Коли снять ся воші, то буде гризота. (Лучак.)
Із народного сонника.
87. Коли снять ся вугрі, то буде сварка. (Лучак.)
Із народного сонника.
88. Коли снять ся гочки, значить кольки. (Лучак.)
Із народного сонника.
89. Коли снять ся голуби, буде гризота. (Малк.)
Із народного сонника.
90. Коли снять ся горіхи, то або будуть на нас, або ми на кого лихі. (Лучак.)
Із народного сонника.
91. Коли снять ся гроші, то се любов. (Лучак.)
Із народного сонника.
92. Коли снять ся гроші, то се значить сльози. (Лучак.)
Із народного сонника.
93. Коли снять ся грушки або ябка, то се значить синці. (Лучак.)
Із народного сонника.
94. Коли снять ся два чоловіки, то прийдуть старости. (Лучак.)
Із народного сонника.
95. Коли снять ся живі риби, то буде втіха. (Лучак.)
Із народного сонника.
96. Коли снять ся звізди, буде весілє. (Лучак.)
Із народного сонника.
97. Коли снять ся коні, то буде вітер. (Лучак.)
Із народного сонника.
98. Коли снять ся коралї, то значить гризоту, сльози. (Малк.)
Із народного сонника.
99. Коли снять ся корови, то се значить смерть у родинї. (Лучак.)
Із народного сонника.
100. Коли снять ся кури, буде журба. (Лучак.)
Із народного сонника.
101. Коли снять ся пацьорки, то буде плач. (Лучак.)
Із народного сонника.
102. Коли снять ся пироги, то хтось на тебе ворогує. (Лучак.)
Із народного сонника.
103. Коли снять ся померші родичі, то се значить гризоту. (Лучак.)
Із народного сонника.
104. Коли снять ся пчоли, буде огонь. (Малк.)
Із народного сонника.
105. Коли снять ся риби, то буде слабість (Малк.) ...сварня. (Ремен.)
Із народного сонника.
106. Коли снять ся риби, буде слабість, особливо стережи ся стеклого пса. (Лучак.)
Ширший варіянт до попер. ч.

107. Коли снять ся риби, що плавають у ріці, то се злудні надії. (Кутк.)
Із народного сонника.
108. Коли снять ся ріжні птахи, то буде товар здихати. (Лучак.)
Із народного сонника.
109. Коли снять ся свині, то буде сварка. (Лучак.)
Із народного сонника.
110. Коли снять ся скопані грядки, буде вмерлець. (Лучак.)
Із народного сонника.
111. Коли снять ся хоругви, то се значить смерть у родині. (Лучак.)
Із народного сонника.
112. Коли снять ся червоні ябка, прибуде кавалер. (Маяк.)
Із народного сонника.
113. Коли снять ся яйці, будуть на тілї ґулї, або між людьми пльотки. (Лучак.)
Із народного сонника.
114. Най сї там своїм снит. (Наг.)
Говорять про покійника з чужого роду.
115. О золотих горах снит му ся. (Гнїдк.)
Говорять, коли кому снить ся щось надзвичайно гарне або щасливе.
116. Се йому й не снить ся. (Гнїдк.)
Про те він і не думає.
117. Снит се, бздит се; розсвине се — мине се. (М. Гош.)
В ночи снить ся чоловікови всячина, а як настане день, то все те забуде ся.
118. Снит сї — бздит сї. (Мик. н. Дн.)
Кепкують із того, хто вірить у сни. Пор. Нос. ст. 430.
119. Снит сї, бздит сї, а дурному радість. (Мик. н. Дн.)
Говорять, коли хтось оповідає про якийсь недоладний сон і старає ся з нього щось виворожити.
120. Снит сї — мантит сї; розвиднит сї — нема що повідати. (Наг.)
У снї бачить чоловік всяку всячину, а рано не може собі сего всего пригадати.
121. Снит ся — бздит ся; звине ся — мине ся. (Гол.) ...прісне сї... (Яс. С.)
Варіянти до ч. 117.
122. Снит ся — бздит ся; хочет ся срати — треба вставати. (Мінч.)
Се т. зв. хлопський зиґарок, по якім пізнають пору ночи.
123. Таке ми сї анї снило. (Наг.)
Про се я навіть не думав.
124. Таке ми сї снило, що аж страшно повідати. (Наг.)
Говорить чоловік, коли бачив якийсь страшний сон.
125. Таке ми сї снило, що тобі сї г—о коло носа вило. (Дрог.)
Жартлива відповідь на питане, що тобі снило ся?
126. Як сї снит бійка, то сї хтось ід хатї прибе. (Наг.)
Із народного сонника. Варіянт до ч. 10.

127. Як сї снит г—о, то значит щасте. (Розділ) ...гроші. (Ком.) ...буде чоловікови якась добра пригода. (Жидач.)
Із народного сонника.
128. Як сї снит жид, то щістьи, гроші. (Наг.)
Із народного сонника.
129. Як сї снит огень, то стережи сї злодія. (Наг.)
Із народного сонника.
130. Як сї снит пес, то значит ворога. (Наг.)
Із народного сонника.
131. Як сї снит піп, то біда. (Наг.)
Із народного сонника.
132. Як сї снит рій пчіл, то буде огонь. (Розділ)
Із народного сонника.
133. Як сї снит чиста вода, то добре, здоровлє, а як каламутна, то слабість, клопіт. (Наг.)
Із народного сонника.
134. Як сї снит чоловікови, що літає, то значить, що росте, або що йому буде якась радість. (Наг.)
Із народного сонника.
135. Як сї снит, що зуб випаде, то хтось близький умре. (Наг.)
Із народного сонника.
136. Як сї снит, що чоловік плаче, то буде радість. (Наг.)
Із народного сонника.
137. Як сї снит, що щось зібєш, зломиш, підреш, то значит шкоду в хатї. (Наг.)
Із народного сонника.
138. Як сї сньит коралї, то будут сльози. (Наг.)
Із народного сонника. Варіянт до ч. 98.
139. Як сї сньит пчоли, то буде повінь. (Малехів к. Жид.) Як снит сї рій пчіл... (Малех.)
Із народного сонника.
140. Як сї сньит фореньѓви, то огень буде в селї. (Наг.)
Із народного сонника. Фореньѓви — церковні хоругви.
141. Як снит сї злодій, буде огонь. (Розд.) ...то значит гроші. (Малех. нов.) ...щасте. (Мервичі)
Із народного сонника.
142. Як снить ся дзюра в стінї, то се значить смерть у родинї. (Луч.)
Із народного сонника.
143. Як снять ся пироги, то вороги. (Тереб.)
Із народного сонника. Віруванє основане на подібности слів „пироги“, „вороги“.
144. Як таке приснит сї, то вже не хибне, а мусит стати сї. (Наг.)
Говорять про якийсь виразний, віщий сон.

Сніг. 1. Біле як сніг. (Наг.)
Говорять про всяку білу твар, про людське тїло і т. и. Пор. Даль I, 613.

2. Бодай тя сьніг спалив! (Будз.)

Жартливе прокляте, основане на пісні:

„Бодай, тебе, мій миленький, спалив сніг біленький.
Сім раз єм ті чарувала, а ти здоровенький;
Сім раз єм ті чарувала, а осьмий не буду,
Бо так єм си розгадала сьвіт не перебуду.“

3. Припав сніжок на мій обліжок. (Наг.)

Поговірка основана також на пісни:

„Припав сніжок на обліжок, ще лежит торічний;
Поможи ми, моцний Боже, бом сирота вічний.“

Пор. Даль I, 260.

4. Сніг і мороз на Великдень віщує недороду. (Мокротин)

Із народного календаря.

5. То мене так обходит як торічний сніг. (Льв.)

Се мені байдуже. Пор. Даль I, 362.

6. Як сьніг з дощом, йди до шевця з плачом. (Винники)

Коли погана погода, тоді шевцеви пильна робота.

Сніп. 1. Сніп до снопа, буде копа. (Коб.)

Говорять складаючи копи або полукіпки.

2. Я йому і сніп і перевесло, і лопата і помело. (Коб.)

Я для нього роблю всяку пожиточну услугу.

Снітий. 1. Снітий змиваю, полон призиваю зо всіх штирьох сторон на моє подвіря. (Мшан.)

Народня примівка проти снітиїв у пшениці. Снітий — рід заразливого грибка чорної барви, що виїдає цілі колоски пшениці.

Снувати. 1. Сную свої думки. (ЮК.)

Говорить чоловік про своє звичайне, буденне думане.

Снувати ся. 1. Снує ся ми перед очи, як в день так і в ночи. (Ільк.)

Говорять про якусь напасливу річ або напасливого чоловіка, що наприкряє ся в день або набиває ся на сон.

Собака. 1. Бодай і собака свою жону мала. (Гнїдк.)

Жартливе прокляте, бо жона буває раз щастєм, раз нещастєм.

2. Вільно собаці і на Бога брехати. (Ільк.)

Пес звичайно не знає того, на кого бреше, але дуже часто своїм інстинктом бреше на злого чоловіка, хоч би й знайомого. Пор. Даль I, 580.

3. Годї го відогнати, як собаку з весїля. (Довге Стр.)

В часї весїль пси із сусїднїх домів крутять ся там, де виливають помиї або викидають недоїдки.

4. I собака по нїм не затрубит. (Бор.)

Говорять про чоловіка лихої памяти, за яким нїхто й не заплаче.

5. I старому собацї дригають жили в срацї. (Ільк., Петр.)

Говорять про старого чоловіка, якому збирає ся на любощі.

6. Кормити собаку сїном, то з голоду згине. (Львів)

Пес належить до звірів мясоїдних і сїна не їсть.

7. Лїпше собаку годувати, нїж чужу дитину. (Стрий)
   Від пса можна надїяти ся більшої вірности, нїж від чужого годованця.
8. Не завір собацї з переду, бо вкусит; шкапі з заду, бо фицне, а жінцї анї з переду, анї з заду. (Городен.)
   Правило житєвої мудрости.
9. Не треба нам собак, і люде оббрешут. (Дар.)
   Іронїчна поговірка про лихих сусїдів.
10. Сільська собака най ся меже двірські не мішає. (Ільк.)
   Двірські собаки бувають звичайно расові, сїльські мішаної, лихої породи. Пор. Adalb. Sobaka 4; Čelak. 325.
11. Собацї собача смерть. (Наг.)
   Говорять про лихого чоловіка, що згиб поганою смертю. Пор. Нос. ст. 430: Тимош. 69; Даль I, 342.
12. Що по собацї в церкві? (Наг.)
   Собацї в церкві не місце. Передача польської загадки: „Co po psie w kościele?“, у якій „po psie“ стоїть замісь „pop ssie“.

Собкати. 1. Так ним собкає, як волом у ярмі. (Лучак.)
   Собкати тут у значіню командувати, гонити, від окрику „соб“, що значить „на ліво“.

Соболя. 1. Ой ти собольо жидівська! (Княж.) ...кашоварко... (Княж.)
   Соболя з латинського suboles — член родини, служниця.

Сова. 1. А виділа сова сьвіт? (Краснос.)
   Народ вірить, що сова в день не видить нїчого.
2. Бодай так сова сьвіт виділа! (Печен.)
   Жартливе прокляте, коли чоловік запевняє, що чогось не бачив. Пор. Adalb. Sowa 1.
3. Жибим так сові ноги поломав. (Будз.) ...зуби... (Будз.)
   Прокляте; гра слів: „сові“ замісь „собі“.
4. Знає сова, що красна сама. (Гнїдк.)
   Говорять про погану жінку, яка уважає себе гарною.
5. Знати сову по пірю. (Наг.)
   Лиху людину пізнати по її вдачі. Пор. Сим. 1062; Adalb. Sowa 9.
6. І сова казала, що її дїти найкращі. (Ком.)
   В понятю нашого народа сова поганий птах. Говорять про те, коли родичі невродливих дїтий уважають гарними.
7. І сова свої дїти хвалит. (Гнїдк.)
   Кожда мати хвалить свої дїти, поки їй занадто не докучать. Пор. Wahl I, 31; Osm. Spr. 373.
8. Коли сова в'яструбіє, то висше сокола лїтає. (Ільк.)
   Натяк на давнїй звичай приучувати соколів і яструбів до польованя на инших птахів. Можливо, що до такої самої служби уживали і Adalb. Sowa 6; Čelak. 101.
9. Надув сї як сова. (Наг.)
   Сова в день сидить звичайно надута і нерухлива, але в ночи лїтає дуже шпарко і тихо. Пор. Adalb. Nadąć się 11.

10. Не виділа сова сокола; як узріла, аж умліла. (Ільк.)
Говорять про якусь несподівану, не дуже приємну стрічу.

11. Не вродить сова сокола, іно таке, як сама. (Ільк.)
Із поганого роду не вийде добра дитина, тілько звичайно подібна до родичів. Пор. Слав. II, 18; Нос. ст. 431; Leutsch 13; Bebel 198; Libl. 52; Haller II, 13; Adalb. Sowa 8; Čelak. 405; Le Roux de L. 114.

12. Не пара сова до сокола. (Гнїдк.)
Ріжні стани людий не радо входять із собою в супружі звязки. Пор. E. Rot. 133.

13. Не приведе сова сокола, а сова сову. (Наг.) Не вродит... (Наг.)
Жінка з ледачого роду буде мати ледачі діти. Пор. E. Rot. 557; Wahl I, 91; Haller II, 13; Wand. I, Eule 29; Adalb. Sowa 15.

14. Овва, велика ми птиці — сова! (Цен.)
Народ дивить ся на сову звичайно досить згірдно, головно для того, що її крик звичайно дуже неприємний, по народному віруваню віщує смерть.

15. Пізнала сова сокола. (Залїсє)
Полюбило ся двоє з нерівних станів.

16. Сова в лїсї, савдат в стрісї, стріху дере, сало бере. (Пужн.)
Примовляє салдат, т. є. російський вояк, продерши ся крізь стріху і крадучи в господаря сало. Пор. Етн. Зб. VI, 193.

17. Сова му на дасї затявкала. (Гнїдк.)
Сова віщує йому близьку смерть.

18. Сова — поганий птах: як на котрі хатї закричит, то вже там певне вмерлець буде. (Наг.)
Народне віруванє. Пор. Даль I, 61; Adalb. Sowa 12; Čelak. 496.

19. Сова приспівує соловієви. (Гнїдк.)
Говорять іронїчно, коли хтось без голосу і без слуху бере ся співати.

20. Спить сова тай кури бачить. (Ільк.)
Снить ся їй те, що вона бажала б пожерти. Пор. Нос. ст. 431, 433; Сим. 2159; Даль II, 114 279.

21. Сова хоть би лїтала по під небеса, то соколом нїколи не буде. (Ільк.)
І поганий чоловік, хоч би як величав ся, не буде через те чесний. Пор. Adalb. Sowa 10; Čelak. 214.

22. У сови совині дїти найкрасші. (Наг.)
Для кождої матери свої дїти наймилїйші. Пор. Wand. II, Krähe 1, 75; Слав. II, 67.

23. Чи може сова в сонце дивити ся? (Ільк.)
По народньому віруваню сова зовсїм не може бачити сонця.

24. Чи сову каменем, чи совою в камінь, сові все одно. (Снят.)
Чи чоловік нападе на нещастє, чи нещастє нападе на чоловіка, то йому все одно. Пор. Adalb. Sowa 2; Даль II, 463.

Согрішити. 1. Ви анї согрішите, анї вам сї покаяти. (Мшан.)
Говорять непоправному грішникови, що вже не може далї грішити.

2. Не согрішили бисте, як бисте дали в файку тютюну. (Наг.)
Так примовляє молодий парубок „до сумлїня“ старшому господареви, просячи в нього жмінки тютюну.

Содома. 1. Там Содома і Гомора. (Гнїдк.)

Говорять про дім або сімю, у якій панує безладе і неморальність. Пор. Adalb. Sodoma 1.

Сокира. 1. Відпас сокиру. (Наг.)

Відпас у значіню загубив.

2. Візьми, жінко, сокиру з-за лави, аби ся сусід не вкалїчив. (Гнїдк.)

Іронїчне речене: господар підозріває сусіда, що вкраде йому сокиру зза лави.

3. Втратив єм сокиру, най хоть топорище верне ся. (Луч.)

Говорить чоловік, що понїс більшу страту, а ратує хоч меншу часть. Пор. Adalb. Siekiera 5.

4. Говориш, як сокира плине. (Бабухів)

Говорять про тупоумного або гикавого чоловіка, що говорить затинаючи ся.

5. — Де сокира? — Там, де топорище. — А де ти є? — А, тут коло себе. (Водники)

Жартлива розмова двох близьких товаришів.

6. Загубивши сокиру добре й топориско. (Ільк.)

При великій згубі добра хоч мала решта.

7. За лавою сокиру найти. (Гнїдк.)

Знайти щось там, де нїхто не згубив, де річ лежить звичайно. Сокира в селянських хатах стоїть звичайно за лавою під стїною, встромлена в щілину між лавою і стїною. Пор. Adalb. Siekiera 11.

8. За сокиров лїс росте, а за рискалем нї. (Зазул.)

На пнї рубаного дерева виростають нові парости з того самого коріня, а на місці викопаного дерева не виросте нїчого.

9. Знайшов сокиру під лавицев. (Жидач.)

Знайшов щось таке, чого не згубив, або вкрав. Пор. Adalb. Siekiera 11.

10. Знайшов сокирку під лавков. (Коб.) ...сокиру за... (Ільк., Петр.) ...сокиру під лавою. (Луч.) Найшов... за лавов. (Наг.)

Варіянти до попер. ч.

11. З тупов сокиров у лїс сї не їде. (Стрий)

Для рубаня дерев треба мати остру і тяжку сокиру.

12. Меже двома сокирами не згине. (Наг.)

Значінє неясне.

13. Ой ґвавт, сокири ми дайте! (Льв.)

Викрик чоловіка доведеного до розпуки.

14. Острий як жидівська сокира. (Наг.)

Говорять про тупоумного чоловіка. Жидівська сокира буває звичайно тупа і визублена.

15. По загиблій сокирі добре й топориско. (Луч.) ...топорище. (Іванівцї К.) По згубленій... добре... (Петр.)

Варіянти до ч. 6. Пор. Гильф. 536; E. Rot. 672; Нос. ст. 408; Wand. I, Axt 14; Слав. I, 54.

16. Пропала сокира — чорт її бери. (Наг.)

Говорить чоловік поносячи якусь невелику страту і не маючи надії повернути її. Пор. Wand. I, Axt 26.

17. Сокира, мотика, топорець — сорока, ворона, воробець. (Ільк.)
Жартливе зіставлене слів.

18. Сокира остра, мотика їй сестра. (Ільк.)
Сокира і мотика обі з зеліза і обі острі.

19. Сокира — хоть за рідним батьком кидай! (Луч.)
Жартує чоловік діставши до рук добру сокиру.

20. Там би сокира увисла. (Гнїдк.)
Там така задуха, згусле повітре. Пор. Нос. ст. 456.

21. Що ми зробиш? Сокиру ми з за лави озьмеш? (Наг.)
Говорить чоловік другому, що грозить йому, а не може зробити нїякої шкоди.

Сокіл. 1. Знати сокола по лету. (Наг.)
Знати чоловіка по його прикметах. Пор. Сим. 1061; Нос. 270; Даль II, 248.

2. Не продавай сокола в полет. (Гнїдк.)
Значіне неясне.

Солити. 1. Вже-м два рази солив, тай ще пересолене. (Наг.)
Жартує чоловік досипавши два рази соли, де треба було лиш раз досипати.

2. Так соли, щоби аж загусло. (Наг.)
Жартує чоловік упоминаючи жінку, аби відповідно посолила страву.

Соловій. 1. При соловію і воробець співак. (Гнїдк.)
При добрім співаці і лихий співак може допомогти до хору.

Солод. 1. З цего нема нїчо, як з бабиного солоду. (Орел.)
Говорять про якусь пусту річ.

Солодкий. 1. Не будь солодкий, бо тя злижуть, не будь гіркий, бо тя сплюють. (Ільк., Петр.)
Правило житєвої мудрости: не будь анї занадто приємний, анї занадто прикрий. Пор. Гильф. 1744, 2876; Schlei. 181; Нос. ст. 361; Wand. II, Honig 99; Adalb. Słodki 2.

2. Ни будь солодкий як мід, бо тє мухи зїдят. (Жидач.) ...злижут. (Наг.)
Варіянти до ч. 1. Пор. Libl. 39.

3. Обернув солодким до рота. (Кол.)
Повернув дїло так, щоб для нього було кориснїйше.

4. Солодкий як мамина цицька. (Ямниця)
Говорять про приємного чоловіка.

5. Солодкий як перцюга. (Сап.)
Іронїчно про прикрого, неприємного чоловіка. Перцюга — паприка.

6. Солодкі губи я сам си оближу. (Гнїдк.)
В приємних обставинах чоловік обходить ся без підмоги приятелів.

7. Таке солодке, що сї губи злипают. (Наг.)
Говорять звичайно про мід.

8. Хто вкусив солодкого, той певно гіркого не схоче. (Ур.)
Хто зазнав приємностий житя, тому прикрости тим більше невносні.

9. Що солодке, то коротке. (Наг.)
Житєві приємности тревають звичайно коротко.

10. Як за солодкими грушями люде йдут, няй так за мною молодці линут; як ни мож злим оком у ясне сонце ся подивити, так оби хлопці не могли без мене жьити. Як своє тіло любю, так оби мене любили. (Ю. Км.)

Примівка дівчини, що рада як найліпше вийти замуж.

Солома. 1. Ліпша своя солома, як чужа перина. (Ур.)

Ліпше своє, хоч лихе, від чужого величного.

2. Не присувай соломи до вогню. (Ільк.)

Будь обережним у всякім небезпечнім ділї. Пор. Adalb. Słoma 5, 9; Даль II, 205.

3. Не рад, шо в соломі, ще й шелестит. (Орел.)

Жартують із такого чоловіка, що мусить спати в чужій соломі.

4. Соломов топила, горшком воду носила: та такий сї хліб удав, шо під шкіров кіт сї грав. (Кольб.)

Жалувала ся жінка, що спекла невдалий, закалцьоватий хліб.

Соломяний. 1. Ліпша соломяна згода, як золоте право. (Жидач.)

Соломяна згода, значить згода з понесенем невеликої шкоди, ліпша як дорогий процес, який можна програти.

2. Ліпше соломяне житє, як золота смерть. (Наг.)

Ліпше житє, хоч у біді, як смерть, хоч у великих достатках.

3. Соломяним слугою ніхто не доробив ся. (Ільк.)

Соломяний слуга — недотепний, лінивий.

Солоний. 1. Не солоне, як трава. (Ільк.)

Говорять про несолений хліб або страву.

2. Солоне як ропа. (Наг.)

Ропа або сировиця — натуральна вода з значним процентом соли.

Солоно. 1. Солоно заплатив. (Кол.)

Дорого заплатив, дав ціну більшу від вартости предмету.

Солонище. 1. Збігають ся як на солонище. (Ільк.)

На солоні жерела збігає ся худоба із далеких пасовиск, а також деякі звірі, як серни і олені.

Сон. 1. А то твердий сон, нівроку! (Наг.)

Говорять про твердий, солодкий сон здорового чоловіка.

2. Він сї мінї на сон набиває. (Наг.)

Снить ся менї часто.

3. В снї бачити або їсти червоні вишнї — стид. (Кутк.)

Із народного сонника.

4. В снї бачити бохонець хліба — добре. (Кутк.)

Із народного сонника.

5. В снї бачити коралї — стид. (Кутк.)

Із народного сонника.

6. В снї бачити нецки значить родини і втїху. (Кутк.)

Із народного сонника.

7. В снї чути куканє зазулї, значить зраджена таємниця. (Кутк.)

Із народного сонника.

8. Дав му на сон. (Наг.) ...на спаньи. (Наг.)
Дав йому якогось лікарства, щоб міг спати.
9. Зі сну сї прохопив. (Наг.)
Говорять, коли хтось нагло збудить ся зі сну.
10. Коли в снї бачиш арештантів, то жде тебе якийсь страх. (Кутк.)
Із народного сонника.
11. Коли в снї бачиш клїтку, стережи ся ворожого підступу. (Кутк.)
Із народного сонника.
12. Коли в снї бачиш кров, то якийсь свояк приїде. (Лучак.)
Із народного сонника.
13. Коли в снї бачиш умерця, то се значить здоровлє і довгий вік. (Кутк.)
Із народного сонника.
14. Коли в снї бачиш утопленого, то жди руїни маєтку і здоровля. (Кутк.)
Із народного сонника.
15. Кому на сон, тому на здоровйи. (Наг.)
Коли хорому чоловікови вертає сон, то він починає приходити до здоровля.
16. Лиш як крізь сон си пригадую. (Наг.)
Говорять про якийсь слабий, невиразний спомин.
17. На сон ми сї збирає. (Наг.)
Говорить чоловік, якому хоче ся спати.
18. На сон му вдарило. (Наг.)
Попав у безсонність, стратив сон.
19. Нема солодшого від сну. (Наг.)
Здоровий сон належить до найбільших приємностий людського житя. Пор. Слав. I, 320.
20. Перший сон найсолодший. (Наг.)
Перший сон після того, як чоловік засне, триває звичайно найдовше і найлїпше покріпляє орґанїзм.
21. Сон би від тебе втїк! (Наг.)
Проклятє: щоб ти попав у безсонність.
22. Сон го зморив. (Гнїдк.)
Говорять про чоловіка, який прокидає ся змучений страшними сонними привидами.
23. Сон мара, Бог віра. (Наг.)
Осторога, щоб не вірити сонним привидам, а покладати ся на божу волю. Пор. Wahl I, 77; Слав. II, 144; Adalb. Sen 10; Čelak. 15.
24. Сон ми голову клонит. (Наг.)
Поетичний вислов замісь: менї хоче ся спати.
25. Сон мі ломит. (Наг.)
Дуже хоче ся спати.
26. Сон мі сї не бере. (Наг.)
Не можу заснути.
27. Сон, то найлїпший лік. (Наг.)

У многих хоробах, особливо горячкових, твердий, глубокий сон означає пересилене хороби і поліпшене здоровля. Пор. Даль I, 675.

Сонний. 1. Має ся як сонне виджінє. (Зазул.)

Ходить, як сам не свій.

2. Пропала бис, як сонне видінє. (Тлумачик)

Проклятє.

Сонце. 1. Аби-м сьвіта-сонцьи не видів, як я то видів! (Наг.)

Заклинає себе чоловік, що не видів чогось.

2. Аби сонце сьвітило, а місяць і зорі як хотят. (Дар.)

Жартливий вислов: аби мені була головна основа житєвого щастя пр. здоровле, розум, то про инші приємности мені байдуже. Пор. Wand. I, Achten 4; Даль II, 240; Le Roux de L. I, 83.

3. А сонцьи бись праведного не виділа! (Княж.)

Проклятє.

4. Бодаї ся на тебе ясне сонічко не дивило! (Лол.)

Проклятє ненависному чоловікови.

5. Бодай тебе сонце не виділо! (Стан.)

Проклятє.

6. Буде́ єдного сонця на небі. (Ільк.) Досить... (Гнїдк.)

Досить одного Бога. Пор. Adalb. Słońce 7; Čelak. 318; Libl. 218.

7. Вже сонце на дві кочерги над заходом стойит. (Орт.)

Так означають пізне пополудне.

8. Вже сї сонце на оборожину до гори підхопило. (Наг.)

Так означають час пізного поранка.

9. До сонцьи вставати. (Наг.)

Вставати перед сходом сонця. Пор. Le Roux de L. I, 83.

10. Заки зійде сонце — роса очи виїсть. (Мик. н. Дн.)

Говорить нещасливий чоловік даремно ожидаючи щасливого повороту в його житю. Пор. Сим. 1892.

11. Заклинає сонцем, місяцем, росами, водами, зорями і вертепами. (ЮК.)

Формула заклинаня.

12. За сонцьи зробити. (Наг.)

Зробити до заходу сонця.

13. Засьвітит сонце і в моє віконце. (Наг.)

І мені настане щасливійше житє. Пор. Даль I, 28; Schlei. 179.

14. І перед нашими воротами колись сонце зійде. (Мінч.. Петр.) ...засвитає. (Ільк.)

І в нашім домі настане колись щасливійше житє. Пор. Adalb. Słońce 13.

15. І сонце не всї гори осьвічує, хоть високо ходит. (Гнїдк.)

Бувають у високих горах місця, до яких світло сонця ніколи не доходить.

16. І сонце свої плями має. (Гнїдк.)

І найкраща річ на світї має свої хиби. Пор. Adalb. Słońce 5; Даль I, 627.

17. Іще на моїх воротах сонце засвитає. (Ільк.)

Говорить бідний чоловік надіючи ся поправи своєї долї. Пор. Adalb. Słońce 1; Čelak. 197.

18. Коли сонце обзирає ся, буде дощ. (Богородч.)
Сонце обзирає ся, коли раптом вигляне іза хмари.
19. Не маю нї від сонця, нї від місяця. (Коб.)
Ґоворять про чоловіка, що не має потїхи нї відки.
20. Не на тебе самого сонце світит. (Наг.)
Говорять завидющому чоловікови, який бажав би иншим уймити навіть денного світла. Пор. Слав. II, 122.
21. Не тілько сонцьи, що через вікно видно. (Явор.)
Світ широкий і сонце тілько по части освічує його.
22. Нї від сонця, нї від місяця. (Гнїдк., Мінч.)
Не має радости нї в день, нї в ночи.
23. Нї від сонця тепла, нї від місяця сьвітла. (Луч.)
Варіянт до попер. ч.
24. Нім сонце зайди, то сї змеркни. (Жидач.)
Се буває звичайно в горах, де долинами смеркає ся швидше, ніж сонце зайде за гору.
25. Нім сонце війде, роса очи виїсть. (Ільк., Кобр., Лев., Петр.)
Варіянт до ч. 10. Пор. Сим. 793; Нос. ст. 405; Schlei. 179; Даль I, 648.
26. Огльинуло сї сонце над вечір — чом в день не сьвітило. (Сор.)
Рефлексія нещасливого чоловіка, якому щасте не служило все житє, а усміхає ся тілько під кінець житя.
27. Сонїнько за гору, тобі пане насеру. (Кукиз.)
Говорили панщизняні робітники виходячи по заході сонця із панщизняної роботи.
28. Сонце би тя побило! (Ільк.)
Проклятє.
29. Сонце блищить, а мороз тріщить. (Сіл. Б.)
Говорять про ясний, морозний день.
30. Сонце варит. (Гнїдк.)
Говорять про лїтну спеку.
31. Сонце в завалу зайшло, буде дощ. (Наг.)
Завала — чорна хмара на заході сонця.
32. Сонце мі зайде, поки там зайду. (Наг.)
Сонце зайде, поки я буду в дорозї до даного місця.
33. Сонце на всїх однако сьвітит. (Наг.)
Воно не робить ріжницї між добрими й злими. Пор. Тимош. 185; Adalb. Słońce 19.
34. Сонце низько, вечір близько, до дому далеко. (Сор.)
Говорить чоловік вандруючи з чужини до дому.
35. Сонце обяснювати. (Гнїдк.)
Значінє неясне.
36. Сонце підбігло в обіди. (Город.)
Означають час коло 9—10 години перед полуднем.
37. Сонце піджигати. (Гнїдк.)
Значінє неясне.

38. Сонце підійшло в гору, як на раз буком кинути. (Город.)
Поясняють стан сонця коло 6 години в літі.

39. Сонце припікає, дождж буде. (Наг.)
В літі по спеці часто буває дощ.

40. Сонце рано схопило ся, в день дождж буде. (Наг.)
Коли в хмарний день літний сонце з рана світить ясно, а потім заходить за хмару, то кажуть, що сонце схопило ся рано. В такий день звичайно по полудни або рано буває дощ. Пор. Симони 2067; Даль II, 550.

41. Сонце спочило. (Ільк.)
Говорять про захід сонця.

42. Сонце схилило си до заходу на два буки. (Город.)
Говорять про стан сонця низько над західним обрієм.

43. Сонце ся в морі купає. (Ільк.)
Народне віруване, що сонце заходячи входить у море і купає ся в ньому всю ніч аж до сходу.

44. Сонце сьвітить, дощик кропить, чарівниця масло робить. (Ільк.) ...дощ іде ...масло бє. (Дрог.)
Говорять про літнїй, теплий дощ, в часї якого сонце світить звичайно на заході. Пор. Слав. II, 122.

45. Сонце сьвітит на добрих і злих. (Наг.)
Воно не знає ріжниці між добрими і злими. Пор. Даль I, 28; Сим. 2118; Adalb. Słońce 19.

46. Сонцьи решетом не вхопиш. (Наг.)
Натяк на відому загально анекдоту про бабу, що збудувавши хату без вікон пробувала решетом внести до неї троха сонїчного світла.

47. Сьвітит сонце, хоть пес на него бреше. (Гнїдк.)
Крім дословного значіня має приповідка також значінє, що чесний чоловік не звертає уваги на лайки і клевети нечесних людий.

48. Тобі коло того й сонце зайди. (Жидач.)
Ти при сїй роботї запізниш ся поза захід сонця.

49. Хто від сонця бігає, часто зазябає. (Гнїдк.)
Хто тікає від сонця, шукає собі зими й холоду, у яких може загинути.

50. Як не було сонця з рана, то по полудни вже не треба. (Видинів)
Рано сонїчне тепло і світло важнїйше як по полудни, але в робучі днї літом пополуднїшне сонце буває дуже корисне для праці в полї.

Сопілка. 1. Хто на сопівку дав, той буде на нїй грав, а хто не дав, не буде грав. (Ільк.)
Хто за яку річ заплатить, той буде нею користувати ся.

Сорок. 1. Не стає сорока́ до копи. (Микул.)
Говорять жартливо, коли кому для дїла не стає найважнїйших засобів.

2. Сорок сорок вилетїло. (Наг.)
Примівка, в якій дотеп полягає на ріжницї наголосу в першім і в другім слові.

3. Сорок сороков церков у Москві. (Дрог.)
Говорять про Москву, мабуть із уст російських вояків, що проходили через Дрогобич в осени 1848 р.

Сорока. 1. А то сорока! (Сор.)

Говорять про цікаву, балакучу дівку.

2. Єдна сорока з ліса, а десять у ліс. (Ільк., Петр.) Одна... (Залісє)

Говорять про ріжні новини або сплетні, що йдуть від хати до хати.

3. Єдна сорока з плота, а десять на пліт. (Гнїдк.)

Одна новина минула ся, а десять нових набігло. Пор. Adalb. Sroka 16; Čelak. 197.

4. I я сороці з під хвоста не вилетів. (Гнїдк.)

I я не будь якого роду. Пор. Adalb. Sroka 9.

5. Кожда сорока своє гніздо фалит. (Кольб.)

Сорока в народнїх поговірках і віруванях являє ся символом говірливости і самохвальби, особливо жіночої.

6. Кожда сорока чорнобока. (Гнїдк.) ...білобока. (Наг.)

Має на крилах чорне, а на животї біле піре. Пор. Beb. 334; Даль II, 280, 595.

7. На кого сороки, на того й ворони. (Льв.)

Говорить чоловік, на котрого нарікають або ворогують ріжні покликані і непокликані люди. Пор. Libl. 26; Wand. II, Krähe 85; Adalb. Sroka 8.

8. Ніхто сороці з під хвоста не випав. (Ільк.)

Кождий чоловік має свій рід і свою приналежність.

9. Сорока горіла, бо пити хотїла. (Ільк.)

Сорока тут замісь срака.

10. Сорока гостї каже. (Петр.)

Скреготанє сороки перед вікном хати означає прихід гостий або взагалї якусь веселу або невеселу новину. Пор. E. Rot. 540.

11. Сорока з плота, а десять на пліт. (Лев., Мшан.)

Один приятель спроневірить ся, десять нових буде. Пор. Даль I, 303.

12. Сорока скрегоче, бо гостей хоче. (Гнїдк.)

Варіянт до ч. 10. Пор. Adalb. Sroka 13; Čelak. 496.

13. Сорока скрегоче: гостї будуть. (Лев.)

Варіянт до попер. ч. Пор. Даль I, 360.

14. Сорока скрегоче, гостї каже. (Ільк.)

Варіянт до ч. 10. Пор. Нос. ст. 432.

15. Сорока скрегоче, дївка ся регоче, бо гостї будут. (Залісє)

Просторійший варіянт до попереднїх чисел. Дївка тїшить ся гістьми надїючи ся побачити в них сватів.

16. То менї сорока на фостї принесла. (Наг.)

Жартує чоловік, коли хтось запитає його, відки знає сю новину. Пор. Нос. ст. 432; Adalb. Sroka 17.

17. Я не випав сороці з під хвоста. (Мшан.)

Варіянт до ч. 4 і 8. Пор. Слав. I, 300.

18. Я також сороці з під фоста не вилетів. (Наг.)

Варіянт до попер. ч.

Сорокач. 1. Хтось мя відміняв на сорокача. (Лучак.)

Д. Лучак. пояснює: я слабий, сам не свій, але льоґічний звязок тут якийсь неясний.

Сорокувати. 1. Не сорокуй, не сорокуй, за пят і двадцет дай, то ти заплатим за быкы. (Ба. ВЛ.)

Говорять торгуючи ся за бики, коли властитель жадає сорок ринських, а купці дають 25.

Сором. 1. Сором очи не виїсть. (Льв.)

Говорить безсоромний чоловік. Пор. Даль I, 375.

2. Сором стер собі з чола. (Ільк.)

Говорять про чоловіка, що стратив почуте сорому.

3. Ци сором, ци два, піду до нього сама. (Наг.)

Говорить дївка, що рішає ся сама піти до парубка з жаданєм, аби взяв її за жінку.

Сорохман. 1. Іди ти сорохмане! (Наг.)

Сорохманом називають сироту або бідного або взагалї немилого чоловіка.

Сорочка. 1. Аж на мнї сорочка полотном стала. (Наг.)

Жартливо говорять про те, коли чоловік мав перелякати ся і не перелякав ся. Пор. Wand. II, Hemd 98.

2. Близша сорочка тїла, нїж кожух. (Короп.)

Говорять про всяке дїло близше і потрібнїйше від иншого.

3. Близша сорочка тїлу, як рідная тїтка. (Ільк.)

Пор. Даль I, 340; Schlei. 164; Osm. Spr. 412.

4. Близша сорочка як кафтан. (Мінч., Петр.) ...як жупан. (Ільк.)

Пор. Hemp. 1213; Нос. ст. 261; Тимош. 136; Muka 1457; Beb. 286; Слав. II, 108; Libl. 76; Wand. II, Hemd 3; Čelak. 369; Adalb. Koszula 1; Даль II, 118.

5. Все ми сорочка не мила. (Ільк.)

Говорить чоловік незадоволений своїм житєм.

6. До сорочки мі обдер. (Наг.)

Говорять про такого, що обрабував иншого до гола. Пор. Wand. II, Hemd 73.

7. Засувана сорочка як за́ткальниці. (Наг.)

Говорять про брудну, засмальцьовану сорочку.

8. Кождий сорочку си при тїлї носит. (Гнїдк.)

Кождий дбає поперед усього про свої найблизші справи.

9. Кождому своя сорочка близша. (Гнїдк.)

Своє дїло милїйше від чужого.

10. Ледво му сї сорочка на хребтї держит. (Наг.)

Говорять про подерту сорочку або про змарнїлого чоловіка. Пор. Wand. II, Hemd 80.

11. Лише го в однї сорочцї пустив. (Наг.)

Обдер його із всякої иншої одежі. Пор. Wand. II, Hemd 76.

12. Нї сорочки, нї порток, тілько пупка як ковток. (Наг.)

Говорять про незасібного, а веселого чоловіка.

13. Нова сорочка з старими дьирами. (Наг.)

Жартують із полатаної або неполатаної сорочки. Пор. Wand. II, Hemd 95.

14. Одну сорочку беру, а другу перу. (Балиг.)

Говорить немаючий чоловік, що має тілько дві сорочки до перепраня.

15. Своя сорочка і дрантива мила. (Корч.)
Своє житє миле, хоч і в найтяжших обставинах.
16. Смертельну сорочку шиє. (Наг.)
Старі жінки звичайно приготовуючи ся на смерть шиють самі для себе сорочки. Пор. Wand. II, Hemd 68.
17. Сорочка близніща від сардака. (Кос.)
Варіянт до ч. 3, 4.
18. Сорочка мокра як дерга. (Крех.)
Говорять про сорочку, промоклу на дощи.
19. Сорочка на тобі така біла, як заткальниці. (Наг.)
Жартують із чоловіка в брудній сорочці.
20. Сорочка чорна як Гарап. (Наг.) ...як у коменарьи. (Наг.)
Говорять про чорну, забрукану сорочку. Гарап, по российськи Арап у значіню Мурин, Негр.
21. Сорочки не має, а женити ся гадає. (Ільк.)
Говорять про дуже бідного чоловіка.
22. Сорочку би з себе дав. (Наг.)
Говорять про щедрого, чоловіколюбного чоловіка, що готов остатнім поділити ся з иншим. Пор. Дикар. 1299; Wand. II, Hemd 66.
23. Сорочку викупив а сукман заставив. (Ільк.)
Кепкують із такого, що заставляє цїннійшу річ, аби викупити дешевшу. Пор. Adalb. Koszula 11.
24. Там то в мене багато сорочок: їдна на менї, друга на колї, а трету маю — комин затикаю. (Збар.)
Кепкують із убогої жінки, що має мало і лихих сорочок.
25. Хоть бим мав сорочку з себе продати. (Наг.)
Зарікає ся чоловік, що втримає ся при якімсь дїлї або доведе до кінця якусь справу, хоч би мав усе стратити. Пор. Wand. II, Hemd 102.
26. Хто надїне сорочку на виворот, буде мав щастє, а як дитина, то не буде мати уроків. (Льв.)
Народнє віруванє.
27. Як на стару сорочку пришити нову латку, так і стару стріху латати. (Стара С.)
Говорять про всяке недоладне або мало пожиточне дїло.

Сотий. 1. Там сота біда. (Жидач.)
Там велика, тяжка біда.

Сохнути. 1. Висох, аж му ребра видно. (Наг.)
Говорять про змарнїлого, виснаженого чоловіка.
2. Висох, лиш му сї очи сьвітьит. (Наг.)
Варіянт до попер. ч.
3. Висох, як на грьидах. (Наг.)
На грядах, т. є. на двох платвах, уміщених під стелею а над печию, в кождій селянській хатї сушать звичайно дрова або мочені коноплї перед трінєм.
4. Висох, як скіпка. (Наг.) ...тріска. (Наг.)
Варіянти до попер. ч.

Спазолити ся. 1. Спа́золив бис сї! (Наг.)

Спа́золити ся значить обпарити ся окропом або спузою.

Спанє. 1. Але́ спанє до білого днє. (Кукиз.)

Говорять лягаючи, мовляв: ото засну аж до білого дня.

2. За спаня не буде коня. (Луч.) ...не купити... (Гнїдк.)

Сплячи чоловік не робить нїчого, значить і заробити нїчого не може. Пор. Adalb. Spanie 6.

3. За спаньи не куплю коньи, а за лежіньи одежіньи. (Терло)

Варіянт до попер. ч.

4. Моє спанє, як голодного сранє. (Короп.)

Говорить чоловік, що терпить на безсонницю. Пор. Wand. II, Liegen 196.

5. Нема нїчого солодшого над спаньи. (Наг.)

Сон по працї наймилїйша річ у житю. Пор. Сон ч. 19.

6. Нї я в спаню, нї я в роботї — но моя голова в клопотї. (Якимчицї)

Говорить чоловік травлений якоюсь журбою або хоробою.

7. Солодше спанє, як сранє. (Підгірки)

Обі житеві функції однако потрібні, але друга часто буває дуже неприємна.

8. Спанє не дасть коньи. (Ільк.)

Варіянт до ч. 2.

9. Спанєм голоду не перебудеш. (Ільк.)

Голод не дає спокійного сну. Пор. Adalb. Spanie 3.

Спаношіти. 1. Спаношів, і не приступай до нього. (Стап.)

Говорять про чоловіка, що збогатївши зробив ся неприступним.

Спас. 1. Від Спаса рукавицї до паса. (Богородч.)

Спас — свято Преображенія, д. 6. серпня ст. ст. Значінє неясне.

2. До Спаса не їдят яблок ті, котрим дїти померли. (Наг.)

Народнїй звичай. Вірять, що дїти тих родичів, що не їдять яблок анї грушок до Спаса, бавлять ся в небі яблоками в той празник, а ті, котрих родичі не держать ся сего звичаю, плачуть. На Спаса святять у церкві всяку садовину, і від того дня вільно всїм їсти садовину. Пор. Даль I, 480.

3. По Спасї тримай в запасї. (Стара С.)

В тім часї вже головні жнива скінчені крім вівсяних і зібрані всї важнїйші запаси селянського господарства.

4. Сьвйитий Спас конї пас, а я беру мішки та йду на горішки. (Наг.)

Приговорюють пастухи; о Спасї лїскові горіхи вже достиглї.

Спасенний. 1. Не спасенна тому, котрий попаде в його руки. (Борис.)

Горе тому, нещасте, хто дістане ся в руки жорстокого і немилосерного чоловіка.

Спасибіг. 1. Не великий спасибіг. (Наг.) Не великий то... (Богор.)

Не велике добро, не велика заслуга.

2. Спасибі в кишени не ховают. (Явор.)

Добре слово лишає ся в памяти, хоч не має грошевої вартости.

3. Спасибіг вам! (Кол.)

Формула подякуваня.

Спаситіль. 1. Не великий спаситіль. (Наг.)

Не великий поратівник, помічник.

Спасівка. 1. Спасівка — ласівка, а Петрівка — голодівка. (Ільк.)

Спасівка — двонедільний піст перед Переображеніем, звичайно час горячих жнив, коли люде наїдають ся найситійше, а Петрівка — чотиронедільний піст перед святом Петра і Павла, звичайно час найтяжшого переднівку. Пор. Нос. ст. 432.

Спати. 1. Аж тогди сї виспю, як ми руки на груди зложьит. (Наг.)

Говорить роботящий чоловік.

2. А том сї виспав на всї боки. (Наг.)

Говорить чоловік по добре проспаній ночи. Пор. Adalb. Spać 39.

3. А то-м спав солодко! (Наг.)

Говорить чоловік після солодкого сну.

4. А ци спав мій дїд на твоїй бабі? Як спав, то й тобі вільно на мнї спати. (Синев.)

Жартлива відповідь дївки парубкови на нескромне предложенє, щоб ішла з ним спати.

5. Бодай спав, аби не встав! (Наг.)

Проклятє.

6. Бода-с сї виспав на другий бік! (Наг.)

Проклятє: аби ти вмер у снї.

7. Ви, кумо, спите, як вовну скубете; я спю, як на вівци вздру. (Сап.)

Скубанє вовни належить до дуже нудних робіт, бо звичайно приходить ся виймати богато ріпяхів.

8. Виспиш сї під дерном. (Наг.)

Говорять трудящому чоловікови, який не досипляє ніколи жадної ночи, що виспить ся аж по смерти.

9. Де впав, там спав. (Наг.) Де впаде, там засне. (Наг.) ...там спит. (Наг.)

Говорять про струженого чоловіка, якому байдуже, де засне, аби тілько ляг.

10. Відоспав шьипку й чоботи. (Наг.)

Підчас сну вкрали йому ті річи.

11. „Де будеш спати?“ — „Ех, як лєжу на підлогу, тай ногами сї вкрию!“ (Живачів)

Говорить чоловік, якому байдуже, де буде спати, бо не потребує ніякої постелї.

12. Добре сї спало, але чи сухо сї встало? (Жураки)

Запитують малу дитину, яка звичайно в ночи всикає ся під себе.

13. Заспав свою чергу. (Наг.)

Запізнив ся на якусь чергову роботу.

14. Заспав сї як кіт. (Сор.)

Говорять про дитину, що будить ся після твердого сну.

15. І сплю і дивлю ся і свій розум маю. (Луч.)

Говорить обережний чоловік, що має ся все на бачности.

16. Най спит каменьом! (Наг.)

Ненависний вислов про чоловіка, що спить твердо.

17. Не всї спєт, що храпєт. (Угринів Сер.)
Часом чоловік хропе удаючи сонного, щоб ошукати увагу инших. Пор. Adalb. Spać 15.
18. Не кождий спит той, хто храпит. (Петр.)
Варіянт до ч. 17. Пор. Adalb. Spać 15.
19. Не кождий спить, хто хропить. (Ільк.)
Варіянт до ч. 18. Пор. Bebel 60; Даль II, 190.
20. Не конче той спит, хто храпит. (Луч.)
Варіянт до ч. 18.
21. Не маєш де спати, льизь у тріски. (Наг.)
Згірдний вислов зненавидженому чоловікови.
22. Пішов у сиру землю спати. (Корч.)
Говорять про помершого чоловіка.
23. Поки спит, поти не кричит. (Наг.)
Говорять про крикливу дитину.
24. Проспав би кіньську голову. (Голоб.)
Говорять про такого, що любить довго спати.
25. Проспав свою долю. (Наг.)
Говорять про лїнивого чоловіка, що любив довго спати, а мало робити.
26. Проспав свою злість. (Наг.)
Говорять про сердитого чоловіка, що проспавши ся перестав сердити ся.
27. Спав би день і ніч. (Наг.)
Говорять про такого, що любить довго і часто спати.
28. Спав бим, аж з ніг паду. (Наг.)
Говорить чоловік, якому дуже хоче ся спати.
29. Спав бим, аж ми сї очи злипают. (Наг.)
Говорить чоловік, якому клонить ся на сон.
30. Спав бим видиш і на терню. (Наг.)
Говорить чоловік, що не дбає про вигідне спанє, аби тілько заснути. Може маємо тут натяк на аскета Архипа в оповіданю про Михайлово чудо в Хонах.
31. Спало би сї смачно, коби сї їсти не хотїло. (Наг.)
Говорять люди, що під кінець зими висипляють ся довго терплячи в день недостаток живности.
32. Спи, аби-с не встав! (Наг.)
Проклятє чоловікови або дитинї, що довго в ночи не може заснути.
33. Спи, гадки не май! (Наг.)
Говорять такому, що боїть ся заснути в якійсь небезпеці.
34. Спи доню, ней ти доля росте. (Ільк.)
Приговорює мати колишучи малу донечку до сну.
35. Спи, спи, най ти доленька росте! (Явор.)
Варіянт до попер. ч.
36. Спит без просипу. (Уриче)
Говорять про випадки надзвичайно довгого сну, коли чоловік спить без просипу дві або три доби або й довше.

37. **Спит і не просипльиє сї. (Наг.)**
Спить і не будить ся зі сну.
38. **Спит на пни. (Жидач.) ...ходьичи. (Наг.)**
Говорять про чоловіка, що мусить працювати над силу і ходить дрімаючи.
39. **Спит тай дивит сї. (Кольб.)**
Говорять про обережного або захланного чоловіка.
40. **Спит як забитий. (Наг.)**
Про чоловіка, що спить твердим сном. Пор. Даль I, 675; Adalb. Spać 31
41. **Спит як заяць з отвореними очима. (Наг.)**
Бувають такі люди, що сплять з отвореними очима. Пор. Wand. I, Auge 415; Слав. II, 127; Adalb. Spać 32.
42. **Спит як камінь. (Ком.)**
Спить твердо, недвижно.
43. **Спит як кіт. (Наг.)**
Спит довго і неспокійно.
44. **Спит як по купели. (Наг.)**
Говорять про здоровий, приємний сон. Пор. Adalb. Spać 26.
45. **Спить як би шовком шив. (Ільк.)**
Спить і дихає правильно.
46. **Спіт очи, бо де вам хліба возьму! (Наг.)**
Примовляє чоловік проголодувавши день і не можучи заснути в ночи.
47. **Спю й гадки ни маю. (ЮК.)**
Говорить безтурботний чоловік.
48. **Так спит, жи аж зуба у писку ни чує. (Жидач.)**
Говорять про чоловіка, що заснув з болем зуба.
49. **Так хочу спати, аж ми вочи на купу лїзут. (Жидач.)**
Говорить чоловік, якому очи злипають ся до сну.
50. **Так хочу спати, жи ми аж каміньцї в вочох стоят. (Жидач.)**
Якесь незвичайне спостережене чоловіка, якому дуже хоче ся спати.
51. **Тре йти спати, щоб рано встати. (Луч.)**
Чим швидше вечером чоловік засне, тим швидше рано може встати.
52. **Хто спит, їсти не просит, а хто їсть, не плаче. (Орел.)**
Звичайна житева обсервація.
53. **Хто спит на славу, не заробит на страву. (Ком.)**
Хто висипляє ся довго і смачно, мусить нераз постити.
54. **Хто спит, той бздит; хто слухає, той нюхає. (Коб.)**
Відповідає чоловік на докір иншого, який дорікає йому, що бздить у ночи.
55. **Хто спит, той їсти не хоче. (Наг.)**
Звичайна житева обсервація. Пор. Adalb. Spac 10.
56. **Хто спит, той сї не журит. (Наг.)**
У снї чоловік забуває всяку свою турботу.
57. **Якось ми сї не спит. (Наг.)**
Говорить чоловік, якому тяжко заснути.
58. **Як спит, то їсти не хоче. (Явор.)**
Кепкують із доброти ледачого чоловіка.

59. Як спит, то не їст, а як встане, то не перестане. (Стежн.)
Говорять про дармоїда, що знає тільки їсти і спати.
60. Як спить, то не їсть; як їсть, то не дрімає. (Ільк.)
Говорять про здорового чоловіка, що добре спить і добре їсть.
61. Як спить, то не краде. (Наг.)
Говорять про налогового злодїя. Пор. Слав. I, 228.

Спекти. 1. Бода-с сї спік, простромив, повісив, задригнув! (Наг.)
Проклятє.
2. Живцьом бим го спік, як бим го тут мав. (Наг.)
Говорить сердитий чоловік про свойого ворога.
3. Як спечемо, так і з'їмо. (Город.)
Добре спечений хлїб буде нам смакувати.

Сперечати ся. 1. Де двох ся сперечає, третий користає. (Тер.)
Стара житєва практика. Пор. латиньске: Duobus litigantibus tertius gaudet.

Сперти. 1. Коби тї так сперло, як мене! (Белз)
Говорить чоловік, якого здуло в животї або якому допекло якесь нещастє.
2. Спер бики в траві. (Мшан.)
Задержав, займив, заарештував за полеву шкоду.
3. Сперло би тї, як Бачиньску гору! (Наг.)
Проклятє: щоб тебе здуло.
4. Спер му дорогу. (Наг.)
Заборонив ходити або їздити якоюсь полевою дорогою.

Співанка. 1. Співанок повиучували ся люде від богинї; тота богиня має дуже довгі цицьки, такі, що може закинути аж на плечі. (Войн.)
Народнє віруванє.

Співати. 1. Будеш ти тонко співав. (Наг.)
Тонко співати, значить бідувати.
2. Заспівай собі о липовім клиню та о білій березї. (Ільк.)
Заспівай собі сумної, засмути ся або пожалуй чогось.
3. Кілько він за тото заспіває? (Наг.)
Заспівати тут у значіню зацінити дорогу цїну.
4. Не такої ти заспіваєш. (Наг.)
Не так ти заговориш. Говорять такому, що грозить або величає ся чимось не маючи на се підстави. Пор. Даль I, 260.
5. Співає, аж лїс розлягає ся. (Лол.)
Говорять про співучу дївчину або співучого хлопця.
6. Співає з радощів. (Берез.)
В радости або в підпитю чоловік склонний до співаня.
7. Співає не своїм голосом. (Збар.)
Співає фальшивим голосом, пищить. Пор. Даль I, 258.
8. Співає пісню з викладами. (Збар.)
Співає і приговорює або виясняє пісню мімічно.
9. Співає як баран підрізаний. (Наг.)
Кепкують із чоловіка, що хрипить або співає хрипливим голосом.

10. Ти минї співаш, а забив, що било́. (ЮК.)

Співаш минї тут у значіню лаєш мене, а забув, що сам винен.

11. Як співає, то не плаче, а як буде плакати, то не буде співати. (Мшан.)

Звичайна житева практика: хто співає, той не плаче, а хто плаче, той не співає.

Спід. 1. Все в сподї, не на верхи. (Ільк.)

В пригодї і в житю все укладає ся верствами: над спіднїми виступають верхнї.

Спідниця. 1. Страх кілько в мене спідниць: їдна на минї, друга на колї, а третю маю — комин затикаю. (Збар.)

Кепкують із небогатої жінки, яка хвалить ся, що має богато спідниць. Пор. Сорочка ч. 24.

Спілка. 1. Добрий до спілки, як щупак з раком. (Город.)

Говорять про чоловіка, нездалого до нїякої спілки.

2. Найлїпша спілка — муж і жінка. (Петр.)

Навіть при незгідних поглядах вони мусять годити ся на житєвих потребах.

3. Найлучша спілка — чоловік та жінка. (Ільк.)

Варіянт до попер. ч.

4. Не тримай з панами спілки, бо як твоє довше, то втнуть, а як коротше то натягнуть. (Ільк.)

Підданий з панами анї в спілцї анї в сварцї не вийде на своє.

5. Спілка двох годує. (Ільк., Петр.)

Оба спільники мають із неї пожиток. Пор. Adalb. Spółka 5.

Спільник. 1. Спільники до готової муки. (Наг.)

Говорять про злодійську спілку.

Спімнути. 1. Спімнеш моє слово тай скажеш: то не дурний говорив. (Наг.)

Говорять нерозважному і зарозумілому чоловікови, що не слухає ради розумнїйшого.

Спішити. 1. Нема чого спішити сї: мою роботу нїхто не переробит; чоловік цїлий вік працює і єднако роботу лишеє. (Жураки)

Зразок житєвої практики.

2. Спіши ся, поки бритви голят. (Гнїдк.)

Спіши ся, поки догідний час. Пор. Тимош. 206.

3. Хто спішить, той людей смішить. (Льв.)

Виставляє себе на сміх.

4. Хто спішить, той сьмітить. (Ільк.)

Хто несе скванно набрану вязанку сїна, той лишає по собі клаптї і стебла того сїна.

Спішно. 1. Що спішно, то сьмішно. (Цен.)

Поспішна робота буває звичайно недбала і викликає насміхи у людий.

Сповідати. 1. Висповідав го на всї боки. (Наг.)

Виганьбив його, вилаяв.

2. Висповідав го, так що ліпше й не треба. (Наг.)

Наганьбив його сильно, розтряс йому сумлїне. Пор. Wand. I, Beichte 13.

Сповідь. 1. Яка сповідь, таке й розгрішенє. (Ільк.)

За неповне визнанє гріхів при сповіди буває також неповне розгрішенє. Пор. Adalb. Spowiedź 1.

Сповісти. 1. Хто за таке сповісць? (Тухля)

Говорять про якусь нечувану річ.

Споганити ся. 1. Бодай-єс ся споганив. (Дидь.)

Народнє проклятє. Споганити ся в значіню допустити ся якогось поганого вчинка, який би знеславив чоловіка.

2. Споганю ся з тобов на цілий світ. (ЮК.)

Зазнаю з тобою великого сорому або скандалу.

Сподобати ся. 1. Так ти сї йму сподобала, як вовкови весїльні пісні. (Жидач.)

Вимовляють дївці, що не подобала ся комусь такому, кому би може хотїла.

2. Як ся не сподобаш брудно, то біло трудно. (Кривча)

Парубок звичайно оцїнює дївку не після недїльного строю, але після її буденного житя.

Спокій. 1. Бодай тобі на земли спокою не було! (Наг.)

Кленуть неспокійного чоловіка. Пор. Schlei. 189.

2. Дай собі з тим спокій! (Наг.)

Покинь сю роботу або сей звичай.

3. Ет, дай ми спокій! (Наг.) ...дай ми святий... (Наг.)

Говорять навприкреному, влазливому чоловікови. Пор. Wand. I, Friede 159; Muka 423.

4. Сьвятий спокою, гаразд з тобою. (Ільк., Лев., Петр.)

Говорять люди, що бажають мирного пожитя з собою. Пор. Нос. ст. 425; Даль I, 314, 315; Haller II, 85; Adalb. Spokój 2.

5. Сїди в спокою, гаразд з тобою. (Лев.)

Спокійний чоловік найчастїйше добиває ся в житю гаразду.

6. Спокій голові! (Дрог.)

Говорить чоловік не маючи клопоту з якимось дїлом.

7. Такий спокій, як би сьвяті хату перелетїли. (Луч.)

Говорять про моментальну тишину, яка настає в хатї серед живого гомону.

8. Такий спокій, як по війнї. (Луч.)

Говорять, коли по якійсь завзятій боротьбі або сварнї настає примиренє обох супротивних сторін.

9. Такий спокій, як у гамарни. (Наг.)

Говорять про хату або публичний будинок, пр. коршму, де повно гамору і клекоту. Гамарня — фабрика зелїза.

Спокійний. 1. Спокійний як кобеля за возом. (Петр.)

Кобеля привязана з заду до воза трясе ся найдужше підчас їзди. Пор. Adalb. Spokojny 2.

Споминок. 1. Не нинї споминком. (Ільк.)

Говорять згадуючи про щось давно минуле.

Спомогти. 1. Споможи сироту, виколе ти очи. (Ільк.)
Чоловік запоможений ким иншим часто платить чорною невдякою.

Спомянути. 1. Спомянуло би ся на по-велицїдни: курка вінок окаляла. (Гнїдк.)
Жартливий вислов: оговірка якогось неприличного реченя.

2. Хтось мі спомйинув, бодай си матьир хомйинув! (Наг.)
Приговорює чоловік, якому серед розмови ікнеть ся. Оговірка спомину зі злим наміром.

Спосіб. 1. Є способи на всякі хороби. (Бор.)
На ріжні хороби бувають ріжні ліки.

2. Способом батько в штани всрав ся. (Броди)
Ходив звичайно в одних штанах, а раз узяв двоє — однї спустив, а про другі забув і наробив у штани.

3. Способом батько штани вс—в. (Кольб.)
Варіянт до попер. ч.

4. Яким способом набув, таким ся позбуде. (Підгірки)
Говорять про добро, здобуте нечесними способами. Пор. Adalb. Nabyć 2. Nabyte 1.

Спосібний. 1. Такий спосібний, як віл до карити. (Ільк.)
Говорять про нездалого, незручного чоловіка.

Спотикнути ся. 1. Спотикнувєм сї на гладкій дорозї. (Наг.)
Говорить чоловік зазнавши якогось несподіваного нещастя. Пор. Гильф. 2377;

Спочивати. 1. Ляжу спочивати, а минї ся на сон ни заводит. (Ю. Км.)
Говорить чоловік, що терпить від безсонниці.

2. Хто за часто спочиває, той кишенї не має. (Бук коло Тїсної)
Жартливо говорять про лїнивого і незасібного чоловіка.

Справа. 1. Вдав сї в ту справу. (Наг.) ...в не свою... (Наг.)
Вмішав ся в якесь дїло. Пор. Wand. III, Sache 410.

2. Вже по всій справі. (Наг.)
Говорять про розсуджений процес або закінчену сварку. Пор. Wand. III, Sache 309, 397.

3. Виходити справу, позволїня. (Мшан.)
Наші селяни давно більше ходили за своїми орудками до урядів (при устній процедурі), ніж писали письма. *(М. Зубр.)*

4. Він до тої справи не доріс. (Наг.)
Не годен її виграти. Пор. Wand. III, Sache 358.

5. Він тої справи не заспит. (Наг.)
Дійде її кінця. Пор. Wand. III, Sache 379.

6. Добра справа не потребує суду. (Ільк.)
Її справедливість видна для кождого без близшого розсуду. Пор. Wand. III, Sache 45.

7. Дрібна справа, великий клопіт. (Наг.)
Із малої причини нераз виникають великі наслїдки. Пор. Wand. Sache 50.

8. З малої справи великий гармідер. (Наг.)
Малий інтерес, а богато сварки. Пор. Wand. III, Sache 32.

9. За добру справу варта добре постояти. (Дрог.)
Говорив шляхтич Дульський, що значну часть свойого житя присвятив виходжуваню ріжних приватних і громадських справ. Пор. Wand. III, Sache 112.
10. Засрав свою справу. (Наг.)
Занедбав. Пор. Wand. III. Sache 330.
11. І найліпшу справу можна програти. (Льв.)
Через недбальство або зраду. Пор. Wand. III, Sache 167.
12. І справа кепська і приступу нема. (Луч.)
Говорить чоловік, що мав намір зачати якийсь безпідставний процес і не знаходить для нього адвоката.
13. Кепська справа смердит. (Наг.)
Лихе діло лишає по собі лиху славу. Пор. Wand. III, Sache 87.
14. Має до того всю справу. (Наг.)
Має всї засоби і способи потрібні для якогось діла.
15. Моя справа на добрій дорозї. (Наг.)
Маю надію на успіх. Пор. Wand. III, Sache 321.
16. На добру справу то би повинно так бути. (Наг.)
Як би йшло по справедливости.
17. Не маю до того справи. (Наг.)
Не маю приладів потрібних до сего діла.
18. Програв справу, плати кару. (Наг.)
Програна справа потягає за собою такі чи инші кошти. Пор. Wand. III, Sache 232.
19. Там коротка справа. (Наг.)
Там се діло швидко розсудять.
20. Тій справі кінцьи не виведеш. (Наг.)
Се діло не доведеш до пожаданого здобутка.
21. Тій справі кінцьи не видно. (Наг.)
Справа замотана, якої годї кінця дійти.
22. То баґательна справа. (Дрог.)
Се дрібна справа. Баґательний від француського bagatelle, дрібниця.
23. То всьо його справа. (Наг.)
Він сему всему завинив.
24. То кепська справа. (Наг.)
Говорять про всяке лихе діло. Пор. Wand. III, Sache 297.
25. То не з Грицьом справа. (Ільк., Петр.) ...ни з Грúцем... (Іванівці К.)
То не аби яка справа, се важне діло.
26. То не легка справа. (Наг.)
Говорять про трудне діло.
27. То нечиста справа. (Наг.)
Говорять про всяке неправедне діло.
28. То не з кріликом справа. (Підгірки)
То не дрібна справа.

29. То ще непевна справа. (Наг.)
Справа невисліджена або нерішена. Пор. Wand. III, Sache 337.
30. То справа ясна як день. (Наг.)
Діло справедливе. Пор. латинське Certa res est; Wand. III, Sache 329.
31. Тота справа неварта й доброго слова. (Наг.)
Говорять про лиху або дрібну справу. Пор. Wand. III, Sache 327.
32. У важній справі ніхто не судія. (Льв.)
Вимір справедливости у всякій справі вимагає що найменше двох осіб. Пор. німецьке: Eines Mannes Rede ist keines Mannes Rede, man muss sie hören alle Beede. Пор. також Wand. III, Sache 86, 128, 142, 143, 190; Čelak. 341.
33. Чия справа? — Вітова. — Хто її судив? Віт. (Ільк.)
Говорять про безправний самосуд громадського голови або якого будь самовільного чоловіка. Пор. Adalb. Sprawa 2.
34. Я в тій справі нічого не знаю. (Наг.)
Говорить чоловік, якого покликають за свідка до справи, про яку він не знає нічого.
35. Як би на добру справу, то би так не повинно бути. (Наг.)
Добра справа тут у значіню справедливости і усталеного порядку.

Справедливий. 1. Такий справедливий, як сьвєтого Юра кінь. (Жидач.)
Жартують із несправедливого чоловіка.

Справедливість. 1. Нема нігде справедливости, хиба в одного Бога. (Борис.)
Говорить чоловік програвши якийсь справедливий або несправедливий процес.

Справець. 1. Він тому справець. (Наг.)
Він тому причина, він се зробив.

Справити. 1. Іди, йди, куди-с сї справив. (Наг.)
Іди, куди намірив ся.
2. Справив го, вже му лїпше не треба. (Наг.)
Побив його, покалїчив або зруйнував маєтково.
3. Справив го на добру дорогу. (Наг.)
Вказав йому добру дорогу, дав добру раду. Пор. Wand. IV, Weg 297, 303, 304.
4. Справив му празник. (Наг.)
Набив, насварив його, наробив йому клопоту.
5. Справю я му баль! (Наг.)
Погроза: набю його, нароблю йому біди. Пор. Adalb. Bal 4; Wand. I, Ball 24.
6. Справлю я тя туди, де перець росте. (Заліссє)
Вижену тебе з твойого осїдка в невідому чужину або вжену тебе зо світа. Пор. Wand. III, Pfeffer 29.
7. Хто хоче що справити, треба ся забавити. (Ільк.)
Доконанє всякого дїла вимагає певного часу. Пор. німецьке: Gut Ding will Weile haben, Wand. I, Ding 866; Adalb. Sprawić 4.

Спрятати. 1. Спрьитав го Бог з того сьвіта. (Наг.)
Покликав його Бог, він умер.

Спряток. 1. Злий спрьиток доброго казит. (Кривор.) ...псує. (Наг.)

Лихо схована річ спокушує постороннього чоловіка до крадїжи. Пор. Wahl I, 162, 166; Krumb. 55; Haller II, 13.

2. Як прийде злий спряток, то загирит весь статок. (Должиця)

Не ховаючи відповідно всїх річий у господарстві можна й достатне господарство в короткім часї змарнувати.

Спускати ся. 1. Не спускав сї мій дїд на твою бабу, тай ти сї на мене не спускай. (Цен.)

Рішуча відповідь такому, хто намовляє иншого до якогось підозреного дїла, впевняючи його обіцянкою: „Спусти ся на мене".

2. Не спускай ся Грицю на дурницю! (Петр.)

Осторога, не спускати ся на марні підмови в якомусь дїлї.

Спустити. 1. — Спусти що! — Хиба дух спущу, як ми Бог смерть пішле. (Дрог.)

Жартлива примівка в часї торгу, коли покупець говорить продавцеви, аби спустив що із жаданої цїни.

2. Спустив ся дїд на обід, без вечері спати ліг. (Кукиз.)

Говорять про такого, що надіяв ся чогось богато, а не діждав ся нїчого. Пор. т. I, Дїд ч. 47.

Спухнути. 1. Бодай єс спух від того лежіньи! (Наг.)

Кленуть здорового лежня.

2. Спух бис як бубень! (Наг.)

Народнє проклятє.

3. Спухла нога як колода. (Наг.)

Говорять про спухлу людську ногу. Варіянт до т. II, Нога ч. 43.

4. Спух як бодні. (Наг.)

Говорять про чоловіка, у якого спухло черево, пр. від водяної пухлини.

5. Спух як нитка. (Кольб.)

Іронїчно про дуже вихудлого чоловіка.

Срака. 1. Бий в сраку, аби голова розумна була. (Наг.)

Давнє педаґоґічне правило.

2. Взни мя в сраку! (Наг.)

В значіню: цїлуй мене в сраку.

3. Він йому сраку лиже. (Наг.)

Підхлїбляє ся, підлизує ся йому.

4. В срацї був, гівно видів. (Снят.)

Кепкують із такого чоловіка, який безпідставно хвалить ся, що там і там бував і те й те видів.

5. В срацї тї маю. (Наг.)

Говорять такому, кого хочуть зневажити.

6. З одною сракою на два празники. (Льв.)

Говорять про чоловіка, що нараз починає два ріжнородні дїла.

7. Мене в сраку бито, не в голову. (М. Гош.)

Говорить ся в значіню, що мене виховувано добре. Бите уважало ся неминучою приналежністю давної школи.

8. Навчи сраку пердіти, то вона все буде хтіти. (Кукиз.)
Говорять про всяку лиху привичку. Пор. т. II, Навчити 1.

9. Не вчи сраку пердіти, бо вона все буде того хотіти. (Угринів)
Остерігають перед набиранем лихих привичок.

10. Показав му сраку. (Наг.)
Покинув його незадоволивши тим, чого він потребував.

11. Поцілюй мі в сраку. (Наг.)
Предложене, але не образа. Пор. Wand. I, Arsch 25, 26.

12. Свербит ті срака? (Наг.)
Запитане замісь погрози тому, кого хочуть набити.

13. Сіди на сраці, коли ти добре. (Наг.)
Говорять непосидющому чоловікови.

14. Срака горіла, кисілю не їла; як сї наїла, то сї розсіла. (Сіл. Б.)
Говорять про чоловіка, що був голодний, а потім наїв ся.

15. Срака горіла, маку не їла; як ся наїла, тогди перділа. (Луч.)
Варіянт до попер. ч.

16. Срака — мака, дупа — ляка. (Кобил.)
Нечемне речене неясного значіня, яким перебивають чиєсь недоладне говорене.

17. Срака перділа, маку не їла. (Наг.)
Говорять, коли хто пердне голосно.

18. Так як би му шило в сраку запхав. (Наг.)
Говорять про неспокійного, непосидющого чоловіка.

19. То до сраки здале. (Наг.)
Се нездале нї до чого.

20. То минї в сраці гримит. (Наг.)
Се мене не обходить. менї до сего нема діла.

21. То менї до сраки здало сї. (Наг.)
Се менї зовсїм непридатне.

22. Я в сраці більше розуму маю, як ти в голові. (Наг.)
Говорить розумний чоловік дурному.

23. Я нікому зі сраки не випав. (Наг.)
Я доброго, чесного роду.

Срати. 1. Бодай-сь срав дальше як видиш! (Ком.)
Проклятє.

2. Бода-с срав тонше волоса, а дальше голоса! (Наг.)
Проклятє.

3. І не сери і не лижи! (Луч.)
Не роби лиха, то не будеш потім покутувати.

4. Не сери висше, як срака виросла. (Льв.)
Не кидай ся на діло, що перевисшає твої сили. Пор. Le Roux de L. I, 139.

5. Серу матери твоїй! (Наг.)
Лайка.

6. Серу на твою голову. (Наг.)
Лайка.

7. Срав би-с кровйов! (Наг.)

Проклятє: щоб ти захорував на дизентерію.

8. Срав перлів, з гори летів, а як упав, то ся всрав. (Кукиз.)

Жартують із чоловіка, що впав із якоїсь високої вишки.

9. Тепер сери та бий буком! (Грин.)

Як хтось не в пору попсує щось або не так зробить, як треба, а другий стоїть безрадний і каже се.

10. Хто сере, а не пердит, то так як весілє без музик. (Угринів)

Говорив старий панотчик, якого його парафіяни вечером підстерегли, як висирав ся під плотом пердячи.

Срачка. 1. А мій муж на срачку недуж; я тішу сї тим, що йде вже густим. (Мик. н. Дн.)

Говорила жінка тїшачи ся з оздоровленя свейого мужа.

Срібло. 1. Срібло-злото обмінює ся в болото. (Доброс.)

Маєток здобутий неправдою опоганює і деморалїзує чоловіка.

2. Срібло, золото тягне чоловіка в болото. (Ільк.)

Жадоба зиску веде чоловіка до упідленя.

3. Срібло очи заливає. (Зазул.)

Воно засліплює чоловіка і веде його до нерозважних учинків.

Сруль. 1. Срулю, в болото тї друлю! (Наг.)

Мудроване.

2. Срульки, а їло би ти цибульки? (Цен.)

Мудроване.

Ссати. 1. Виссав би і шпік. (Мшан.)

Говорять образово про здирця, що визискує людий.

2. Ссе як пиивка. (Наг.)

Говорять про вїдливого чоловіка або ледаря. Пор. Wand. I, Aussaugen 1; Adalb. Ssać 1.

Став. 1. Подлуґ ставу греблю ставлєт. (Жидач.)

Кождий чоловік жиє відповідно до свойого стану.

2. Против ставу гребля. (Ґнідк.)

Варіянт до ч. 1.

Ставати. 1. Аж ми сї щось стає. (Наг.)

Говорить чоловік у прикрім положеню.

2. Не стає місцьи для нього. (Наг.)

Говорять про чоловіка, що нїде не може найти занятя. Пор. Слав. I, 314.

3. Тілько тебе ще ту не ставало. (Наг.)

Говорять про такого, що прибуває до купи инших людий. Пор. Даль II, 136.

4. Тут му чогось не стає. (Наг.)

Говорять про примховатого, придурковатого чоловіка, показуючи на чоло. Пор. Libl. 148.

5. Ще чого не ставало! (Льв.)

Говорять про якесь надзвичайне лихо.

Ставити ся. 1. Ставив ся як лев, а згинув як муха. (Ільк.)

Говорять про чоловіка, що сміло йде в якусь небезпечну пригоду і пропадає марно.

2. Ставит ся до риби, як оконь з хвостом. (Мінч.)

Недокладно висловлено замісь: ставить ся, як окунь до щуки хвостом, т. зн. ставить острий опір.

3. Ставить ся, як окунь проти воді. (Ільк.)

Варіянт до попер. ч.

4. Ставит сї, як файка за ґрейцар. (Наг.)

Говорять про непоказного чоловіка, що гороїжить ся без підстави.

Стан. 1. Де стан, там і врода. (Наг.)

Перша умова краси людського тїла — се рівний і гнучкий стан. Пор. Нос. Доповн. 9.

Станїславів. 1. В Станїславі кождий на своїй страві. (Ільк.) ...на свої... (Іванівцї К.)

Примівка до назви міста Станїславів.

Станути. 1. А станула бись стила та мертва! (Город.)

Проклятє в значіню: щоб ти вмерла.

2. Ще я стану на ноги. (Наг.)

Ще підійму ся з прикрого, поганого положеня.

3. Як станеш там, де сї бугай качьив, то цїле тїло лоптьичками обмече. (Наг.)

Житєве спостереженє. Лоптячки — білі, сверблячі бульбашки на тїлї, що по якімось часї щезають безслїдно.

Старанє. 1. То не твоє стараня, тай не тобі тото дарувати. (Бат.)

Говорять такому, що розпоряжає ся чужою річю.

Старець. 1. Водьи си, як старцї Калашківскі. (Орел.)

Говорять про людий, що ходять без потреби від хати до хати, або від села до села.

2. Сердиті старцї порожні торби носют. (Орел.)

Старцеви, що любить сварити ся з господарем, звичайно нїчого не дають.

3. „Тїкай, старче, село горит!“ А старец торби на плечі тай у друге. (Підпеч.)

Говорить чоловік про якесь байдужне для нього дїло.

4. Ще старцїм пива? Коби хоть горівки по порції. (Кольб.)

Старцїв угощують найскромнїйшими стравами і напоями, звичайно на празниках.

Старецький. 1. З старецького сина не буде добрий ґазда. (Ільк.)

„Старецьким сином“ називають чоловіка з убогого або лихого роду.

Старий. 1. Або ти старий, аби-м тя просив? (Ільк.)

Старого просять, молодому можуть наказати.

2. Він та вна, старий та стара, Джора й Федора, Пилип і Никола, брат Гаврило несе точило, сестра Катерина веде кобилу, тих два, що

по два несут, тих три, що в соломі спют, штири дівці по дитинці на руках несут. (Орел.)

Характеризують велику сїмю.

3. В старій грубі чорти палят. (Коб.)

У старого чоловіка бувають молодечі забаганки. Пор. Adalb. Piec 11; Ciało 25; Pień 4; Wierzba 3; Čelak. 309; Zátur. VII. 101.

4. В старім пецу дїтько палит. (Мик. н. Дн.)

Варіянт до попер. ч.

5. Дай Боже старим очи, а молодим розум. (Дмит.)

Старі на старість часто слїпнуть, а молоді добивають ся розуму аж у пізнїйших лїтах.

6. Де нам старим до науки! (Лемк.)

Старий чоловік не важить ся брати ся до якогось незвиклого для нього занятя.

7. Для старого більша година, як для молодого цїла днина. (Пост.)

Чим старший чоловік, тим більше цїпить своє житє.

8. Для старого буде й того. (Петр.)

Говорять у сїмї, в якій годують старого батька або дїда чим будь недоїдками та недоносками.

9. І старий кіш, коли повний, хоріш. (Гнїдк.)

Образово про старого, а богатого вдівця, що хоче женити ся.

10. І стару в гнїздї зловимо. (Наг.)

Варіянт до т. II, Поволи 3. Пор. Le Roux de L. I, 121.

11. Ліпша старого рада, ніж молодого робота. (Сор.)

Молодий робить нераз хапаючись і невміло, а старого рада буває звичайно подиктована довголїтнїм досвідом.

12. На то він старий, аби з нього сьміяти ся. (Стан.)

Звичай велить шанувати старих, а не сміяти ся з них.

13. Не вмирают старії, але часовії. (Мінч.) ...тілько... (Петр.) ...старі, іно часові. (Мик. н. Дн.) Не вмирає старе, але часове. (Наг.)

Смерть не перебирає між старими і молодими. Пор. Нос. ст. 449.

14. Не старий, а часовий умирає. (Ком.)

Варіянт до попер. ч. Пор. Даль I, 345, 441.

15. Не сьмій сї зі старого. (Наг.)

Товариське житєве правило. Пор. Даль I, 441; Zátur. VII, 75; Čelak. 309.

16. Не так старий, як да́вний. (Старі Богородч.)

Ріжниця неясна, може „давний“ в значіню: старомодний.

17. Не тра стару клопотати, стара знає, кому дати. (Мінч.)

„Стара“ в значіню: мати роду, господиня, що завідує великою родиною і розділює кождому, що йому випадає. Про велику родину у Бойків турецького і ин. пов. див. Ольга Франко, Семейне житє у Бойків. Перший Вінок, жіночий альманах, стор. 217—229.

18. Одно старе, друге мале, ніким сї послужити. (Сор.)

Безпомічне положенє старого чоловіка в осиротїлій родинї.

19. Сів старий, зажурив ся, а далї встав підголив ся. (Луч.)

Жартують із старого, що силкує ся вдавати молодого.

20. **Стара баба як холера, ще шукає кавалера. (Мик. н. Дн.)**
Кепкують із старої жінки, що залицяє ся до молодих парубків.

21. **Стара миш не лакома на шкварки. (Гнідк.)**
Значіне неясне.

22. **Стара опириці. (Наг.) ...чьирівниці. (Наг.)**
Прозивають стару жінку.

23. **Стара пані все то шиє, то поре. (Ільк.)**
Мова про кепську швачку. Пор. Adalb. Pani 6; Stary 4.

24. **Стара правда і старе вино завсе добре, але не стара дївка. (Ільк.)**
Житєва практика. Пор. Adalb. Prawda 90.

25. **Стара рада, густий борщ. (Гнідк.)**
Густий борщ ситний, стара рада має добрий вплив.

26. **Стара торба. (Наг.)**
Прозивають стару бабу.

27. **Стара, ци хоче сї в жнива? — Ей, дай ми покій, я ледви жива. (Наг.)**
Жартливо говорить старший чоловік до жінки, яка в жнива перетомлена працею.

28. **Старе, а зав'яле. (Замул.)**
Говорять про старого, худого, але ще сильного чоловіка.

29. **Старе дрет ся, а на нове не зберет ся. (Луч.) ...не берет ся. (Бар.)**
Говорить чоловік біднїючи.

30. **Старе опудало. (Наг.)**
Прозивають стару, бридку бабу.

31. **Старе скаже на глум, а ти бери на ум. (Замул.)**
Старий иноді жартом скаже таке, що молодому може послужити наукою.

32. **Старе як мале: що уздрит, того просит. (Замул.)**
Старі люди дитинїють і забагають найнеможливійших річий.

33. **Старий а дурний. (Тереб.)**
Говорять про старого чоловіка, що стратив уже память. Пор. Wand. I, Alter 7; Alt 22; Bebel 82; Даль 1, 442; Adalb. Stary 56.

34. **Старий, али жилавий. (Іванівцї)**
Мова про старого, кремезного чоловіка.

35. **Старий, али крепкий. (Іванівцї)**
Варіянт до попер. ч.

36. **Старий, а не росте. (Грин., Ільк.)**
Старий звичайно меншає, а не росте. Пор. Adalb. Stary 58; Zátur. VII, 86; Čelak. 265.

37. **Старий, а розуму за дитину не має. (Наг.)**
Говорять про старого, здитинїлого чоловіка. Пор. Wand. I, Alt 1; Zàtur. VII, 57, 58.

38. **Старий, а хромає. (Ільк.)**
Говорять про старого калїку.

39. **Старий ворон пусто не краче. (Гнідк.)**
Ворон краче звичайно на якесь лихо.

40. Старий, в солому ся зарий! (Явор.)
Мудроване.

41. Старий говорит-городит, а то на правду виходит. (Замул.)
Молодим иноді здаєть ся, що старий оповідаючи про своє давнійше житє говорить вигадки. Пор. Нос. ст. 434.

42. Старий коли женит ся, то повідат жінці: ти будеш падати з полиці, а діти з лавиці. (ЮК.)
Хврактеризують невеселе житє молодої жінки за старим чоловіком.

43. Старий має в костьох календар. (Наг.)
З болю в костях відчуває зміну погоди. Пор. Wand. I, Alten 30: Alter 34.

44. Старий мусит вмерти, а молодий може. (Полоничі)
Старому до смерти близько, а молодому не тяжко о смертний припадок. Пор. Даль I, 441.

45. Старий, паси а не рий! (Наг.)
Мудроване.

46. Старий пес дармо не бреше. (Наг.)
Він занадто лїнивий, щоб брехати без потреби. Пор. Гильф. 2626.

47. Старий, сто пасок ізаїв. (Яс. С.)
Говорять про столїтнього діда.

48. Старий у палици, а діти у лавици. (Мик. н. Дн.)
Говорять про старого батька, що пізно оженивши ся має дрібних дітий.

49. Старий усе диковатий. (Стан.)
Усе прибагає собі чогось незвичайного.

50. Старий чоловік де будь постоїт. (Жидач.)
Рад побалакати з кождим стрічним чоловіком.

51. Старий як гриб. (Наг.)
Говорять про старого, дряхлого чоловіка. Пор. Даль I, 443; Adalb. Stary 68.

52. Старий як дитина: що вздрит, то правит. (Хриплин) ...як малий... тай тото й... (Жураки)
Говорять про старого, здивачілого чоловіка. Пор. Wand. I, Aeltern 53; II, Kind 1143; III, Leute 1017; Adalb. Stary 67; Нос. ст. 435.

53. Старий як дитина: їв би, пив би що година. (Гнїдк.)
Він їсть звичайно не богато, але часто. Пор. Слав. II, 132.

54. Старий як труп. (Льв.)
Говорять про старого, хоровитого чоловіка.

55. Старі кавалєри моцнїйші в ногах, як в голові. (Монастирок)
Безженні люди на старість звичайно дивачіють.

56. Старі люде також не дурнї були. (Наг.)
Остерігають молодих, щоб не занадто виносили себе понад старших. Пор. Wand. I, Die Alten 42; Aeltern 27.

57. Стар любит сквар, а молод — холод. (Замул.)
У старого кров холоне і для того він любить тепло, а в молодого кров горяча, і для того він може видержати більший холод. Пор. Нос. ст. 434.

58. Старої то корови теля. (Гнїдк.)
Значінє неясне, мабуть теля слабосиле, може образово про дитину старої матери.

59. Старому брехати а богатому красти іде як з масти. (Гнїдк.)
Бо першому вірять, а другого не підозрівають. Пор. Adalb. Stary 45.

60. Старому лишень брехати, а богачеви красти. (Туглук.)
Варіянт до попер. ч.

61. Такий старий, шо аж му гриби з сраки ростут. (Кольб.)
Жартлива поговірка про дуже старого чоловіка.

62. — Ти стара трупице! — Не хочеш сї постаріти, то сї повісь! (Матїївцї)
Відповідає стара жінка такому, що називає її старою трупицею.

63. То ще старі люде приповідают. (Кол.)
Говорять про всяку приказку, оперту на житєвій практицї.

64. То ще старі люде так брехали. (Цен.)
Кепкують із такого, що видає свою брехню за правду.

65. Уже старий, а не росте. (Ліи.)
Жартлива увага про річ, яка розуміє ся сама собою.

66. Ходи старий на мене, зле минї без тебе! (Пужн.)
Говорила стара жінка про кожух Пор. Етн. Зб. VI, 186.

67. Хоць єс старий, а брешиш. (Жидач.)
Про старого звичайно думають, що він говорить правду.

68. Ще сї старий не дивит у ходаки, а на сливки. (Нас.)
Ше не сподїває ся швидкої смерти.

69. Я за старий до науки. (Наг.)
Говорить старий, коли йому кажуть учити ся чогось такого, чого він не вміє. Пор. Wand. III, Lehre 139.

70. Який ти старий, а не ростеш. (Льв.)
Жартливо замісь: який ти старий, а не розумний.

71. Як не хочеш бути старий, то повісь сї! (Голешів)
Говорить прим. старий парубок, з якого сміють ся, що старий. Пор. Wand I, Alt 49, 51, 57; II, Hängen 10; Adalb. Stary 19.

72. Як старі брехали, так і ми за ними. (Льв.)
Примовляють оповідаючи про старі події, передані з уст старих людий. Пор. Даль I, 370; Adalb. Stary 13.

73. Як ся старе пристроїт, то й за молоде постоїт. (Стрільб.)
Старий чоловік здоровий і добре одягнений стоїть за молодого. Пор. Adalb. Stary 14.

74. Я стара — то не дивота. (Мик. н. Дн.)
Говорить про себе стара жінка.

Старість. 1. Аж до старости розуму учи ся, і дурньом умреш. (Городок)
Всеї житєвої мудрости чоловік у своїм житю не може вичерпати.

2. Болят на старість кости за гріхи молодости. (Зїбол.)
Чоловік, що занадто гуляв у молодости, на старість часто хорує. Пор. Libl. 129; Adalb. Starość 2.

3. На старість семирака радість. (Мшан.)
Іронїчно говорять про ріжнородні прикрости старости.

4. На старість трояка радість. (Наг.) ...двояка... (Наг.)
Варіянти до попер. ч. Пор. Даль I, 487; Нос. ст. 337.

5. Не дай Боже нікому дочекати великої старости! (Наг.)
Велика старість рідко коли буває щасливою, але дуже часто буває повільним нидінєм. Пор. Wand. I, Alter 104.

6. Старість не радість. (Лев.)
Старий чоловік звичайно підлягає всяким хоробам і невигодам. Пор. Wand. I, Alter 10, 11, 13; Schlei. 149; Нос. ст. 434; Beh. 133; Даль I, 445; Adalb. Starość 15.

7. Старість не радість, а смерть не весілє. (Балиг., Мшан., Мик. н. Дн.)
Повнійший варіянт до попер. ч. Пор. Слав. II, 132; Даль I, 335; Brzoz. Starość 7: Adalb. Starość 15.

8. Старість не радість, молодість неспокій. (Хлївчани)
Старий часто сумує, а молодий не знаходить собі місця.

9. Старість не радість, як молодість гойність. (Хлївчани) ...буйність. (Хлївчани)
Коли чоловік за молоду дуже гуляв, має сумну старість. Пор. Zätur. VII, 39.

10. Старість чесна не многолітна. (Гнїдк.)
Є певна границя, до якої старість буває гарна і щаслива.

Старіти. 1. Що старіє, то дурнїє. (Хрипл.)
Зі старістю чоловікови слабне память і загалом духова сила. Пор. Wand. I, Alter 32, 60; Даль I, 563.

Старо. 1. Старо виглядає, як засушений гриб. (ЮК.)
Говорять про старого, поморщеного чоловіка.

Староста. 1. Староста коровай дїлит і собі не вірит. (Мшан.)
Староста дїлить коровай між весїльні гостї і думає над тим, аби обдїлити кождого, кому належить ся. *(М. Зубр.)*

Старший. 1. А знаєш ти, хто ту старший? (Наг.)
Уговкують чоловіка, що в невідповіднім місцї виносить себе понад инших.

2. Не знає старшого над собов. (Наг.)
Говорять про зарозумілого чоловіка.

3. Хто старший, Гриць чи Параска? (Гнїдк.)
Кепкують із таких, що спорять між собою, хто з них мудрійший?

4. Хто старший, той не менший. (Наг.)
Того слїдує посадити на першім місцї.

5. Що старше, курка чи єйце? (Наг.)
Вічне, нерозвязане питанє. По новим дослїдам і гіпотезам яйце найстарша органїчна формація. Пор. латинське: Omne ab ovo; Wand. II, Hahn 53.

Старшувати. 1. Ти надо мнов старшувати ни будиш. (Жидач.)
Говорять чоловікови, що бере ся старшувати над иншим.

Стати. 1. Аби-с став цапки, то того не докажеш. (Наг.)
Стати цапки — образово з натяком на учертого цапа.

2. А став би-с стовпом! (Наг.)
Прокляте. Натяк на біблїйне оповіданє про Лотову жінку, перемінену в стовп соли.

3. Він став чиста сновида. (Стан.)
   Говорять про схорованого чоловіка, що ледви ходить.
4. Де сї то стало? — На кінци язика. (Наг.)
   Жартлива відповідь на невмісне питане.
5. Коли стало на хлїб, то стане й на обід. (Ільк.)
   Бо можна пообідати й самим хлїбом.
6. Най сї на тім стане! (Наг.)
   Най буде сего нещастя досить.
7. Став ми костев в горлї. (Ільк.)
   Говорять про напасливого чоловіка, що докучив другому. Пор. Слав. II, 166.
8. Став ми сілю в оцї, хріном в носї. (Ільк.)
   Говорять про уприкреного, немилого чоловіка.
9. Став не свій. (Ільк.)
   Стратив притомність, зійшов з розуму.
10. Став нї в дїтька нї в чорта. (Богор.)
    Став нї в сих, нї в тих.
11. Став як віл перед новими воротами. (Наг.)
    Говорять про такого, що дивує ся якійсь звичайній для инших, а незвичайній для нього річи. Пор. Слав. II, 133; Adalb. Stać 16.
12. Став як го мати родила. (Наг.)
    Став голий, роздяг ся до сорочки. Пор. Дик. 194; Даль II, 85.
13. Став як дурень на весїлю. (Кольб.)
    Став зачудуваний чимось звичайним. Пор. Adalb. Stać 30.
14. Став як опарений. (Ільк.)
    Став поражений чимось наглим і неприємним.
15. Став як смерть. (Карлів)
    Поблїд з переляку.
16. Став як укопаний. (Ільк.)
    Став від разу на місцї, остовпів. Пор. Даль I, 641; II, 57; Adalb. Stać 17, 52.
17. Став як хуй на весїлю. (Кол.)
    Кепкують із такого, що чогось нараз здивує ся, стане нї в сих, нї в тих.
18. Став як Циган меже образами. (Кол.)
    Став у ненатуральній позиції. Натяк на оповідане про цигана, що розібраний став у різьбарнї замісь фіґури святого.
19. Стань з ним до писка. (Наг.)
    Розпічни з ним сварку.
20. Таке му стало лице, як петечина. (Тлум.)
    Говорять про чоловіка, що упідлив ся, має, як кажуть, витерте лице.
21. Такий став, як ствір. (Наг.)
    Змарнїв, схорував ся.

Стати ся. 1. Що стало ся, то вже не відстане ся. (Стан.)
   Формула історичної минувшости. Пор. Hempel 3719; Libl. 16; Adalb. Stać się 2, 10; Čelak. 191; Zátur. XII, 607.

Статок. 1. Статок робить достаток. (Ільк.)

Статкуючи в житю чоловік звичайно дорабляє ся поважного становища. Пор. Čelak. 430; Adalb. Statek 6.

2. Як би був статок, міг би бути достаток. (Стан.)

Инша стилїзація тої самої думки. Не статкуючи чоловік стратить і те, що має.

Ствір. 1. Іно ствір людський з тебе. (Вел. Очи)

Говорять до змарнїлого чоловіка.

2. Лише ствір лежит. (Ю. Км.)

Говорять про дуже хорого, змарнїлого чоловіка.

Стебло. 1. Іду в стебло. (Наг.)

Жартливий вислов замісь: іду спати.

Стежка. 1. Для стежки не минай гостинцє. (М. Гош.)

Не сходи легкомисно з гостинця на стежку.

2. Не туди стежка в горох. (Гнїдк.)

Не так треба брати ся до сего дїла.

3. Ось куда стежка у горох, а я ни знав тай у фасолю пішов. (Жид.)

Розширена стилїзація тої самої думки.

4. Песїми стежками ходити. (Гнїдк.)

Змарнувати ся, розледащіти.

5. Туда то стежка в горох? (Лев. Ільк.)

Варіянт до ч. 2.

6. Я всїх стежок не обійду. (Збар.)

Не пізнаю жадної місцевости докладно, не переберу всїх способів в якомусь дїлї.

Стекти ся. 1. Там то му сї стїк! (Сквар.)

Звичайний окрик, коли говорять про якогось непевного чоловіка.

Стелити. 1. Постелила му, як якому пану. (Наг.)

Постелила чоловікови або наймитови.

2. Що собі стелиш? — Мішок. — Що під голову? — Мішок. — Чим сї вкриваєш? — Мішком. (Коб.)

Жартували з чоловіка, що спав у мішку.

Стелити ся. 1. Хоть стели ся передо мною не знати як, я того не зроблю. (Богородч.)

Хоч проси, хоч унижай ся передо мною.

Стерво. 1. Де стерво, там і круки. (Гнїдк.)

Де погана справа, там збирають ся погані люди. Пор. Schlei. 150; Adalb. Ścierwo 1.

2. На стерво пси біжут. (Наг.)

На бридку справу збирають ся лихі люди. Пор. Даль I, 194.

Стерегти. 1. Стереже го як ока в голові. (Ільк.) Стережи того... (Корч.)

Пильнує, любить і тулить його. Пор. Тим. 247; Adalb. Starzec 2; Čelak. 522.

2. Стереже сї того, як вогню. (Наг.)

Стереже ся чогось лихого. Пор. Даль II, 205; Adalb. Strzec 11.

3. Стережи ся того, кого сам Біг назначив. (Ільк.)

Народнє віруванє і житєва практика вказують, що є між людьми такі, яким із самої природи призначено бути злочинцями і які від дитинства набирають злочинних привичок. Пор. E. Rot. 315; Bebel 227; Wand. III, Leute 1223.

4. Стережи ся небоже, а Бог ти допоможе. (Лім.)

Правило житєвої мудрости.

5. Стережи ся того, що не має нічого. (Ільк.)

Бо такий на все чуже поласить ся.

Стережений. 1. Стереженого Біг стереже. (Ільк., Петр.)

Житєвий досвід. Пор. Слав. I, 146, 292; II, 43; Нос. ст. 435; Дикар. 494; Даль II. 201; Schlei. 161; Wand. II, Gott 2265; Čelak. 247; Adalb. Strzeżony 1.

Стефан. 1. Стифан пудер кафтан. (Комарно)

Мудрованє.

Стид. 1. Встид людьом повісти. (Наг.) ...сказати. (Наг.)

Говорять про якесь соромне діло. Пор. Даль I, 227.

2. Встид ми, лице ми сї лупає. (Ценїв)

Говорить чоловік засоромлений чимось.

3. Встид очий не виїсть. (Наг.)

Говорить безсоромний чоловік, який нічого не стидає ся.

4. Згорів зо встиду. (Наг.)

В молодім віцї чоловік застидженений зарумянить ся дуже. Пор. Даль I, 374; Слав. II, 76.

5. Не має стиду анї за ґрейцар. (Льв.)

Говорять про безсоромного чоловіка. Пор. Слав. II, 128.

6. Не то встид, що біскуп із свинопаса, а то би встид був, як би біскуп на свинопаса зійшов. (Наг.)

Натяк на оповіданє про папу Сикста V, що з бідного пастуха мав вийти на папу, і якому при якімось обідї хтось докорив його низьким походженєм.

7 У теби такий встид, як у кобили, жи віз пириверни. (Жидач.)

Говорять про безстидного чоловіка.

8. Фе, встид, ганьба! (Наг.)

Окрик чоловіка, що бачить якесь соромне дїло.

9. Я за стид би того не зробила. (Ю. Км.)

Говорить жінка, якій пропоновано якесь неподобне діло.

Стидати ся. 1. Встидає сї так, як Ісайська кобила, коли віз переверне. (Наг.)

Не стидає ся зовсїм. Ісаї — село турецького пов.

2. Встидає ся, як кіт сала. (Бібрка)

Жартливий вислов про безстидного чоловіка або злодія.

3. Встидай ся красти, але не робити. (Стан.)

Правило моральности, в якім нечесне діло уважає ся стидом.

4. Коли стидаєш ся, накрий решетом голову. (Ільк.)

Жартлива рецепта на те, щоб закрити стид.

5. Так сї встидає, гий кобила, як віз пириверни. (Жидач.)

Варіянт до Стид ч. 7.

6. Так ся встидає, як кобила, коли в болоті віз виверне. (Мінч.)
Ширший варіянт до ч. 5.

7. Чого сї люде встидают, тим сї дїд хвалит. (Яс. С.)
Порядні люди стидають ся жебрати.

Стидний. 1. Стидне твоє лице! (Тухля)
Докоряють якомусь лиходієви.

Стикати ся. 1. Стикати ся на кого. (Гнідк.)
Покликати ся на кого.

Стипа. 1. Аж ми сї стипи стают. (Наг.)
Говорить чоловік, коли йому навкучить чекати. Стипа — учта за померших, яка мабуть тревала дуже довго.

2. Стипи ми сї стают. (Наг.)
Варіянт до ч. 1.

Стиснений. 1. Стиснені, як оселедцї в бочцї. (Льв.)
Говорять про густо збиту товпу народа, пр. у церкві або на відпусті. Пор. Le Roux de L. I, 114.

Стиснути. 1. Стисли го так, що лиш очи вивалив. (Наг.)
Про чоловіка, що попав у густу юрбу народа.

Стіл. 1. Бодай ем тї на стіл положив! (Наг.)
Прокляте: вмерлих людий наряджують звичайно на столї, поставленім здовж хати.

2. Застели стіл! — Нема чим. — Дай їсти. — Нема що. — То спреч. (Ільк.)
Жартують із т. зв. голодної вечері.

3. За чиїм столом сїдит, того й пісню співає. (Стрільб.)
Образ узятий із гостини в чужім домі, на якій по щедрім обідї звичайно співають піснї. В ширшім значіню: від чиєї ласки або протекції залежиш, тому підхлїбляй.

4. Лїзь під стіл, та будеш мудрий. (Льв.)
Говорять чоловікови, що серед розмови ляпне дурницю.

5. На столї нима границї. (Кольб.)
Ті, що сидять при столї, їдять із одної миски.

6. Удар у стіл, а ножицї відізвут сї. (Наг.)
Коли згадати про якусь свіжо скоєну провину в більшім товаристві, то винуватий звичайно обізве ся перший. Пор. Даль I, 224.

7. Хто на стіл сьиде, тому чьирьиками сраку обмече. (Наг.)
Народне віруване.

8. Я до стола, і вона туди прийшла; я до порога, і їй туди дорога. (Наг.)
Говорять про таку, що завсїди натикає ся на когось ідучи.

Стїна. 1. І стїни мають уха. (Ільк.) ...вуха мають. (Тростянець)
Говорять в місцї, де догадують ся, що хтось їх підслухує. Пор. Wahl I 172; Гильф. 826; Нос. ст. 319; Adalb. Ściana 2; Zátur. V, 307.

2. По стїнах дерти сї. (Наг.)
Образово: попасти в розпуку або сердити ся дуже. Пор. Даль I, 133, 152; Zátur. VI, 513.

3. Як би ті стіни вміли говорити, то би не одно сказали. (Замул.)

В деяких хатах або домах бували ріжні щасливі або нещасливі припадки, яких німими свідками були стіни.

Сто. 1. Дай Боже, абис сто літ прожив, а до завтра не дочекав! (Кнїгин.)

Жартливе не то благословлене, не то проклятє.

2. Мусїв дїдько сто пар ходаків зносити, заки таку пару дібрав. (Грабівка)

Ширший варіянт до т. I, Дїдько, ч. 104.

3. Сто буків не кара, сто тисяч не гроші. (Кал.)

Незвичайний вислов, який треба розуміти в противнім значіню: сто буків велика кара, а сто тисяч великі гроші.

4. Сто не заробив, сто не втратив. (Яс. С.)

Кажуть у значіню: не богато заробив, і не богато стратив.

5. Сто раз ми кажіт, не повірю. (Стан.)

Уговкують такого, що кілька разів повтаряє одну і ту саму річ.

Стовп. 1. Положило би го стовпом! (Тухля)

Проклятє. Є в тім образї противенство, бо стовп звичайно стоїть, а не лежить. Анальоґічні язикові аномалії знаходимо в покутськім діялектї: класти хату зам. ставити хату, або класти когось війтом зам. ставити когось війтом.

Стовпник. 1. „Ловіт, ловіт половика!“ — „А не прьиди на Стовпника!“ (Грин.)

У віршованій формі заповіт не прясти в день св. Симеона Стовпника, 1 вересня ст. ст. Загально в той день, анї взагалї в тім місяцї, коли ще трівають жнива, жінки зовсім не прядуть, так що приказка має хиба тілько льокальне гуцульське значінє.

Стодола. 1. В пусті стодолї й миш сї не втримає. (Наг.)

Згірдливо говорять про пустого і малоумного чоловіка, в якого голові не держить ся нїяка розумна думка. Пор. Wand. II, Haus 275.

2. З доброї студоли і потята добрі. (Ільк.)

З доброго роду і дїти добрі. Пор. Wahl I, 90.

3. Кілько в тебе стоділ? — Та три: в однїй не много, в другій нїчого, а в третій миш з розуму зійшла, анїж зерно знайшла. (Кобил.)

Жартлива поговірка про достатки убогого чоловіка.

Столець. 1. На двох стільцьох сидить. (Ільк.)

Мова про дволичного, фальшивого чоловіка. Пор. Слав. I, 266; Adalb. Stół 11.

Стопа. 1. Від стіп до голови. (Наг.)

Означують цїлу особу чоловіка. Пор. E. Rot. 12.

Сторгувати. 1. Сторгував за петь пальцїв, за шесту долоню. (Жидач.)

Образово замісь украв.

Сторож. 1. Такий сторож з вовка при вівцьох, як з кози при капустї. (М. Гош.)

Мова про ріжнородних шкідників.

Сторона. 1. З тим сторона. (Лучак.)

Се на бік, се дурниця.

2. Що сторона, то инша новина. (Печен.)

В кождім краю инші відносини і инші події. Пор. Даль II, 145.

Сторонити. 1. Сторонить від нього, як вовк від сїти. (Ільк.)

Боїть ся його, уникає його як небезпечного чоловіка. Пор. Adalb. Stronić 6

Сточити. 1. Ци Пан Біг сточив нині дві днині до купи? (Жабє)

Говорить чоловік, якому в безробітю, пр. в арештї весь день кучить ся.

Стояти. 1. Або стій, або погди. (Наг.)

Говорять до чоловіка, що хитає ся на ногах. Погди зам. погоди, пожди.

2. Ви стоєте над гробом, а таку пеню дїєте. (Звиняч Гор.)

Говорять до старого чоловіка, що робить иншому збитки.

3. З ним нї стій, нї погоди. (Лев., Ільк.)

Говорять про незносного чоловіка, з яким не можна собі дати ради.

4. Не стоїт за синїй шелюг. (Гнїдк.)

Говорять про маловартого чоловіка, або про якусь дрібну річ.

5. Не стою о се, як пес о пяту ногу. (Гнїдк.)

Не дбаю про якусь зайву для мене річ. Говорять також згірдно про ласку або неласку якогось ненависного чоловіка.

6. Нї стій, нї погоди. (Залїсє)

Говорять про якесь невигідне, неприємне положенє.

7. Нї стій, нї ходи, нї сядь, нї скачи! (Коб.)

Характеризують безвихідне положенє.

8. Постій, не решети сї! (Наг.)

Уговкують чоловіка, що розсердив ся з марної причини.

9. Стій на своїх ногах. (Наг.)

Обстоюй свої погляди і інтереси. Пор. Wand. I, Fuss 162.

10. Стій, погди, будь на почеканю! (Наг.)

Уговкують занадто скваплливого чоловіка.

11. Стій, чекай, погди! (Луч.)

Жартливо говорять такому, що спішить кудись.

12. Стойит, як на огни. (Наг.)

Говорять про чоловіка, що стоїть нетерпливо, з прикрим виразом на однім місцї. Пор. Даль I, 327.

13. Стойит виваливши очи. (Наг.)

Говорять про зачудуваного чоловіка. Пор. Даль I, 327.

14. Стоїт на боцї, як дурень на весїлю. (Снят.)

Дивить ся на якусь подію без участи і без розуміня.

15. Стоїт, що туман, ни йде му до роботи, ги би го хто врік. (Ю.Км.)

Говорять про отуманілого, знесиленого чоловіка.

16. Стоїт, як музикове котя. (Ком.)

Говорять про непоказного і невимовного чоловіка.

17. Стоїт як на терню. (Льв.)

Говорять про чоловіка в прикрім положеню.

18. Стоїт як остовпілий. (Льв.)

Говорять про чоловіка нерухомого зі страху або здивованя. Пор. Даль I, 327.

19. Стоїт, як серед води. (Тлум.)
Говорять про чоловіка, що опинив ся в безраднім положеню.
20. Стоїт, як хуй на весілю. (Винники)
Говорять про дурного чоловіка, що дивує ся чому будь. Пор. Стати ч. 17.
21. Стоїш високо — не будь гордим, стоїш низько — не жури ся. (Ур.)
Правило житевої мудрости.
22. Стояти кому на дорозї. (Гнїдк.)
Заваджати комусь.
23. Стояти кому о ласку. (Наг.)
Дбати про те, щоб хтось був ласкав.
24. Стояти як корова. (Гнїдк.)
Говорять про такого, що стоїть з глупим виразом на лиці. Пор. Слав. II, 133.
25. Так стою о твою ласку, як пес о пету ногу. (Жидач.)
Зневажливо говорять чоловікови, яким погорджують. Пор. Adalb. Stać 58.
26. Так стою, як на шпильках. (Будз.)
Як хтось кудись квапить ся, а не може відійти.
27. Я в тім як стою, так стою, тай сї лише Бога бою. (Наг.)
Говорить твердохарактерний чоловік бороначи свого становища.
28. Як стій, так погди! (Наг.) ...так зараз! (Наг.)
Говорять такому, що хоче зробити щось таке зараз, чого не можна зробити в данiй хвилї.
29. Як стояв, так збрехав. (Мик. н. Дн.)
Говорять чро язикатого, дотепного брехуна, що годен збрехати без намислу.
30. Я так о то стою, як пес о пйиту ногу. (Наг.)
Говорять про маловажну річ, котру чоловік має за нїзащо. Пор. Adalb. Stać 58.

Страва. 1. Доки страва кипить, не можна надбирати, бо так будуть против тебе вороги кипіти. (Лучак.)
Народнє віруванє.
2. Три страви на обід — то ґосподарський обід. (Наг.)
Ті страви найчастїйше борщ, капуста, каша або пироги.

Страта. 1. Чия страта, того й гріх. (Наг.)
Хто стратить щось, той кидає підозріне на ріжних людий, а в тім числї і на невинних, і сим допускає ся гріха. Пор. Сим. 2353; Adalb. Strata 1.

Стратити. 1. Лїпше стратити, ніж другого ошукати. (Замул.)
Прінціп альтруїстичної етики.
2. Що тепер страчу, то не нагоню за рік. (Беяз)
Бувають такі хвилї, коли чоловік поносить від разу великі страти, які потім дуже важко відзискати.

Страх. 1. Аж завмер зо страху. (Наг.)
Говорять про полохливого чоловіка. Пор. Даль I, 326.
2. Більше страху, як переполоху. (Ільк.) ...як чого. (Петр.)
Жартливо говорять про великий перестрах із малої причини. Пор. Adalq. Strach 19.

3. Бодай ті сї страх їмив! (Наг.)
Проклятє.

4. Мене страх зуяв. (ЮК.)
Я перелякав ся.

5. Нагнав му страху. (Наг.)
Перелякав його, набив або вилаяв. Пор. Zátur. IV, 242.

6. Наїв сї страху. (Наг.)
Набрав ся страху в якійсь немилій пригоді. Zátur. IV. 242.

7. Не великий страх на оден мах. (Грин.)
Один удар убійці не дуже страшний.

8. Страх більший від переполоху. (Ільк.)
Страх псіхольоґічно означає трівкий стан боязни, а переполох моментальний.

9. Страх Бога видїти! (Наг.)
Вставляють при оповіданю чогось страшного.

10. Страхи на Ляхи, а Русин не боїт ся. (Гол.)
Жартують, коли хто страшить когось чимось не дуже страшним. Пор. Даль, I, 263; Adalb. Lach 8; Čelak. 463; Zátur. IV, 242.

11. Страхи на Ляхи, і Русинам ся дістане. (Мінч., Петр.)
В страшних пригодах нераз і Ляхи й Русини поносять шкоду. Пор. Adalb. Lach 8.

12. Страх на грядах, на пєцу потопа. (Явор.)
Жартують із чоловіка, що боїть ся якогось нещастя навіть у своїй хатї.

13. Такий страх, що аж сорочка полотном стала. (Ільк.)
Жартує чоловік із такого, що думав завдати йому страху, але не злякав його зовсім.

14. У страха великі очи. (Петр.) ...великії... (Ільк.)
Боязливий чоловік бачить усе в більших розмірах, ніж є справдї. Пор. Bebel 120; Слав. II, 134; Wand. I, Furcht 15; Нос. ст. 449; Сим. 2298; Čelak. 119; Adalb. Strach 17.

15. Хто від страху вмер, тому бздинами дзвонять. (Ільк.)
Кепкують із чоловіка, якому здає ся, що вмирає зі страху. Пор. Libl. 8.

16. Хто від страху вмирає, тому бздинами дзвонят. (Петр.) ...динями.. (Петр.)
Варіянти до попер. ч. Пор. Adalb. Strach 10

17. Хто від страху гине, тому вітром дзвонят. (Гнїдк.)
Варіянт до ч. 15, 16. Пор. Гильф. 2809.

18. Хто від страху умирає, тому динями дзвонят. (Мінч.)
Варіянт до ч. 16.

Страшити. 1. Бабу страшиш великим друком, а вона й дїдька не боїть ся. (Невід.)
Такого, що нїчого не боїть ся, не застрашиш чим будь.

2. Добре того страшити, хто ся боїт. (Мінч., Петр.) ...що ся... (Ільк.)
Такого, що не боїть ся, не настрашиш. Пор. Zátur. IV. 206.

3. Коли страшиш, сам не бій ся. (Ільк.)
Бувають такі люди, що люблять страшити инших, а самі боять ся чого будь.

4. Не страш мене, бо я не Страшків син. (Лучак.)
Говорить чоловік такому, що грозить йому чимось страшним.

Страшко. 1. Я не Страшків син. (Крех.)
Я не бою ся чого будь. Пор. Даль I, 320.

2. Я ни Страшкова донька. (Жидач.)
Варіянт до попер. ч.

3. Я не Страшкового вітцьи донька. (Льв.)
Повнійший варіянт до попер. ч.

Страшно. 1. Не страшно високо сидїти, лиш з висока летїти. (Ур.)
Чим висше становище чоловік займе в житю, тим страшнїйший буває його упадок.

2. Не так страшно, як написано. (Лім.)
Говорив чоловік прочитавши якусь страшну історію, переживши сам не одну страшну пригоду.

Стремя. 1. Заложу я стремя на тебе. (Кол.)
Уговкаю тебе, присмирю і принижу.

Стригти. 1. Єден стриже, другий голит, а третий сї Богу молит. (Кол.)
Говорять про спілку, в якій нема згоди, кождий робить що инше.

2. З одного боку стриже, а з другого голит. (Зазул.)
Говорять про дволичного, брехливого чоловіка.

3. Нас є кому стричи, доїти, але попасти нема кому. (Вовчківцї)
Говорили піддані про своїх панів за панщизняних часів.

4. Нї стрижано, нї голяно. (Стоян.)
Говорять про суперечку двох людий, із яких нї один не має рації, нї другий.

5. Разом і стриже і голит. (Кольб.)
Разом говорить і так і навпаки, баламутить.

6. Стриже і голить. (Ільк.)
Крутить словами і дїлами. Пор. Adalb. Strzyc 1.

7. Стрижено — голено. (Петр.)
Роблено не до ладу. Пор. Гильф. 2633; Слав. II, 134, 164; Adalb. Strzyc 4.

8. Стрижи мя назад. (Гнїлк.)
Зроби менї щось до ладу.

9. Стрижи, не оббирай. (Ільк.)
Стрижучи иодї виривають волосє ножицями. Пор. Adalb. Strzyc 3.

10. Тут стриже-голит, а там ся молит. (Заставцї)
Говорять про фальшивого чоловіка, що вдає побожного.

Стрий. 1. Стрий бабі вуйко, а вна йому тїтка була. (Печен.)
Жартливо говорять про замотане свояцтво. Пор. Adalb. Stryj 2; Zatur. VII, 894.

2. Як ся зійде Стрий і Ломець, то буде сьвіту конець. (Ільк.)
Стрий і Ломець або Опір випливають із одної гори, але пливуть ріжними долинами, при чім Стрий від жерела до Синевідська робить майже три рази так довгу дорогу, як Опір, що тече в простій лїнїї.

Стрийна. 1. Стрийна, вуйна не родина, бо вна мене не родила. (Наг.)
Стрийна і вуйна — звичайно жінки з иншого роду.

2. Стрийна, вуйна не родина; зять, невістка не дитина. (Лучак.)

Зять і невістка для свекрухи чужі, звичайно мають у ній ворога.

Стрик. 1. О, то не хто-будь так удасть, як стрик-от. (Наг.)

Говорила жінка про стрика, якому повело ся якесь незвичайно добре діло.

2. Хто кому стрик, все му дещо тик. (Ільк.)

Стрик — батьків брат, все почуває ся до близького свояцтва зі своїм братаничем, який може иноді надіяти ся на його поміч.

Стрібунок. 1. Дай на стрібунок, зайде на ті тьижкий фрасунок. (Наг.)

Говорила дївка, що на стрібунок покурвила ся з парубком, потім жалувала того.

Стрій. 1. На голові стрій, а коло заду з лопатою стій. (Ільк.) ...коло задка... (Петр.)

Говорять про гарно пристроєну, але бридку жінку. Пор. Adalb. Strój 6.

Стрілець. 1. Кому до чого, а стрільцеви до лука. (Льв.)

Кождому своя професія в голові. Приповідка походить із давних часів, коли ще стріляли із луків. Пор. Даль II, 133.

2. На стрілцьи звір біжит. (Наг.)

Говорять про чоловіка, якому трафляють ся щасливі пригоди в його фаху. Пор. Даль I, 544; II, 69; Adalb. Strzelec 6.

3. Стрілець мокрий, а рибак сухий нічого не варті. (Зїбол.)

Стрілець гоничи за звіриною, коли впаде у воду, то звичайно утратить звірину, а рибак не лїзучи до води не зловить риби. Пор. Adalb. Strzelec 5.

4. Стрілець птаха убє, а теля з'їсть. (Залїсє)

Польованє звичайно коштує багато труду і часу, а дає мало доходу. Пор. Adalb. Strzelec 10.

Стрілити. 1. Бодай в тебе стрілило, як в того коло млина! (Дидьова)

Прокляте. Коло млина в Журавинї коло Лютовиск лїтом 1908 р. грім забив Жида, що їхав фірою.

2. Стрілив, але не змірив. (Замул.)

Стрілив на вманя, на слїпо.

3. Стрілив як з гармати. (Замул.)

Стрілив гучно.

Стріпати ся. 1. Стріпав ся на мене. (Лучак.)

Розсердив ся, затріпав руками з нетерпливости.

Стрітенє. 1. Коли на Стрітенє відлога, пропала ще весна на довго. (Старий Самбір)

Празник Стрітеня припадає д. 2. лютого ст. ст. Народнє віруванє.

2. Коли на Стрітенє иней, зародить добре гречка та бульба. (Тяглів)

Народнє віруванє.

3. Коли на Стрітенє мороз, медвідь розбиває свою ґавру, а коли відлига, то направляє. (Старий Самбір)

Народнє віруванє. Коли медвідь розбиває ґавру, т. є. нору або дупло, в якім відбуває свій зимовий сон, то се значить, що буде швидко весна, а коли направляє, то сподіває ся ще довгої зими.

4. Коли на Стрітенє напє ся гуска з сліду води, набере ся господар біди. (Тяглів)

Народнє віруванє. Коли гуска напє ся із слїду води, т. зн. відлига, а се віщує мокру весну.

5. Коли на Стрітїня мороз переможе тепло, то борше буде лїто; коли тепло переможе мороз, довше подержит зима. (Мшан.)

Народнє віруванє. Ворожать із зміни погоди в день Стрітеня.

6. На Стрітенє обзирає ся жайворонок, куди з вирію летїти в рідний край. (Тяглів)

Народнє віруванє. Вірять, що жайворонок зимуючи у чужинї тужить за рідним краєм. Він належить до птахів, що найвчаснїйше прилїтають на веснї.

7. На Стрітенє пряхи досвіта затикають у пліт веретено, аби їм у пряжі не рвали ся нитки. (Мокротин)

Народнє віруванє.

8. На Стрітениє стрітила ся зима з лїтом. (Ільк.)

Сей день уважають переполовиненєм зими. Пор. Даль II, 491.

9. На Стрітїньи стрітила сї зима з лїтом, а свиня з вітом. (Наг.)

Жартливий варіянт до ч. 8.

10. На Стрітїня зима з лїтом ся стрітила. (Мшан.)

Варіянт до ч. 8.

Стріха. 1. З під стріхи та на дощ. (Залїсє)

Говорять про чоловіка, що з доброго дива шукає собі лихої пригоди.

2. Осиротїв без стріхи. (Карл.)

Погорів.

Стріщати. 1. Стріщав на мене, же я втїкла. (Мшан.)

Місцевий учитель накричав на доньку шкільного сторожа. *(М. Зубр.)*

Струганий. 1. Нї стругане, нї тесане. (Збар., Краснос.)

Говорять про щось зроблене не до ладу.

Стругати. 1. Стругав, стругав, тай перестругав. (Ільк.)

Говорять про нетямучого майстра, що стружучи дерево не вміє задержати міри. Пор. Adalb. Strugać 1; Čelak. 622.

Струна. 1. Все по єднїй струнї блудит. (Гнїдк.)

Говорять про невмілого музику, що грає не до ладу, або про чоловіка, що говорить усе одно й те саме.

2. То його слаба струнка. (Наг.)

Слаба сторона його вдачі, се його завсїди дратує. Пор. Даль I, 132.

Струп. 1. Кождий має свої струпи. (Гнїдк.)

Кождий чоловік має якесь болюче місце в своїй памяти.

1. Струпы ся на нїм шмарили, што не нашоў бы на нїм чистого тїла, де бы можна їглоў баднути. (Тих.)

Говорили про хорого чоловіка, якого все тїло було обкидане струпами.

Струхнути. 1. Єдна струхла, друга спухла. (Наг.)

Струхнути значить мабуть висохнути, струпішіти, одряхлїти.

Студений. 1. Студений як лід. (Наг.) ...як зелїзо. (Наг.) ...як крига. (Наг.)

Говорять про холоднокровного або змерзлого чоловіка. Пор. Wand. II, Kalt 16; Adalb. Zimny 3.

2. Такий студений! (Ілинцї)

Про чоловіка, що нїчого не має.

3. Я на нього студеному вітрови дути ни давала. (ЮКм.)

Говорить мати про сина, якого берегла дуже старанно.

Студено. 1. Студено в єдно, а в двоє не конче. (Мшан.)

Самому чоловікови і в лїтї холодно коло серця, а в двійзї і в зимі теплїйше.

Стулїнє. 1. Стулїньи боже. (Наг.)

Говорять про недотепну, несміливу дитину, яку природа буцїм то ледво стулила, а не вироробила докладно.

Ступа. 1. В ступі води не втовчеш. (Наг.)

З пустої бесїди користи нема. Пор. Le Roux de L. I, 42; Нос. ст. 441; Libl. 135.

2. І в ступі його не потрафиш. (Луч.)

Говорять про верткого чоловіка, що вигрібає ся з найтяжшої біди.

3. Такий єм, як у ступі заопиханий. (Наг.)

Говорить перетомлений, знуждований чоловік.

Ступити. 1. Що ступит, то влупит. (Наг.)

Говорять про сердитого чоловіка, що бє свойого підвладного. Пор. Даль I, 232.

2. Що ступ, то луп. (Лучак.)

Варіянт до попер. ч.

Стягати ся. 1. Стьигают сї, гей слота в лїті. (Іванівцї)

Сходять ся до купи лихі люди на якусь недобру змову.

Стягнути. 1. Не стягнеш з ним. (Гнїдк.)

Не дійдеш з ним до ладу.

2. Стягнув брови як мітли. (Богородч.)

Про сердитого чоловіка, що грізно зморщив брови.

Субота. 1. В суботу не годит ся нїякої роботи зачинати. (Лол.)

Народнє віруванє.

2. Нинї субота, бо кінчит сї робота. (Пісочна)

Субота — остатнїй день тижня, в який переривають роботу на один день. Пор. Adalb. Sobota 10.

3. Субота — вся робота. (Убинє)

На суботу звичайно в господарстві сходить ся богато робіт, не зроблених у тижнї.

4. Субота не робота, недїля не вільна. (Сор.)

Говорить слуга, в якого робота в недїлю не перериває ся. Пор. Даль II, 222.

Субстанція. 1. Субстанція мене заносит. (Лучак.)

Знач. мій маєток, мої засоби вистарчають на се.

Сувати. 1. А сував бис сї на череві, та би-с си не міг місцьи найти! (Наг.)

Проклятє такому, що волочить ся, суває ся з місця на місце.

2. Сувае ся міні поперед очи, як тото нещістьи. (Богородч.)
Говорять про нелюбого, ненависного чоловіка.

3. Сувала би тобов хороба по пецу! (Пужн.)
Проклятє. Пор. Етноґр. Зб. т. VI, ч. 533.

Суд. 1. Без суду, без права повісили. (Ільк.)
Говорять про доразний, сусїдський суд.

2. До суду два, а в суду еден. (Лім.)
Одного з них арештовано.

3. До суду двох сї тїшит, а від суду еден. (Мик. н. Дн.)
Ідучи до суду кождий із супірників надіє ся виграти, а виграє тільки один.

4. До суду йде два, а від суду еден. (Мик. н. Дн.)
Варіянт до ч. 2.

5. Жебы тя суд боскый скараў! (ВЛ.)
Лемківське проклятє.

6. Завдам тї до суду. (Кути)
Грозить сусїд сусїдови за крадїж або образу.

7. Ідеш до суду, то треба „прийдїте, поклонїмо ся“. (Ільк.)
В судї треба проходити ріжні інстанції і кланяти ся скрізь, а то й дати хабаря

8. Кладу сї під суд. (Наг.)
Нехай мене з моїм противником суд розсудить, звичайно громадський.

9. Міг бим тебе до суду завдати. (Богор.)
Завдати замісь запізвати за якийсь простунок.

10. Най на тебе суд тьижкий упаде! (Наг.)
Проклятє. Суд тяжкий знач. суд божий, кара божа.

11. На страшнім судї відповіш за тото. (Наг.)
Говорять злочинцеви, якого не досяг земний суд.

12. Остав ся на суд, на опіку. (Печен.)
Осиротїв і підпав під опікунський суд.

13. Подам я тебе до суду на штемпльовім папері. (Кол.)
Дуже страшна погроза. Жартливо.

14. Суд не брат. (Бандрів)
Суд безсторонний, не дбає про свояцтво.

15. Суд скваплений рідко буває справедливий. (Ільк.)
Судову розправу, особливо в важних справах, мусить попередити докладне слїдство.

16. Як хто йде до суду, а возьме під паху лилика, то за ним усьо право піде. (Пап.)
Народне віруванє.

Суджений. 1. Від судженого не втечеш. (Льв.)
Народне віруванє, що кождий чоловік має призначену собі жінку, а кожда жінка призначеного собі чоловіка. Пор. Слав. II, 34.

2. Судженого конем не об'їдеш. (Залїсє) ...і коньом... (Жидач.)
Кому судило ся з ким бути в парі, ті сходять ся звичайно помимо всяких перешкод. Пор. Adalb. Sadzone 1; Нос. ст. 435; Даль I, 31, 452; II, 308, 438.

Судина. 1. Коби так о судину, як о дитину. (Мик. н. Дн)
Дитину лекше зробити, як доробити ся маєтку.

2. Яка судина, така дитина. (Явор.)
Значінє неясне.

3. Як повно в судині, жінка ґосподині. (Луч.)
В добрім господарстві жінка має також свою повагу.

Судити. 1. Анї суди Боже! (Наг.)
Нїяким способом не можна.

2. Кождий по собі судит. (Льв.)
Міряє инших своєю мірою. Пор. Гильф. 2629; Wahl I, 158; Adalb. Sądzić 1.

3. Ми не повинни так судити, як другим здає ся. (Зазул.)
Кождий повинен судити по справедливости, а не так, як кому здає ся.

4. Суджено, не розсуджено. (Льв.)
Справа не рішена, не вияснена. Пор. Нос. ст. 435.

5. Суди Боже! (Гнїдк.)
Побожне бажанє, замісь: Дай Боже.

6. Судит як сліпий о цьвітах. (Гнїдк.)
Говорить таке, чого сам не розуміє. Пор. Adalb. Sądzić 9.

7. Судїт мене судаторі! (Кол.)
Говорять з огірченєм до пльоткарів і обмівників.

8. Так менї Бог судив. (Наг.)
Така мала бути моя доля.

9. Так суди, аби вовк був ситий і коза цїла. (Наг.)
Говорять про мудрий суд, в якому жадна сторона не дізнає кривди. Пор. Libl. 81.

10. Хто судит, той блудит. (Наг.)
Жаден суд не може бути абсолютно справедливий, не дійде до повної правди. Пор. Adalb. Sądzić 2.

11. Що кому Бог судит, того нїхто не розсудит. (Кол.)
Що з ким має стати ся, сего нїхто не відверне.

12. Що кому суджено, то го не мине. (Гнїдк.)
Віра у фаталїзм, який панує над людським житєм.

13. Як буде суджано, то не буде розсуджано. (Стоян.)
Варіянт до ч. 4.

Судний. 1. Зроблю тобі судну годину. (Полове)
Нароблю тобі великого клопоту, зроблю тобі смерть.

2. Судна година з ним. (Наг.)
Клопіт, не можна дати собі з ним ради.

Судно. 1. Судна діравого нїхто не наповнить. (Ільк.)
Судно в значіню посудина.

Суєть. 1. Бодай її суєть напала! (Настас.)
Суєть — нудьга, неспокій. Прокляте.

Сук. 1. В тім сук. (Наг.)
В тім суть дїла, головна трудність або розвязка.

3. Отже ту сук тай годї. (Ільк.)

Тут головна трудність у якімось ділї. Пор. Adalb. Sęk 7.

4. Сук на сук. (Ільк.)

Говорять про непереможну трудність.

Сука. 1. А суке не пес? (Наг.)

Кепкують із жида, що прийшов на господарське подвіре і там кинула ся на нього сука, а він відганяв її окликом: „А ціба, пес!“ Господар завважив йому, що се сука, не пес, на що жид відповів: „А суке не пес?“ Пор. Adalb. Suka 1.

2. Зійшли ми на буру суку. (Жабє)

Зійшли на дїдоводів, на пролєтаріїв.

3. Сука не пес, коза не худоба. (Красноє.)

Згірдне понятє про жіночий пол.

Сукмана. 1. Добра й сукмана, коби дарована. (Кукиз.)

Дароване одежі давно уважало ся знаком почести. Пор. Adalb. Sukmana 1.

Сукманка. 1. Сукманка не мамка, коли ся їсти хоче. (Ільк.) ...як сї... (Жид.) ...як хоче ся їсти. (Заставцї)

Як хочеш їсти, то й сукманку продаси.

Сукно. 1. Сукно як лава. (Гнїдк.) ...як ремінь. (Наг.)

Говорять про густе, туге й грубе сукно.

Сум. 1. Аж мя сум бере. (Лучак.)

Аж сумно робить ся при якійсь невеселій відомости.

2. Сум побирає. (Гнїдк.)

Сумно робить ся.

Сумлїнє. 1. Взьив го на своє сумлїньи. (Наг.)

Скривдив його або вбив.

2. Він має таке сумлїнє, як боднарів пес. (Будзанів) ...Волькова кобила. (Будз.)

Боднарів пес лежить собі спокійно як хто переходить поуз його, а як вже мине, тодї він хапає за ногу... Волько — жид, Вольф, водовоз.

3. Має го на сумлїню. (Наг.)

Зробив йому кривду, занапастив його. Пор. Wand. I, Gewissen 224.

4. Не має сумлїньи. (Наг.)

Поступає безправно і не робить собі з того нїчого.

5. Обрахуй сї з сумлїньом, бо смерть твоя. (Наг.)

Говорять засудженому на смерть або близькому смерти, щоб пригадав собі свої гріхи і пожалїв за них.

6. У нього сумлїньи, як заїздна коршма. (Наг.)

У нього широке сумлїнє, позваляє собі богато такого, чого инші не сміють робити.

7. Хто чисте сумлїнє має, той спокійно спати лягає. (Ільк.)

Житєва практика. Чоловік з нечистим сумлїнєм не може нїколи спати спокійно.

Сумувати. 1. Сумує, гий бузьок по Спасї. (Жидач.)

Бузьок по Спасї готує ся до відлету.

Сунути ся. 1. Не суньте сї д мині, бо ми кахтан повальиєге. (Наг.)

Говорив чоловік у полотнянім кафтанї до такого, що сидїв у чистій гуни. Іронїчна поговірка.

Супокій. 1. Дай ми чистий супокій. (Гнїдк.)

Говорить чоловік напасникови, що турбує його супокій.

Супровіт. 1. Пішов супровітом. (ЮК.)

Супровіт — латинське superarbitrium — друга інстанція лїкарської оцїнки при рекрутській бранцї. Коли лїкар при бранцї почуває сумнїв що до стану здоровля рекрута, чи він здібний до військової служби, чи нї, то відсилає його до Superarbitrium.

Сус. 1. Нї Сусе, нї Христе. (Наг.)

Говорять про понурого або невимовного чоловіка, що не вміє навіть привитати ся до ладу.

2. Пішов у Сусї-Спасї. (Орт.)

Знач. не ївши й не пивши.

3. Сус на Сус, два на купу. (Кольб.)

Значінє неясне.

Сусїд. 1. Близький сусїд лїпший, як далекий брат. (Наг.)

Скорше стане в пригодї. Пор. Wahl I, 42; Muka 657; Даль II, 358; Čelak. 412; Adalb. Sąsiad 6.

2. Бодай злого сусїда не мати, лиха не знати тай своїм плугом орати. (Гнїдк.)

Побожне бажанє спокійного і статочного чоловіка. Пор. Adalb. Sąsiad 30

3. До сусїди хоть тріска, а до мене гівно. (М. Гош.)

Говорить завидющий чоловік, якому трафляє ся все якесь лихо, коли його сусїдови трафить ся хоч невеличке добро.

4. Знают сусїди твої обіди. (Город.)

Сусїд про сусїда знає найлїпше, як він жиє. Пор. Adalb. Sąsiad 27.

5. Коли сусїд як мід, тогди проси його на обід. (Ільк.)

Коли приємний і щирий.

6. Тогди сусїд добрий, коли мі́шок повний. (Ільк.)

До заможного чоловіка і сусїди приязні.

Сусїдка. 1. Посидь сусїдко, бо ще трохи видко. (Дар.)

Заговорила ся сусїдка з сусїдкою і просить її посидїти довше.

Сусїдський. 1. Сусїдська річ огню позичити. (Наг.)

Давнїйше, коли не було сїрників, брак огню був великим клопотом у хатї, і звичайно в такім разї одна сусїдка в ранцї бігла з черепком до сусїдної хати позичати огню.

Сустріть. 1. Даю сустріть своїм очом. (Лім.)

Дивлю ся приємно на світ і на людий.

Сутич. 1. В сутич кого загнати. (Гнїдк.)

Привести його в прикре положенє. Сутич — глухий кут, де стикають ся два плоти.

Сухий. 1. Він і з води сухий вийде. (Наг.)

Говорять про щасливого, зручного чоловіка, що вміє вилабудати ся з найтяжшої біди. Пор. Даль I, 546.

2. Коло сухого й сире горит. (Наг.)

Коло добрих людий і лихий поправить ся. Пор. Гильф. 679; Даль II, 149.

3. Най сухе дерево буде в пєцу — на сухоти вмер. (Бібр.)

Приговорюють згадуючи про страшну хоробу сухіт із наміром відвернути її від себе.

4. О, я вмію сухими разами бити. (Лучак.)

Знач. так, аби боліло, а знаку не було.

5. Суха як терлиці. (Наг.)

Говорять про сухоребру жінку.

6. Сухе таке, що би з вітром полетіло. (Наг.)

Говорять про виголоднілу гуску або курку, а також про змарнілу людину.

7. Сухе, що би сї того рак не їмив. (Наг.)

Говорять про сухопарого чоловіка.

8. Сухе, як тернє. (Жидач.)

Говорять про сухий хворост у плоті.

9. Сухий, лиш саме ремйи. (Наг.)

Про сухого, жиластого чоловіка.

10. Сухий, що можна му ребра порахувати. (Наг.)

Про вимарнілого, сухого чоловіка. Пор. Wand. I, Dürr 10.

11. Сухий як скіпа. (Наг.)

Про сухого, старого чоловіка. Пор. Adalb. Suchy 6; Wand. III, Mager 23.

12. Сухий як хорт. (Льв.)

Про сухого, але звинного чоловіка. Пор. Wand. I, Dürr 7; III, Mager 28.

13. Сухий як хрань. (Жидач.)

Значінє неясне. Пор. Adalb. Suchy 1.

Сухо. 1. Де він каже: сухо, там залїзе по вухо. (Стеж.)

Давнїйші дороги мали часто глубокі вибоїни, які в погоду присихали з верха, так що їдучи або йдучи дорога видавала ся сухою, але прибувши близше віз або й піший чоловік застрягав у болото.

2. Йиму то на сухо ни вийде. (Грин.)

Робить таке, що за се не мине його кара.

3. Не вийде му сесе на сухо. (Гнїдк.)

Варіянт до попер. ч.

4. Сухо — по самé вухо. (Наг.)

Жартливо говорять про глубоке болото.

5. Чи сухо до него зайти? (Гнїдк.)

Питаючи дороги розпитують завсїгди, чи нема там бродів або ровів, через які не можна перейти сухо.

6. Як скаже, що сухо, то застрягнеш по вухо. (Лучак.) ...забирай сї... (Кольб.)

Буває так, що чоловік, запитаний прохожим, чи суха там дорога, навмисно або з недбальства скаже, що сухо, і легковірний подорожний попаде в неприємну халепу.

Сухораб. 1. Такий сухораб, що би го сї й рак не їмив. (Наг.)
Сухорабом називають сухореброго чоловіка.

Сухоти. 1. Як сьи кажи за сухоти, то сї приповідайи: „Сухі дрова у пйицу.“ Жиби дрова були сухі, а ни чоловік. (Бедриківцї)
Просторійший варіянт до Сухий ч. 3.

Сучий. 1. Іди до сучої матери! (Наг.)
Проклятє.

Сушити. 1. Обсушит сї, то й само обкрушит сї. (Наг.)
Говорять про гівно, що присихає до сраки.

2. Сушит до нього зуби, як Циган до місьиць. (Наг.)
Сушити зуби значить усміхати ся більш або менше приємно.

Суята. 1. Відступила всяка суята. (ЮК.)
Суята — клопіт, неспокій, турбота.

2. Суята в хатї. (ЮК.)
Гризота, безладє.

3. Суята мі сї чепила. (Наг.)
Трафив ся менї тяжкий клопіт.

Схалїти. 1. Жебы-с схалїў! (ВЛ.)
Лемківське проклятє. Схалїти — знидїти, щезнути.

Сховати. 1. А сховали би тї в німе дерево! (Наг.)
Проклятє. Німе дерево — домовина, трумна.

2. Сховав кінцї в воду. (Наг.)
Зробив дїло так чисто і швидко, що не видно, коли й як. Пор. Даль I, 224, 238.

3. Сховав сї під маминї крила. (Наг.)
Говорять про хлопця, що наробивши збитків тулить ся до своєї матери, надїючи ся від неї оборони. Пор. Wand. I, Flügel 9.

4. Сховай, що не вадить. (Ільк.)
Говорять про щось знайдене.

5. Сховати до старої скринї. (Наг.)
Знач. загубити.

6. Хоць сховай ся в мишачу діру, то тя роздеру. (Замул.)
Погроза чоловікови, що не зможе нїде сховати ся від свойого ворога. Пор. Le Roux de L. I, 132.

Сховок. 1. Злий сховок і найлїпшого попсує. (Ільк.) ...псує. (Петр.)
Річ полишена без сховку спокушує і найлїпшого до крадїжи. Пор. Haller II, 13.

Сходжувати ся. 1. Він уже сходжує сї. (Жид.)
Робить ся менший, тратить силу. Говорять про стару одежину, але також про чоловіка.

2. Він уже сходив сї. (Жид.)
Находив ся богато в своїм житю і стратив силу в ногах.

Сходити ся. 1. Сходї сї люди веренґми. (Карлів)
Сходять ся на одно місце купками.

Схопити ся. 1. Схопив ся як опарений. (Богородч.)
Зірвав ся з місця.

Счинити ся. 1. Счинила ся гучна бурса. (ЮК.)
Зробив ся гармідер. Бурса містила звичайно богато дітий, що в вільних хвилях робили богато галасу.

Сягати. 1. Не сягай через крупи до пшона. (Ільк.)
Говорять чоловікови, що через близшу річ сягає до дальшої.

Сяк. 1. Ні сяк, ні так, щоби не по людськи. (Луч.)
Говорять про всяку недоладну роботу.

2. Сяк так, аби вижити. (Ільк.)
Чоловік крутить своїм світом, аби докоротати віку.

3. Сяк так, аби не по людськи. (Ільк.)
Говорять про недоладну роботу.

Сякий. 1. А сяке би ти та таке би ти! (Княж.)
Невиразне проклятє: щоб тобі путя не було!

2. Сякий такий аби був, аби хліба роздобув. (Ільк.)
Говорить дївка бажаючи вийти замуж хоч за якого будь чоловіка.

3. Я сьикої, а він гонтакої. (Кольб.)
Говорить чоловік не можучи з иншим договорити ся до ладу.

Ськати. 1. Хто чого ськає, тоє придибає. (Гнїдк.)
Хто чого шукає, то й знайде, звичайно, не завсїди.

Т.

Табака. 1. Вже тота вмерла, що табаку терла, але ще тота жиє, що табаку продає. (Вовк.)
Жартлива приповідка про табаку.

2. Заживай табаки, не забивай баки! (Голоб.)
Вірять, що заживанє табаки і пчиханє не тілько прочищує ніс, але також просвітлює розум.

3. Зажиймо си табачини, колисмо сї зобачили. (Жид.)
Давнїйше був звичай, що старші люди зійшовши ся по першім привитаню частували один одного табакою.

4. Мінї й без табаки в носї крутит. (Луч.)
Говорить чоловік, якому в прикрім положеню подають нюхати табаки.

5. Натер му табаки до носа. (Отин.)
Наробив йому прикрости.

6. Табака мозок чистит. (Льв.)
Народнє віруванє.

7. Табаку пахати — здорово на очи. (Наг.)

Народне віруване. Від нюханя табаки часто на очах виступають сльози.

8. Утру я йому табаки! (Кольб., Вовк.)

Нароблю йому лиха.

Так. 1. Кой так, то так. (Наг.)

Говорять про те, що стало ся, або має стати ся. Пор. Wand. V, Wenn 17

2. Коли так, то гони си маму! (Снят.)

Коли так, то не маю тобі що більше сказати.

3. Не все так іде, як би чоловік хотів. (Наг.)

Жите чоловіка складає ся з того, що він собі сам уложить, і з богатьох несподіванок. Пор. Schlei. 162.

4. Ой так, сіют мак, на долині просо; залицяв ся в ходаках, оженив ся босо. (Гнідк.)

Жартлива співанка про бідолашне подруже, уживана також як приказка.

5. Ой, так-так, коби з хати як. (Мик. н. Дн.)

Притакує чоловік бесідливому господареви, бажаючи як найшвидше вирвати ся з його хати.

6. Так, не інак: де урода, там і смак. (Петр.)

Красота звичайно йде в парі з добрим смаком.

7. Так, так, але з хати як? (Берл.)

Говорить чоловік, якому не можна вийти з хати.

8. Так, то але й ґут. (Будз.)

Притакують, коли що добре зробить ся.

9. Так, то й але! (Наг.)

Коли так, то добре.

10. То так до того йде, як пястук до носа. (Льв.)

Говорять, коли щось не складає ся одно до одного.

11. Що так, то так. (Наг.)

Говорить чоловік, не маючи чому заперечити. Пор. Даль I. 276.

12. Як — так, аби за моє стало. (Ільк.)

Як — так замість: чи сяк, чи так, аби моя шкода вернула ся.

13. Як так, то най буде й так. (Наг.)

Говорить чоловік не можучи поставити на своїм і пристаючи на иншу евентуальність.

14. Я так, ги биз себе. (Звиняч Гор.)

Ходжу мов одурілий, мов сам не свій.

Такдікати. 1. Так люде такдікают. (Лолин)

Так поговорюють, балакають.

Такий. 1. Бодай таке ни притрафляло ся ни в кого! (ЮК.)

Говорять про якусь незвичайну, лиху пригоду.

2. Він такий: прийди хлібе, з'їм ті! (Явор.)

Говорять про лінивого, непорадного чоловіка, що чекає на готовий хліб.

3. З такого дійде до незнатиякого. (Наг.)

З малої причини дійде до великого лиха.

4. Іще такого не було, щоб му ся все вело. (Гнїдк.)
   І найщасливійший чоловік зазнає лихої пригоди.
5. Найде ся такий, що нияк з ним не мож порадити. (ЮКм.)
   Бувають такі незгідливі люди, що з ними нїхто не може дійти до ладу.
6. На „такій" і віз поломи, — нїчого не поможе. (Карл.)
   Говорять про неслухняну або розпусну жінку.
7. На таку як я, і здохляк гавкне. (ЮК.)
   Говорила про себе бідна жінка.
8. Не на такого трафив. (Льв.)
   Натрафив на такого, якого не надіяв ся.
9. Ой таке-таке! за гріш перцю — тай тото гірке. (Мик. н. Дн.)
   Говорять про якусь дрібну, але прикру справу.
10. Се такий панок, як скаже „вода", то безпешно „ватра". (Пороги)
   Кепкують із брехливого панка.
11. Така бідна, а який писок має! (Маріямп.)
   Говорять про бідну, а сварливу жінку.
12. Таке било, що ни хочу. (ЮК.)
   Згадує чоловік про немилу справу.
13. Таке здохле, а вітця на мене тровит. (ЮК.)
   Говорила жінка про слабовитого, а злосливого хлопця.
14. Таке наше гречане: як в піч, то й репаєть ся. (Дар.)
   Печиво з гречаної муки буває звичайно дуже порепане.
15. Таке, таке, за ґрейцар тай яке! (Вовчинець)
   Говорять про щось хвалене, дешеве і нїчого не варте.
16. Таке то з нашьими кичирами і Томинами! Натовчи ся по дибрах, назгинай плечі, спадут тучі, зметут усе до полики. (Ю.Км.)
   Говорять Бойки про свої гори, на яких тяжко вдержати плодючу землю.
17. Таке то на сьвітї! (Ю. Км.)
   Загальна увага про хід людського житя.
18. Таке тото й моє. (Тухля)
   І я в такім самім положеню.
19. Такий єм став, як з глини. (Наг.)
   Говорить чоловік утомивши ся або почуваючи початок якоїсь слабости.
20. Такий той віл, що го корова бє. (Тростянець)
   Такий — в значіню: плохий, неособливий.
21. Такий, що лиш троха тлїнний. (Наг.)
   Говорять про слабосилого чоловіка.
22. Такий, як би го кіт вилизав. (Наг.)
   Гладкий, блискучий. Пор. Слав. II, 149.
23. Такий, як би на нім дїдько чорний горох молотив. (Наг.)
   Говорять про рябого, вісповатого чоловіка. Пор. болгарське: сѣкаш че дявола го влачи за ушитѣ (Слав. II, 148).
24. Такий борщ, як за ґрейцар пес. (Ст. Богор.)
   Говорять про лихий, несолений борщ.

25. Таку як я всяка пеня зачіпит. (ЮК.)
Таку несмілу і пригноблену.

26. Це таке, йик йикис казав. (Жабє)
Щось таке, як в поговірці кажуть.

27. Через таке, та он яке! (Наг.)
З такої благої причини дійшло до он якого лиха.

28. Чому ти такий? — Який? — Як гівно мьиткий. (Наг.)
Мудроване.

29. Як би не був таким, не був би Яким. (Цеп.)
Жартують із дурного Якима.

30. Я ни таке, що ни сіє, ни оре. (Ю. Км.)
Я порядний господар.

31. Я така, ги пяна. (ЮК.)
Сама не своя, неприродно сумна.

Талапати ся. 1. Талапає сї, гий свиня у болоті. (Жидач.)
Говорять про такого, що любить розмазувати якусь погану справу.

Талапнути. 1. Як тї талапну, то сї ту мазев розіллєш. (Наг.)
Погроза. Талапнути тут у значіню вдарити. Приповідка основана на народнім віруваню, що злий дух, ударений громом, розливає ся мазю.

Таліян. 1. Ах, капуши — Таліяне. (Будз.)
Згірдне прозвище Італійців. Бідні Італійці звичайно наймали ся у нас до землекопних робіт при зелїзницях. Наші люди ненавиділи їх за їх сердитість і скорість хапати ся до ножа. Що значить слово „капуш", менї не ясно. Єсть казка про Капуша, докучливого духа-мучителя, записана Ігнатієм з Никлович.

Тамтой світ. 1. На тамтім сьвіті мусит бути добре, то ніхто відтам не вертає. (Мик. н. Дн.)
Жартлива поговірка про загробове житє.

Танець. 1. В танцї два кінцї: чи сам упадеш, чи тя трутять, то ся піблеш. (Ільк.)
Танцювати треба вміючи так, щоб не наскочити на другу пару.

2. В тім танци є два кінцї. (Сор.)
Ся справа обосічна, може помогти, може й пошкодити. Пор. Нос. ст. 282; Adalb. Taniec 7.

3. Там то гульки, там то танцї: танцювали два засранцї. (Іван.)
Кепкують із шумного, безладного танцю.

4. Танець не робота; хто не вміє, то сромота. (Петр.)
Танець — се забава, у якій звичайно всї парубки і всї дївки повинні брати участь. Не вміти танцювати — соромно. Пор. Adalb. Taniec 6: Brzoz. Taniec 6.

Таний. 1. Тани як борщ. (Жидач.)
Говорять про всяку дешеву річ. Пор. Adalb. Tanio 2.

Тано. 1. Тано би-сте купували! (Наг.)
Говорять такому, що за цінну річ дає малу цїну.

Танцювати. 1. Аж ним носит, так би танцював. (Наг.)

Молодий чоловік, бачучи як инші танцюють, стоїть або сидить нетерпливо, подриґуючи.

2. В жалобі танцювати не мож. (Котуз.)

По смерти когось у родині звичай велить якийсь час здержувати ся від танцю і співу.

3. Куда йому за гріш танцювати? (Ільк.)

Говорять про чоловіка, що з малими засобами бере ся до великого діла.

4. Нема куди за гріш танцювати. (Мінч., Петр.)

Нема способу малою силою доконати великого діла.

5. Не файно танцює, але міцно. (Луч.) ...але довго. (Кол.)

Говорять про лихого танцюру, а загально про лихого, марудного робітника.

6. Танцював тай не поклонив ся. (Дар.)

Є звичай, що по витанцюваню танцю парубок кланяє ся тій, з якою танцював і садить її на місце. Коли сего не зробить, то се значить, що не знає звичаю.

7. Танцювала, дроботїла, поки срати не схотїла; а як срати ісхотїла: „Ой пустїг мнї, бо я вприла“. (Лол.)

Кепкують із запаленої танцюрки.

8. Танцювала риба з раком, а петрушка з пастернаком. (Гнїдк.)

Говорять про всяке недоладне дїло, або про недоладну розмову.

9. Танцювали, аж драntя летїло. (Дар.)

Танцювали гучно, з тупотом і викриками.

10. Танцювали, дроботїли, поки їсти не схотїли. (Кос.)

І найзавзятїйші танцюри зголоднївши перестають танцювати.

11. Танцює, як спутана вівця. (Льв.)

Про дївчину, що не вміє танцювати і плутає ся в танци.

12. Танцює, як теля на мотузку. (Сан.)

Говорять про хлопця, що негарно танцює.

13. Танцюй, танцюй, весели сї, тілько, прошу, не всери сї. (Наг.)

Кепкують із запалених танцюр.

14. Танцюйте си, веселїт ся, тілько прошу не всеріт ся. (Лол.)

Варіянт до попер. ч.

Танська. 1. Панї Танська, що в небі табаку продає. (Вовк.)

Жартують із такого, що хоче щось дороге тано купити. Пор. Adalb. Tański, Tańska 1.

Танька. 1. Сьвйита Танька, що в небі табаку продає. (Дрог.)

Табака належить до досить дорогих товарів. Дешева табака — річ ідеальна, яку хиба в небі можна дістати. Відси мабуть пішла і гра слів, що є в небі така свята Танька (Атанасія), яка продає, а може й безплатно дає святим табаку.

Тапти. 1. Хто тапле, тот ся бритви хапле. (ЮКм.)

Тапти в значіню: потапати. Пор. т. II, ч. 1: Потапати; Adalb. Tonący 1; Čelak. 178; Brzoz. Tonący 1.

Тарас. 1. А Тарас свинї пас, а Петро зїв гівно. (Льв.)

Мудроване.

Тарах. 1. Тарах по ярах! (Дар.)

Мабуть оврик людий, що ховали ся по ярах перед нападами Татар.

Тарахнути. 1. Тарахни кулаком до вимлї. (Жидач.)

Тарахнути значить ударити з великим розмахом. Говорять про нерозумного чоловіка, що бє сам не знаючи куди.

Тарілка. 1. До тарілки напиймо ся горілки. (Ільк.) На столї тарілки... (Ільк.)

Є звичай перед усякою закускою, яку подають на тарілцї, випити горілки.

Тару. 1. Тару, тару, а пси в крупах. (Печен.)

Тару, тару замісь балу, балу, говорять про довгеньку розмову. Ситуація така, що дві сусїдки, з яких одна молола крупи, а друга прийшла до неї, забалакали ся собі любенько, а пси тимчасом виїли крупи з нецок.

Тарханиця. 1. Стара тарханицї, тай то молодицї. (Наг.)

Жінка, хоч яка стара, все таки до смерти не тратить надїї вийти замуж.

Татари. 1. Бодай вас Татари взїли! (Богор.)

Прокляте з часів татарських нападів.

2. Давно зле було, бо брали Татари, а тепер лише жити та схнути. (Ст. Богор.)

Давно було татарське лихолїте, але люди при тім мали ся добре, а тепер часи свобіднїйші, але прожиток далеко труднїйший.

3. Свої люде не Татаре, не дадуть загибати. (Ільк.)

Допоможуть у лихій пригодї.

Татарин. 1. Я Татарина зловив, а він мене не пустив. (Ільк.)

Говорить чоловік про свого невідвязного ворога, про якого думає, що він йому зробив шкоду. Наша приказка взята з польського кепкованя: „Złapał kozak Tatarzyna, a Tatarzyn go za łeb trzyma.“ Анекдота про се живе також в устах нашого люду. Пор. Adalb. Kozak 12; Tatar 12; Čelak. 476; Wand. IV, Tater 4.

Татів. 1. За татовов полов дитинї тепло. (Голоб.)

В часї вітру або холоду батько звичайно закриває малого сина полою своєї верхньої одежі. От тим то татова пола має символїчне значінє: батьківська опіка.

2. Я не йду по за татові руки. (Дидь.)

Не вибиваю ся із під батьківської волї. Говорить дорослий син, який не бажає ще йти на своє власне господарство.

Тато. 1. А мій тато Сокочан підпер хату на кочан: як кочан підогнив, вітер хату завалив. (Яс. С.)

Жартлива примівка без глубшого значіня.

2. Анї тата, анї мами, анї гробу, анї ями. (Сор.)

Говорять про сироту, що не може собі знайти притулку між людьми.

3. А то вам, тату, дїдько в писку, що так пакаєте. (Наг.)

Говорив син у ночи до батька. Йому приснило ся, що у сусїди молотять, і збудивши ся він сказав: „Чуєте, тату, у сусїди молотять“, а батько відказав: „Нї, сину, то я так люльку пакаю“. На те син відповів повисшою приказкою.

4. — А ци виграли тато справу? — Та виграли. Ще лиш мают двацїть пйить буків дїстати. (Наг.)

Жартлива анекдота, яку прикладають до всякої програної справи.

5. Бодай ся тато і мама добре мали, а діти ще ліпше. (Убинє)

Побожне бажанє загального гаразду.

6. Він би вже далї тата за барки брав. (Наг.)

Говорять про недорослого парубка, який хапає ся до бійки із старшими.

7. — Вставаймо, тату, в сусїда вже молотьит. — Ей, та то я так файку пакаю. — Ну, то дїдько вам у писку! (Наг.)

Жартлива анекдота. Варіянт до ч. 3.

8. Втопив сї тато — най би го був дїдько не ніс на глубокє. (Наг.)

Скороченє анекдоти про те, як жінка давала милостиню за душу свого покійного мужа. Жебрак запитав: „А з чого-ж небіщик умер?“ Вона відповіла: „Втопив ся.“ Тодї жебрак сказав: „Най би го був дїдько не віс на глубоке!“

9. Гей, люди, тато межи хлїбом в голоду вмирає! (Гнїдк.)

Скороченє анекдоти про сироту, який оповідав: „Мої татуньо межи двома хлїбами вмерли, старого не було а нового не дочекали.“

10. Заверни, тату, свинї, дам тютюну в файку. (Наг.)

Анекдота про те, як батько з сином пасли свинї, а лїнивий син посилав батька завертати свинї за файку тютюну.

11. Збув ся тато клопоту, домолотив жито. (Гнїдк.)

Немолоченє жито, то ще не жаден клопіт.

12. І в рідного тата не своя хата. (Лучак.)

Говорить син, що оженив ся на бік від родичів, і чує себе не своїм у батьківській хатї.

13. І в тата не своя хата. (Ільк.)

Говорять дїти про батька-комірника, що сидить у чужій хатї.

14. І на рідного тата мож правду вповісти. (Жидач.)

В судї звичайно вільно найблизшим своякам не свідчити проти свояка. Закон не примушує дїтий свідчити проти батька, але коли хочуть, можуть се вчинити.

15. І рідного тата не твоя хата. (Кукиз.)

Говорить свекруха до зятя, що пристав до її дому.

16 І сама не знаю, чи маю тата, чи чоловіка. (Богородч.)

Говорить молода жінка про старого мужа.

17. І твій тато порядний, і твоя мати порядна, лише ти такий скурвий син. (Пасїчне)

Говорять до знедащілого парубка.

18. І твого тата знаю, і твою маму знаю, лише не знаю, чий ти. (Кнїгинин)

Говорять до виродного чоловіка, неподібного до своїх родичів.

19. Коби то я був усїм дїтям тато, то би був порядок! (Карл.)

Як би я міг усїм людям розказувати і лад давати.

20. Мій тато не був такий, тай я не буду. (Сор.)

Відмовляє ся чоловік, коли хтось намовляє його на лихе дїло

21. Мого тата, а не моя хата. (Наг.)

Говорить чоловік, що довго прожив десь у чужинї і вертаючи застає свою батьківську хату в чужих руках.

22. Мому татови вже лекше, бо вчера плювали на стіну, а нині вже на бороду. (Сор.)

Жартує син із хорого батька, якому робить ся що раз гірше.

23. — Наверни, тату, свині, дам пушку тютюну до люльки. — Але даш? — Говори до дурня! Як кажу, що дам, то дам. (Грибов.)

Анекдота про батька з сином, що пасли громадські свині. Пор. висше ч. 10.

24. Най лише тато очи зажмурит. (Наг.)

Говорить син або дочка, надіючи ся по смерти батька якоїсь відміни в своїй долї. Очи зажмурити тут у значіню вмерти.

25. Нас тати як робили, то хуї сљджов мастили. (Кол.)

Говорять брунети.

26. На то дав Памбіг татови волосє, щоби було за що взєти. (Жуків)

Жартує син, якому докоряють, що тягав ся з батьком за волосє.

27. Наші тати лїсниці їли, а в нас оскомина. (Наг.)

Говорять дїти, що по батьках одержали в спадку або якусь хоробу, або якусь лиху вдачу. Пор. Wand. I, Alter 15, 32.

28. Не роби з тата варйата. (Голешів)

Говорить батько синови, що плете йому небилицї, докучає йому, або намовляє його на якесь лихе дїло.

29. Ни роби с тата варіята, а з мами малпи. (Льв.) ...а з мами посміхуйка. (Льв.)

Ширший варіянт до попер. ч.

30. Не купив тато шапки, най вуха мерзнут. (Кол.)

Говорив син сердячи ся, що батько не сповнив його просьби. Пор. Нос. 368.

31. Не той тато, що вродив, а той, що вигодував. (Наг.)

Буває дуже часто так, що батько не знає, чи то його дитина, чи нї, але годує її як свою.

32. Ой не бийте тату мами, бо не буде спати з вами. (Перем.)

Просять дїти батька, що любить бити свою жінку.

33. — Отто наш тато як пес через рів скочив! — Е, скочив, ци не скочив, мара го бери, але до пса го рівнати не годит сї. (Наг.)

Розмовляли два парубки і один другого навчав доброго звичаю.

34. Тато будут молотити, а я в ночи буду віяти. (Терн.)

Нахваляв ся син гуляка, що переведе батьком придбаний маєток.

35. Тато в дуди грає, мама з голоду вмирає. (Гнїдк.)

Говорять про нещасливу родину бідного дударя.

36. Тато в містї, мама там, ходїт, хлопцї, щось вам дам. (Кнїгинин)

Примовляла весела дївка, що лишила ся сама дома.

37. Тато в школї, мама в школї, прийде шабас, нима солї. (Явор.)

Жартували з бідної жидівської родини, в якій муж і жінка служили сторожами при жидівській школї. „Жидівською школою“ називають синаґоґу або дім молитви.

38. Тато о палицї, а дїти о лавицї. (Гнїдк.)

Говорять про сїмю, де старий батько має дрібні дїти.

39. Тато сїли на лупа́ту, мама на кацюбу, й поїхали до слюбу. (Витків Новий)

Кепкують із нешлюбної пари незасїбних людий, що мають дрібні дїти. Пор. Етн. Зб. т. V, ст. 150, ч. 15.

40. Тату, сїдай на лупа́ту, пуйідимо за хату; сїдай на кацюбу, пуйідимо ду сьлюбу. (Берездівцї)

Ширший і менше ясний варіянт до попер. ч. Пор. Етн. Зб. т. V, ст. 150, ч. 15.

41. Тату, сїдай на лупату, пуйідимо за хату, сїдай на мутику, пуйідимо у фурди́ґу. (Крупско)

Відмінний від попереднього варіянт до ч. 39. Пор. Етн. Зб. ст. 150, ч. 15.

42. — Тату, я зловив Татарина! — То веди го сюда! — Не ведеть ся бо. — То держи го! — Не держить ся бо! — То пусти го! — Не пускаєть ся бо. (Ільк.)

Анекдота з часів татарських нападів. Пор. висше Татарин ч. 1; Adalb. Tatar 12; Brzoz. Tatar 4.

43. Тобі, тату, паска в голові, а мінї сї фузня трафйнє. (Наг.)

Говорив син до батька; батько був господар, що дбав про дім, а син запалений мисливець, що любив блукати по лїсах.

44. Той тато, що вигодував. (Замул.)

Коротший варіянт до ч. 31. Вітцївство дуже часто не певне, а тілько материнство певне.

45. Ходїм, тату, до дому, бо тут бют. (Наг.)

Натяк на анекдоту про батька, якого в коршмі часто побивали. Коли його син вернув із війська і батько жалував ся йому, що його бють у коршмі, то син додав йому відваги і оба пішли до коршми. Та тут син зараз і сам нарвав ся на бійку, а не маючи сам відваги боронити себе, сказав до батька: „Ходїм, тату, до дому, бо тут бють!“

46. Хоть ви собі, тату, жінку приведете, але нам мами не приведете. (Наг.)

Докоряють дїти батькови, що побоями зігнав жінку із світа, і обіцяє дїтям, що другий раз оженить ся. Пор. Wand. II, Kind 454.

47. Як Бог дасть, тато хату продасть; як псів накупит, нїхто не приступит. (Тернопіль)

Жартують дїти із марнотратного батька, що кохає ся у псах.

48. Який тато, такий син; крали разом з бочки сир, до старої кобили у зальоти ходили. (Кобил.)

Жартлива приказка про легкодухів, батька й сина, що лямпартували ся оба разом.

49. Який тато, такі дїти. (Наг.)

Доброго батька добрі дїти. Пор. Слав. I, 215.

Татуньо. 1. Вам татуню сьвето в голові, а менї сї фузія трафлєє. (Тернопіль)

Варіянт до Тато ч. 43.

2. Мій татуньо меже двома хлібами вмер: старого не було, а нового не дочекав. (Кол.)

Варіянт до Тато ч. 9.

3. Татуню, мамуню, беріт сірак і гуню! (Мшан.)

Натяк на оповідане про вівчаря, якого стадо напали вовки, а він з гори кликав родичів, щоби йшли боронити його стада.

4. Татуню, та то мйисо, то сї розтьигне. (Мик. н. Дн.)

Говорила дївка до батька, який не хотїв віддати її замуж за парубка з великим хуєм для того, що в неї мала пизда.

5. — Татусю! Коли буде конець бідї? — Аж чоловік умре, паноньку! (Водники)

Відповідь селянина панови.

6. Що татуньо зарідили, то мамунї мусьит. (Явор.)

Жінка мусить слухати чоловіка.

Таця. 1. Не тебе беру, Тацю, йно твою працю. (Луч.)

Варіянт до т. II, Наця ч. 2. Таця — пестливе імя замісь Татяна.

2. Ни любят Тацю, а любят працю. (Ю. Км.)

Не люблять дївки самої задля її особи, але люблять її віно й її робучу силу.

Тачки. 1. Беріт його на тачки, везїт його в бодачки! (Наг.)

Кепкують із лїнивого чоловіка, що вилежує ся в робочий день.

Тварь. 1. Всьої тварі по парі. (Коб.)

Переважна часть звірів і людий жиє парами.

Твердий. 1. На твердий сук острий топір. (Гнїдк.)

Велику трудність переломаєш тілько великим зусилєм.

2. Твердий як зелїзо. (Наг.)

Говорять про чоловіка незломної волї. Пор. Adalb. Twardy 8.

3. Твердий як кість. (Наг.)

Говорять про упертого, немилостивого чоловіка, якого нїякими просьбами не діймеш. Пор. Wand. II, Kochen 37.

4. Твердий як камінь. (Наг.)

Говорять про твердосердого, упертого чоловіка. Пор. Adalb. Twardy 3.

5. Твердий як кремінь. (Наг.)

Варіянт до попер. ч. Пор. E. Rot. 73; Adalb. Twardy 4.

6. Твердий як скала. (Наг.)

Варіянт до попер. ч. Пор. Adalb. Twardy 7.

7. Хто в що твердший: шляхтич у вуха, хлоп у груди, а жид у пєти. (Пужн.)

Жартлива характеристика ріжницї трьох народностий: шляхтич у зимі носить вуха голі, Русин носить сорочку з розпором на грудях, так що груди видно чи зима, чи лїто, а жид ходить у патинках, із яких визирають голі пяти. Пор. Етн. Зб. VI, ч. 163.

8. Що найтвердійше на луплїньи? Хуй, бо мама татови вже двацят лїт лупя, а ще лиш оттілько облупили. (Жабє)

Жартлива загадка, і не менше жартлива відповідь. Уступ з оповіданя про дотепну дівчину і недотепного богача, яким пан задавав загадки. На питанє, що найтвердійше на лупліне, богач відповів, що коза, бо як у мене коза здохла і полежала три дни, то я за три дни не міг її облупити. Натомісь дівчина відповіла як висше.

Твердити. 1. Або твирдїт, або пустїт! (Пужн.)

Приказка основана на анекдоті про твердий польський шлюб. Пор. Етн. Зб. т. VI, ч. 256.

Тверезий. 1. Тверезий як швець. (Сіл. Б.)

Жартлива поговірка. Швець звичайно буває пяний.

2. Що тверезому на умі, то пяному на язиції. (Ільк., Петр.)

Пяний чоловік дістає звичайно дар вимови, і виговорює те, що би по тверезому не сказав нікому. Пор. латинське: In vino veritas; Гильф. 3474; Тимош. 196; Wand. III, Nüchtern 4; Čelak. 138; Нос. ст. 474; Adalb. Trzeźwy 1; Brzoz. Trzeźwy 1; Zátur. VI, 292.

Твоє. 1. Най буде твоє на верха! (Наг.)

Говорить чоловік до свойого супірника, не бажаючи з ним далї перечити ся.

2. Не твоє сї меле. (Наг.)

Не про тебе говорить ся. Пор. Libl. 212.

3. Що не твоє, подиви ся тай положи. (Ком.)

Жартливо остерігають злодійкуватого чоловіка.

Творити ся. 1 Не творит сї до нього, буцім го й не знає. (Наг.)

Не говорить до нього, навіть не обертає ся до нього.

Текти. 1. З одного боку тече, з другого пече. (Ст. Богор.)

Характеризують нещасливе положенє чоловіка, якому докучають ріжні напасти.

2. На мене не тече. (Наг.) ...капає. (Голоб.)

Я не маю чого квапити ся.

3. Тече як з цївки. (Наг.)

Говорять про рясний дощ.

Текуцький. 1. Ци тото Текуцький піп за тебе зробит? (Берез.)

Текуча — село коло Космача, косівського повіту, де ніколи не бувало попа. Отже Текуцький піп зробить значить стілько, що ніхто не зробить.

Теленити. 1. От теленит нї сьикої нї такої. (Кольб.)

Говорить, плете нї се, нї те.

Телепати. 1. Аж мнов телепає, такий єм лютий. (Наг.)

Говорить сердитий чоловік, що трясе ся зі злости.

2. Телепає сї, як трепетів лист. (Наг.)

Говорять про чоловіка, що трясе ся від зимна або в лихорадції.

Телити ся. 1. Не втелю ти сї тим, коли того нема. (Наг.)

Говорить жінка чоловікови, коли той домагає ся від неї чогось такого, чого вона не може йому дати.

2. Тели ся хоть єсь не тївна. (Гнїдк.)

Образово: дай, хоч не маєш нїчого.

Телиця. 1. Телиця яловая. (Ільк.)

Говорять образово про незамужну дївку.

Теличка. 1. Теличка нелїпочка, улїпила тельи недоростком. (Раранче)

Жартливо говорять про мале теля від малої корови. Неліпочка здрібніле від неліпа в значіню: негарна, малоросла.

Теліпати ся. 1. Шири-мири теліпают ся, наші з дому вибирают ся. (Сїл. Б.)

Теліпають ся довгі одежі, спідниці та кафтани.

Теля. 1. Дай Боже нашому теляти вовка спіймати. (Льв.)

Кепкують із чоловіка, що з малими засобами бере ся до великого діла.

2. Добре теля дві корови ссе, а зле анї єдної. (Лев.)

Доброму чоловікови кождий поможе, а лихому нїхто.

3. Коли наверне ся теля ссати, то буде люде врікати. (Доброс.)

Народне віруване, що теля, яке раз перестане ссати, а по якімось часї знов верне до корови, буде недобре на перехід.

4. Ласкаве теля дві корові ссе, а буйне жадної. (Ільк.)

В дословнім значіню: ласкаве теля кожда корова припустить до себе, а буйне, таке, що дуже туцкає, кожда відбиває. В образовім значіню пор. висше ч. 2. Пор. Даль II, 164.

5. Ласкаве теля дві мами ссе. (Петр.) ...корови... (Мінч.)

Доброго чоловіка усї запомагають. Пор. Сим. 1453; Wand. II, Kalb 44; Čelak. 96.

6. Ляда теля на мене хвіст підносит. (Довге Стр.)

Говорить чоловік обурений тим, коли недоросток ображає його.

7. Міське телятко розумнїйше, як сїльське дитятко. (Дар.)

Образово говорять про міських дїтий, які звичайно мають більше знаня, ніж сїльські. Пор. Нос. ст. 348; Haller II, 80; Сим. 1182; Adalb. Cielę 14.

8. Ой ти необлизане теля! (Мшан.)

Говорять про невмиту або невродливу дитину. Пор. Adalb. Cielę 18.

9. Покірне теля дві мами ссе, а дїдько лисий одної не виссе. (Кукиз.)

Дїдько лисий тут у значіню буцливого бичка, якого кожда корова відбиває від себе. Пор. Гильф. 1142, 3129; Schlei. 167; Слав. I, 250; II, 56; Даль I, 319; Krumb. 97; Тимош. 291.

10. Рушило мертве теля хвостом. (Льв.)

Кепкують із недотепного чоловіка, що силкує ся сказати щось дотепне. Пор. Сим. 1608; Adalb. Cielę 21.

11. Се теля — назимятко. (Раранче)

Говорять про теля, що родить ся в осени.

12. Силуване теля нездале. (Орове)

Телята з разу користують ся повною свободою, їх не припинають у стаєнцї. Теля припинане з малку не росте добре.

13. Теля в срацї, а баба довбню лагодит. (Снят.)

Ще теля не вроджене, а баба лагодить ся його вбити.

14. Теля не знає ся на пирогах. (Ільк.)

Образово говорять про чоловіка, що не знає ся на якійсь речи.

15. Теля ще десь, а різник ножа острить. (Сїл. Б.)

Говорять про чоловіка, що числить на зиск із дїла, якого ще не зачав.

16. Через бабині телята не мож в город подивити ся. (Ільк.)

Натяк на байку про вовка, що дивив ся в город, у якім пасли ся телята, і на бабин крик мусів утікати. Говорять про чоловіка, якому через якусь дрібницю не вдасть ся иншому зробити кривду.

17. Через твоє тельи не можна сї в сад подивити. (Сор.)

Варіянт до попер. ч.

18. Я так як тельи, а ви так як лошьи: ви пєте, коли хочете, а я коли маю. (Ком.)

Говорив тверезий чоловік до пяниці.

Телячити. — 1. Чи не телячили ви мого видятка? — Ой там задерло лози тай побігло в хвіст. (Дар.)

Жартлива гра слів з переставленєм коренів, замісь: Чи не бачили ви мого телятка? Ой там задерло хвіст тай побігло в лози.

Темлювати. 1. Темлює тобов туди, куди не треба. (Наг.)

Темлювати в значіню кидати і то кидати при помочи лихої сили.

Темний. 1. Темний як табака в розї. (Дрог., Стан.)

Не знає нїчого, неписьменний. Пор. Adalb. Ciemno 14.

2. Темному й сонце не поможе. (Тереб.)

Слїпий і при сонцї не бачить.

Темно. 1. Так темно, що хоть в морду бий. (Жидач.)

Жартливо говорять про темну ніч. Пор. Adalb. Ciemno 3.

2. Так темно, що хоць у писок бий! (Іванівцї)

Варіянт до попер. ч.

3. Так темно, що хоть очи вибери. (Жидач.)

Говорять про дуже темну ніч. Речене еліптичне: як би чоловікови вибрав очи, то би так само не бачив нїчого, як і в сю ніч. Пор. Adalb. Ciemno 1.

4. Темно ся, хоць очи вибери. (Гнїдк.)

Варіянт до попер. ч. „Темно ся" і „видно ся" фальшиві анальоґії замісь: „видить ся" і „не видить ся". „Ся" при прислівниках синтактично зовсїм непотрібне.

5. Темно ся як в розї (Гнїдк.)

Говорять про темну ніч, або темне, замкнене місце. Пор. Слав. II, 180

6. Темно, хоть в писок бий. (Луч.)

Говорять про темну ніч. Варіянт до ч. 1, 2.

7. Темно як в гузици. (Наг.)

Говорять про темне місце, пр. комору або пивницю. Пор. Wand. I, Arsch 22.

8. Як темно, то добре бити, бо не буде нїхто свідчити. (Іванівцї)

Обезпечує себе чоловік охочий до бійки.

Тень. 1. Тень-тень, аби вбити день. (Мінч.) ...збути... (Ільк., Петр.)

Говорять лїниві робітники, що роблять поставкуючи і дожидаючи вечера.

2. Туди тень, туди тень, тай минув день. (Стоян.)

Говорить чоловік, що провів день у ріжнородній дрібній роботї.

Теньґий. 1. Така теньґа, як гармата. (Наг.)

Говорять про рослу, сильну дївку.

2. Така теньґа, як стодола. (Жидач.)

Говорять про рослу, замашну дївку.

Тепер. 1. За „тепер“ декує, а за „ще“ просит. (Мик. н. Дн.)

Житєва практика: за теперішне добро люди дякують, а будущого просять.

2. Не тепер то сї діяло. (Наг.)

Говорять про давню бувальщину.

3. Не тепер по гриби ходити, а тогди, як будут родити. (Белел.) ...в осени... (Карл.)

Говорять такому, що весною ходить по лїсї нїби то шукаючи грибів, і взагалї такому чоловікови, що не в пору починає якесь дїло.

4. Тепер за гроші й до неба зайдеш. (Снят.)

Характеризують теперішнїй час, коли буцїм то все продажне, за гроші все можна дїстати.

5. Хоть не тепер, то в четвер. (Ільк.)

Говорять про річ, про яку думають, що певно стане ся. Пор. Нос. ст. 378.

Теплий. 1. На Теплого Олекси риба хвостом лїд розбиває. (Черкаси)

Сьвято Алексія, що припадає д. 17. марта ст. ст., називають Теплим Олексою.

2. Тепле ваше, паноньку, слово. (Ільк.)

Говорила баба, коли пан обіцяв їй дати на зиму теплу одежину.

3. Ще троха теплий. (Наг.)

Говорять про ледви живого чоловіка. Пор. Wand. II, Leben 275.

Тепло. 1. Нї тепло, нї холодно. (Наг.)

Говорять про стан умїркованої теплоти, коли не дошкулює нї тепло, нї холод. Пор. Дик. 298; Adalb. Ciepły 1.

2. Так тепло, аж пара кости ломить. (Ільк.)

Говорять про острий мороз.

3. Тепло, аж з носа текло. (Явор.)

Говорять про холодний день.

4. Тепло, шо тебе той потрісає. (Кольб.)

Говорять про мороз, від якого чоловік дріжить.

5. Тепло як за лихим паном. (Ільк.)

Іронїчно про мороз, що докучає як лихий пан.

6. Тепло як у бани. (Ільк.)

У бани буває парно і душно; говорять про велику спеку. Пор. Adalb. Ciepło 3; Brzoz. Ciepło 6.

7. Тепло як у псярни. (Луч.)

Говорять про холодну кімнату.

Тера. 1. Де піде Тера, все їй гірка вечера. (Ільк.)

Тера скорочено зам. Тереса. Говорять про нещасливу жінку, що віде не може знайти теплого місця.

2. Де піде Теря, то всюди гирка вечеря. (Мінч.)

Варіянт до попер. ч.

Терен. 1. Терном би ти дорога заросла! (Крех.)

Проклятє. Кленуть лихому чоловікови, що виходить із села.

Тереса. 1. Тереса, Тереса, вижени того песа! Бо я дочка ксьондза, в мене перстенї з самого мосьондза. (Коб.)

Кепкували із ніби освіченої, а властиво спольонїзованої попівської дочки.

Терететено. 1. Терететено! буду приндїти! (Гнїдк.)

Натяк на народнє оповіданє про жінку, що не хотїла прясти, а коли за те чоловік запер її на всю ніч у холодній коморі, де вона дилькочучи від морозу і цокочучи зубами говорила, щоб дати їй веретено, то буде прясти.

Терешко. 1. Здоров Терешку в новій сорочцї! (Дар.)

Жартливе поздоровленє хлопця, якому в неділю дали нову сорочку. Пор. Сим. 1071.

Терликати. 1. Затерликає, тай проликає. (Гнїдк.)

Говорять згірдно про музику, що любить пропивати зароблені гроші.

2. Що затерлиґав, то пролиґав. (Кольб.)

Говорили про музику пяницю.

3. Що затерликає, то зараз проликає. (Лучак.)

Варіянт до ч. 1.

Терлиця. 1. Чи принести терлицю? (Косів)

Таким питанєм зупиняють надто балакучого чоловіка, якого не можна пере говорити.

Термедія. 1. Мав єм з тим троха термедії. (Дрог.)

Мав з якимось дїлом троха клопоту.

2. Там така термедія була, що не дай Боже! (Наг.)

Термедія в значіню гармідер, галас, сварня. Слїд народньої памяти про веселі інтермедії, які колись виставлювано на ярмарках і відпустах.

Терміте. 1. Єкес ми терміте назначили. (Жабє)

Терміте дословно паздїре або сміте. Гуцули називають також „термітєм“ термін на судову розправу.

Тернина. 1. Волїв бим тернину в нозї, ніж його в домі. (Цеп.)

Говорять про уприкреного свояка або слугу, якого раді позбути ся з дому.

2. Тернина грушок не родить. (Ільк.)

Тернина лихий корч, який не вродить благородного плоду.

3. Тернина фіґи не родит. (Мінч.)

Варіянт до попер. ч. Пор. Adalb. Cierń 5.

Терновий. 1. І на терновім огни би не горів. (Наг.)

Говорять про дуже лихого, непосидючого чоловіка. Давнїй звичай велїв опирів палити на терновім огни.

2. Тернова до Бога дорога. (Гнїдк.)

До щастя чи земного, чи загробового прикра, трудна дорога.

Терпен. 1. Терпен спасен. (Гнїдк.)

Терпінє і мовчанє стають чоловікови у великій пригоді у всїх трудностях житя. Пор. Сим. 1158; Нос. ст. 461; Гильф. 3219.

2. Хто терпен, тот спасен. (Лев., Ільк., Петр.)

До спасеня т. є. очищеня душі доходить ся працею і терпливістю. Пор. Wand. I, Aushalten 3, 4; Слав. II, 71; Adalb. Cierpliwy 4.

Терпець. 1. Вже ми терпцю не стає. (Наг.)

Говорить знетерпливлений чоловік, якому щось дуже докучило. Пор. Wand. I, Geduld 181.

Терпіти. 1. Стерпит ся, злюбит ся. (Затісє)

Говорять про подруже, що побрало ся без любови, а потому привикло до спільного житя.

2. Так го терпйи, як сіль в оці. (Кольб.)

Говорять про немилого, наприкреного чоловіка.

3. Терпи, брате! Вже бук надломив ся. (Гнідк.)

Брат потїшав брата, якого за якусь провину били буком.

4. Терпи дупо, коли хлїба скупо. (Коб.)

Говорить сам собі чоловік, коли йому не стає хлїба, або взагалї живности.

5. Терпит го, як сіль в оцї. (Лев.)

Не любить його, ненавидить. Вар. до ч. 2.

6. Терпи, тїло, чого-с хтїло. (Явор.) ...щос хотїло. (Тереб.)

Приговорював сам до себе злодїй, коли його спіймали на крадїжи й били. Пор. Zátur. XII, 157; Adalb. Ciało 4.

7. Терпи язичку, будеш їв паленичку. (Роздїловичі) ...їсти... (Жид.)

Приговорює сам собі чоловік, коли його кортить виговорити щось, а розум примушує його мовчати.

8. Я його й на перехід не терплю. (Луч.)

Говорять про ненависного чоловіка, якого уважають злим на перехід, або загальнїйше: не хочу навіть на очи бачити його.

Терпленний. 1. От, бути терпленному, тай по всему. (Цен.)

Говорив чоловік у безвихіднім положеню, якому не міг зарадити.

Терпливий. 1. Терпливий з голоду згине. (Явор.)

Обік терпливости в житю треба мати енергію, відвагу до працї, щоб не згинути. Сама терпливість провадить чоловіка до занепаду.

2. Терпливий, хоць кільи на голові теши. (Наг.)

Говорять про потульного чоловіка, який терпливо зносить усякі пакости, що йому роблять инші. Пор. Wand. I, Geduld 53.

3. Терпливому голову обскубут. (Явор.)

Кепкують із занадто терпливого чоловіка, якого в коршмі набили і якому ще к додатку обірвали волосе.

Терпливість. 1. Без терпливости гляба бути вакарем, не то вчителем. (Довгоп.)

Вакар — румунїзм, значить пастух від коров, пор. латинське vacca. Гляба — годї.

Терпяк. 1. Оби бив який терпяк, а мусит тебе полаяти. (Ю. Км.)

Говорить чоловік напасникови, від якого довго зносив лайку, і якому нарештї віддає таким за таке.

Тетеря. 1. Куди піде Тетері, все ї гірка вечері. (Кольб.)

Тетеря, варіянт до Теря (пор. висше), Тереса або Тетяна.

2. Куди Тетері йдут, за ними золоті верби ростут. (Кольб.)

Говорять про щасливих людий, що лишають по собі добру память.

Теща. 1. Добра теща богата, а жінка здорова. (Луч.)

Кождий парубок у селї шукає дївки здорової з богатим приданим, не зважаючи на те, чи буде мати тещу добру, чи злу.

2. Таку тещу як гімно розплещу. (Наг.)

Говорить зять про лиху, зненавиджену тещу.

3. Тещо, тещо, дай міні дещо! (Наг.)

Говорить зять до тещі жартуючи, коли йому жінка вмерла.

4. Я свою тещу по сраці плещу. (Наг.)

Жартує зять, буцім то він дуже любить свою тещу.

Ти. 1. З тобою, як без тебе. (Кобр.)

Говорять про непотрібного, нероботящого чоловіка. Пор. Brzoz. Ty 1.

2. Ми собі з ним на ти. (Наг.)

Ми собі побратими, ровесники або товариші.

3. Ти би й маму проспав. (Товсте)

Говорять до чоловіка, що спить в часї пильної роботи.

4. Ти менї не тикай, але я тобі можу. (Наг.)

Говорить старший чоловік до молодого парубка або дїтвака.

5. Ти не ти, я не я, але то жінка моя. (Наг.)

Говорить чоловік заставши иншого при своїй жінцї.

6. Як ти менї, так я тобі. (Льв.)

Житєва практика, що чоловік чоловікови платить за добро добром, а за зло злом. Пор. Adalb. Ty 1.

Тиждень. 1. Тиждень роботи, а до обіду празнику. (Снят.)

Говорить чоловік пообідавши добре в неділю після скупої їди і тяжкої праці в цїлім тижни.

2. Цїлий тиждень бив єм без тямки. (Звиняч Гор.)

Говорить чоловік пролежавши цїлий тиждень безпамятно хорий.

3. Цїлий тиждень давай, а в суботу не дай, то будеш лихим. (Лучак.)

Щедрість чоловіка люблять инші надуживати, а коли він раз відмовить якійсь просьбі, то вязливі просителї кривдують собі на нього.

Тикати. 1. Тикай тому, з ким єс свинї пас. (Наг.)

Говорить старший чоловік молодшому, що не маючи з ним близших зносин тикає йому. Звичай велить до кождого, чужого чоловіка в старшім віцї говорити „ви“.

2. — Чому ви собі перше тикали, а тепер викаєте? — Босьмо сї покумали. (Котуз.)

Навіть рідні брати покумавши ся, т. зн. державши одну чиюсь дитину до хресту, говорять собі „ви“ замісь „ти“.

Тили. 1. Тили-тили, дурно тя вчили. (Ком.)

Говорять такому, що вчив ся грати на скрипцї і потім тиликає недоладно.

Тимко. 1. За круле Тимка, як ще була земле тонка. (Жураки)

Говорять про незапамятані, давні часи. Тимко або Тиміш популярне імя зам. Тимофій.

Тинди. 1. Тинди-ринди за три гроші. (Мінч., Ільк.)

Кепкують із бідних людий, що панявши собі дешеву музику танцюють весело.

Тир. 1. Тир, тир, тир, розсипала баба сир. (Жид.)

Тир, тир, тир наслїдує теркотанє воза. Їдучи по грудї у баби розсипав ся сир із шматини, в якій був завязаний.

Тирлю. 1. Тирлю-тирлю коло плота: яка заплата, така й робота. (Топільн.)

Тирлю—тирлю наслїдує скрипінє воза, тягненого волами. З воловим запрягом робота йде пиняво, то й плата за таку роботу менша, як за кінський супряг.

Тиснути. 1. Як притисне, то і владика свисне. (Петр.)

Коли чоловіка біда притисне, то він зробить і таке діло, якого би не зробив звичайно.

Титул. 1. Титули повні шкатули, а торби плечі вгнули. (Гнїдк.) ...обірвали. (Петр.)

Кепкують із титулованого пана, що жиє дурисвітством або навіть прошеним хлїбом.

2. Чорт по титулї, коли нема нїчого в шкатулї. (Ільк.)

Кепкують із вельможних титулів збанкротованого пана. Пор. Adalb. Tytuł 1; Zátur. X, 254; Čelak. 206.

3. Що ми по титулї, коли нема нїц в шкатулї. (Мик. н. Дн.)

Говорить сам до себе збіднїлий господар, стративши своє господарство. Пор. Даль I, 85; Adalb. Tytuł 1; Brzoz. Tytuł 1; Wand. IV, Titel 22.

Тихий. 1. З тихов музиков пішов. (Наг.)

Пішов мовчки, набравши ся лайки або бійки.

2. Тиха вода береги лупає. (Кольб.)

Мовчазливий, а завзятий чоловік буває найнебезпечнїйшим ворогом. Коротший варіянт до т. I, Вода 103. Пор. Le Roux de L. I, 43.

3. Тиха вода глубока. (Наг.)

Маломовний чоловік буває часом розумнїйший, нїж би се здавало ся з його вигляду. Пор. Schlei. 185.

Тихо. 1. Сиди тихо, щоби тя не знайшло лихо. (Лучак.) ...тебе не знало... (Бар.)

Остерігають занадто балакучого чоловіка. Варіянти до Сидїти ч. 9.

2. Так тихо, що аж чути, як муха летит. (Наг.)

Говорять, коли в хатї стане зовсїм тихо. Пор. Muka 402.

3. Тихо, бо дістанеш по голї мордї! (Жидач.)

Погроза, якою втишують балакучого чоловіка.

4. Тихо, тихо, то не будеш плакати. (Бібр.)

Жартуючи примовляють розплаканій дитинї.

5. Тихо, хоч мак сїй. (Хотїнь)

Говорять про глубоку тишу пр. спокійної ночи. Пор. Adalb. Cicho 5.

6. Тихо, цить, тай досить! (Кольб.)

Утишують говірливу особу.

7. Тихо як в усї. (Наг.)

Ухо чує звичайно і найлекший шелест, якого не чути на зверха.

8. Тихо як мак сїє. (Ільк.)

Говорять про роботу, яку доконує ся в тихости.

Тихцем. 1. Тихцем, пихцем, не великим коштом. (Терп.)

Говорять про щось таке, що зроблене було непомітно, легким способом.

Тиць. 1. Лучше тиць, як нич. (Петр.)

Лїпше хоч що будь дрібне одержати або зробити, нїж нїчого.

2. Тиць мене Боже, де без мене обійти ся може. (Старий Скалат)

Говорить чоловік, що без потреби вмішує ся в якесь дїло, що могло б обійти ся без него, а в якім він набирає ся клопоту.

3. Тиць мудї в ріпу! (Кольб.)

Говорять, коли хтось держить щось у руках і не знає, де подїти.

4. Тиць, тиць, де був Гриць. (Ільк.)

Шукають на помацки Гриця, що лежав ось тут, а тепер його нема.

Тївна. 1. Коби-с ми так ни тївна, то бим ти дав. (Кольб.)

Говорить чоловік до вагітної жінки, що набив би її, як би не була при дитинї. Бити вагітну жінку уважає ся дуже тяжким гріхом. В часї селянських розрухів бувало так, що селяни против жовнярських команд, висланих проти них, коли ті команди складали ся з руських жовнярів, виставляли на перед вагітних жінок, певні в тім, що нїякий вояк не поважить ся стріляти на них.

Тік. 1. Тік гладкий як скло. (Наг.)

Тік треба з глини убити так гладко, щоб поверхня блищала ся як скло.

2. Тік як звін. (Богород.)

Говорять про гладко збитий тік до молоченя.

3. У мене на голові тік, а в ротї ціп, — де схочу, там змолочу. (Остерм.)

Говорить про себе лисий, а при тім вимовний чоловік, що потрафить оборонити себе від усякого кепкованя.

Тїкати. 1. Тїкає, як би під ним земля горіла. (Наг.)

Говорять про перестрашеного чоловіка. Пор. Даль I, 328.

2. Тїкає, як від стеклого пса. (Льв.)

Говорять про чоловіка, що сторонить від напасника або ворога.

3. Тїкає, як чорт від сьвяченої води. (Наг..) ...від ладану. (Наг.) ...хреста. (Наг.)

Говорять про лихого чоловіка. Пор. Wand. I, Fliehen 41; Слав. I, 58; Adalb. Uciekać 12.

4. Тїкай, бо портки здойму. (Наг.)

Лякають хлопця, що робить шкоду чи то в саду, чи в полї. Із зловленого в такій шкодї хлопця звичайно здіймають капелюх, штани, або й сорочку.

5. Тїкай, бо тя перескочу! (Тереб.)

Гонять пса або теля.

6. Тїкай від мене, бо з тобов до калїцтва прийду. (Наг.)

Говорить чоловік такому, що бере ся бити ся з ним, хоч слабший від него.

7. Тїкай, голий, бо тї обдирут! (Мик. н. Дн.)

Жартлива погроза, бо голого нема з чого обдерти.

8. Тїкай, голий, обдеру тя! (Петр.) ...бо тї вдру! (Колом.) ...обидру тї. (Наг.)

Варіянти до попер. ч. Пор. т. I, Голий 39.

9. Тїкай з волами, бо процесия йде. (Явор.)

Кличуть до фірмана, що їде волами дорогою, якою на зустріч іде процесія. Образово також про те, що буденне дїло мусить уступати перед надзвичайним.

10. „Тікай, Іване!“ — „Я готовий“. (Підпеч.)
Жартлива відповідь на безпредметову погрозу.

11. Тікай псе, не буде так усе! (Мшан.)
Гонять пса, грозячи, що не будуть йому потурати.

12. Тікайте непрошені, бо підете мотлошені. (Наг.)
Говорять до непрошених гостий, що вдирають ся на чужу гостину.

13. Тікай, тікай, бо я біжу, маю ножик тай заріжу! (Наг.)
Приговорюють до малої дитини, що вчить ся ходити. Мабуть натяк на татарські напади, коли люди з дітьми мусіли тікати перед Татарами.

14. Хто тікає, тому єдна дорога, а хто гонит, тому десіть. (Берез.)
Гонячи чоловік міркує: і туди міг утекти і он куди. Пор. Schlei. 154.

Тіло. 1. Взяв тіла, як лопатов положив на него. (Стара С.)
Про людину або худобину, що потовстіла на добрій паші.

2. Він добре в тілї. (Наг.)
Говорять про статурного, заживного чоловіка.

3. Все тіло му списав. (Наг.)
Збив його так, що все тіло покрите синцями.

4. В тебе таке тіло, щоби много хотїло. (Лім.)
Говорять до ласого, захланного чоловіка.

5. Голим тїлом сьвітит. (Будз.)
Говорять про чоловіка, що ходить у діравій одежі, крізь яку видно голе тіло.

6. Зпав з тіла. (Наг.)
Схуд, змарнів.

7. З тїлом і душев наш. (Наг.)
Говорять про щирого приятеля і товариша. Пор. Wand. III, Leib 148.

8. З тїлом і душев пропав. (Наг.)
Говорять про пропащого чоловіка, що згинув марно.

9. Його тіло не дасть уже тіни. (Ільк.)
Говорять про дуже вихудлого чоловіка.

10. Маєш, тіло, чого-с хтїло. (Явор.)
Говорить чоловік, якого бють за якусь провину.

11. Набрав тїла, нївроку му. (Наг.)
Потовстів, погрубшав, поправив ся на виду.

12. Не поберігши тїла і душу погубиш. (Ільк.)
Чоловік повинен шанувати і берегти своє тіло так само, як свою душу, бо в здоровім тїлї і душа здорова. Пор. латинське: Mens sana in corpore sano.

13. Пішло тіло по мороз. (Ісиптичі)
Значіне неясне.

14. Подати ся на тїлї. (Гнїдк.)
Зхуднути, змарнїти.

15. Тіло блудит, ще й душу нудит. (Крех.)
Гріхи тїла опоганюють і душу.

16. Тїло грішит, а душа відповідає. (Цен.)
За гріхи тїла карає ся душа.

17. Треба тіло прокормити, треба сором закрити. (Ю. Км.)

Говорить бідний чоловік про поживу і одежу, як найконечнійші потреби для житя.

18. Що тіло любит, то душу губит. (Горол.)

Бувають такі тілесні вподобаня, що деморалізують душу. Пор. Wand. III, Leib 98; Čelak. 26; Adalb. Ciało 5.

Тілько. 1. Тілько мого, що взім много. (Мшан.)

Говорить чоловік задоволений сам собою.

2. Тілько нашого! (Вел. Очи)

Scil. що поживемо тут у достатку.

3. Я тілько за тобов погуляю, як нендза на болоті. (ЮК.)

Говорила жінка до чоловіка, з яким жила бідуючи.

Тїмя. 1. Він ни в тїмє битий. (Кольб.)

Він розумний чоловік. Пор. Čelak. 517; Zátur. III, 187.

2. Не в тїмя битий. (Гнїдк.)

Варіянт до попер. ч. Пор. Даль I, 553; Adalb. Ciemię 1; Brzoz. Ciemię 1.

Тїнь. 1. Бойит сї своєї тїни. (Наг.)

Говорять про полохливого чоловіка. Пор. Тимош. 71; Libl. 161.

Тїсний. 1. Такий єм тїсний, що ледво дихаю. (Наг.)

Тїсний у значіню бідний.

2. Тїсні роки настали, гради, снїги царину позбивали, з болотом змішали, а на шьию торби повкладали. (Ю. Км.)

Бойківське нарікане на тяжкі часи.

Тїсно. 1. Тїсно нам тепер стало. (Наг.)

Ми збіднїли, пр. погорівши.

2. Як вам, ґосподару, за тїсно в хатї, то вийдїт на двір. (Лучак.)

Говорив слуга, що докучив господареви так, що той не міг висидїти в хатї.

Тїтка. 1. — Мамо, тютка йде! — Вже ю чорт несе! — Вона гусь несе. — Свій до свого все тягне. (Пост.)

Гумористична сценка, як швидко змінне ся настрій старої жінки.

Тїтоха. 1. Тїтоха би тї била! (Войн.) Тетюха... (Войн.)

Прокляте.

2. Тїтоху-тепоху приспати си. (Гнїдк.)

Дістати лихорадку підчас сну у вохкім або холоднім місцї.

Тїшити ся. 1. Бода-с сї ним не натїшив! (Наг.)

Кленуть батька, що має збиточну дитину.

2. Не тїш ся зимному теплу, а панському приходу. (Войн.)

Панський прихід рідко коли віщує щось добре.

3. Не тїш ся людськов бідов, бо твоя ходит за тобов. (Жерниця)

Говорять злорадному чоловікови, що тїшить ся чужим лихом.

4. Ни тїш сї з чужої пригоди, бо й сам в нї бути можеш. (Кольб.)

Та сама думка, що в попереднїм, висловлена иншими словами.

5. Так сї тїшу, що аж нїкуди. (Наг.)

Не тїшу ся зовсїм.

6. Так сї тобов тішу, як дідько сухов вербов. (Кол.)
Жартує чоловік побачивши старого, доброго приятеля.

7. Так ся буде тішити, як лихий (vel кадýк) сухов вербов. (Крех.)
Буде тішити ся чимось злим, чужим нещастєм.

8. Тішит сї, ги дідько цвиком. (Льв.)
Тішить ся якоюсь дурницею.

9. Тішит сї, як вітер капелюхом. (Мик. н. Дн.)
Бавить ся чимось таким, що дразнить иншого.

10. Тішит сї, як дурний вонучков. (Жидач.)
Тїшить ся якимось глупим жартом.

11. Тішить ся, як би го бузько носом іськав. (Ільк.)
Не велика приємність.

12. Тішить ся, як Жид пархами. (Ільк.) Тїшит сї, гиї... (Жидач.)
Не велика потїха. Пор. Adalb. Cieszyć 13.

13. Тїшить ся, як німий котєтами, а дурний внуцями. (Глещ.)
Тїшить ся чимось маловартним, тїшить ся без причини.

14. Тїшит ся, як Циган цьвячком. (Сап.)
Тїшить ся з дрібної річи. Варіянт до ч. 8.

15. Тїшит ся, як чорт сухов вербов. (Іванівцї Ж.)
Тїшить ся чужим лихом. Варіянт до ч. 6, 7.

16. Тїшу сї, що мі тато зробив. (Матїївцї)
Говорив чоловік задоволений своїм житєм.

17. То мене не тїшит. (Льв.)
Се менї не до вподоби.

18. Утїшив сї, як не знати чим. (Наг.)
Зрадував ся якоюсь приємною вісткою.

19. Як ти ся тїшиш, вороги ся смутять; як ти ся смутиш, вороги ся тїшать. (Ільк.)
В селї між сусїдами панує часто ворожнеча, що обопільно затроює їм житє.

20. Я сї тїшу, але по тиху. (Мик. н. Дн.)
Не даю пізнати по собі своєї радости.

21. Я так сї тїшу, як пес лїтї сї тїшит, бо як залїзе у коноплї, то каже: „ге-ге!“ (Мик. н. Дн.)
Тїшу ся з малої причини.

Ткач. 1. Ото ткач (вар. То ми ткач) — нитка рве сї, а він в плач. (Винники)
Ткачови звичайно байдуже, чи нитки міцні, чи не міцні.

2. Ткач — рве сї нитка, а він в плач. (Винники)
Вар. до попер. ч.

Тлїнь. 1. Іно тлїнь з нього. (Наг.)
Говорять про змарнїлого, зхорованого чоловіка.

2. Став такий, як тлїнь. (Наг.)
Варіянт до попер. ч.

Тлустий. 1. Нім тлустий всохне, то худий здохне. (Яс. С.) ...зисхне... (Наг.) ...схудне... (Петр.)

Поки богатий збідніє, то бідний змарніє. Пор. Даль I, 95.

2. Тлустий як опе́цьок. (Наг.)

Говорять про грубого, заживного чоловіка. Опе́цьок — простір між печею і стїною.

3. Тлустий як свиня. (Льв.)

Говорять про товстого, череватого чоловіка. Пор. Zátur. VI, 61; Adalb. Tłusty 12.

4. Тлустому то і вода на смалец іде. (Монастирок)

Товстий чоловік потребує не богато їсти, щоб товстїти ще більше.

Тлустість. 1. Пішла позичати тлустости до масности. (Наг.)

Загадкове речене замісь: позичати соли до масла.

То. 1. Аби того ни видати, ни чювати! (ЮК.)

Говорять про всяке лихо.

2. А в тім, як собі хочеш. (Наг.)

А в тім у значіню: а з рештою.

3. Без того сї не обійде. (Наг.)

Говорять про всяку потрібну річ.

4. Вже я собі з тим дам раду. (Наг.)

Упораю ся з тим ділом.

5. В тім ціла річ. (Наг.)

Се головне дїло, в тім суть річи.

6. В то менї грай! (Наг.)

Се менї говориш до ладу, до вподоби. На се дїло я згідний.

7. До того не дійде. (Наг.)

Се не сповнить ся.

8. З тим він собі не дасть ради. (Наг.)

Сего дїла він не подужає.

9. З тим не дійдеш до ладу. (Наг.)

Говорять або про якесь дїло, якого чоловік не впорає, або про чоловіка, з яким не д'йдеш до згоди.

10. З тим ти собі дай спокій! (Наг.)

Таким способом зі мною не поводи ся.

11. Йому не до того. (Наг.)

Се йому не в голові, він занятий чимось иншим.

12. Коли то ще буде? (Наг.)

Запитують у значіню: се не зараз буде.

13. Минї до того. (Крех.)

Се мене цікавить, се менї приємно.

14. Най то йде з тимой чьисом! (Наг.)

Говорять про всяке минуле лихо.

15. На тім ще не конець. (Наг.)

Говорять про всяке недовершене дїло.

16. Не в тім річ, а ось у чім. (Наг.)
Говорять чоловікови, що перескакує з одної річи на другу.
17. Не на то йде. (Наг.)
Пішло на якусь велику річ замісь малої.
18. Не на то-м сї родив, аби-м на світї бідив. (Наг.)
Говорить чоловік шукаючи собі ради в своїй бідї.
19. Не на то сї заносит. (Наг.)
Заносить ся на щось инакше, як ти сподїваєш ся.
20. Не на то я робив, аби ти марнував. (Наг.)
Говорить батько до марнотратного сина.
21. Не о то мінї ходит. (Наг.)
Не про се я питаю або дбаю.
22. Нї з того, нї з сього паль єден другого. (Наг.)
Без нїякої рацїї побили ся два між собою. Пор. Даль I, 204.
23. О тім потім. (Льв.)
Про се буде мова пізнїйше. Пор. Libl. 196.
24. Ти мене тим не страш, бо я того не бою сї. (Наг.)
Говорить чоловік чоловікови, що страшить його чимось не страшним.
25. Тим мене не здуриш. (Наг.)
Дармо обіцюєш менї се або те.
26. Тим я тобі кінцьи доїду. (Наг.)
Грозить чоловік чоловікови.
27. Ти собі то так міркуєш, а я инакше. (Наг.)
Говорить чоловік свойому супірникови.
28. То в мене за дармо. (Наг.)
Говорить чоловік ударивши другого в лице або вилаявши його.
29. Того в мене не купити. (Наг.)
Я тим не дорожу ся.
30. Того ти сї не спекаєш. (Наг.)
Сего лиха не позбудеш ся нїяк.
31. То мінї байдуже. (Наг.) ...байбарзо. (Наг.)
Я про се не дбаю.
32. То мінї десь гримит. (Наг.)
Се мене не лякає анї не тїшить.
33. То мінї до хреню потрібне. (Наг.)
Се менї не потрібне, се менї прикре, але не приємне.
34. То мінї не до смаку. (Наг.)
Се менї не до вподоби.
35. То мінї не до шмиги. (Наг.)
Се менї не до ладу.
36. То мінї не першина. (Наг.) ...першинка. (Наг.)
Се менї не перший раз трафляє ся.
37. То мінї не яло сї. (Наг.)
Се менї не випадає робити.

38. То не мій звичай. (Наг.)
Я так не звик робити.
39. То тобі так не мине ся. (Наг.)
Се тобі не уйде безкарно.
40. То хиба Бог знає. (Наг.)
Сего я не знаю і инші люди не знають. Пор. Слав. I, 163.
41. То ще з того до великої біди прийде. (Наг.)
Говорять про якусь малу причину, з якої виходить велике лихо.
42. То ще колись буде. (Наг.)
Відповідають на погрозу, або обіцянку чогось неблизького.
43. Ци з тим, ци без того, на одно вийде. (Наг.)
Говорять про всяку байдужну річ.
44. Як бим того ни взяла, з чого бим ґаздувала. (ЮК.)
Говорить жінка про своє придане, що принесла чоловікови.
45. Як з тим, так без того. (Наг.)
Говорять про маловажну річ, без якої можна обійти ся. Пор. Нос. ст. 473, 481.
46. Я на то не ласий. (Наг.)
На се мене не кортить.
47. Я на то не цікавий. (Наг.)
Се мене не цікавить, мало обходить.
48. Я на то, як на літо. (Наг.) ...як пчола... (Наг.)
Я тому рад, се мені робить приємність.
49. Я о то не стою. (Наг.)
Не обстаю при тім, не домагаю ся того.
50. Я собі з того нічого не робю. (Наг.) ...си... нич... (ЮК.)
Се мене не турбує.
51. Я собі тим не кривдую. (Наг.)
Не нарікаю на се.

Товар. 1. Добрий товар найде купцьи. (Наг.)
Образово: добрий чоловік знайде собі все місце між людьми. Пор. Zátur. VII, 289; Wand. IV, Waare 47, 49, 52, 55, 59.
2. Добрий товар сам сї хвалит. (Наг.)
Добрий чоловік не потребує сам себе хвалити, бо його житє само стає його похвалою. Пор. Schlei. 184; Adalb. Towar 1; Wand. IV, Waare 57, 58.
3. За добрим товаром назвут тя паном. (Луч.)
Бо доброго товару кождий шукає і віддає честь тому, хто його продає.
4. З добрим товаром сьиду й за валом. (Ярич.) ...то сїди й за... (Явор.)
Говорить купець приїхавши до чужого міста зі своїм товаром і бачучи, що міські власти роблять перешкоду розташувати свій товар у середмістю.
5. Я товару не пожену, бо ся хлопців не обжену. (Махн.)
Говорить дївка, до якої заскакує богато хлопців і яка не хоче йти в поле з худобою.

Товариш. 1. Здоров, здоров, товаришу, що не випю, тобі лишу. (Наг.)
Жартливо примовляє товариш до товариша при чарцї.

2. Ми такі товариші, що я йому кажу: „Взни мі“, а він мінї каже: „Взни мі.“ (Наг.)
Говорять про себе веселі товариші, що ненавидять один другого.

3. Товариш мовний в дорозї стоїть за віз смарований. (Ільк.)
Смарованим возом легко їхати, а з розмовним товаришем приємно йти. Пор. Adalb. Towarzysz 6; Čelak. 287; Zátur. XIII, 212.

Товбити ся. 1. Товбит сї на дворі, певне слота буде. (Наг.)
Говорять про парний і хмарний день.

Товкти ся. 1. Товче ся, як Савка в пеклї. (Лев.) ...по пеклї. (Ільк.)
Говорять про непосидючого чоловіка, що не може собі знайти місця.

Товстий. 1. Нїм товстий схудне, то худий здохне. (Ільк.)
Варіянт до Тлустий ч. 1. Пор. Даль I, 355; Нос. ст. 405; Adalb. Tłusty 13.

Тогди. 1. То було тогди, як ще баба дївков була. (Жидач.)
Говорять про не дуже давнї часи, а про щось таке, чому не дуже вірять.

2. Тогди то буде, як мій татуньо з тамтого світа верне. (Наг.)
Се не стане ся нїколи. Пор. Слав. I, 227.

Той. 1. Він не з тих, що щось по них, а з тих, що нич по них. (Стрільб.)
Він не належить до гідних, але до негідних людий.

2. І тому даст і ному продаст. (Ю. Км.)
Говорять про богатого чоловіка.

3. Той — бодай моци не мав! (Наг.)
Оговіркою згадують про чорта.

4. Той — бодай му фай било! (Дидь.) ...фоц було! (Дрог.)
З відцуранєм згадують про нечисту силу.

5. Той — не при хатї згадуючи. (Наг.)
Охоронна формула при згадцї про чорта.

6. Той — щез би! (Кол.)
Оговірка при згадцї про чорта.

Тома. 1. Коби робив Тома, то би мав роботу дома. (Мінч.)
Говорять про лїнивого чоловіка. Пор. висше Робити 20.

2. Коби Тома робив, то би дома роботу мав. (Ільк.)
Варіянт до попер. ч.

Тонкий. 1. Видиш би го перещипнув, такий тонкий став. (Наг.)
Говорять про висохлого, змарнїлого чоловіка. Видиш у знач. майже, здаєть ся.

2. Стало ся: тонке було тай урвало ся. (Княж.)
Говорять про програну, лихо ведену справу.

3. Тонейка як ниточка, а смердит як свиночка. (Мшан.)
Говорять про тиндїтну, а нечисту жінку.

4. Тонка, висока, слїпа, безока. (Сор.)
Кепкують із підслїпуватої дївки.

5. Тонка, як горстка душі. (Сор.)
Говорять про марну, ледво тлїнну жінку.

6. Тонка, як тополї. (Наг.)
Говорять про струнку, високу дївчину. Пор. Слав. II, 180.

7. Тонкий, як бобовий сніп. (Бар., Луч.)

Кепкують із грубого, підсадкуватого чоловіка.

Тонко. 1. Де тонше, там ся рве. (Ільк., Кобр.) ...тонко... (Петр., Снят.)

Слабо поставлене діло тяжко довести до кінця, воно часто не вдає ся. Пор. Дик. 1335; Слав. I, 158; II, 173; Нос. ст. 255; Даль I, 36; Сим. 577; Schlei. 176; Adalb. Cienko 1; Čelak. 174.

Топити ся. 1. Як топити сї, то вже ліпше в мори, як у калужи. (Льв.)

Коли ризикувати, то ліпше на велике діло, як на мале. Пор. Даль I, 323.

Топільниця. 1. Топільниця — невільниця. (Топ.)

В Топільниці була панщина, а в сусїднїх шляхетських селах не було. Відси повстала й пісня:

Топільниця—невільниця, вода студененька;
Не йди, дївко, в Топільницю, панщина тяженька. (Лютов.)

Топленник. 1. Там є топленник. (Гнїдк.)

Говорять про глубоку воду, в якій можна втопити ся. Народнє віруване про топленників, утоплених людий, яких душі буцїм то сидять у глубоких вирах і тягнуть за ноги тих, що там купають ся або плавають.

2. Топленника хороньит на межи. (Наг.)

Народнїй звичай. Утопленого чоловіка по витягненю з води звичай велить класти лицем до землї, бо коли-б його положили лицем до сонця, то вірять, що незабаром буде велика повінь. Пор. Даль II, 359.

Топорище. 1. На короткім топорищи обід-вечера. (Гнїдк.)

Значінє неясне. Мова про коротку, скупу вечерю. Пор. Adalb. Toporzysko 1.

Топтати. 1. Топче людям по головах. (Стан.)

Говорять про гордого, зарозумілого чоловіка, що зневажає инших людий.

Торба. 1. Бери торби та йди в Горби. (Підгірки)

Говорять неробочому чоловікови в значіню: іди на жебри. Гра слів: торби-Горби. Горби — село калуського пов.

2. Бодай тї стрикові торби побили! (Наг.)

Жартливе проклятє.

3. Водили би го з торбами! (Тухля)

Проклятє: щоб збіднїв, осліп так, щоби мусів жебрати.

4. Дїдівської торби не наситиш. (Монастирок)

Жебрак, хоч як довго жебрає, всеж таки жебраком умирає. Пор. Гильф. 2396.

5. З чужої торби хліба не жалують. (Ільк.)

Чужим добром розпоряжати лекше, як своїм. Пор. Wand. IV, Tasche 2.

6. Котила сї торба з високого горба. (Жидач.)

Образово говорять про старого дїда, що з гори наближає ся до села.

7. Не варт торби січки. (Гнїдк.)

Говорять про лихого, негосподарного чоловіка.

8. Порожнов торбов по голові вдарений. (Кольб.)

Говорять про такого, у кого в голові пусто.

9. Пустити кого з торбами. (Наг.)

Зубожити кого, обдерти або спалити. Пор. Brzoz. Torba 1.

10. Ти стара торбо! (Стрий)

Лають жебрака або стару жінку

11. Торба — полотно, з клоча сїрак, солома — капелюх, палиця — пліт, — що ми то за віт? (Мшан.)

Війт із Нанчівки прийшов у Лаврові до коршми і грів ся коло огню, що горів у печи, а жидівка була щось зла і мовить: „Цікай гет, ти свиня!“ А другий ґазда мовить: „Таже то віт.“ А вона приповіла як висше. В Нанчівцї носять полотнянки, торби з полотна, давнїйше носили, а по части ще й тепер носять крисанї плетені з соломи і палицю яку будь. *(М. Зубр.)*

12. Торби носити за ким. (Наг.)

Робити про кого сплетнї, обріхувати поза плечі.

13. Хто має в торбі, той з'їсть і на горбі. (Ільк.) ...сяде й на... (Петр.)

Хто має своє, той не дбає про те, де й як його ужити. Пор. Даль І, 330.

14. Хто навик до торби, той куфра не діжде ся. (Затїсє)

Чоловік, що звик до бідного стану, рідко коли дорабляє ся до богатства. Пор. Adalb. Torba 1.

15. Що торба, то не міх; що правда, то не гріх. (Раків)

Торба — символ жебрака, а міх — символ богатого господаря.

16. Як я маю в торбі, то сєду й на горбі. (Жидач.)

Коли маю своє, то пожию де будь і як будь.

17. Я не торба анї міх, я нікому не на сьміх. (Наг.)

Говорить порядний чоловік, коли з нього кепкують, як із дїдовода.

Торбинка. 1. Берут усїма торбинки та йдут на віпроси. (Лол.)

Говорять про погорілу сїмю. Усїма — в значіню всї, хто є в хатї.

Торг. 1. В порожнї на торг, а з нїчим до дому. (Дар.)

Жартують із чоловіка, що без нїякого дїла ходив на торг, і вертає не купивши анї не продавши нїчого. Пор. Libl. 151; Čelak. 163; Adalb. Pieniądz 3.

2. В торгу гніву нема. (Дар.)

В торзї не раз лають ся і кленуть ся, але по його докінченю спокійно пють могорич. Пор. Adalb. Targ 8.

3. В торзї збрехати не гріх. (Кол.)

Правило купецької моральности. Інтересні приклади купецької моральности зібрав анґлійський учений Спенсер у однім із своїх ескізів.

4. Красний торг. (Наг.)

Красним торгом називають остатнїй тижневий торг перед Великоднем, у Дрогобичи понедїлок Страсного тижня.

5. На торзї кожда корова тївна. (Гнїдк.)

На торзї кождий товар хвалять. Тївна корова цїнить ся дорожше від яловоï.

6. Нема торгу без брехнї. (Кол.)

Житєва практика.

7. Первого торгу не пускай ся. (Ільк.) Першого... (Петр.) ...не попускай сї. (Наг.)

Житєва практика. Пор. Даль II, 8; Нос. ст. 398; Wand. II, Kauf 12; Adalb. Targ 2; Brzoz. Targ 8; Čelak. 329; Zàtur. XI, 261.

8. Хто ни був на торзї, тот ни знає, шо по чому. (Кольб.)

Хто часто буває на торзї, розуміє ся на цїнах усяких предметів. Пор. Brzoz. Targ 4.

9. Що платить, з тим на торг учащають. (Ільк.)

Дооколичні люди звичайно знають, що поплачує в містї, і доносять се на торг.

Торгувати. 1. Десять раз торгуй, а раз купуй. (Бергом.)

Наші селяни торгують ся нераз дуже вперто, навіть за найменші цїни.

2. Торгувати, то ще не купувати. (Замул.)

Бувають спеціялїсти, що наймлені кимось або з власної охоти торгують найріжнїйші товари з тою тілько метою, щоб набивати або псувати цїну иншим. Пор. Adalb. Targować 5.

3. Торгуй ся як можеш, але плати ретельно. (Пост.)

Житєва практика. Характеризують доброго купця, що торгує ся безсовісно, але платить совісно. Пор. Adalb. Targować 14.

4. Як торгував, то му ся руки трясли, а як платив, аж ся болото розскакувало. (Коб.)

Жартливо характеризують злодїя під формою купця, що тремтячи краде, а замісь заплати утїкає. Пор. Adalb. Targować 1.

Торічний. 1. Аж сї торічне виргає. (Жидач.)

Говорять про чоловіка, що сильно блює.

Торопа. 1. Більше торопи, як роботи. (Котуз.)

Говорять про поквапну, лиху роботу.

Торочити. 1. Торочит нї в дрива, нї в тріски. (Лол.)

Говорять про недоладне балакане.

Тосї. 1. Тосї плескати. (Гнїдк.)

Плескати в долонї. Говорять про дїтий, які на оклик: Тосї, тосї! починають плескати в руки.

Тото. 1. Або тото тиипрь боло? (Тухля)

Говорять про якесь давнє дїло.

2. Хоть тото б'де вже на моїм. (Тухля)

Хоч сю одну справу виграю.

3. Я на тото свою голову кладу. (Наг.)

Своїм житєм ручу, що се зроблю або що се правда.

4. Я на тото надивив ся. (Ю. Км.)

На якесь диво або нещастє.

Тоя. 1. Як би не тоя та не одолян, то би ходила хороба як пан. (Косів)

Тоя і одолян — лїчничі зїля.

Тпру. 1. Нї тпру, нї вйо. (Наг.)

В значїню: нї стій, нї їдь. Пор. Даль I, 240.

Тра. 1. Так тє там тра, як пса в церкві. (Жидач.)

Говорять про непотрібного чоловіка.

2. Тра знати, по чому локоть. (Ільк.)

У всякім дїлї треба знати його вартість.

3. Тра йти в сьвіт за очи. (Ільк.)

Говорить чоловік зневірений у свою долю на однім місцї.

Трава. 1. Гне сї як трава від вітру. (Наг.)

Говорять про чоловіка, прибитого недолею. Пор. Wand. V, Wind 411.

2. Зо злої трави не буде доброго сїна. (Ільк.)

Із злого матеріялу не буде доброго товару.

3. Не вийде на зелену траву. (Гнїдк.)

Не дожде весни. Говорять не тільки про худобину, але й про чоловіка, хорого в часї зими.

4. Несолене як трава. (Наг.)

Говорять про несолену страву. Пор. Нос. ст. 443.

5. Рости псу трава, коли мого коня нема. (Ільк., Петр.) ...конє... (М. Гош.)

Нарікав господар, якому вкрали коня. Пор. Слав. I, 229; Adalb. Trawa 7.

6. То вже травов поросло. (Наг.)

Се вже давно забуто. Пор. Wand. II, Grass 66.

7. Файна трава, але не на мого коня. (Дид.)

Говорить чоловік купуючи траву, але не маючи гроший на стілько, аби заплатити за добру траву.

Трам. 1. Трам до шнура, не шнур до трама справляє ся. (Гнїдк.)

Кривий трам відповідно до знаку, визначеного шнуром, обрізують так, що робить ся простим.

Траснути. 1. Як тя трасну в чоло, то полетиш аж у село. (Стеж.)

Говорить чоловік такому, що стає з ним до бійки.

Трафити. 1. Ото-с ми трафив на май! (Яс. С.)

Говорять чоловікови, що прийшов не в пору.

2. Таке ся трафило, як сороцї в роцї. (Мшан.)

Трафило ся раз якесь невелике добро.

3. Трапило ся раз дївцї замуж, тай то за дядька. (Хлївчани)

Жартують із дївки, що йшла замуж за близького свояка, з яким не дістала шлюбу.

4. Трафив, гий дишльом у пліт. (Жидач.)

Говорять про чоловіка, якому трафила ся якась немила пригода.

5. Трафив го в седнó. (Ільк.)

Попав у властиву точку, діткнув до сути річи.

6. Трафив з дощу під стріху. (Ільк.) ...під окап. (Наг.)

З меншого лиха наскочив на більше. Пор. Adalb. Trafić 10; Čelak. 626.

7. Трафив на горячі паланицї. (Гнїдк.)

Зайшов до хати, в якій застав горячу сварку або бійку між чоловіком і жінкою.

8. Трафив на злий раз. (Ільк.) ...чьис. (Наг.)

Прийшов з якимось дїлом до чоловіка, і застав його в лихім настрою.

9. Трафив на свого. (Гнїдк.)

Трафив злий на злого, а добрий на доброго. Пор. Zátur. II, 347.

10. Трафив свій на свого. (Ільк.)

Зійшов ся добрий з добрим, а злий зі злим. Пор. Нос. ст. 355; Adalb. Trafić 9; Čelak. 633.

11. Трафив як коло́м у пліт. (Кольб.)
Трафив на таке, чого не потребував.
12. Трафив як кулею в пліт. (Гнїдк.)
Трафив лихо, не трафив, де було треба. Пор. Adalb. Trafić 3.
13. Трафив як пальцем у небо. (Наг.)
На розумне питане сказав нїсенїтницю.
14. Трафив як пальцем у сраку. (Снят.)
На чемне питане сказав бридке слово.
15. Трафив як у паркан. (Дрог.)
Зайшов у якийсь глухий конець.
16. Трафило сї, гий слїпі курцї зерно. (Жид.)
Трафило ся не велике добро, тай то рідко. Пор. Даль I, 389; Adalb. Trafić 8; Čelak. 616.
17. Трафило сї, як сороцї в роцї. (Наг.)
Трафило ся не велике добро, яке рідко трафляє ся.
18. Трафило сї слїпій курцї бобове зерно, і тим ся удавила. (Ільк.)
Трафило ся невелике добро, та й те вийшло на шкоду.
19. Трафило ся черваку раз на віку. (Короп.) ...у року. (Наг.)
Трафило ся, що знайшов щось цїнне, якусь більшу суму гроший.
20. Трафит коса на камінь. (Петр.)
Прудкий і рішучий чоловік наскочить нераз на прикру пригоду, що може зломати його енерґію. Пор. Zátur. VIII, 828; Čelak. 556; Adalb. Kosa 5.

Треба. 1. Всьо не так як треба. (Наг.)
Говорять про дїло, що пішло лихо.
2. Йому тілько того й треба. (Наг.)
Говорять про чоловіка, що для самого свого задоволеня робить иншому прикрість або шкоду.
3. Кождому треба жьити. (ЮК.)
Нїхто не повинен иншому наставати на житє.
4. Коло него треба кілком стояти. (Наг.)
Його треба пильно стерегти.
5. Нам там нїчого не треба, лише штири дошцї тай сяжинь землї. (Вел. Очи)
Мова про загробове житє.
6. Не треба друка́, де густа рука. (Гнїдк.)
Варіянт до т. II, Рука ч. 35.
7. Не треба козї лїса боронити. (Мшанець)
Вибирав ся старший ґазда, 60-лїтний, до Америки; питали ся його ґаздинї, чому позваляє ґаздї іти? На се она повіла подану приповідку. *(М. Зубр.)*
8. Не треба му, лиш чотири дошки. (Гнїдк.) ...тай полотна трошки. (Наг.)
Говорять про чоловіка, якому недалеко до смерти.
9. Так ми єго треба, як на обід соли. (Жидач.)
Говорять про потрібного чоловіка, без якого тяжко обійти ся.
10. Так минї того треба, як торічного снїгу. (Жид.)
Сего менї зовсїм не треба.

11. Так му того треба, як богачеви вмирати. (Наг.)
Сего йому зовсїм не треба.
12. Так му того треба, як псу пятої ноги. (Гнїдк.)
Сего йому зовсїм не треба.
13. Так того треба, як чорта в церкві. (Гнїдк.)
Не треба зовсїм.
14. Тобі так того треба, як минї нинї вінцє. (Жид.)
Говорила стара жінка дївцї.
15. Треба вхопити й за горьиче й за больиче. (Наг.)
Говорять про житє господинї в хатї.
16. Треба го, як пятого колеса в возї. (Ільк.)
Не треба його зовсїм.
17. Треба їсти дзелені, нїм пристигнут. (Кольб.)
Говорить чоловік, що дуже хоче їсти овочі, і не хоче чекати, аж пристигнуть.
18. Треба кілько кусати, щоби мож прожерти. (Кольб.)
Хто кусає більше нїж може проковтнути, той може подавити ся.
19. Треба лижки, треба миски, треба нецок і колиски. (Наг.)
Говорять або приспівують про потреби молодого господарства.
20. Треба мудерків питати. (Лол.)
Треба поміркувати, зайти в голову.
21. Треба нам кривого чоловіка, аби нам просту дорогу вказав. (Карл.)
Кепкують із людий, що в простім дїлї не можуть знайти простої дороги.
22. Треба сї тобі там подивити, відки ноги ростут. (Наг.)
Треба тебе набити в задницю.
23. Треба тебе, бачу, троха похрестити. (Наг.)
Треба тебе побити, щоб ти був чемнїйший.
24. Треба тогди ратувати, коли мож. (Ю. Км.)
Говорять про хорого чоловіка, якого ратують запізно.
25. Треба якомусь бути опатреному. (Наг.)
Треба бути обережним у всякім дїлї.
26. Тут треба побренькати. (Ільк.)
Тут треба доложити гроший.
27. Що тобі треба, то й за дубельт купи, а що не треба, то й за пів дармо продай. (Вік.)
Правило житєвої мудрости.
28. Як тобі треба, мінї не впирай. (Підгірки)
Своєї потреби не накидай менї.

Тревога. 1. Коли трівога, тогди до Бога, як по трівозї, забув о Бозї. (Петр.)
В тревозї чоловік звичайно молить ся до Бога, а коли мине страх, перестає молити ся. Говорять також про сусїдські зносини, що в хвилї потреби сусїд до сусїда йде з поклоном, а по тім, коли той чогось потребує, не хоче його знати. Пор. Нос. ст. 329; Wand. I, Angst 7; II, Gott 1071; Adalb. Trwoga 1.

2. По тревозї, то й по Бозї. (Гнїдк.)
Скорочений варіянт до попер. ч.

3. Як тревога, то до Бога, а як біда, то до жида. (Залїсє)
Кепкують із чоловіка, що в разї потреби шукає не сусїдської, а жидівської помочи. Пор. Adalb. Trwoga 1.

4. Як тревога, то до Бога; по тревозї забув єм о Бозї. (Тлум.)
Варіянт до ч. 1. Пор. Wand. II, Gefahr 41, 42; III, Noth 114; Čelak. 8.

Трепати. 1. Буде три милї трепати, аби свого дїстати. (Лемк.)
Говорять про чоловіка, що не жалує труду, аби осягнути свою цїль. Трепати в значіню йти.

2. Треба добре трепати, аби там за світла зайти. (Наг.)
Треба йти скорим кроком, аби зайти за дня.

Трепотїти. 1. Натрепотїв, кілько хотїв. (Лімна)
Набалакав швидко.

Три. 1. Вже три роки, як умер на вроки. (Пужн.)
Говорять про помершу дитину. Пор. Етн. Зб. т. VI, 179.

2. Нї в три, нї в штири. (Ільк.)
Говорять про всяку недоладну річ.

3. Поки три пять не мине, то тепла не буде. (Ільк.)
Три пять у значіню три рази по пять, отже 15 тижнів від нового року, числять час зими. Пор. т. II, Минути 7.

4. То вже тром помогло. (Наг.)
Говорять про якесь підозрене або новознайдене лїкарство.

5. Три бабі, а два жиди зроблять ярмарок. (Ільк.)
Вони наброблять стілько гармідру, що стане за цїлий ярмарок. Пор. Wand. V, Weib 1432; латинське: Mulierum etiam ac puerorum est mordiens certare (E. Rot. 624).

6. Три гроші не дав бим. (Гнїдк.)
Жартують із дрібної цїни, за якою купець дуже обстоює.

7. Три місяцї ти зі мнов, три місяцї я з тобов, три місяцї ми з собов, то маємо разом девять. (Льв.)
Говорила жінка чоловікови, що вродила дитину проживши з ним три місяцї.

8. Три — носом сраку втри. (Наг.)
Мудроване.

9. Три рази перенести ся, а раз погоріти. (Льв.)
Scil. то все одно, то на одно вийде. Жалує ся чоловік, якому часто доводить ся зміняти своє помешкане. Пор. Wand. I, Ausräumen 2; Aussuchen 1.

10. Як буди три рази по пять, то буди божа благодать. (Жидач.)
Варіянт до ч. 3. Божа благодать тут у значіню весна.

Трибунал. 1. Як у трибуналї! (Чернелів руський)
Сказала служниця Тацька Закоршмяна (vel Ткач) з Чернелева руського, почувши в хатї великий гармідер. Запитана, що то значить, відповіла: „Так люде кажуть, тай я так“. Очевидно се ремінїсценція давнїх польських трибуналів. *(о. М. Михалевич.)*

Тригубиці. 1. Комісар з Тригуби́ць, де їдна хата, а сім вулиць. (Дар.)
Тригубиці — село невідомо якого пов., а може фіктивне, в якім більше вулиць ніж домів.

Тридуші. 1. Тридуші би ті ззїли! (Грин.)
Прокляте. Значінє неясне.

Тримати. 1. Він сї її тримає. (Наг.)
Говорять про нешлюбний звязок двоїх людий, що живють у ріжних хатах.

2. Єден тримає печеню, а другий рожен. (Мінч.)
Говорять про діло, де один поносить кошти, а другий має користь.

3. То ми єя сраки тримає. (Будзанів)
Се мене зовсїм не обходить, се я забув.

4. Тримає ся, як вош кожуха. (Мінч.)
Говорять про чоловіка, що чепить ся другого і не хоче відчепити ся, живючи його коштом.

5. Тримає ся, як сліпий плота. (Ільк.)
Говорять про чоловіка, що на сліпо вірить радам иншого.

6. Тримає ся, як репяк кожуха. (Ільк.) ...ріпяк... (Мінч.)
Варіянт до ч. 4. Ріжні роди репяхів, себ то ростин, яких сїмена мають гачки, що чіпляють ся чи то людської одежі, чи то худобячої шерсти, називають також „свинськими вошами". Пор. Adalb. Trzymać 18.

7. Тримає як мертвий рукою. (Ільк.) ...як умерлець... (Луч.)
Говорять про впертого чоловіка, що любить обставати при своїм у кождім ділї, чи має рацію, чи не має. Пор. Adalb. Trzymać 8.

8. Тримай два, бо одного нема. (Кукиз.)
Жартують із такого, що хотїв би тримати щось, а не має нїчого. Пор. Adalb. Trzymać 9.

9. Тримай сї того зубами, не то руками. (Наг.)
Говорять про всяке корисне діло, якого чоловік не повинен попускати.

10. Тримайте мене з заду, бо впаду. (Ільк.)
Кепкують із чоловіка, що чепурить ся до бійки, а не може встояти на ногах.

11. Тримайте мі два, бо єдному нїщо. (Наг.)
Жартують із чоловіка, що стає до бійки з двома, а не має сили і на одного. Пор. Adalb. Trzymać 9.

12. Тримайте сї купи, як єйцї дупи. (Явор.)
Жартують із людий, що все ходять у парі.

13. Тримают сї купи, гий вода. (Жид.)
Значінє неясне, бо вода легко розбігає ся і розприскує ся.

14. Тримают сї купи, як жиди. (Наг.)
Жиди у всякій потребі збігають ся до купи і зчинають гармідер.

Трібен. 1. Я того не трібе́н. (Наг.)
Я сего не випробував, не дослїдив, не зазнав.

Трібний. 1. Я вже в тім трібний. (Стан.)
Я сего зазнав, маю про се досвід.

Трівати. 1. А потрівав бис, як гарбуз меже свиньми! (Кривор.)
Прокляте. Гарбуз кинений меже свинї щезає в одній хвилинї.

2. Тривала бис, тривала, абис кропиву вікном досєгала! (Кривор.)
Жартливе проклятє: щоб твоя хата запустіла так, аби тобі кропива попід вікнами росла.

Трійця. 1. Во Тройци Бог пробуває. (Наг.)
Приговорюють випивши по дві чарки і випиваючи по третій. Пор. Гильф. 3227.

Трінк. 1. Трінк серце, смутку забудеш. (Бар., Дрог.)
Заохочують сумного чоловіка випити чарку. Трінк — німецьке слово: Trinke.

Тріпнути. 1. Як ті тріпну, то ти сї всї сьвйиті привидьит. (Наг.)
Погроза. Тріпнути знач. ударити. Пор. Wand. II, Hauen 36.

Тріска. 1. Нема що в тріски збирати. (Ільк.)
Говорять про дрантиве, нікчемне діло.

2. Нема що раз на тріску взьити. (Наг.)
Говорять про дрібну, погану справу. Пор. Wand. V, Werth 49.

3. Тріски колоду звалили. (Сор.)
Образово говорять про поросят, що змусили стару льоху перевернути ся, аби її могли виссати.

Тріснути. 1. Аби-с тріс, то ті не послухає. (Наг.)
Говорять про упертого, неслухняного чоловіка.

2. Мало не трісне з зависти. (Наг)
Говорять про завидющого чоловіка. Пор. Libl. 165.

3. Тріс би-с живий, та би-с лус! (Наг.)
Проклятє.

4. Як ті трісну, то ти більше не треба буде. (Наг.) ...то сї ногами вкриєш. (Наг.) ...то сї три рази перевернеш. (Наг.)
Погрози. Пор. Wand. II, Hauen 32.

Трістє. 1. Іди в трістьи та в болото! (Наг.)
Трістє тут у значіню тростина, що росте на болотї. Проклятє.

Тріщі. 1. Тріщі виочило, шкіри визубило, а вертом хвостит. (Болех.)
Жартлива переставка коренів. Мова про теля, яке перелякавши ся вовка, очи витріщило, зуби вишкірило і хвостом вертить.

Троє. 1. Бодай ті в троє скулило! (Наг.)
Проклятє.

2. Де троє їдят, там сї й четвертий поживит. (Наг.)
Мала компанія легко притулить при собі ще одного члена. Пор. Wand. II, Kennen 1072, 1075.

3. На троє сказати, аби на одно вийшло. (Підгірки)
Говорять, коли з трьох уст виходить одно й те саме, прим. коли на питанє сватів батько, мати й дочка відповідають те саме.

Тростянецький. 1. Всьо мине ся, як Тростянецькі черешні. (Снят.)
Мабуть ті черешні швидко гниють.

Троха. 1. Ліпше троха доброго, як много злого. (Лім.)
Житєва практика.

2. Не троха там того було. (Наг.)
Було того богато.

3. Ой дай хоть трошечки, куплю тобі панчошечки. (Дрог.)

Приспівка парубка до дівки.

4. По трошка, по трошка — розтьигне сї як панчошка. (Наг.)

Приспівка або приказка парубка до дївки.

5. Про троха не стало. (Наг.)

Не велика страта, то ще иноді жадна страта.

6. Троха много, а більше анї крихти! (Наг.)

Жартливо, коли дають чогось не богато, але все таки досить.

7. Трохи було біли, тай тото пси з'їли. (Гнїдк.)

Біль — біле мясо або сало.

8. Трохи співано, трохи казано. (Гнїдк.)

Відповідь на питанє, що там було в церкві?

Труба. 1. Труба на пса, на чоловіка звін. (Ільк.)

Давно трубили на псів ідучи на польованє, а звоном кличуть людий до церкви, а дїтий до школи.

Трубити. 1. Затрубиш ти си в кулак. (Наг.)

Заплачеш гірко.

2. Затрубів на всю оселенну. (Корч.)

Заплакав голосно, зарув.

3. Починай трубити, буде Бог платити. (Цен.)

Жартливо: починай плакати, коли тобі кривда. Слова виняті з відомої колядки, що починає ся словами: „Согласно співайте!"

4. Труби, Грицю, в рукавицю. (Ільк.)

Жартують із розплаканого Гриця.

Труд. 1. По гіркім трудї солодкий обід. (Гнїдк.)

По праці приємно засїсти до їди.

Трудний. 1. Трудний трудив сї, а нетрудний поживив сї. (Наг.)

Буває таке лихо часто в людському житю.

Трудно. 1. Трудно, аби на добре вийшло, що із злих рук прийшло. (Ільк.)

Народнє віруванє, що зле набуте добро виходить усе на зло.

2. Трудно двом панам догодити. (Петр.)

Бо кождий хоче чого иншого.

3. Трудно сї книшом зарізати, ковбасов повісити, корову продати, а молоком сї годувати. (Кол.)

Жартлива помовка про неможливі річи.

Трунок. 1. Не поможе трунок, як прийде фрасунок. (Ільк.)

В малій журбі люди помагають собі горячим напоєм, але великої журби нїякий напій не заглушить.

Труп. 1. Як труп у хатї, то сї вікна вітвирає. (Мик. н. Дн.)

Народнїй звичай, подиктований гіґієнїчним оглядом. Так говорять про чоловіка, у якого споднї не позапинані.

Трястє. 1. І трястє не бере без причини. (Ільк.)

Трястє — горячка, лихорадка, яка нападає чоловіка найчастїйше з простуди.

2. Трястя матери твоїй! (Товсте)

Проклятє.

Трясти ся. 1. Най сї трісу, коли сї гризу! (Яс. С.)

Говорить чоловік, що починає трясти ся з великої гризоти, або з пересердя.

2. Най трісу сї, коли визу сї! (Жидач.)

Говорить чоловік рад тому, що їде на возї, хоч дуже теркотить по грудю.

3. Потрясїт ся, старі кости! Більше смроду, як радости. (Явор.) ...смутку... (Явор.)

Кепкують із старих людий, що беруть ся танцювати.

4. Тому сї не натрісе, хто з міста кварту принесе. (Ком.)

Купну живність шанують більше, як свою власну, бо її купують дуже мало.

5. Трасет ся, до губи несет ся. (Стоян.)

Говорять про старі руки, що трясучи ся несуть ложку до рота.

6. Трісе сї, лисий. (Жид.)

Говорять про переляканого чоловіка.

7. Трісе сї над ґрейцаром, як чорт над грішнов душев. (Наг.)

Говорять про скупого чоловіка, що боїть ся видати і найменшу суму гроший. В другій половинї народнє віруванє про те, що чорт ласий на грішні душі. Пор. Даль I, 102.

8. Трісе сї як на ріжни. (Яс. С.)

Говорять про такого, що трясе ся на морозї.

9. Трісе сї як осика. (Сор.) ....гий восика. (Жидач.)

Scil. без вітру. Говорять про чоловіка, що боїть ся навіть там, де його нїщо не страшить. Пор. Libl. 161; Adalb. Trząść się 5; Zátur. XV, 54.

10. Трісе сї як у фрибрі. (Наг.)

Трясе ся, як у лихорадцї.

11. Тріси сї, не тріси сї, таки не дам, хоть скази сї. (Рогат.)

Говорить дївка парубкови.

12. Трясе ся, як осиковий лист. (Петр.)

Ширший варіянт до ч. 9. Пор. Muka 148; Adalb. Trząść się 6.

13. Трясе ся, як молоде теля. (Ільк.)

Новонароджене теля трясе ся на свіжім повітрі, доки мокре, хоч і в теплї.

14. Хоч трісу сї, а везу сї. (Голешів)

Варіянт до ч. 2.

Туга. 1. Не велика серцю туга, не будеш ти, буде друга. (Наг.)

Говорить парубок, коли дївка відмовляє йому вийти за нього за муж. Пор. Wand. III, Liebe 1.

2. Тугу маю на серци. (Ю. Км.)

Говорить чоловік тужачи за чимось.

3. Як прийде туга, пізнаєш друга. (Ур.)

В тяжкім припадку приятель може потїшити або допомогти.

Тудорів. 1. Іди сину й до Ту́дорова, там вже є но єдна Циганка, й там сє вжениш, я ти ни бороню. (Будзанів)

Кепкуючи говорять до парубка, який у своїм селї не може знайти собі жінки.

Тужити. 1. Тужу, аж ми дур голови бере ся. (ЮК.)
Говорить чоловік у тяжкій тузї, пр. у чужинї.

Тулуб. 1. На ситім тулубі голова права. (Гнїдк.)
Ситий чоловік не знає журби і може спокійно думати.

Туман. 1. А ти тумане вісїмнацїтий! (Наг.)
Згірдний окрик до немилого, малоумного чоловіка

2. Від тумана чую, тай сї не дивую. (М. Яцк.)
Відповідає чоловік, коли хтось назве його туманом.

3. Тумана комусь пускати. (Наг.)
Забивати йому баки, дурити.

4. Туман був і туманом згине. (Замул.)
Говорять про тупоумного чоловіка, якому нема поправи.

5. Туман туманом і на Великдень. (Лучак.)
Жартлива помівка про глуповатого чоловіка.

Туманити. 1. Туманиш сам себе. (Стан.)
Дуриш сам себе.

Тупий. 1. Тупий до науки, як жидівська сокира. (Корч.)
Говорять про хлопця, нездібного до науки.

Тупиця. 1. Йому би лиш раз тупицев у голову дати. (Наг.)
Говорять про тупоумного, непамятущого чоловіка. Тупиця — тупа сокира.

2. Ой ти жидівська тупице! (Наг.)
Лають тупоумного чоловіка.

Тур. 1. Ззирають ся, як на тура. (Ільк.)
Дивлять ся, як на якесь диво. Приповідка повстала очевидно в такім часї, коли тури жили ще, але були вже великою рідкістю.

2. Привели го як тура. (Наг.)
Привели його силоміць. Уявляєть ся сітуація, як купа людий веде до села тура, зловленого живцем і звязаного так, щоб не міг нікому пошкодити.

Турецький. 1. Турецький син буду, коли то неправда. (Явор.)
Бути турецьким сином — сором. Турки, як відомо, признають многоженство, що в очах християнина значить стільки, що кождий турецький син нелеґальний.

Турка. 1. За Турков, де медвідь рогачку замикає. (Дрог.)
Місточко Турка лежить у горах, і давнїйше було окружене густими лїсами, в яких було богато медведів. Тепер із тих лїсів лишили ся лиш незначні останки крім самого Бескида, покритого ще лїсом.

Турок. 1. Бив сї Турок і Москаль за мотику, за рискаль. (Явор.)
Кепкують із якоїсь турецько-московської війни, розпочатої з благої причини.

2. Так би Турки та Татари о нашій земли знали! (Гнїдк.)
Scil. як я се знаю. Говорили люди в часї турецько-татарського лихолїтя.

3. Турки, звичайно, якісь Лютеране. (Стара С.)
Говорять про турецьку віру не маючи про неї ясного понятя. В середнїх віках магометанїзм зачисляли до християнських єресий.

Туск. 1. Такий туск маю у серци, що ми житє не миле. (Кос.)
Говорить зажурений чоловік.

2. Туск ми серце тисне. (Кос.)

Говорить засумований чоловік.

3. Туск побирає чоловіка. (Снят.)

Туск — сум, розпука.

Тут. 1. І ти тут і я тут, а пси дома миски бют. (Наг.)

Говорить кума до куми забалакавши ся з нею занадто довго в коршмі або в гостині.

2. Ци тут, ци не тут, аби свій кут. (Наг.)

Говорить чоловік, якому байдуже, в якім місці буде мати хату.

3. Я тут що день добрий день. (Богородч.)

До сего дому вчащаю що дня. Говорить близький сусід.

Туча. 1. Туча важит на царину́! (Мшан.)

Грозить полям злива, град.

2. Тучі, граду уйшло, а злих рук не уйшло. (Лев.)

Говорять про всяку добру річ, зопсовану злими руками, а особливо про лихо спечений, закальцеватий хліб, у якому змарновано муку із зерна, яке в літі уйшло тучі й граду.

3. Уйде тучі і граду, а поганих рук ніт. (Лім.)

Бойківський варіянт до попер. ч.

Тучити. 1. Не утучит мно́жя, іно уро́жя. (Гнїдк.)

Без урожаю велика скількість людий тягар, а не поміч.

Тхір. 1. Курит як тхір. (Наг.)

Говорять про смердючого чоловіка. Курити — смердїти або бздїти.

2. Який з него тхір! (Гнїдк.)

Тхір у значіню несмілого, трусливого чоловіка. Приказка взята з польського, де tchórz має значінє труса. Пор. Adalb. Tchórz 3.

Тю. 1. Анї тю-тю. (Винники)

Рівнозначно з „Анї ду-ду“ в значіню: він і не думає про се, не чує сего, не обзиває ся, хоч чує.

Тюкати. 1. Ни тюкай на него, бо втече в лїс. (Кольб.)

Говорять про дурня, буцїм то боячи ся, щоб він зовсїм не здичів.

Тютюн. 1. Був такий рік, що анї раз тютюн не вродив; як би не хлїб, то були би люде з голоду померли. (Кол.)

Жартливе оповіданє про зайвість тютюну.

2. Тютюн як лопуше. (Наг.)

Говорять про листє тютюну. В Нагуєвичах садженє тютюну заборонене, але деякі господарі садили його тайком, звичайно в середині ниви, засїяної коноплями, серед яких тютюнових ростин анї не було видно, анї не можна було занюхати. Се роблено задля фінансових стражників, які вміли віднаходити ростучий у когось пр. у городї тютюн нюхом.

Тютьки. 1. Анї тютьки́. (Винники)

Навіть собі в думцї не має.

Тягар. 1. Бодай тї тьигар укрив! (Наг.)

Проклятє. Тягар тут у значіню душевного пригнобленя.

2. То ми тьигар на голові! (Наг.)
Маю велику гризоту.
3. Тьигар тьижкий би на тебе зайшов! (Наг.) ...впав! (Наг.)
Проклятє. Значінє як у ч. 1.
4. Якийсь тьигар на мене зайшов. (Наг.)
Трафив ся страшний клопіт.

Тягнути. 1. А тєгнуло би ті блювати! (Марківці)
Проклятє. Огризають ся, коли хтось тягне иншого до якого лихого діла.
2. Мене до того не тьигне. (Наг.)
Мене на се не кортить.
3. Тєгни сї, гий чистиці. (Жидач.)
Чистиця — мабуть живиця, смола.
4. Тягне ся, як біда за ногами. (Замул.)
Говорять про невідчіпного, уприкреного товариша.
5. Тягне воду на своє колесо. (Ільк.)
Говорять про чоловіка, що дбає про свій інтерес. Пор. Adalb. Woda 20.
6. Тягне, як віл у ярмі. (Балигор.)
Говорять про чоловіка, що робить тяжку роботу. Пор. Adalb. Ciągnąć 10.
7. Тягни, тягни, потягай, не бій ся, не бій! (Дрог.)
Оповідають про двох Москалів, що змовили ся в одного міщанина стягнути сало з бантів. Коли один порав ся коло сеї роботи, другий заговорював господаря в хаті примовляючи отсї слова.
8. Тьигне сї, як нещістьи. (Підгірки)
Про повільного, лїнивого коня, або про слоту.
9. Тьигне сї, як слотаве літо. (Наг.)
Говорять про бідність або гризоту. Пор. Слав. II, 2; Adalb. Ciągnąć się 6.
10. Тьигнув єм на луки, як на сто волів. (Яс. С.)
Тягнув у значіню: числив, в сьому випадку на богатий збір сїна з лук.
11. Хто тягне, того ще бют. (Вороб.)
Хто богато працює, той часто стрічає ся з докорами.
12. Як му воли тягнут, так най робит. (Богород.)
Говорять у значіню: як його спромога.
13. Як тєгли ведмеде до меду, то урвали вуха, а як тєгли від меду, то урвали фіст. (Ст. Богор.)
Варіянт до т. II, Медвідь ч. 8, 22. Пор. Adalb. Niedźwiedź 4; Čelak. 506.

Тяжкий. 1. От іще тьижка біда мене сї вчепила! (Наг.)
Примовляє чоловік у тяжкім нещастю.
2. То таке тьижке, що руки вриває. (Наг.) ...що аж си рук не чую. (Наг.)
Говорить чоловік підчас тяжкої роботи.
3. Тьижке моє житьи. (Наг.)
Говорить чоловік, що мусить бідувати.
4. Тьижке, не легке би ті нещістьи спіткало! (Наг.)
Проклятє.

5. Тьижкий припадок би на тебе впав! (Наг.)
Прокляте.

6. Що тьижке, то не легке. (Наг.)
Говорить чоловік двигаючи тяжкий тягар.

7. Як тьижке везе сї, то любит сї звернути і колесо зпасти. (Ключів)
Коли чоловікови тяжко жити, то не раз на нього паде ще тяжше нещасте.

8. Як тьижке, то пусти. (Наг.)
Говорять, коли хтось стогне під тяжким тягаром. Але також жартують, коли хтось нарікає на своє тяжке житє.

Тяжко. 1. Не тяжко в біду впасти, але штука з неї вилїзти. (Замул.)
Нераз чоловіка спіткає таке нещастє, з якого вихід дуже трудний або й неможливий.

2. Не тяжко на біду перейти, тяжко на гаразд. (Кривор.)
Набуте добро легко змарнувати, але тяжко набути.

3. Ни тьижко на біду перейти. (Кольб.)
Говорять про чоловіка, що змарнував своє добро.

4. Так ми на серци тьижко, як би ми млиновим каменьом привалив. (Наг.)
Говорить чоловік у тяжкій турботї.

5. Так ми тьижко йде, як з камене. (Наг.)
Говорить чоловік, якому тяжко йде робота, або взагалї тяжко доробити ся.

6. Так тєшко, як с ка́мінє. (Будзанів)
Говорять про тяжку роботу.

7. Тяжко вовка за фіст уймити. (Ільк.)
Говорять образово про неможливу річ.

8. Тяжко вовком орати. (Гнїдк.)
Говорять образово про неможливе дїло, пр. доробити ся чогось із ворогом. Пор. Adalb. Wilk 82, 107.

9. Тяжко дїти годувати, як камінь глодати. (Ільк.)
Говорять бідні люди, у яких богато дїтий.

10. Тяжко ми, як би ми камінь до серцьи присилив. (Лол.)
Говорить чоловік у тяжкім положеню, дуже затурбований.

11. Тяжко милому не сприяти. (Гнїдк.)
Милому чоловікови чоловік рад робити всяке добро.

12. Тяжко срати не ївши. (Льв.)
Голодний не має чим срати. Говорять також образово про немаючого чоловіка, що не може стягти ся на якийсь дохідний інтерес.

13. Тяжко старого лиса ловити. (Гнїдк.)
Бо він на всякі штуки хитрий. Пор. Adalb. Lis 34; Čelak. 43.

14. Тьижко йде, як з камене. (Наг.)
Загальнїйший варіянт до ч. 5.

15. Тьижко йде, як по грудї. (Наг.)
Говорять про всяке дїло, що робить ся пиняво.

16. Тьижко ночювати по твердих людських лавах. (Ю. Км.)
Говорить вандрівний чоловік, якому докучила вандрівка.

17. Що тобі тяжко, то й другому не легко. (Льв.)
Говорить один товариш недолї до другого.

Тямити. 1. Аж єм сї не стьимив о сьвітї. (Наг.)
Говорить чоловік після тяжкого перестраху.

2. Бодас сї не стьимив о сьвітї! (Наг.)
Проклятє: бодай ти забув, що живеш на світї.

3. Вже ми сї то не тьимит. (Наг.)
Вже сего не памятаю.

4. Потьимиш си тото до смерти. (Наг.)
Говорять до чоловіка, давши йому доброго прочухана.

Тямка. 1. Вивергло мі з тьимки. (Наг.)
Я стратив память наслїдком тяжкого випадку, або зомлїв.

2. Випало ми з тьимки. (Наг.)
Я забув про се.

3. О тім уже й тьимки нема. (Наг.)
Про се вже всї забули, нїхто не памятає.

4. У мене вже й тьимки не стає. (Наг.)
Трачу память. Говорить старий чоловік, у якого память тупіє з віком.

5. Це менї не в тьимки. (Кос.)
Не можу собі се пригадати. Пор. Даль I, 555.

Тьмити ся. 1. Тьмит му сї в очох. (Наг.)
Говорять про чоловіка, що дістав заворот голови або близький зомлїня.

Тьфу. 1. Тьфу на землю, заким ся оженю. (Ільк.)
Спльовує веселий парубок.

2. Тьфу на землю, заки сї оженю, а як сї оженю, то жінцї в кішеню. (Наг.)
Просторійший варіянт до попер. ч.

3. Тьфу на землю! Як ся оженю, жонї в жменю. (Гнїдк.)
Коротший варіянт до попер. ч.

4. Тьфу на чортову маму! (Ваньовичі)
Натяк на оповідане про винайдене тютюну і табаки. Пор. Етн. Зб V, ст. 169—170.

5. Тьфу, пейкиму, сина́! (Вел. Очи)
Спльовуване для відвернення злого духа.

6. Тьфу, тьфу, на пса вроки, на кота помишлене! (Бібр.)
Спльовують відвертаючи вроки від малої дитини.

У.

Убити. 1. Господи, Господи, убий того до смерти, в кого жінка хороша! (Дар.)

Жартує веселий парубок, поласивши ся на чиюсь гарну жінку.

2. Що не убє, то не уйде. (Лучак.)

Значінє неясне.

Убитий. 1. Убитий на винне яблуко. (Кольб.)

Говорять про чоловіка збитого палицями так, що його тіло покрите синцями.

Убиш. 1. Ей пане Убиш, і себе і нас згубиш. (Бар.)

Натяк на якусь невідому мені пригоду пана Убиша з людьми.

Убогий. 1. Взяв убогому поле, а богатому дав. (Ільк.)

Говорять мабуть про рвучу ріку, що відмулила поле бідному, а примулила богатому.

2. В убогого все по обіді. (Ільк.)

Бо він ніколи не обідає.

3. В убогого тогди неділя, коли сорочка біла. (Ільк.)

У нього не кождої неділї сорочка біла.

4. Єднако убогому нічого не мати. (Ільк., Мінч.)

Убогий не боїть ся страти, бо може стратити тілько щось дрібне.

5. Пішов як убогому по смерть. (Петр.)

Убогий жиє нераз дуже довго, не вважаючи на своє убожество. Значінє приповідки таке саме, як „Пішов як богатому по смерть“, значить пішов і довго не вертає ся.

6. Убогого і галузє тягне. (Ільк.)

Ідучи хащем у подертій одежі убогий що крок зачіпає ся за гиляки.

7. Убогому женити ся і ніч коротка. (Невід.)

Говорив убогий чоловік оженивши ся в лїті.

8. Убогому мало що бракує, а захланному всього. (Ільк.)

Убогий має малі потреби, а захланний бажає все більше, ніж має.

9. Убогому нич не мати. (Лучак.)

Говорить убогий чоловік, від якого хтось відбирає останнє добро.

Убраний. 1. Убрана як пава. (Гнідк.)

Говорять про гарно вбрану жінку.

Убрати. 1. Вбери пень, буде подобень. (Луч.)

Убери хоч найпоганїйшу дївку, то вона видасть ся гарною. Пор. т. II, Пень 2.

2. Вбрав сї всраним на верха. (Наг.)

Кепкують із лихо вбраного чоловіка.

3. Вбрав сї так, що лиш го в просо поставити воробців цуджьити. (Наг.)

Говорять про чоловіка, убраного в подерті лахмани.

4. Вбрав сї, як стрик на Велекдень. (Наг.)
Жартують із чоловіка, що вбрав ся в якусь чудернацьку, незвичайну одежу.
5. Вбрав ся, як кочопуд. (Ком.) ...як опуд. (Наг.) ...як опудало. (Кол.)
Говорять про чоловіка, убраного в дранте або якусь сміховинну одежу. Що значить кочопуд — менї не відомо.
6. Убери пень, буде хорошень. (Ільк.)
Варіянт до ч. 1.
7. Убери ся, жінко, в кожух, бо тя буду бити. (Ільк.)
Жартує чоловік, що й не думає бити свою жінку; убрану в кожух хоч би вдарив, то би не боліло.
8. Убрало б ся красно, їло б ся смашно, тілько робити страшно. (Коб.)
Кепкують із лінивої людини, що любить строїти ся і добре попоїсти.
9. Убрав ся в правду, як Татарин у зброю. (Ільк.)
Іронічно про несправедливого чоловіка. Звичайна татарська зброя була лук і стріли.
10. Убрав ся покаляним на верхи. (Гнїдк.)
Варіянт до ч. 2.
11. Убрав ся, як чорт на утреню. (Лев., Ільк.)
Кепкують із такого, що вбрав ся у якусь смішну або неподобну одежу.
12. Убрала сї, гий Гадинчишина Аннусї. (Жидач.)
Аннусї була дурна дївка, що вішала на себе, що лиш виділа. Тепер дразнять нею дївчат, що люблять убирати ся.
13. Як ся убрав, так го урачили. (Ільк.)
Як чоловік убраний, таку йому честь віддають. Пор. німецьке: Wie die Kleider, so die Ehre, Wand. II, Kleid 138, 245.

Убути. 1. Нас з того не убуде. (Наг.)
Ми через те не збіднїємо.

Увага. 1. Старша увага від розуму. (Жидач.)
Холодним розумом без уваги на справедливість і слушність може чоловік дорозумувати ся до найпоганїйшого дїла.
2. Що старше від розуму? Увага. (Ільк.)
Варіянт до попер. ч.

Уважати. 1. Уважай, як на збитий горнець. (Льв.)
Поводи ся обережно з тим предметом. Пор. Schlei. 182.

Увиснути. 1. Що увисне, то не втоне. (Ільк.)
Фаталїстична думка, що кождому призначений його конець.

Увязнути. 1. Увяз, як пес на ланцуху. (Ільк.)
Говорять про чоловіка, що привязав ся до якогось невигідного місця або занятя.

Угнів. 1. То в Угнові хотїв жид зрівнати богачів з бідними, тай підпалив місто. (Угн.)
Жартують із чоловіка, що свій злочин оправдує гуманними причинами.

Уголь. 1. Угля кому скинути. (Гнїдк.)
Дословно: відвернути від нього вроки кидаючи вугля на воду в мисцї з відповідною примовою.

Удавити ся. 1. Бодай єс сї тим удавив! (Наг.)

Прокляте. Кленуть або ненажерного чоловіка, що їсть богато, або такого, що відобрав комусь його добро.

Удар. 1. Від єдного удару дерево не паде. (Наг.)

Одним замахом дїла не зробиш. Пор. Слав. II, 138.

2. Многими ударами і дуб лежит. (Гнїдк.)

Довго рубаючи і дуба зрубаєш, довго працюючи і велике дїло зробиш.

Ударити. 1. Аби на тебе Господь Бог ударив з ясного сонцьи! (Голг.)

Прокляте.

2. А ударило би ним у хоробу! (Жидач.)

Прокляте.

3. Так би мнї ни вдарив, як себе в око. (Кольб.)

Говорила жінка про чоловіка, що не бив її ніколи. Себе в око ніхто не вдарить.

4. Тут удар, а там не потече. (Гнїдк.)

Де вдариш, там потече.

5. Ударити ся в груди. (Гнїдк.)

Образово замісь покаяти ся або признати ся до якогось лихого дїла.

6. Удариш ся в губу, згадаєш рахубу. (Терн.)

Чоловік пригадавши собі помилку, якої допустив ся говорячи, бє себе з легка по губах.

Ударувати. 1. Боже вам ударуй на тїло здорове, на душу спасеніє! (Любша)

Побожне бажанє. Із жебрацької молитви.

Удати. 1. Отом удав, як бим на бистру воду срав. (Яс. С.)

Говорить чоловік, якому трафила ся паскудна невдача.

2. Удало му сї — щістьи його. (Наг.)

Говорять про всякий успіх.

Удержати. 1. Іще удержит решето хмелю. (Гнїдк.)

Решето хмелю важить дуже мало. Жартують із старого або слабосилого чоловіка.

Удїлати. 1. Як я то удїлав, то абих штрик тай не впав! (Жабє)

Жартливе заклинанє Гуцула.

Уживати. 1. Уживай, хлопчику, раз хлїба, два рази борщику! (Яс. С.)

Примовляє господиня, коли хлопцї їдять більше хлїба, як борщу.

Ужити. 1. Ужив, як шилом маку. (Мшан.)

Кепкують із такого, що зазнав у своїм житю дуже мало добра.

Уздріти. 1. Абим тї вздріла тогди, коли неню небошку! (Город.)

Прокляте.

2. Бодай бим її тогди вздріла, коли свою першу сорочку! (Город.)

Прокляте.

3. Тогди го удзриш, коли своє вухо. (Кольб.)

Не побачиш його ніколи.

Узяти. 1. Бодай ті той узьив, що під бзом сідит! (Наг.)

Прокляте дівці, що не може вийти замуж. Той, що під бзом сидить — нечистий дух.

Уїдати. 1. Уїдає, як пес на ланцюху. (Сап.)

Говорять про сварливого чоловіка.

Уїсти. 1. Уїсти до живого. (Гнідк.)

Зробити комусь велику прикрість, укусити до крови.

Укаляти ся. 1. Укаляв ся, тай нема го дома. (Гнідк.)

Говорять про чоловіка, що зробив якусь пакість тай утік із дому.

Укласти ся. 1. Уклавсми си в клеветню. (Жабє)

Сповідав ся Гуцул почуваючи ся до гріха за те, що всрав ся під дзвінницею.

Україна. 1. Або ж то така далека Україна? (Богородч.)

Говорять у значіню: се не далека дорога.

2. На Україну ходити. (Гнідк.)

Говорять про чоловіка, охочого до мандрівки.

3. То не далека Украйина. (Наг.)

Говорять про не дуже далеке місце.

4. У нас Україна — треба собі самому хліба укроїти. (Ільк.)

Жартлива гра слів, основана на подібности слів: „Україна“ і „укроїти“.

5. Хоть би-сь глядів по всій Україні, добра не знайдеш. (Ільк.)

Пессімістичний погляд чоловіка, якому не веде ся в житю.

6. Яка ми далека Україна! (Гнідк.)

Говорять образово про недалеке село або місто.

Украсти. 1. Він би божу лабу вкрав. (Наг.)

Говорять про завзятого злодія.

2. Він би у Бога зза дверий украв. (Наг.)

Говорять про завзятого, напрактикованого злодія.

3. Не вкрав, а так узяв. (Льв.)

Вимовляє ся злодій, що вкравши щось не мав лихого наміру. Пор. Даль II, 461.

4. Укради яйце, та ти видре лице. (Мшан.)

В селї між чесними людьми укравши найменшу річ чоловік набирає ся сорому.

Укроїти. 1. — Укрійте ми хліба! — Вкрій ми сьвіта! (Наг.)

Жадане голодного і відповідь бідного, що не має йому що дати.

Укусити. 1. Укуси мало, борше ликнеш. (Лучак.)

Правило житєвої мудрости: бери на себе менше діло, то швидше зробиш.

Уложити ся. 1. Уложив ся, як коли би третий день говорив з Богом. (Гнідк.)

Удає з себе такого мудрого.

Улютити ся. 1. Як ся улютит, пак кістки миче. (Тухля)

Говорять про дуже сердитого чоловіка, що розлютивши ся проклинає навіть кости в гробі.

Ум. 1. Що в умі, то в губі. (Гнідк.)

Резумний чоловік не буде говорити дурних слів. Пор. Даль I, 222, 526.

Умен. 1. Не уми́н до двайцять, не жонат до трийцять, не богат до сорок — кругом дурак. (Ільк.)

Правило житевої мудрости.

Умерлий. 1. Він би з умерлого здер. (Наг.)

Говорять про скупого, захланного чоловіка.

2. О умерлім добре говори, а ні, то мовчи. (Ільк.)

Руський виклад латинської приказки: „De mortuis nihil nisi bene". Приказка серед нашого народа не приняла ся.

3. О умерлім можна всю правду сказати. (Наг.)

Про умерлого нема що таїти правди.

4. Умерлий всього ся збуде. (Коб.)

Все, що мав за житя, лишає на сьому світї.

5. Умерлого душенька миє сї. (Наг.)

Народнє віруванє. По похоронї в хатї мерця першої ночи ставлять миску з водою вірячи, що душа помершого прийде в ночи і вмиє ся в воді.

6. Умерлого з гробу не вертають. (Ільк., Петр.)

Говорять образово про всяку програну справу, якої не слід відновляти. Пор. Слав. II, 188; Adalb. Umarły 8.

7. Умерлому і кадило не поможе. (Тереб.)

Йому вже ніяких лїків не треба. Пор. Adalb. Umarły 4; Čelak. 314.

8. Що вмерлому треба: штири дошки тай полотна трошки. (Наг.)

Тїло чоловіка по смерти має мінїмальні потреби, але похорон його коштує все таки більше.

9. Як умерлого везут, то ярмо навспак на війце закладают і воли навспак запрягают: котрий був борозний, того в підруку. (Бітля)

Народнїй звичай.

Умерти. 1. Взьив тай умер. (Наг.)

Жартливо говорять про покійника.

2. Він певно свойов смертьов не вмре. (Наг.)

Говорять про лихого чоловіка, розуміючи, що його вбють або повісять.

3. Вмерла дітина, нима зза чого ховати. (ЮК.)

Говорить бідна жінка.

4. Вмерти не відперти. (Стан.)

Смерть неминуча.

5. Дай Боже вмерти, та не під чужим плотом! (Залїсє)

Бажає собі чоловік спокійної смерти в своїм домі.

6. Коби-с був умер торік, уже би був тепер рік. (Пужн.)

Жалувала жінка за свіжо помершим чоловіком, міркуючи в своїй душі, що як би чоловік умер був перед роком, то вона була би вже жінкою иншого. Пор. Етн. Зб. т. VI, 67.

7. На ходячи вмер. (Вв. ВЛ.)

Вмер нагло, не хоруючи.

8. Не умер, болячка го вдавила. (Ільк.)

Жартлива примівка про чоловіка, що вмер від болячки.

9. Тогди умре, коли му срака застине. (Кольб.)
Жартують, що чоловік тоді а тоді умре.

10. Умер биз торгу. (Іванівці) ...і не торгував сї. (Іванівці)
Умер нагло.

11. Умер богач — буде колач; умер бідний — непотрібний. (Залїсє)
Примовляють жебраки надїючи ся на богацькім обідї угощеня, а на похоронї бідного не надїючи ся нїчого.

12. Умер, бо му смерть прийшла. (Наг.)
Характеризують фатальну конечність смерти.

13. Умер, бо не хотїв їсти. (Наг.)
Жартливо говорять, коли чоловік умер із голоду або знесиленя.

14. Умер голоднов смертев. (Наг.)
Говорять про чоловіка, що вмер із голоду. Пор. Слав. II, 180.

15. Умер і памйити по нїм не стало. (Наг.)
Говорять про чоловіка, якого по смерти швидко забуто.

16. Умер і ноги до гори задер. (Наг.)
Кепкують із смерти немилого або неповажаного чоловіка.

17. Умер і слих за ним загиб. (Наг.)
Варіянт до ч. 15.

18. Умерла дитина, тай кумство пропало. (Ільк.)
Жартують куми по смерти тої дитини, яку держали до хресту. Звичайно одначе вони і тодї не перестають звати себе кумами; т. зн. кумство як рід духового подружа не пропадає.

19. Умерла сестра, ьже по шваґерстві. (Сор.)
Значінє анальоґічне до попер. Брат і муж помершої жінки до смерти не перестають звати себе шваґрами.

20. Умерла тай сраку заперла. (Наг.)
Жартують про помершу жінку.

21. Умер на смерть. (Наг.)
Жартливий плеоназм, коли не хочуть виразно сказати, якою хто смертю умер.

22. Умер перед чьисом. (Кол.)
Говорять про несподївану, передчасну смерть від якогось нещасливого випадку, пр. коли хтось загорить або отроїть ся грибами.

23. Умреш не свойов смертев. (Наг.)
Грозять чоловікови, що його жде неприродна смерть.

24. Умру й того видїти не буду. (Мик. н. Дн.)
Говорить чоловік, що раз у своїм житю бачив щось таке, чого другий раз не може бачити, або був у такім містї чи краю, у якім другий раз не надїє ся бути.

25. Хто вмер, а потім ожив, то він усе знає, але сказати не сьміє. (Пап.)
Народнє віруванє, що чоловік, який умер, а потім перед закопанєм оживає, закоштував уже загробового житя, але не сміє про се оповісти нїкому.

26. Хто вмер від вітру, тому бздинами дзвоньи. (Снят.)
Кепкують із чоловіка, що вмер із перестраху. Пор. т. I, Вітер 49; Даль I, 273.

27. Хто вмер, той у ямі, а хто жиє, той з нами. (Ільк.)
Говорять у веселій компанії, споминаючи дорогого покійника.

28. Хто вмер? — Той що хліба не хотів їсти. (Ком.)
Жартливо говорять про померщого.

29. Хто вмер тепер, не умре в четвер. (Гнїдк.)
Чоловік раз родить ся і раз умирає.

30. Хто вмре не висповідавши ся, буде товчи ся по сьвіті. (Навар.)
Народнє віруванє, що чоловік обтяжений тяжкими гріхами в загробнім житю не знайде спокою ні в небі, ні в пеклї.

31. Як умре богач, то єму дзвонєт: „Бам, бам! вола дам!“ А як бідний, то так: „Дрантє-верентє, дрантє-верентє“. (Угринів)
Говорять про сподіванє попа по смерти богача і бідного. За похорон богача піп давнїйше брав що найменше одного вола, а за похорон бідного міг дістати хиба кілька веріток, або инших кавалків полотна.

32. Як умру — то не йму. (Мик. н. Дн.)
Не буду нїчого мати анї потребувати.

Умирати. 1. А вмирав бис два рази! (Наг.)
Прокляте.

2. А вмирав бис не свойов смертев! (Наг.)
Прокляте.

3. Ану зараз умирай, то ти того не дам. (Наг.)
Бо сам того не маю.

4. Бодай то і умирати, а в своє горня зазирати. (Залїсє)
Бажанє чоловіка вмирати в своїм домі і на своїм хазяйстві. Пор. Libl. 227.

5. Бодай умирати, а в свій горщок зазирати. (Ільк.)
Варіянт до попер. ч.

6. Буду вмирати, а буду татові слова споминати. (Наг.)
Говорить чоловік, що свойого часу не слухав батькових слів, а пізнїйше кає ся.

7. Вмирай, а в своє горнє зазирай. (Мик. н. Дн.)
Варіянт до ч. 1, 2.

8. Ни вмирає ся без хліба, але від хліба. (Кольб.)
Умирає як богатий, так і бідний.

9. Умирати — не на вози класти. (Гнїдк.) ...то не на вози брати. (Стоян.)
Для того, хто вмирає, не потрібно приготовлювати нїяких засобів.

10. Умирати не напасть. (Гнїдк.)
Смерть не минає нїкого.

11. Умирают люди, тай нам таке буде. (Терноп.)
Звичайна житєва практика.

12. Що має вмирати, то вмре. (Вел. Очи)
Такому, хто має вмерти, не поможуть нїякі ліки.

13. Я, бачу, і вмирати не буду мав коли. (Наг.)
Говорить чоловік занятий увесь вік пильними дїлами.

14. Як би не вмирали, то би під небо підпирали. (Мшан.)

Людський рід, так як і в загалі всї орґанїзми, має нахил множити ся без міри, але сама природа ріжними способами обмежує той нахил більше або менше. В міру зросту цївілїзації і розвою способів боротьби з природою і з хоробами людський рід в останнїх столїтях зростає дуже сильно.

Умити. 1. Бодай тибе вмили, а ни росчисали! (Будзанів)

Жартливе проклятє. Умитий а не розчесаний чоловік буде розстрапаний.

2. Не вмив ся до того. (Наг.)

Він того не годен зробити.

3. Не вмив ся до неї. (Ільк.)

Він її негідний, не пара.

4. Не вмив ся до нього. (Лучак.)

Він йому не пара.

Уміти. 1. Бодай все уміти, а не все робити. (Гнїдк.)

Чоловік навчений житевою практикою вміє звичайно більше, нїж робить. Пор. Adalb. Umieć 4; Čelak. 215.

2. Він уміє голити без мила і бритви. (Мик. н. Дн.)

Вміє ошукати, одурити. Пор. Adalb. Golić 5.

3. Він то вміє, що я забув. (Лучак.) ..що другі позабували. (Наг.)

Говорять про чоловіка, який дуже мало що вміє.

4. Він уміє, що курка забула. (Льв.)

Кепкують із чоловіка, що зовсїм нїчого не вміє.

5. Вміти не вміти, треба говорити. (Ільк.)

Бувають такі нагоди в житю чоловіка, коли він мусить говорити пр. покликаний до суду, чи вміє добре говорити, чи не вміє.

6. Добре всьо вміти, а не всьо робити. (Мінч., Петр.) Добре все... (Ільк.) ...уміти... а ни всьо... (Жидач.)

Житева практика. Кожда вмілість може чоловікови придати ся при певній нагоді. Пор. Гильф. 32; Даль I. 548; Adalb. Umieć 4; Čelak. 215.

7. Не вміла, не вміла, як на тож забула. (Дар.)

Говорять про забудькувату жінку.

8. Не вміє сї в добрі шьинувати. (Наг.)

Говорять про легкомисного чоловіка, що марнує своє добро або шукає собі напасти.

9. Умів там улїзти, та не міг перескочити. (Ільк.)

Вплутав ся в якесь дїло і не міг дати собі ради.

10. Уміє він з чорного біле зробити. (Ільк.)

Говорять про брехливого чоловіка.

11. Уміє як Отченаш. (Наг.)

Уміє на память, дуже добре. Пор. Libl. 174; Adalb. Umieć 21.

12. Уміла варити, та не вміла давати. (Ільк.)

Говорив Циган про господиню, що дала насамперед борщ, а потім пироги, а він наївши ся борщу, не міг їсти пирогів.

13. Уміли-сте варити, а не вміли-сте давати. (Гнїдк.)

Коротший варіянт де попер. ч.

14. Хто не вміє на хліб робити, той не вміє й хліба вкроїти. (Луч.)
Хто не потрафить заробити, той не потрафить і користати.

15. Як ни умієш говорити, то кашлай. (Жидач.)
Жартлива приказка. Чоловік заклопотаний нераз кашляє не знаючи, що відповісти иншому.

16. Як уміємо, так нас стати. (Вел. Очи)
Не можемо зробити більше ані иншого понад те, що вміємо.

17. Як уміє, так піє. (Ільк.) ...умію... пію. (Стоян.) Як хто вміє... (Наг.)
Як знає, так говорить і так робить. Пор. Schlei. 166; Wand. II, Jeder 70; E. Rot. 684; Слав. II, 188; Нос. ст. 346; Даль I, 551.

Унадити ся. 1. Унадив сї, гий яструб у куріта. (Жидач.)
Привик робити иншим шкоду.

2. Унадив ся, як журавель до конопель. (Сквар.)
Говорять про чоловіка, що привик иншим робити пакости пр. полеву шкоду.

3. Унадив ся, як кіт до чужого сала. (Гнїдк.)
Говорять про чоловіка, що внадив ся ходити до чужої жінки, або про налогового злодїя. Пор. т. I, Внадити ся 1.

Уняти. 1. Хто добре уйме, той добре несе. (Ільк.)
Уняти в значіню: взяти в руки. Пор. Adalb. Ująć 1.

Унятичі. 1. Хоць я з Уньитич, але не шльихтич. (Наг.)
В Унятичах, селї дрогобицького пов., жиють окрім шляхтичів також звичайні селяни.

Упадонько. 1. Упадоньку мій тьижкий! (Іванк.)
Оклик здивованя при незвичайній нагодї, пр. приїздї гостий.

Упасти. 1. Впала як мертва. (ЮК.)
Упала припадком або зомлїла.

2. Не жаль упасти, коли з доброго коня. (Явор.)
Не жаль утратити при чеснім дїлї.

3. Упав у тїсну діру. (Ільк.)
Попав у тяжку біду.

4. Упав, як міх з воза. (Ільк.)
Жартують із такого, що впав із невисокої вишки і не потовк ся.

5. Хто впав, той пропав, а хто жиє, той бє. (Гнїдк.)
Говорять жовнярі підчас битви.

6. Що впало, то пропало. (Ільк., Лев.)
Скорочений варіянт до т. I, Віз 16. Пор. Впасти 43; Adalb. Upaść 1.

Упертий. 1. Впертий, анї суди Боже. (Наг.)
Не можна нїчим переконати його.

2. На упертого нема ліку. (Гнїдк.)
Упертого перепреш хиба силою. Пор. Adalb. Uparty 2.

3. Оба вперті, як цапи на кладцї. (Кол.)
Говорять про двох упертих супірників, із яких жаден не хоче уступити ся другому.

4. **Упертий на впертого натрафив.** (Кол.)
Упір одного переломить упір другого.

5. **Упертий, як жид в танци.** (Луч.)
Кепкують із чоловіка, що впирає ся на дрібницях. Пор. Adalb. Uparty 1.

6. **Упертий, як осел.** (Льв.)
Кепкують із чоловіка упертого, а нерозумного. Пор. Le Roux de L. I, 90; Wand. II, Hartnäckig 2.

7. **Упертий, як свиня.** (Кол.)
Кепкують із упертого, збиточного чоловіка.

8. **Упертий, як свиня з Варшави.** (Жидач.)
Варіянт до попер. ч. Чим виріжняє ся свиня з Варшави від инших свиний — не відомо.

9. **Упертий, як свиня перед воротами.** (Підгірки)
Свиня заставши заперті ворота звичайно довший час пре ся до них і квичить, коли сама не може їх отворити.

Уперти ся. 1. **Упер си, як норовистий кінь.** (Вовк.)
Говорять про впертого, бутного чоловіка.

2. **Упер ся, як кіт на леду.** (Снят.)
Кепкують із чоловіка, що сперечає ся за дурницю і без причини.

3. **Упри сї носом у тото, що під плотом лишиш.** (Наг.)
Кепкують із упертого чоловіка.

4. **Як сї впре, то й душу з тебе випре.** (Наг.)
Говорять про упертого, завзятого чоловіка.

Упити ся. 1. **Не так єм ся впив, як ся величаю.** (Луч.)
Кепкують із чоловіка, що вдає з себе пяного випивши дуже мало.

2. **Упити ся водою.** (Гнїдк.)
Жартують із чоловіка, що пє воду замісь горівки.

3. **Як сє впю зимнов водов, то-м виликий варіят.** (Пужн.)
Натяк на анекдоту про чоловіка, що мав уперту жінку і хотів вилїчити її з упертости. Пор. Етн. Зб. т. VI, 77.

Упир. 1. **Такий нидобрий, як вопир.** (Будз.)
З людий, що за житя були недобрі і нелюдяні, по смерти часто роблять ся упирі.

Упливати. 1. **Упливає, як пиріг у маслї.** (Наг.)
Говорять про чоловіка, що жие в достатку. Пор. Wand. V, Wohl 55.

Уповати. 1. **Уже не надоложиш уповаючи.** (Ільк.)
Коли твойого добра не стає, то надія на будуще добро тобі нїчого не поможе.

Упріти. 1. **Поки не упрієш, поти ся не загрієш.** (Гнїдк.)
Говорить чоловік працюючи в зимі, коли його гріє сама праця.

2. **Поки не упріти, поти не уміти.** (Ільк.) **...не уздріти.** (Ільк.)
Всяка вмілість здобуває ся працею, яка не обходить ся без поту. Пор. Leutsch 159.

3. **Упрів як вів.** (Наг.)
Порівнане роботящого чоловіка з роботящим волом.

Урачити ся. 1. Хоть ся не урачим, най ся обачим. (Гнїдк.)

Говорять старі знайомі зустрівши ся і не маючи за що себе обопільно погостити.

2. Ци ся врачимо, ци не врачимо, нехай ся хоть побачимо. (Ільк.)

Просторійший варіянт до попер. ч.

Урвати. 1. Чень му Бог тото на житю урве, що він мінї на заслуженинї урвав. (Наг.)

Говорить слуга про господаря, що вменшив йому заслужену плату.

Уректи. 1. Хто мнї врік, най мнї взне, а ти Фрицку мене. (Кольб.)

Жартлива поговірка про вроки.

Урізати. 1. Як тї уріжу, то тї хиба підоймут. (Наг.)

Урізати в значіню сильно вдарити.

Урльопник. 1. Урльопники ходят як збуї по сэлу. (Голг.)

Урльопники — вояки тимчасово відпущені з військової служби. Вернувши до села вони звичайно з разу гордують сільськими парубками і творять людям ріжні пакости, особливо в пянім станї.

Урода. 1. Не диви ся на уроду, лише на пригоду. (Ільк., Петр.)

Пригода тут у значіню: пригідности, здібности. Правило житєвої мудрости, цінити чоловіка не після його вроди, але після здібности.

Уродини. 1. На божі уродини і кіт не женив ся. (Лучак.)

„Нікому при голові женити ся“ — поясняє збирач. Божі уродини — Різдво.

Уродити. 1. Де я ся вродила, там і кропива мила. (Ком.)

В віднім селї на віднім обійстю звичайно все наймилїйше. Пор. Adalb. Urodzić się 11.

2. Іще ся не уродит, а вже ходит. (Луч., Лев., Петр.) Ще ся не вродит... (Петр.)

Говорять про хибну відомість або пльотку, яка ходить поміж людьми, поки ще став ся факт. Пор. т. І, Вродити ся; Adalb. Urodzić się 19.

3. Іще ся той не уродив, аби всїм догодив. (Ільк.) Ще ся ...вродив, щоби... (Череб.)

Ніхто в житю не може всїм догодити, звичайно кождий має своїх ворогів. Пор. Libl. 27; Wand. I, Alle 6; IV, Leute 10, 1008.

4. Раз сї вродив, раз умре. (Кольб.)

Говорить чоловік рішаючи ся на небезпечне дїло, що грозить йому смертю. Варіянт до т. І, Вродити ся 9.

5. Уродив ся, оженив ся тай умер. (Ільк.)

Говорять про чоловіка, що жив собі звичайним житєм і не лишив по собі ніякої памяти.

6. Уродив ся під щасливою звіздою. (Луч.)

Народнє віруванє, що житє чоловіка залежить від обігу звізд, а властиво, що кождий чоловік має свою звізду, яка може бути щаслива або нещаслива. Пор. Adalb. Urodzić się 15; Čelak. 497.

7. Уродила мама, що не прийме яма. (Лучак.)

Говорять про надзвичайно лихого чоловіка, про якого вірять, що його земля не прийме.

8. Уродила та не облизала. (Ільк.)
Говорять про невродливу дитину, якій мати не дала краси, або вихованя.

9. Уроди ся — вдай ся, а ні, то скапарай ся. (Ільк.)
Коли чоловік не вродить ся в щасливу годину, то його житє йде марно в бідованю. Народнє віруванє. Пор. т. I, Вродити ся, ч. 1.

10. Хто сї вродив, мусит умерти. (Кольб.)
Неминуча доля всякого житя. Варіянт до т. I, Вродити ся 14. Пор. Adalb. Urodzić się 4; Čelak. 310.

11. Це ще не вродила, як не облизала. (Тереб.)
Мати нещаслива, коли вродить негарну дитину або калїку.

Урожай. 1. У нас такі врожаї, що хиба брат брата вродит. (Турка)
Говорять про лихий урожай, де одно зерно лиш одно зерно родить.

Уроки. 1. Від уроків обезпечьете себе і дїтвачька: „Тогди мене хто врече, як минї слїди порахує і на мому коникови шерсть". (Ю.Км.)
Примівка на вроки.

2. На пса уроки, на кота помисл. (Ільк.) ...помишленє. (Наг.)
Примовляє мати, коли хто при ній хвалить її малу дитину. Пор. том I, Вроки 2.

3. Нема ми кому уроки звеpечи. (Наг.) ...скинути. (Сквар.)
Жартує чоловік захорувавши на якийсь незвичайний, але не дуже докучливий біль, иноді тільки зголоднївши гаразд.

4. Не уроком — не уроченьки. (Ільк.)
Ширша форма замісь: нївроку-нївроченьки.

5. Уроки на сороки. (Ільк.)
Мудрованє або жартлива примівка чоловіка, який не вірить в уроки.

Уряд. 1. На урьид робити. (Наг.)
Робити на замовленє, порядно.

2. Ни мої вриди. (Будз.)
Я тут не господар, я тут не можу нїкому розказати.

Урядник. 1. Урядник нич си не робит цївий день, іно сїдит на кресьлї і часом ряпне дашто пером, і за то бере грубі пінязи. (Лемк.)
Характеризують буцїм то дармоїдське житє урядника.

Ускочити. 1. В таке вскочив, аж у ходаках цьвйиркає. (Наг.)
Вскочив у велике лихо, дословно в глубоке болото.

Усолодити ся. 1. Усолодив ся, як червак у хріні. (Ільк.)
Зазнав прикрости.

Усрати ся. 1. Всрав сї, не дав сї, за двері сховав сї. (Наг.)
Говорять про злочинця, що сповнивши злочин здужав укрити ся в безпечнім захистї, надіючи ся уйти кари.

2. Всрав ся, не дав ся. (Гриб.)
Коротший варіянт до попер. Напакостив і щез.

3. Всрав ся, не дав ся, з'їв, облизав ся. (Луч.)
Напакостив і набрав ся за те сорому і кари.

Уста. 1. З уст до уст. (Наг.)

Говорять про відомість, вість, яка йде від чоловіка устною передачею.

2. Менї з уст, а тобі за пазуху шусть. (Ільк.)

Моє слово принесе тобі якусь користь. Пор. Adalb. Usta 4; Čelak. 558.

3. Що на устах, то і в серци. (Городок)

Говорять про правдомовного чоловіка, який говорить те, що думає. Пор. Adalb. Usta 2; Wand. III, Mund 181.

Установа. 1. Така встанова з кондаку світа. (ЮК.)

Говорять про віковічний обичай. Кондак у значіню початок, мабуть із латинського conditio mundi.

Устати. 1. Не встану, то певне їсти не буду. (Наг.)

Як не встану, то не приготовлю анї не заroблю на страву. Говорить незасібний чоловік, що жиє із заробітка.

2. Устав, а сонце вже підійшло. (Наг.)

Устав пізненько.

3. Устав, заперезав сї, тай зовсїм убрав сї. (Старі Богор.)

Говорять про такого, що ходить у день і спить лише в сорочцї і штанах. Пор. т. I, Встати 7.

4. Устав, тай на порозї упав. (Гнїдк.)

Говорять про хорого або пяного чоловіка.

5. Я як устану досьвіта, то годину стогну, годину чіхаю ся, а годину взуваю сє і вмиваю сє, в три годинї до роботи стаю. (Пужн.)

Жартлива примівка про лїнивого, ґуздравого чоловіка. Пор. Етн. Зб. т. VI, ч. 77.

Утайка. 1. Дав му утайку. (Лучак.)

Потаїв його злочин.

Утекти. 1. Утїк не втїк, а побігти вільно. (Ільк.) ...можна... (Залїсє)

Говорить чоловік зробивши якесь лихе дїло і боячи ся погонї. Пор. т. I, Втекти 11; Даль I, 275.

2. Що ниньки утече, то завтра не зловиш. (М. Гош.)

Пропустивши добру нагоду інодї годї її потім надолужити. Пор. Čelak. 261.

Утихнути. 1. Втих, як би му язик приріс до піднебіня. (Ком.)

Говорять про чоловіка, що нараз замовк.

Утїканка. 1. Утїканка не славна, але пожиточна. (М. Гош.)

Вона ратує чоловіка інодї від біди або від смерти. Пор. т. I, Втїк св. 1; Adalb. Ucieczka 1; Čelak. 120; Даль I, 328.

Утїкати. 1. Утїкав перед вовком, а впав на медведя. (Ільк.)

Хоронив ся перед одним лихом, а попав у ще гірше. Пор. Adalb. Wilk 83.

2. Утїкає з очима. (Лучак.)

Утїкає, куди бачить, або втїкає з соромом.

3. Утїкати не красно, але пожиточно. (Гнїдк.) ...не ладно... (Залїсє)

Варіянт до Утїканка ч. 1. Пор. т. I, Втїкати 15; Adalb. Uciekać 9; Даль I, 328.

Утїха. 1. Утїха, як з порожного міха. (Балиг., Ільк., Лучак.)

Утїха з благої причини. Варіянт до т. I, Втїха 3. Пор. Adalb. Uciecha 4.

2. Утїхи на годину, а біди до смерти. (Ільк.)

Говорить чоловік оженивши ся нещасливо або иншим способом занапастивши свій вік. Пор. т. I, Втїха 4.

Утонути. 1. Що має утонути, то не увисне. (Лев.) ...зависне. (Остерм.)

Говорять про лихого чоловіка, якого нїби то жде не своя смерть. Варіянт до т. I, Втонути 14.

Утопити. 1. Утопив свій маєток у животї. (Ільк.)

Проїв і пропив своє добро.

2. Утоплю ся нинї в подушках, в перинї. (Сор.)

Говорить жінка тїшачи ся наперед нічним спочинком.

Утоплений. 1. Я вже утоплена в пеклї, бо клину і Бога і сама себе, бо ми прикринечко жити. (Наг.)

Говорила збідована жінка.

Утратити. 1. Як утрачу, не заплачу. (Гнїдк.)

Говорить чоловік, якого остерігають, що стратить на якімось інтересї.

Утреня. 1. Який пес на утрени, такий і на службі. (Ільк.)

Говорять про лихого чоловіка, що так само лихий рано, як і по полудни.

Утро. 1. Не печаль ся утром, бо утро тобою. (Ільк.)

Не турбуй ся, що буде завтра, бо кождий день має свою турботу.

Утроба. 1. Анї ми в материнїй утробі лїпше не було! (Жабє)

Говорить чоловік чуючи себе в добрім станї.

Утяти. 1. Від разу єдного не втнеш трама цїлого. (Гнїдк.)

За одним разом не зробиш великого дїла.

2. Втьило би тї в крижі! (Наг.)

Проклятє. Мають на думцї кольку.

3. Утну голову, ги гадинї. (Тухля)

Грозять лихому чоловікови.

4. Що втну, то в сук. (Гнїдк.)

В кождім дїлї стрічаю перешкоди, усе менї тяжко йде.

5. Як би втяв. (Ільк.)

Зроблено гладко, скінчено від разу.

6. Як утяв по самі пироги. (Гнїдк.)

Варіянт до т. II, Пиріг 17.

Ухналь. 1. Пожалуєш ухналя, то й підкову згубиш. (Коб.)

Не доглянеш малої річи, то понесеш більшу страту.

Ухопити. 1. Ухопив ми з перед рота. (Наг.)

Перебив менї інтерес.

Учений. 1. Вчений што возме в руки, він іно піздрить. (Лемк.)

Характеризував Лемко тямучість ученого чоловіка, розумієть ся, маючи на думцї папір або книжку.

2. Учений, бо ся в паперах бабрає. (Лол.)

Кепкують із ученого чоловіка, що поза паперами не бачить иншого житя.

3. Учений не довчений гірше, як простав. (Ільк.) ...то гірш тумана. (Луч.)

Бо має гордість ученого, а не має простого розуму простака. Пор. т. I, Вчений 2.

4. Я вчений на хліб печений. (Комар.)

Говорить заможний а неписьменний чоловік.

5. Я не глїбоко вчений, учила мене трояка біда: сиріцька, рекруцька і хлопська. (Карл.)

Говорив бувалий чоловік, Іван Сандуляк Лукина.

Учепити ся. 1. Учепив ся репяком, тай держить ся. (Ільк.)

Говорять про причепу-дармоїда.

2. Учепив ся, як гріх села. (Ільк.) Учипив ся... (Мінч.)

Говорять про зайду, що приблукавши до села докучає людям або визискує їх.

3. Учепив ся, як клїщ сраки. (Наг.)

Згірдно говорять про причепу. Пор. Дик. 1057.

4. Учипив сї, гий ріпєк до кожуха. (Жидач.)

Говорять про причепу або напасника.

5. Учипила сї, як лихе сухої верби. (Іванівцї)

Як хто кому дуже докучає, пр. свекруха невістцї, мачоха чужим дїтям і т. д.

6. Учіпи ся сухої верби, не мене. (Лучак.)

Говорять до чоловіка, що шукає собі напасти. Пор. Вчепити 6.

7. Як гріх душі вчепив ся. (Гнїдк.)

Варіянт до ч. 2.

Учити. 1. Вчит сьи до смерти, а дурним умирає. (Підпеч.)

Звичайний хід людського житя. Пор. Adalb. Uczyć się 5.

2. Мене не тра вчити хлїба краяти. (Наг.)

Се найпростїйша штука, якої чоловік одначе навчить ся аж по досить довгім часї.

3. Та мине вже не треба вчити. (Будз.)

Я старий і досвідний.

4. Учи сї Івасю конче, бо Іван не схоче. (Ур.)

Вчи ся за молоду, бо в пізнїйших лїтах не навчиш ся.

Ущедрити. 1. Ущедри мя, да пою ти; заплати ми, то й піду ти. (Кольб.)

Примовляє дяк увійшовши до господарської хати. „Ущедри мя, да пою ти" слова виняті із одного псальма.

Ф.

Фай. 1. Фай би ти было! (Вислік В.)

Прокляте.

Файка. 1. Вас костен файка з цибухом? (Наг.) ...файка за ґрейцар? (Наг.)

Передразнюють мішану мову жовняра.

2. — Ци не видів ти, де сї моя файка поділа? — А он там ї штири хлопи на друках понесли. (Наг.)

Жартлива відповідь на питанє про невелику згубу.

Файний. 1. Всьо файне, а своє найкраще. (Кольб.)

Файний у значіню гарний або добрий.

2. Ой, файна — де всере сї, там вщит сї. (Мик. н. Дн.)

Говорять про малу дитину.

3. Файний бов бы ярма́рок, як бы шалюгы́. (Тухля)

Примовляв Бойко ходячи по ярмарцї без гроший. Шалюги — шеляги, з ґерманського Schilling, польське szeląg.

4. Файний як фіґура. (Печен.)

Про високого, статного чоловіка. Пор. Wand. I, Fein 26.

Файно. 1 Ни файно, але користно. (Кольб.)

Говорять про не зовсїм чисте, але корисне діло, пр. шинкарство або лихварство.

2. Так му файно, як свини в ярмі. (Кольб.)

Так йому придало ся, яло ся. Говорять про лихо одітого чоловіка.

3. Файно́, красно́, лиш коби сї ни розтріслó. (Кольб.)

Говорять про гарно зроблену, але нетрівку посудину.

4. Ще час файно ходити, коби йно було за що. (Луч.)

Говорить жінка, якій докоряють, що не гарно вбирає ся.

Фалда. 1. Фалди присїсти. (Гнїдк.)

Говорять про чоловіка, що сїдає чимось присоромлений. Пор. Adalb. Fałd 1.

Фалуда. 1. Як хопю фалуду, то ти голову поскіпаю. (Наг.)

Погроза. Фалуда — гиляка, ломака.

Фальшивий. 1. Фальшивий, як сьвятого Юра кінь. (Богор.)

Говорять про брехливого, облесного чоловіка.

Фамілїя. 1. Він сї в велику фамілїю вбиває, а тогди не дасть до себе приступити. (Голг.)

Говорять про чоловіка, що шукає нагоди посвоячити ся з богатими родами.

Фанаберія. 1. Фанаберії показує. (Наг.)

Робить збитки, дивачить.

Фараон. 1. Ты фарагоне! (Вв. ВЛ.)

Лайка. Фараоном називають самовільного чоловіка.

2. Ти Фарийоне! Ти Юдо Фарийонський! (Ю. Км.)

Лайка.

Фарбай. 1. Фарбай — не дбай! (Винники)

Фарбай — із нїмецького: Vorbei — проїзджай, минай.

Фарисей. 1. Ты фарисею! (Лос. ВЛ.)

Фарисеєм називають облудного, брехливого чоловіка.

Фарман. 1. Фармани́ плести або гнути. (Збар.)

Говорити дурницї, обіцювати річи, яких не сповнює ся. Фарман, турецьке Ferman — султанський указ.

Фартух. 1. У фартух убрати ся. (Гнідк.)
Перейти на жіночий розум.

Фасоля. 1. Від фасолї срай поволї. (Дрог.)
Фасоля належить до тяжко стравних ростин.

Федь. 1. Гони Федю, куди гладко! (Наг.)
Упоминають фірмана.

2. Гони, Федю, поза хрест! (Наг.)
Говорять, коли на гостинції показує ся велика баюра, а поза хрест є обїздна дорога. Хрести стоять звичайно біля дороги.

3. Масти Федя медом, а Федь усе Федьом. (Снят.)
Хоч ти поводи ся з ним як лагідно, він своєї натури не змінить.

Федько. 1. Вживай Федьку то хрін то редьку. (Зазул.) Уживай... (Ільк.)
Кепкують із ласощів незаможного чоловіка.

2. Гони Федьку, а Федько босий. (Голг.)
Говорив фірман, якому велїли їхати, а він ще не вбув ся.

3. Їж Федьку то ріпу то редьку! (Петр.) Заживай... то хрін... (Гриб.)
Варіянти до ч. 1.

4. Майиш Федьку безголовйи. (Льв.)
Жалує ся чоловік, якого спіткало нагле нещасте.

5. Не заманиш Федька редькою. (Коб.)
Не вдуриш його чим будь.

Феник. 1. Я би за тото й феника не дав. (Наг.)
Ся річ нїчого не варта. Феник із нїмецького Pfennig, найменша, звичайно мідяна монета. Пор. Wand. II, Heller 88.

Феся. 1. Казала Фесє, що обійде сє. (Мик. н. Дн.) ...Фесї, що обийде сї. (Наг.)
Говорять, не можучи допросити ся або дістати чогось, і резиґнуючи з того.

Филиґа. 1. Вже му филиґи в гузици грают. (Кольб.)
Значінє неясне. Филиґа — Oriolus galbula, Goldamsel.

Фиркати. 1. Не фиркай, не фиркай, даю пять, то бери. (Перем.)
Фиркати тут у значіню кривдувати собі, дорожити ся.

2. Фиркає, як цїсарська ремунда. (Наг.)
Фиркати тут у значіню ґримасувати, прибагати собі. Цїсарська ремунда — військовий кінь, призначений для верхової їзди, по нїм. Remont-Pferd.

Фіґа. 1. Дістанеш фіґу з маком, та ще й з пастернаком. (Наг.)
Говорять образово в значіню: не дістанеш нїчого. Пор. Тимош. 74; Zátur. XII, 417; XVI, 133.

2. Показав му фіґу. (Наг.)
Фіґою навивають стулений пястук з великим пальцем просуненим між вказівний і середний. Показати комусь такий пястук значить сказати йому, що не дістане нїчого. Пор. Adalb. Figa 3; Zátur. VIII, 713; Wand. I, Feige 19.

3. Фіґу кому в кишени показати. (Гнїдк.)
Кепкують із пустої погрози: показати фіґу, якої він не бачить. Пор. Le Roux de L. I, 48; Adalb. Figa 3, 4.

Фіґель. 1. Фіґлї му по голові свищут. (Наг.)

Йому жарти або кпини в голові; любить жартувати або кепкувати.

Фіґлювати. 1. Фіґлює, бо над собов погрози не чує. (Наг.)

Фіґлювати тут у значіню жартувати або робити пакости.

Фільософ. 1. То деревйиний фільозоф. (Орт.)

Кепкують із неписьменного чоловіка, що вдає дуже мудрого.

2. Фільозоф: обутий, а слїди босі за ним. (Гнїдк.)

В давнїх школах студенти двох найвисших кляс, що відповідали теперішнїй семій і осьмій клясї, називали ся фільософами. Такі фільософи дуже часто не кінчили науки, пускали ся на мандрівку, робили ся дяками або писарями, бували иноді душею коршемних компанїй, які забавляли своїми фіґлями, але при тім бували також предметом насміху для богатших господарів.

Фінанцвах. 1. Від такого фінанцваху нема страху. (Дрог.)

Фінанцвахом називають членів т. зв. фінансової сторожі, зорґанїзованої на взір правильного війська, але в окремих мундурах і з відмінним оруженєм. По селах таких стражників називають ревізорами. Їх компетенція далеко менша від компетенції жандармів, і розтягає ся тільки на монополї соли, тютюну і горівки.

Фіра. 1. Хто приїде фірою, той уміє „Вірую“. (Явор.)

Значінє неясне. Фірою може їхати і такий чоловік, що не вміє „Вірую“.

Фірман. 1. Питає сї фірман, чи не полюбили би вже пани їхати? (Кутуз.)

Фірман нераз мусить годинами ждати на панів на дворі, поки вони забавляють ся в хатї.

Фіялка. 1. Фія-фіялочка: яка мати, така й дочка. (Сїл. Б.)

Говорять про матїр і дочку, коли обі ще молоді і гарні.

Фляки. 1. За флєки малі дєки. (Іванівцї)

Фляки уважають селяни гіршою стравою від мяса.

2. За фляки нема дяки. (Гнїдк.) ...флєкі ...дєкі. (Ст. Богор.)

Варіянти до попереднього числа.

3. Хто фляки їдає, і другому прихваляє. (Гнїдк.)

Хто що любить, прихвалює иншому.

Фляшка. 1. Фльишка як хольива. (Наг.)

Говорять про велику, плоску фляшку.

2. Чия фляшка на столї, того правда у селї. (Сяніцке)

Фляшка на столї розуміє ся з горілкою, могоричем. При давнїйших порядках громадських судів хотївши виграти справу в громадї, треба було порядно підпоїти судів.

Форант. 1. Йому форанта треба. (Сор.)

Форант — помічник, нїмецьке Vorhand. Кепкують із такого, що не хоче взяти ся до такої роботи, яку звичайно робить один чоловік.

Форс. 1. А ци не видїв ти форс на біле коня? (Дрог.)

Передразнюють русько-нїмецьку промову. „Форс на біле коня“, може образово „Frost auf dem weissen Pferde.“

Фоц. 1. А бодай ти фоц було! (Наг.)

Проклятє неясного значіня.

Фрайтер. 1. Фрейтер не шаржї, Гуцул не чоловік. (Фереск.)

Фрайтер із нїмецького Gefreiter, дословно ново зербований вояк, найменша шаржа в австрійськім війську.

Фрас. 1. А фрас, а холера на тебе! (Ком.)

Фрас мабуть із нїмецького Frass. Проклятє.

2. Взяв на мене фрас. (Крех.)

Завзяв ся, загнївав ся.

Фрасунок. 1. На фрасунок добрий трунок. (Ільк.)

Фрасунок у значіню журба, турбота. Примовляють випиваючи чарку горілки для потїхи. Пор. Adalb. Frasunek 3; Čelak. 186.

Фрибра. 1. Фрибра — чорне би ї лице було! (Берез.)

Фрибра, з нїмецького Fieber, латинське febris, лихорадка. Споминають із відворотною примівкою.

Фроїм. 1. Фроїм, Фроїм, перекажи там моїм, що вже не буде Шльома на сабаш дома. (Наг.)

Промовляв жид, зловлений у рекрути, до свойого товариша, схованого під мостом. Пор. Нос. Доповн. 106.

Фронт. 1. На фронтї за двирми. (Жидач.)

Значінє неясне.

2. Фронт кому споневіряти. (Льв.)

Вдарити в лице.

Фудулїя. 1. Фудулїю з нього вигнав. (Наг.)

Фудулїя — гордість, претенсіональність.

Фузія. 1. Зачьив мінї стругати фузії. (Завад.)

Зачав говорити пїсенїтниці, підмовляти на пусте дїло.

2. Фузія му сї трафила. (Наг.)

Говорять про чоловіка, що сам нарвав ся на якусь немилу пригоду.

3. Якої фузиї шукаєш? (Наг.)

Якої лихої пригоди або напасти шукаєш собі?

Фук. 1. Кожде фуком, кожде буком на мене. (Синев.)

Жалує ся чоловік, до якого кождий обертає ся з лайкою і погрозами.

2. Як би не фук, то би пук. (Княж.)

Як би чоловік не міг бздїти, то би тріс.

Фума. 1. Фум, що не можна, а кишеня порожна. (Мінч.)

Говорять про гордого, а незаможного чоловіка.

2. Фума: носом до неба дістає. (Терноп.)

Кепкують із дуже гордого чоловіка.

Фурда. 1. Фурда вурда, а кулеші ґрунт. (Довгоп.)

Фурда — тут у значіню дрібниці. Вурда — сир із відігрітої жентиці. Кулеша — густа, кукурудзяна лемішка. Кулешу їдять Гуцули звичайно пісну, а часом з вурдою або бриндзею.

2. Фурда не їзда, кріца не лошіца. (Бергом.)

Фурда мабуть циганська однокінка, а кріца — сталь.

Фурделити. 1. Ой, фурделит, як хліб уздрит, а як кімак, то май ни так. (Кольб.)

Фурделити тут у значіню поспішати, квапити ся.

2. Фурделит на дворі, аж сьвіта не видно. (Наг.)

Говорять про сніговійницю.

Х.

Хаїм. 1. І ти Хаїм, і я Хаїм: оба робим, ніц не маєм. (Явор.)

Говорить один бідний жид до другого.

2. Хаїм, Шулим, добрий жид, вітер віє, він біжит; вітер віє під лахман, він гадає, що вже пан. (Наг.)

Жартлива примівка про жидів.

Халавсувати. 1. Не халавсуй, бо сї вдавиш. (Наг.)

Халавсувати — їсти пажерливо.

Халупка. 1. В своїй халупцї вільно і дупцї. (Мінч.)

В своїм домі вільно робити, що хочеш.

2. Що халупка, то голубка. (Луч.)

Говорять про парубка, що має богато любасок.

Халярес. 1. Халярес мама твоя! (Берл.)

Лайка. Що значить халярес — невідомо, чи не перекручене холєра.

Хам. 1. Верни ся хам, не против ся дурним жидам. (Бар.)

Припрошували жиди хлопа, якого перед тим викинули були з коршми.

2. З хама не буде пана. (Залісє)

Хам у значіню простого, неосвіченого чоловіка. Слово має згірдливе значінє.

Хапанка. 1. Не хапанка на Іванка. (Ільк.)

Його обминають люди, ніхто не запрошує його до себе.

Хапати. 1. Не хапай за горьиче, бо зараз вержеш. (Наг.)

Бо попечеш руки.

2. Та ще те ни хапає. (Будз.)

Ще тобі смерть не близька, не маєш чого квапити ся.

3. Хапай, бабо, решетом сонце! (Наг.)

Кепкують із дурної баби. Натяк на анекдоту про бабу, що збудувавши хату без вікон, хотїла наносити до неї сонця решетом.

4. Хапай вітер в полю! (Гол.)

Шукай того, чого не можна знайти.

5. Хапай сї обіруч. (Наг.)

Бери ся за щось обома руками, держи добре. Пор. Wand. II. Hand 776.

Хараман. 1. Пущу я тобі харамана. (Богородч.)
Забю тобі баки, одурю тебе.

2. Харамана гнути. (Бат.)
Говорити всячину, туманити кого.

3. Харамани гне. (Лучак.)
Балакає безладно всяку всячину.

Харити. 1. Не хари там, де-с не напаскудив. (Наг.)
Харити — чистити, замітати або стирати порох.

Харкнути. 1. Харкни му в очи, він нічого ліпшого не варт. (Наг.)
Говорять про зненавидженого чоловіка.

Харко. 1. Харку, Харку, пив ти вже нині яку чарку? (Турильче)
Виємок із дяківської приспівки про пяницю Харка. Харко — здрібніле імя Захарія.

Хата. — 1. Ану вимови хата! — Хата. — Поцюлюй в сраку свого тата. (Сіл. Б.)
Мудроване.

2. Бодай то свого тата хата! (Гнідк.)
Зітхає чоловік за рідною, батьківською хатою.

3. Будуй хату з лободи, лиш до чужої не веди. (Яс. С.)
Своя хата, хоч із леда якого матеріялу збудована, милійша від чужої.

4. Він до меї хати як під пень срати. (Наг.)
З погордою говорять про немилого чоловіка, що вчащає кождого дня.

5. В одній хаті житиме кіт, миш і собака. (Залісє)
В одній хаті мусять годити ся з собою ріжні вдачі.

6. В свої хаті своя правда. (Наг.)
В своїй хаті кождий має право робити, що хоче. Пор. II, Haus 216; Čelak. 374.

7. Вступи ми ся з хати. (ЮК.)
Випрошують немилого гостя або немилого члена родини.

8. В ті хаті, бачу, на сварню зарубано. (Бор.)
Народнє віруванє, що при будованю хати майстер може зарубати на добро або на нещастє. Пор. Житє і Слово т. III, ст. 71.

9. В хаті всього статком, лише жьити. (ЮК.)
Говорять про достатну хату.

10. В хаті дуже тісно. (Бар.)
Живе богато осіб.

11. В хаті не мир. (Ком.)
Панує незгода або ворожнеча між членами родини.

12. В хаті нічого не повинно йти за марне. (Терноп.)
Повинна панувати ощадність і оглядність.

13. В хаті тепло як в міхури. (Наг.)
Говорять про хату зимою натоплену і щільно позапирану.

14. В хаті штикульну́, а на вулици просто йду. (Лучак.)
Говорить хрома дівка, що на вулиці силкує ся йти просто.

15. В хаті як у загаті. (Ільк.)
Тепло і затишно.
16. В хаті як у люстрі. (Наг.) ...як у пуделочку. (Дрог.) ...як у раю. (Наг.)
Говорять про чисту, опрятну, веселу хату. Пор. Wand. II, Haus 569.
17. В хаті як у пеклї. (Наг.)
Говорять про хату, в якій раз-у-раз панує гризня і бійка.
18. Держит си хати, єк чобіт підлоги. (Ростоки)
Знач. не держить ся хати, не дбає про домашнє житє.
19. Де хата не метена, там дівка не плетена. (Ільк., Мінч., Петр.)
Говорять про нехарну хату, в якій живуть нехарні люди.
20. Знає хата, що ґосподаря нема дома. (Лучак.)
Хата, в якій нема господаря, попадає в безладє і занедбанє.
21. З хати на двірь, відти до хати. (ЮК.)
Недалека дорога.
22. Лїпша своя хата, як чужа палата. (Лім.)
Варіянт до Свій 14.
23. Моя хата з краю, нїчого не знаю. (Наг.)
Я до сего дїла не причасний. Пор. Osm. Spr. 77; Нос. ст. 386; Даль II, 135.
24. Навіть хату дїлят, ни то загін. (ЮК.)
Говорять про наклін у молодих людий по селах дїлити ся не тілько полем, але також хатами.
25. Найлїпша хата крита, а сукмана шита. (Луч.)
Невкрита хата не дає захисту, а невшита сукмана — саме сукно.
26. Найстарша хата то труна, бо віковічна. (Наг.)
Найстарша в значіню остатня, безвихідна.
27. Не виноси того з хати. (Наг.)
Не розпускай сплетень про хатні справи.
28. Не гаразд у хатї, де курка піє. (Наг.)
Народнє віруванє, що піннє курки віщує нещастє. Пор. Le Roux de L. I, 127.
29. Не до тої хати трафив. (Наг.)
Не дістав у нїй нїчого. Пор. Wand. II, Haus 607.
30. Не при хатї згадуючи. (Наг.)
Відворотна поговірка, коли в розмові згадують про злого духа.
31. Не шукай хати, іно доброго сусїда. (Гнїдк.)
Добре сусїдство — половина домашнього щастя. Пор. Wand. II, Haus 59; Wahl I, 83.
32. Нова хата — велика втрата. (Крех.)
На будову нової хати треба великих коштів.
33. Пішла хата крізь горло. (Наг.)
Говорять про чоловіка, що пропив свою хату. Пор. Wand. II, Haus 638.
34. Пішов на хати́, на висїдки. (Будз.)
Пішов на виселок, за село.

35. Порожної хати і муха не держит ся. (Гнїдк.)
В пустках гнїздять ся хиба павуки.
36. Своя хата найлїпша. (Льв.)
Досвід житевої практики. Пор. Wand. II, Heus 83; Čelak. 242.
37. Своя хата, своя правда. (Кольб.)
Варіянт до ч. 6. Пор. Wand. II, Haus 216; Čelak. 374.
38. Ставит хату на піску. (Наг.)
Будує ся на непевних рахунках. Пор. Wand. II, Haus 660.
39. Так моя добра хата, як твоя кімната. (Ільк.)
Говорив селянин до пана, що хотів вигнати його з його рідної хати.
40. То нечиста хата, в нїй видиш зарубано на сварню та на клопіт. (Борис.)
Народнє віруванє, що бувають місця чисті, де можна будувати хати, а бувають також нечисті, де не годить ся будувати нїчого. Про зарубанє пор. ч. 8.
41. У нього в хатї вічний шпиталь. (Отин.)
В хатї все хтось хорий.
42. У нього в хатї цїле пекло. (Наг.)
Все панує сварня або бійка.
43. Хата від хати: що там чувати? (Лучак.)
Жартують найблизші сусїди стрічаючи ся день у день і питаючи, що в них чувати?
44. Хата глуха не варт ніц. (Ворохта)
Глуха хата — без пса.
45. Хата ґосподаром стойит. (Наг.)
Без господаря в хатї нема ладу.
46. Хата не ліплена, жона не харена. (Гнїдк.)
Давнїйше декуди зам. ліпити хати затикали шпари між делинами мохом. Такі хатя називали ся „імшені“, та були мабуть у зимі занадто холодні і вимагали великих загат з надвору.
47. Хата чужая, як свекроха лихая. (Ільк.) ...чуджая... (Мінч.)
В чужій хатї завше невигідно і неприемно довше жити.
48. Хата широка як маштарні. (Наг.)
Говорять про простору хату. Маштарня — від нїмецького Marstall — велика стайня для коний і кобил з лошатами.
49. Хата як перстїнь. (Сор.)
Говорять про малу, чистеньку хату.
50. Хати бим ни перейшла за світ. (ЮК.)
Говорить недужа жінка, що не може встати з постелї.
51. Хату і жінку завше покривати треба. (Мінч.)
Правило житевої мудрости. Пор. Слав. I, 254.
52. — Це моя хата! — Бери собі хату, а земля божа. (Берез.)
Говорив властитель ґрунту халупникови, що мав хату на його ґрунтї.
53. Чим хата богата, тим рада. (Ільк.)

Сими словами витають любих гостий. Пор. Нос. ст. 465; Даль II. 363; Adalb, Chata 3.

54. Чим хата має, тим гостя приймає. (Ільк.)

Та сама думка, що в попереднім, висловлена иншими словами.

55. Чия хата, того правда. (Ільк., Лев., Петр.)

В чужій хаті не випадає говорити її господареви неприємну правду. Пор. Adalb. Chata 5.

56. Що хата, то пес, а що пес, то Лиско. (Наг.)

Жартливо говорять про село, у якім богато хат і богато псів.

57. Я все в хаті на похваті. (Наг.)

Кождий у хаті може мені розказувати.

58. Я тобі хати не спалив. (Наг.)

Я не зробив тобі кривди. Пор. Wand. II, Haus 637.

Хатка. 1. Де инча хатка, там инча гадка. (Лавочне)

В кождій хаті люди міркують по свойому.

2. Що хатка, то инча гадка. (Ільк.) ...йинча .. (Грин.)

Варіянти до попер. ч.

Хатча. 1. Хатча ги комарник. (ЮКм.)

Комарник — стаєнка для телят. Говорять про малу хатину.

Хвала. 1. Божу хвалу за фіст тьигає. (Угрин. гор.)

Говорять про дзвонаря, що при помочи шнура дзвонить у дзвони.

2. Велика ми хвала, що жінка мала. (Наг.)

В тім, що жінка мала, ще нема ані хвали, ні догани.

3. Вже по хвалї божій. (Наг.)

Вже скінчило ся в церкві богослужене. Образово: вже дїло скінчене. Пор. Libl. 210.

4. Лише хвали на три столи, а пожитку мало. (Наг.)

Говорять про бучну гостину, на якій скупо частували гостий.

5. Ні хвали, ні догани. (Наг.)

Говорять про байдужне діло, про яке не можна сказати, чи воно зле, чи добре. Пор. Wand. III, Loben 150.

6. Ту лиш хвали на три столи. (Наг.)

Говорять, коли сподївали ся чогось більшого, а вийшло щось мале.

7. Хвала-похвача за пецом стояла, нич не робила, лем ся хвалила. (Стежн.)

Говорять про самохвалька.

Хвалите. 1. На хвалитех много, а славословіє малоє. (Гнїдк.)

Дяківська примівка, коли дякови богато обіцяють, а мало дають. „Хвалите“ — перше слово церковних приспівок, узятих із псальмів.

Хвалити. 1. В очи хвалит, по за очи пси вішьиє. (Наг.)

Говорять про облесного і клеветливого чоловіка. Пор. Wand. III, Loben 132.

2. За то тї не похвалю. (Наг.)

Се таке діло, за яке варто поганьбити. Пор. Wand. III, Loben 102.

3. Кождий своє хвалит. (Гнїдк.)

Бо кождому своє миле. Пор. Дик. 1177; Adalb. Chwalić 9.

4. Лекше хвалити, як терпіти. (Ільк.)
Scil. терпіти догану.
5. Мушу сї сам похвалити, коли ніхто не хоче. (Наг.)
Жартливо примовляє чоловік, коли сам хоче сказати про себе щось добре. Пор. Wand. III, Loben 22, 88.
6. Нема ся чим хвалити, як нема що зварити. (Ст. Самб.)
Говорять про бідну хату, яка не може нічим похвалити ся.
7. Нема ся чого хвалити, як нема чим запалити. (Пралк.)
Та сама думка, що в попереднїм, висловлена иншими словами.
8. Не хвали ся, а Богу моли ся. (Тереб.)
Правило житєвої скромности. Пор. Нос. ст. 377, 1706.
9. Не хвали ся, але покажи ся. (Гнїдк.)
Покажи ділом, що заслугуєш на похвалу.
10. Не хвали ся мудрий мудростию, анї сильний силою. (Мінч.)
Правило житєвої мудрости, взяте із т. зв. Премудрости Соломона.
11. Не хвали сї сам, най тебе сусїди похвальит. (Наг.)
Власна хвальба шпетить чоловіка. Пор. Wahl I, 42.
12. Не хвалю ся, бо сама правда. (Луч.)
Говорить чоловік, коли йому закидають, що прибільшує в чімось свої заслуги.
13. Нима сї чим хвалити, як нима чим палити. (Розділовичі)
Говорять про бідну хату. Варіянт до ч. 7.
14. Ни фали сї мудрий розумом, а дужий силов. (Кольб.)
Варіянт до ч. 10.
15. Сам хвалит ся, бо сусїди не дома. (Гнїдк.)
Кепкують із чоловіка, що сам себе хвалить. Пор. Wand. III, Loben 22; Čelak. 102.
16. Себе не хваліт, других не гудїт. (Коб.)
Правило товариськоі чемности.
17. Хвали-дупа. (Дрог.)
Прозивають самохвалька, а також такого чоловіка, що любить усе хвалити.
18. Хвалили тай пересолили. (Наг.)
Говорять, коли щось хвалене не вдало ся.
19. Хвали мене, а я тебе буду. (Наг.)
Говорять один одному добрі товариші або близькі сусїди. Пор. Wand. III, Loben 102.
20. Хвали мене писочку, бо тебе розідру. (Тереб.)
Кепкують із самохвалька.
21. Хвали мене роте, а нї, то тя роздеру. (Ільк.)
Варіянт до попер. ч. Пор. Čelak. 103; Слав. II, 189; Даль II, 296.
22. Хвали мнї роте, буду тї пороти. (Стан.)
Варіянт до попер. ч.
23. Хвали та не перехвалюй. (Наг.)
У похвалї чи в доганї треба знати міру. Пор. Wand. III, Loben 64; Čelak. 104.

24. Хвалит ся добром, як жидівський кінь. (Гнідк.)
Значіне неясне.

25. Хвалит ся, як жид пархами. (Стрий) ...гі жид... (Мик. н. Дн.)
Кепкують із чоловіка, що хвалить ся якоюсь ледачою справою. Пор. Adalb. Chwalić 6.

26. Хвалить ся, як Циган своїми дітьми. (Ільк.)
Говорять про самохвалька.

27. Хвалить, як би медом мастив. (Ільк.)
Хвалить солодкими, приємними словами.

28. Хвали, шоби шо дали. (Сіл. Б.)
Говорять такі, що йдуть на випроси по хатах.

29. Хвали, щоби ще дали. (Григ.)
Варіянт до попер. ч.

30. „Хвалят нас, мамуню“. — „А хто?“ — „Ви мене, а я вас“. (Луч.)
Розмова між дочкою і матїрю.

31. Хоць сї сам похвали, кой тї ніхто не хвалит. (Наг.)
Говорять чоловікови, якого ніхто не хвалить. Варіянт до ч. 11, 15.

32. Хто ся сам хвалить, той злих сусїд має. (Ільк., Петр.)
Кепкують із лихого чоловіка, про якого сусїди говорять лихо, а він уважає себе добрим. Пор. Гильф 1845; Wand. III, Loben 92, 109; Nachbar 11; Čelak. 102; Libl. 192; Beb. 267.

33. Хто сьи сам фалит, той си сам кадит, а де сьи кадит, там смердит. (М. Гош.)
Хто сам себе хвалить, силкує ся укрити свої лихі сторони.

34. Що похвалити не можеш, сего не гудь. (Гнїдк.)
Scil. коли воно не зле.

Хвальба. 1. Власна хвальба не платить. (Ільк.)
Самохвальство в житю веде часто до компромітациї. Пор. Zátur. IV, 571.

2. Власна хвальба смердит. (Наг.)
Хто сам себе хвалить, виявляє низького духа. Пор. Zátur. IV, 569; Wand. III, Lob 27; Libl. 83; Čelak. 101; Слав. II, 103; Schlei. 155; Adalb. Chwała 6; Brzoz. Chwała 5; латинське: Laus propria sordet.

3. Хвальба сорочки не дасть. (Ільк., Петр.)
Хвальба — дешеві слова, із яких нема нїякої користи. Пор. Wand. III, Lob 62; Čelak. 106; Wahl I, 158; Слав. II, 193.

4. Хвальби на два столи, а на єден нима що класти. (Жидач.)
Варіянт до Хвала ч. 4.

5. Хвальби повні торби, а в ті торби хоть насери. (Неслухів)
Жартують із чоловіка, що хвалить ся достатком, а жиє бідно.

Хвалько. 1. Хвалько сї хвалит, а будько буде. (Наг.) ...а живко жиє. (Мшан.)
Характеризують ріжницю між самохвалом і поважним чоловіком. Пор. Дик. 1425; Нос. ст. 265.

2. Хвалько ся нахвалить, а будько ся набуде. (Ільк., Петр.)
Варіянт до попер. ч.

3. Хвалько ся не нахвалит, буйко ся не набуде. (Терн.)

Варіянт до попер. ч.

Хватати ся. 1. Хватає ся, як попівна замуж. (Гол.) Хватает ся попівна... (Гнїдк.)

Хватати ся у значіню: хапати ся, квапити ся.

Хвиля. 1. В добру хвилю чекай злої. (Ільк.)

В людськім житю чергують ся добрі хвилї з лихими.

2. В єдній хвили щістє й нещістє. (Снят.)

Бувають випадки, що разом можуть уважати ся щасливими і нещасливими. Мовив чоловік, у якого вродила ся сема дочка, а він ждав сина.

3. По добрій хвили жди лихої. (Ільк.)

Мова про звичайну чергу людського житя.

4. Прийшов по хвили, вже миски помили. (Ільк.)

Говорять про такого, що запізнив ся до обіду, або взагалї запізнив ся з якимось дїлом.

5. Раз у рік така хвилейка, що й товарина бисїдує з собов, а тобі замурувало рот до матери. (Ю. Км.)

Примовляла мати до сина, який увесь різдвяний вечір мовчав розсердивши ся чогось на неї. Народнє віруванє, що в різдвяний вечір воли та корови дістають дар промовляти людськими словами.

Хвіст. 1. А пійдеш! Протягнув-єсь хвіст, як тато весїля. (Гнїдк.)

Зганяють пса із місця, що лежить простягнувши хвіст.

2. Де хвіст перед веде, там голова по заду йде. (Гнїдк.)

В семейнім житю чоловік уважає ся головою, а жінка хвостом. Родина, в якій жінка веде перед, буває часто нещасливою. Пор. Adalb. Ogon 2; Čelak 377; Zátur. VIII, 877.

3. Загнув фіст під себе тай сидит тихо. (Луч.)

Говорять про чоловіка, що засоромлений сидить мовчки.

4. Загнути хвіст під себе. (Гнїдк.)

Втихомирити ся, посмирнїти. Вислов узятий із обсервації пса, що вдарений або копнений загинає хвіст під себе.

5. За хвіст не вдержиш, коли-сь вухо пустив. (Гнїдк.)

Мова про чоловіка, що зловив за хвіст заяця і випустив з рук.

6. За хвостом ходити. (Наг.)

Наслїдувати когось невільничо, іти за чиїмось проводом без власної волї. Пор. Гильф. 3254.

7. Звинув фіст як лис. (Луч.)

Посмирнїв, стишив ся, чигаючи на щось. Пор. E. Rot. 695.

8. Звинув фіст, як пес опазолений. (Наг.)

Замовк, жахнув ся потерпівши якусь прикрість.

9. З песьичого фоста не буде сита. (Луч.)

Волосє на песячім хвості звичайно зовсїм не довге. Сита робили давнїйше із волосїня кінського хвоста, тепер роблять переважно з тонкого дроту.

10. Лиш фоста му бракує. (Ростоки)

То був би просто звір, а не чоловік.

11. На хвіст кому навязувати. (Гнїдк.)
Пускати про когось фальшиву поголоску, присуджувати йому дїло, якого не зробив.

12. Не буде з псього хвоста сита. (Мінч.)
Варіянт до ч. 9. Говорять про ледачого чоловіка, з якого не буде добрий господар.

13. Ни має ани хвоста на обістю. (Ю. Км.)
„Анї хвоста“ значить жадної худобини. Пор. Zátur. XI, 520.

14. Під хвіст накрутити. (Гнїдк.)
Зробити комусь якусь пакість. Збиточники накручують иноді коням під хвіст кропиви або бодяків, щоб брикали ся.

15. Присів хвіст. (Стан.)
Присмирнів, замовк.

16. Причепи кобилї хвіст, а він і так довгий. (Гнїдк.)
Говорять про непотрібну роботу.

17. Причіпи кобилї хвіст. (Мінч.)
Варіянт до попер. ч. Говорять про чоловіка, що не може собі знайти відповідної роботи.

18. Фіст на бік! (Наг.)
Жартливо говорять, відсуваючи когось на бік.

Хиба. 1. Не велика хиба — з борщу єдна риба. (Гнїдк.)
Одна суха риба заправляє борщ добре.

Хибити. 1. Щось ї дуже хибит. (ЮК.)
Вона чогось незадоволена, щось їй бракує.

Хижа. 1. До новой хыжи пущают когута, штобы вшиткы дяблы выгнаў. (Лос. ВЛ.)
Народнє віруванє, що піянє когута проганяє нечисту силу.

2. Не замітай чужої хижі, смотри, чи твоя заметена. (Ільк.)
Не набивай ся в чуже дїло не впоравши свойого.

3. При закладаню хыжи кладут в угло зїля, скўо кришталеве, пінязи, сыль, штоб ся добре вело. (Лос. ВЛ.)
Народнїй звичай.

Хима. 1. Говорити про Химині кури. (Гнїдк.)
Говорити про щось байдужне або не варте уваги.

2. Їхала Хима до Єрусалима: візок скрегоче, Хима ся регоче. (Ільк.)
Жартлива поговірка.

3. Їхала Хима до Русалима, возок теркоче, кобила йти не хоче. Пішли до хати кія шукати, вовки прийшли, кобилу ззїли. (Наг.)
Жартлива поговірка.

4 Їхала Хима з Єрусалима, возок теркоче, Хима ся регоче. (Петр.)
Жартлива поговірка.

Химка. 1. Мої Химцї по половинцї. (Будзанів)
Дати їй по половинцї з двох або більше річий.

2. Який дїдько Химка, така його й жінка. (Ільк.)
Химка тут мужеське імя, здрібнїле від Юхим, Евфимій.

Хир. 1. Бодай тя хыр взяў! (Жег. ВЛ.)

Прокляте. Хир мабуть у значіню хороба; пор. слово хиріти в значіню хорувати.

2. Нема хыру о нім. (ВЛ.) Ани... (ВЛ.)

Нема про нього ані слуху. Пор. Zátur. XV, 356.

Хиріти. 1. Бодай-єс хирів сім літ на єден бік! (Наг.)

Прокляте. Хиріти — хорувати.

Хирувати. 1. Не хырувати о нім. (ВЛ.)

Не чувати про нього.

Хитрий. 1. Хитрий як лисиці. (Кольб.)

Звичайне міжнародне порівнане. Лис являє ся скрізь символом хитрости. Пор. Wand. III, Listig 3; Adalb. Chytry 5.

Хитро. 1. Хитро, мудро не великим коштом. (Лев., Петр.)

Говорять про легку і дешеву роботу. Пор. Нос. ст. 452; Adalb. Chytro 1.

2. Хитро, мудро: як не даш, то ті видру. (Ільк.)

Домагає ся чоловік, що поза просьбою готов ужити насиля.

Хід. 1. Не трать ходу до поганого роду. (Коб.)

До поганого роду не варто ходити.

2. Тілько ходу, що з моста, та у воду. (Жидач.)

Говорить чоловік у безвихіднім положеню, якому не лишає ся нічого, хиба втопити ся.

3. Три дни ходу, до полудня празнику. (Петр.)

Марикують собі із короткого празнику, на який прийшли з далека. Образово говорять про всяке діло, що по великім заході дає малу користь.

4. Шкода ходу до поганого роду. (Наг.)

Варіянт до ч. 1. Говорить чоловік кривдуючи собі з лихого принятя у рідні.

Хідня. 1. Три дні хідні, а до обіда празнику. (Дар.)

Варіянт до Хід ч. 3.

Хлапнути. 1. Хлапнув, як пес муху. (Ком.)

Вхопив ласо.

Хліб. 1. Аби хліб, зуби будут. (Лев.)

Коли є що, то знайдуть ся такі, що спотребують. Пор. Сим. 359: Adalb. Chleb 1.

2. А бодай вас хліб обсів! (Коб.)

Жартливе прокляте: щоб ви були в добрі!

3. Батьків хліб не навчит. (Луч.)

В ріднім домі чоловік звичайно не навчить ся стілько розуму, що між чужими людьми.

4. Богацький хліб. (Буськ)

Говорять про хліб із злежаної муки.

5. Бог би тибе побив хлібом! (Жидач.)

Жартливе прокляте.

6. Бодай ти мій хліб боком виліз! (Наг.)

Прокляте такому, що зробив комусь кривду.

7. Бодай ти мій хліб кістьов у горлї став, а рогом у кишцї! (Цен.)
Прокляте такому, що вкрав комусь хлїб.

8. Бодай тя мій хліб побив! (Гнідк.)
Прокляте такому, що змарнував чиєсь добро. Пор. Нос. ст. 453.

9. Бохон хлїба як точило. (Наг.)
Говорять про великий бохонець хлїба.

10. Буде хлїба і соли при добрій воли. (Гнїдк.)
Говорить батько численної сїмї надіючи ся достарчити їй прожитку.

11. Вже го мій хлїб у зуби коле. (Луч.)
Вже собі розбирає, ґримасує на моїм хлїбі, на моїм удержаню. Пор. Гильф. 2109; Adalb. Chleb 17.

12. Вже му мій хлїб боки розпирає. (Луч.)
Товстіє на моїм хлїбі.

13. Відданий то хлїб. (Гнїдк.)
Говорять позичаючи у сусїди хлїб, який треба віддати, і взагалї про всяку річ, яку позичають на те, щоб віддати натурою, а не грішми.

14. Він собі всюди хлїб найде. (Наг.)
Знайде собі заробіток і удержане. Пор. Wand. I, Brot 343.

15. Він уже на своїм хлїбі. (Наг.)
Живе на своїм господарстві, заробляє сам на своє удержане.

16. Все йде за сьвятим хлїбом. (Лучак.)
Кождий шукає заробітка і виживленя. Пор. Adalb. Chleb 176.

17. — „Дай хлїба.“ — „Не маю. Іди до міста, там є тілько, що аж продают“. (Кніг.)
Говорять відправляючи такого, що домагає ся даремного хлїба.

18. Дали хлїба, коли зубів не стало. (Гнїдк.)
Прийшов чоловік до достатку тодї, коли не міг з нього користати. Пор Wand. I, Brot 32; Muka 769; Adalb. Chleb 53; Čelak. 48; Brzoz. Chleb 1

19. Де той хлїб дїв ся, що-сьмо вчора з'їли! (Ільк.)
Говорять згадуючи про минулі приємности.

20. Де хлїб а вода, там нема голода. (Лев.)
Говорять про звичайне мінїмум екзістенції роботящого чоловіка. Пор. Нос ст. 327; Schlei. 154; Adalb. Chleb 19.

21. Де хлїб їдят, там дрібки дробйит. (Наг.)
Звичайна житева обсервація. Пор. Wand. I, Brot 306.

22. Для нового хлїба не теряй старого. (Гнїдк.)
Осторога, щоб не хапати ся до нового заробітка, покидаючи старий, уже випробований.

23. Добрий хлїб, коли нема колача. (Ільк.)
Добре те, що добре, коли нема лїпшого. Пор. Zátur. X, 661; Čelak. 18 9 Adalb. Kołacz 4.

24. До готового хлїба знайде ся губа. (Ільк., Петр.)
На готове добро знайдуть ся такі, що забажають ним користувати ся.

25. Дорогий хлїб, коли грошей нема. (Гнїдк.)
Бо нї зáщо його купити. Пор. Wurzbach 326; Adalb. Chleb 62.

26. Єсть хліб, а зубів нема. (Луч.)

Говорять, коли є достаток, а нема можности користувати ся ним. Пор. Adalb. Chleb 53.

27. Жебраний хліб легкий. (Лучак.)

Але при тім не без прикрости.

28. Жорньяний хліб в зуби ті коле, питльованого забагаєш. (Дрог.)

Говорять такому, що нарікає на разовий, жорняний хліб. Пор. Adalb. Chleb 17.

29. З хлібом усе добре. (Яс. С.)

Маючи свій хліб чоловік може дбати спокійно про инші потреби.

30. І хліба шкода й за гостями банно. (Карлів)

Жартує чоловік прощаючи ся з любими гістьми, що все таки порядно обїли його.

31. Коби бив Бог хліб не забрав, бив бим гадки не мав. (Мшан.)

Повідав ґазда по градобитю 1908 р. *(М. Зубр.)*

32. Коби хліб, а зуби будут. (Петр.)

Варіянт до ч. 1. Пор. Wand. I, Brot 242; Гильф. 235; Adalb. Chleb 64.

33. Коби хліб, а зуби найдут си. (Ростоки) ...знайдут сї. (Жидач.)

Варіянти до попер. ч. Пор. Даль I, 81; Adalb. Chleb 1.

34. Коби хліб та одежа, то їв би чоловік лежа. (Ільк.)

Мрія нероботящого чоловіка, що лїнує ся встати до роботи.

35. Коли виймуть хліб із печи, то хоч недопечений, не можна завертати назад, бо будуть рої вертати ся. (Лучак.)

Народнє віруванє.

36. Купований хліб борше сї минає. (Наг.)

Бо його звичайно купують не богато. Пор. Schlei. 154; Wand. I, Brot 142.

37. Лежаний хліб не ситит. (Наг.)

Говорять образово про лїнивого чоловіка, що лежачи не заробить на хліб і терпить голод. Пор. Даль II, 7.

38. Лекше хліб їсти, як на хліб робити. (Наг.)

Хлїборобська праця належить взагалї до найтяжших робіт. Пор. Wand. I, Brot 39.

39. Має хліб на хліб. (Наг.)

Не терпить нїколи браку хліба. Пор. Bebel 407; Даль I, 200.

40. Має хліб роги, а нужда ноги. (Луч.)

Достаток робить чоловіка гордим, а нужда заставляє мандрувати. Пор. Adalb. Chleb 123; Čelak. 167; Brzoz. Chleb 15.

41. Наїв ся мого хліба, тепер най ся випчихає. (Луч.)

Говорить чоловік позбувши ся дармоїда, який не швидко найде собі подібну оказію.

42. Найсмачнїйший хліб від свого мозоля́. (Гнїдк.)

Найлїпше жите з власного зарібку.

43. На хліб і сіль памятати. (Гнїдк.)

Дбати про щоденну поживу — се найперше старанє кождого чоловіка.

44. Не буде він з того хліба їсти. (Наг.)

Се дїло не дасть йому нїякого доходу.

45. Не має хлїб остини, коли худі гостини. (Гнїдк.)
Коли чоловік зголоднїє, то не перебирає, чи хлїб з вістяками, чи з чистої муки.
46. Нема то як хлїб святий, а до хлїба сир сухий, а до сира ґарнець пива і дївчина чорнобрива. (Терн.)
Примовляв веселий, підпилий жебрак.
47. Нема хлїба, нема Отченашу. (Тереб.)
Коли-сь не заплатив, не буду робити.
48. Нема хлїба, скачи дїда. (Наг.)
Говорить мати дитинї, що просить хлїба, а його нема в дома.
49. Нема хлїба, то не буде й Отченаш. (Ком.) ...нема й... (Доброс.)
Варіянти до ч. 47.
50. Не маю хлїба нї обру́са, а біда сїла як покуса. (Мик. н. Дн.)
Говорять про богачку, що зайшла в гостину до бідного чоловіка.
51. Не можна хлїба руками лупити, бо на пальцях задирки пороблят ся. (Коб.)
Народнє віруванє, що хлїб треба краяти, а не лупати.
52. Не хтїв хлїба їсти, пішов землю гризти. (Наг.) ...тай умер. (Луч.)
Говорять про помершого чоловіка.
53. Не хтїв хлїба їсти, тай пішов кози пасти. (Луч.)
Говорять про дармоїда, якого прогнано з дому.
54. Ов, ти сї вже до хлїба береш! (Наг.)
Знач. ти вже зголоднїв.
55. Пішов за прошеним хлїбом. (Наг.)
Пішов на жебри.
56. Пішов хлїба просити. (Наг.)
Пішов по жебрах.
57. Проїв му сї хлїб. (Сор.)
Не хоче ся йому хлїба їсти, докучило йому якесь занятє.
58. Прошеним хлїбом не дійдемо далеко. (Берез.)
Не жебраниною, але заробітком жиє чоловік безпечно.
59. Пустив ся на лехкий хлїб. (Ільк.)
Говорять про пройдисвіта, що пустив ся туманити людий.
60. Разовий хлїб Іван, а питльований Ясьо. (Сор.)
Жартливо характеризують ріжницю між мужиком і паном.
61. Свій хлїб їм, а не твій. (Наг.)
Говорить чоловік, якому безпідставно дорікають, що обідає когось иншого. Пор. Wand. I, Brot 358.
62. Старий хлїб лїпший як новий. (Луч.)
Образово: старий досвід лїпший, як молодий розум.
63. Так ся хлїб удав, що-б ся за шкіру кіт сховав. (Ільк.)
Говорять про закальцьоватий хлїб, у якому шкіра відстала.
64. Ти на него хлїбом, він на тебе каменем. (Ільк.) ...а він... (Петр.)
Загальна характеристика світової невдячности.
65. То буде відданий хлїб. (Тростянець)
Се таке дїло, за яке буде заплата або кара. Пор. Нос. ст. 393.

66. Тогди дали хлїба, як зубів не стало. (Ільк.)
Прийшов достаток, коли не стало можности уживаня, пр. чоловік занедужав. Пор. Wand. I, Brot 338; V, Zahn 6, 67; Adalb. Chleb 8, 59; Čelak. 47, 48.
67. То гіркий кусень хлїба. (Наг.)
Говорять про тяжкий заробіток. Пор. Wand. I, Brot 332; Adalb. Chleb 43.
68. То мньиткий хлїб. (Наг.)
Говорять про мягкосердого, делїкатного чоловіка.
69. То тьижкий хлїб. (Наг.)
Говорять про тяжкий заробіток.
70. У вас хлїба від нового до нового, а в мене що? (Ю. Км.)
Говорила бідна жінка до богатої.
71. У него хлїба нїколи не доганяє. (Гнїдк.)
Кождого року буває передновок, коли не стає хлїба. Говорять про незаможного чоловіка.
72. Хлїб а вода — бідного їда. (Ільк.)
Мінїмум його екзістенцїї.
73. Хлїб а вода — нема голода. (Ільк., Петр.) ...і вода... (Тереб.)
Маючи хлїб і воду, чоловік чує себе забезпеченим від голоду. Пор. Adalb. Chleb 19.
74. Хлїба не много, а я до того. (Мінч., Ільк.)
Значить: я поможу його з'їсти.
75. Хлїба ни маю, пироги їм. (Котуз.)
Жартливо характеризують богача, що відмовляє бідному хлїба. Пор. Етн Зб. т. VI, 2.
76. Хлїб в дорозї не затяжить. (Ільк.)
Бо його потрібнїйше нїж чого иншого. Пор. Adalb. Chleb 37; Čelak. 287.
77. Хлїб винятий із печи не мож дївцї назад саджати в піч, коли не допечений, бо старости від неї будут назад завертати ся. (Берез.)
Народнє віруванє.
78. Хлїб — дар божий. (Наг.) ...сьвийта річ. (Наг.)
Народнїй погляд на святість хлїба, як головного удержаня людського житя. Пор. Даль II, 402; Zátur. XIII. 1; Brzoz. Chleb 3; Adalb. Chleb 34.
79. Хлїб їж, а правду ріж. (Ільк.)
Незалежний чоловік, маючи своє удержанє, не потребує нїкому підхлїбляти анї підбріхувати ся. Пор. Нос. ст. 453; Сим. 2482; Даль I, 220.
80. Хлїб капуста — хата не пуста. (Наг.)
Говорить сїльська господиня про найскромнїйшу поживу. Пор. Сим. 2411.
81. Хлїб має ноги й роги. (Кукиз.)
Жене чоловіка з місця і робить його гордим.
82. Хлїб має роги і ноги. (Ільк., Петр.)
Варіянт до попер. ч. Пор. Wand. I, Brot 63; Adalb. Chleb 22, 123; Čelak. 167.
83. Хлїб — найстарша річ. (Коб.)
Хлїб — основа людського поживленя.

84. Хлїб на хлїб не шкодит, лише кій на кій. (Гнїдк.)
Примовляють, коли хтось відмовляє ся їсти, кажучи, що вже ситий. Пор. Нос. ст. 224.

85. Хлїбови спір, а вам дай Боже здоровлє! (Доброс.)
Побожне бажанє, щоб хлїба спорило ся, множило ся. Дякує жебрак одержавши шматок хлїба.

86. Хлїбом не надаражьий сї. (Наг.)
Хлїбом не гордуй.

87. Хлїб погорів — не жури ся, не будеш го їв. (Ільк.)
Не весела потїха.

88. Хлїб пухкий, як би мухи наносили. (Наг.)
Говорять про свіжий, пухкий хлїб. Пор. Wand. I, Biene 51.

89. Хлїб розпирає боки. (Гнїдк.)
Від хлїба чоловік товстїє.

90. Хлїб, сіль та вода — молодецька їда. (Сїл. Б.)
Говорять про мінїмум людської живности. Пор. Слав. II, 195.

91. Хлїб собі пан. (Наг.)
Образово: достаток дає чоловікови самостійне становище в житю.

92. Хлїб святий — дар божий, карай нас Боже ним до віка. (Ільк.)
Народнїй погляд на святість хлїба, і бажанє, щоб його не хибло нїколи.

93. Хлїб такий удав сї, що лиш коники з нього лїпити. (Наг.)
Говорять про гливкий хлїб.

94. Хлїб такий як градобить. (Наг.)
Говорять про невдалий хлїб із грубої муки.

95. Хлїб убирає, хто його має. (Сушиця)
Убирати хлїб значить спрятувати збіже з поля.

96. Хлїб усему пан. (Гнїдк.)
Він піддержує людське житє.

97. Хлїб як колач, як паска, як осух. (Наг.)
Говорять про гарний, добре випечений хлїб. Осух — пшеничний хлїб.

98. Ходи хлїбе, зїм тї. (Жидач.)
Жартують із лїнивого чоловіка, що рад би хлїб їсти, не робивши на нього. Пор. Zátur. IV, 645; Гильф. 2645; Слав. I, 169; II, 5; Adalb. Chleb 152.

99. Хоть хлїба не много, а чоловік усе до того. (Явор.)
Хоч хлїба не много, чоловік усе потребує його їсти.

100. Хочеш хлїба? Скачи дїда. (Наг.)
Варіянт до ч. 48. Говорять, коли нема хлїба в хатї. Пор. Adalb. Chleb 10.

101. Хто з собов хлїб носит, той їсти не просит. (Петр.) Хто хлїб... (Ільк.)
Хто має свій засіб, не потребує просити в иншого. Пор. Adalb. Chleb 96.

102. Хто має хлїб в торбі, той сєди си й на горбі. (Мик. н. Дн.)
Хто має чим поживити ся, той поживить ся де будь.

103. Хто не вміє на хлїб робити, той не вміє й хлїба вкроїти. (Луч.)
Приповідка не зовсїм вірна, бо хлїб крають і такі люди, що не роблять на нього.

104. Хто свій хлїб має, той їсти не просит. (Дар.)
Хто може сам себе поживити, не просить у иншого.

105. Хто хлїб шанує, того хлїб шанує. (Печен.)
Хто вміє добре на хлїб робити, в того хлїб удає ся.

106. Чий хлїб їси, того пісню співай. (Ільк.)
Чоловік, що жиє на удержаню иншого, мусить догоджати тому, хто його удержує. Пор. Wand. I, Brot 64, 91—5, 303; Даль II, 194; Adalb. Chleb 99; Zátur. VIII, 1042.

107. Що менї по хлїбі, коли зубів нема? (Ільк.)
Говорив чоловік одержавши якесь добро, із якого не має можности користати. Пор. Adalb. Chleb 45.

108. Як баба хлїб пече, то се тілько не встече. (Глещ.)
Тодї вона дуже занята і сердить ся чого будь. Пор. Adalb. Chleb 81.

109. Як є хлїб в торбі, сїдаю на горбі. (Орел.) ...у торбі, сьиду й... (Наг.)
Варіянти до ч. 102. Пор. Нос. ст. 329.

110. Як є хлїб і вода то нема голода. (Наг.)
Говорять про мінїмум людської поживи, при якім нема голоду. Пор. Adalb. Chleb 19.

111. Як маю хлїб у торбі, то си сеиу і на горбі. (Мик. н. Дн.)
Варіянт до ч. 109.

112. Як нема хлїба, то нема й обіда. (Луч.)
Без хлїба обід не ситить. Розуміє ся, що наші селяни мясо не зачисляють до нормального обіда, бо мясний обід може бути ситий і без хлїба.

113. Як сї хлїб саджьиє, то не годит сї збризкувати тов водов, що нев хлїб примащує, бо сї тими бризками біда закропит. (Наг.)
Народнє віруванє.

114. Я не хочу цїлого хлїба; переломи та дай менї одну букату, а потім другу. (Карлів)
Жартлива поговірка про чоловіка, що любить богато хлїба їсти. Буката — з румунського значить шматок, часть.

Хлїбець. 1. Дай Боже хлїбцеви урожаю, а вам здоровя! (Любша)
Виємок із жебрацької молитви.

2. На готовий хлїбець знайде ся їдець. (Ст. Богор.)
Говорять звичайно дїтям даючи їм по шматкови хлїба.

3. Послїдец на хлїбец, чоло на золото. (Карл.)
Біднїйші селяни уживають для власного пожитку тілько послїдь жита й пшеницї, а чільне зерно продають на оплату податків і инших житєвих потреб.

4. Такий ми ся хлїбець вдав, аж за шкірков котик грав. (Сороцко)
Коли хлїб не вдасть ся, аж шкіра відстане.

5. Такий той сьвйитий хлїбець, як глина. (Наг.)
Говорять про невдалий, гливкий хлїб.

6. Так того хлїбцьи тонко крає, що би крізь нього Дїв увидїв. (Наг.)
Говорять про скупого чоловіка, що вдїлює слугам скупо хлїба.

7. Хитю, хитю, печу хлїбец, Пану Богу на обідец. (Лучак.)
Примовляє жінка виробляючи хлїбове тїсто в обох долонях перед положенєм на лопату.

8. Хлїбець сьвийитий як сонце, Пан Біг би го їв. (Наг.)
Вислов народнього віруваня про святість хлїба.

Хлїв. 1. На що ми сїм хлївів на єдно порося? (Гнїдк.)
Кепкують із чоловіка, що має богато будинків, а мало худоби.

Хлївець. 1. Нема анї хлївця, анї що загнати. (Луч.)
Жалкує бідний чоловік. Пор. Krumb. 78.

Хлїпати. 1. Хлїпати очима. (Гнїдк.)
Хлїпати зам. клїпати.

Хлоп. 1. Без хлопа нема пана. (Наг.)
Пани жили колись із хлопської працї. Пор. Wand. I, Bauer 293.

2. Бодай з хлопа пана не бувало. (Бжоз.)
Пани з хлопів бувають найгіршими панами. Пор. Adalb. Chłop 89.

3. Бодай хлоп панував, а сили не мав! (Гнїдк.)
Хлоп зробивши ся паном любить надуживати своєї сили на кривду инших.

4. Від хлопа відбив ся, а до панів не пристав. (Стан.)
Говорять про чоловіка, що вийшовши із мужицького стану не добив ся становища між панами і лишив ся нї в сих нї в тих.

5. Волїєш з хлопом згубити, нїж з паном знайти. (М. Яцк.)
Бо з паном знайшовши своєї пайки нїяк не дістанеш.

6. Гімно хлопу, не зиґарок, коли не знає, котра година. (Коб.)
Кепкують із неписьменного мужика, що не вміє відчитати, котра година.

7. Де коли хлоп з паном виграє справу! (Наг.)
В давнїйших часах, коли селяни були майже безправні, виграти справу з паном було неможливо.

8. Для хлопа бука і горівки порцію. (Снят.)
Характеристика панщизняної економії.

9. Єден хлоп ґадау, же він бы не хтїў быти бідным, хоц бы хто і тысяч реньских даваў. (Р. ВЛ.)
Жартлива поговірка про богатого чоловіка.

10. Коби не хлоп, не вів, не було би панів. (Ільк.)
Заможність давнїх панів стояла головно на роботї панщизняних хлопів і волів.

11. Лучше бути добрим хлопом, як злим попом. (Гол.) ...паном... (Гнїдк.)
Говорить порядний господар про марнотратного пана або попа. Пор. Brzoz. Chłop 18.

12. Масти хлопа медом, а він смердит мазев. (Мик. н. Дн.) ...дьогтьом. (Мик. н. Дн.)
Згірдний вислов про хлопів, які не давали себе брати на панські солодкі слова. Пор. Wand. II, Honig 141; Adalb. Chłop 91.

13. Назви хлопа братом, а він хоче татом. (Гнїдк.)
Вислов пана, який збратавши ся з богатим мужиком, швидко почував, що він старшує над ним.

14. На що хлоп робит? На жидівські діти. (Наг.)
Іронічний вислов про селянина, задовженого у жидів.
15. Не вір хлопу, най бє копу. (Залісє)
Панська примівка, щоб не брати хлопа до поради з панами.
16. Не годит сї хлопа на пана класти. (Наг.)
Образове реченє: не годить ся по ліпшій страві гіршу їсти. Пор. Wand. II, Knecht 105; Adalb. Chłop 8; Čelak. 589.
17. Не да́й Боже с хло́па па́на. (Іванівці К.)
Побожне бажанє селян, що терпіли від запанілого хлопа. Пор. Wand. I, Bauer 25; Нос. ст. 364; Beb. 537; E. Rot. 69; Даль II, 270.
18. Не дай Боже з хлопа пана, а з жебрака ґазди. (Дид.)
Ширший варіянт до попер. ч.
19. Не рад хлоп, що дістав в лоб, ще ногою дригає. (Ільк.)
Згірдний вислов пана про битого хлопа. Варіянт до т. II, Лях ч. 27, 28.
20. Не тот хлоп, що бє, але тот, що видержит. (Тухля)
Вдарити не важко, але видержати нераз тяжко.
21. Не хочете з хвопа́ми тримати. (Лемк.)
Говорять селяни до своїх попів.
22. Ни вір хлопови, аби вмирав. (ЮК.)
Панська поговірка про те, що селянам не можна довіряти.
23. Ніхто хлопа з хлопа не зкине. (Турка)
Селянин уважає себе найнизшою підставою суспільности, низше котрої годі піти. Новійші часи показали, що з хлопа не тяжко стати пролєтарієм.
24. Ніхто хлопу не брат. (Звиняч Гор.)
Говорять мужики про інтеліґенцію, якій загалом не довіряють.
25. Ого теньґий хлоп! (Наг.)
Говорять про сильного або заможного чоловіка.
25. Отто хлоп: лиш би голову втьити, то би з кадовба добрий срач був. (Дрог.)
Кепкують із товстопузого чоловіка.
27. Пішов хлоп до ліса. — А по що? — По кий. — А на що? — На локоть. (Малк.)
Значінє неясне.
28. Поки хлоп ще може жменю клоча підняти, поти му не вір. (Отинев.)
Ще в найбільшім знеможеню може бути для свойого ворога небезпечним.
29. Смаруй хлопа лойом, а він смердит гнойом. (Ільк.) ...лоєм ...гноєм. (Петр.)
Панська зґірдлива поговірка. Пор. Haller II, 13; Нос. ст. 346; Adalb. Chłop 91; Čelak. 328; Brzoz. Chłop 22.
30. То мині хлоп, як баба ним куніру́є. (Вел. Очи)
Говорять іронїчно про мужа, яким верховодить жінка. Кунїрувати від німецького kujonieren, докучати.
31. То хлоп запека, з ним нічого не порадиш. (Луч.)
Говорять про впертого або твердо-характерного чоловіка, що завзято мстить ся за свою кривду.

32. У хлопа тілько значит „бігме“, що у жида „айвай“. (Луч.)
Жартують із мужицького заклятя „бігме“.

34. Хлопа все кортит до того, чого ни треба. (ЮК.)
Він усе бажає якоїсь зміни на ліпше.

35. Хлопа кірцьом не міряють. (Ільк.) ...не мірят. (Петр.)
Вартість чоловіка не мірить ся його ростом. Пор. Wand. III, 466; Гильф. 1563; Zátur. VI, 27; Adalb. Chłop 5, 95; Čelak. 268; Brzoz. Chłop 24.

35. Хлопа не бий, то він слабий. (Льв.)
Примовляли пани, трактуючи своїх підданих буками, наганяючи їх до роботи.

36. Хлоп а свиня, то єдно імя. (Гол.)
Панська та жидівська згірдна поговірка. Пор. Wand. I, Bauer 34.

37. Хлопа смаруй маслом, а він смердит дегтем. (Гнїдк.)
Варіянт до ч. 29.

38. Хлоп би сї бив до остатної дранки за кавалок окопа. (Цен.)
Характеризують захланність селян на землю, яку вони вважають своєю.

39. Хлоп богатий, пес косматий все в теплї. (Наг.)
Характеризують добрий стан богатого чоловіка. Пор. Libl. 107; Brzoz. Chłop 3.

40. Хлоп бодай панував, а сили не мав. (Ільк.)
Бо пануючи він любить надуживати своєї сили. Варіянт до ч. 3.

41. Хлоп волит довгу ковбасу, як довгу науку. (Гнїдк.)
Примовляли люди слухаючи довгої проповіди свого пан-отця.

42. Хлоп все на буки. (Будз.)
Значінє не зовсїм ясне; мабуть іронїчно про панів, які підданим за їх працю платили ще буками.

43. Хлоп до девятого поколїня холошнями смердит. (Явор.)
Кепкують міщани із таких міщан, що походять від селян.

44. Хлоп женит ся, коли біду змагає; пан, коли біда його змагає. (Гнїдк.)
Селянин женячи ся звичайно поправляє свій маєтковий стан, а пани нераз женять ся тодї, коли їм грозить банкротство.

45. Хлопи без бабів подуріли би. (ЮК.)
Примовляють жінки про потрібність жіночого пола.

46. Хлоп має дві душі: зимну і теплу. (Пужн.)
Завважив жид побачивши, як мужик зимою хухав у змерзлі пальцї, а зараз потім дмухаючи студив горячий борщ. Пор. Етн. Зб. т. VI, ч. 31.

47. Хлопови все світ іде облудом. (Ю. Км.)
Говорить безталанний чоловік, якому не щастить у житю.

48. Хлоп має сїм шкір: бий і бий, а він ще не чує. (Іван.)
Панська поговірка про витревалість мужика на бійку. Пор. Adalb. Chłop 33.

49. Хлоп — набздихолошнї. (Дрог.)
Кепкують міщани із селянина, що зимою ходить у сукняних холошнях замісь полотняних штанів.

50. Хлопови нима як ізза чого жити. (Ю. Км.)
Говорить бідний селянин.

51. Хлоп ни пес, ай божа дітина. (ЮК.)
Говорять, коли хтось знущає ся над селянином або називає його псом.

52. Хлопови пахне місто, а міщьнинови село. (Купч.)
Мужика кортить до міста, а міщанина на село.

53. Хлопова срака до бука, а панська до крісла. (Будз.)
Панська примівка про суспільну низшість мужиків.

54. Хлопови треба пів кватирки оковитки та добрих пять буків, то він тогди дістає рух і вже не дасть сьи ошукати. (Вихторів)
Примовляв практичний економ, що буцім то добре знав хлопістику.

55. Хлоп робит плечми, руками, а пан головов. (Мик. н. Дн.)
Селянин занятий переважно фізичною, а інтеліґент духовою працею.

56. Хлоп сивохуй, а ще би сї з дітьми в попелї бавив. (Наг.)
Говорять про чоловіка, що любить бавити ся з дітьми в дитячі забави.

57. Хлоп тілько в продажи має ще вільність. (Ільк.)
Продаючи свій товар може класти ціну і не відступати від неї.

58. Хлоп тілько до дївки. (ЮК.)
Говорять про дорослого парубка.

59. Хлоп — хам, срака, уши як лопата. (Снят.)
Згірдний вислов про хлопа.

60. Хлоп як дуб, а робити анї суди Боже. (Луч.)
Говорять про сильного а лїнивого чоловіка.

61. Хлоп як дуб, а розум як жолудь. (Голг.)
Говорять про рослого, а малоумного чоловіка. Пор. Adalb. Chłop 20.

62. Хлоп як дуб, а яйцї як жолудь (Явор.)
Жартують із чоловіка з малим природжінем.

63. Хлоп як зьвйир, а робити му сї за пса не хоче. (Наг.)
Говорять про сильного а лїнивого чоловіка.

64. Хлоп як лев, аж тегне му сї землев. (Угринів гор.)
Жартують із чоловіка, що має довгого хуя.

65. Хлоп як мур, як опецьок. (Наг.)
Говорять про сильного, кремезного чоловіка.

66. Хлоп як пацьи за сороківцьи. (Наг.)
Говорять про малорослого, непоказного чоловіка.

67. Хлоп як повдовіє, то оглупіє, а баба як повдовіє, то порозумніє. (Мшан.)
Вдовець по смерти жінки лишає ся безрадний, а вдова по смерти чоловіка, особливо бездїтна, бере ся на всякі хитрости, щоб знайти собі нового чоловіка.

68. Чому хлопи постят? Бо Бог тілько за той піст хлопів держит на сьвіті. (Дил.)
Народне віруване про моральну вартість посту.

69. Що хлоп віщит, віпє, з'їст, а дранку вбере, тілько й єго. (Кнїгин.)
Характеризують незаможного чоловіка-зарібника, якому ледви стає на найпростїйше удержанє.

70. Що хлоп на землю кидає, то пан у кишеню ховає. (Коб.)

Говорять про смаркотине. Селянин висмаркує ся при помочи пальців і кидає смаркотине на землю, а пан уживає хустки і з нею разом ховає смаркотине до кишені.

71. Що хлоп, то війт, а що жид, то арендар. (Луч.)

Жартлива характеристика галицько-руського села, де кождий господар уважає себе кандидатом на війта, а кождого жида називають арендарем. Пор. Wand. I, Bauer 230.

72. Що хлоп, то гадюка. (Богородч.)

Говорила розсерджена жінка про мужчин.

73. Що хлоп, то Іван, а що жид, то Мошко. (Кобаки)

Жартливо говорять про найзвичайнійші імена селян і жидів. Пор. Етн. Зб. т. VI, 460.

74. Що хлоп, то свиня, а що жінка, то курка, а що пан то пес, а що жид, то парх. (Пужн.)

Жартливо зібрано звичайні згірдливі прозвища. Пор. Етн. Зб. т. VI, ч. 13.

75. Що хлоп, то сила; що корч, то буля. (Мшан.)

Говорять про слабий урожай картофлї, коли під одним корчем тільки одна картофлина.

76. Як би не хлоп та не вів, то би лан не жив. (Орел.)

Варіянт до ч. 10. Мова про панщизняні відносини, коли пани жили працею підданих і їх тягла.

77. Як би хлоп щодень мньисо їв, то би для панів не стало. (Наг.)

Так поясняють явище, що селяни звичайно їдять мало мяса.

78. Як хлопи до пана йдут, то всї ся хвалят, а як від пана, то мовчат. (Луч.)

Ідучи до пана кождий надіє ся виграти справу, а вертають звичайно розчаровані або побиті. Розуміє ся, мова про панщизняні часи.

Хлопець. 1. А то хлопець шморганистий, хоть насраний, але чистий (Печен.)

Жартують із зуховатого хлопця.

2. Гей ви хлопцї, ви шерпінцї, дайте спокій моїй жінцї! (Наг.)

Приспівка і примівка. Шерпінець — хват, зух.

3. Геть, хлопче, бо як кину меже попи, то й тебе з'їдять! (Коб.)

Мовила господиня до малого сина, несучи печену курку на стіл між попи запрошені на празник.

4. Далї хлопцї, далї всї за дівчинов по вівсї! (Наг.)

Приспівка і примівка веселих парубків, що люблять ганяти ся за дївчатами.

5. Де хлопцї гуляют, там не тра чорта. (Стан.)

Бо скачуть і вівкають з радости.

6. Жилавий хлопець, як відвéмок. (Наг.)

Говорять про здорового, коренастого хлопця.

7. Котрий хлопець має на тїмю волосє звите в два кружки, той буде мати дві жінки. (Наг.)

Народне віруванє.

8. Малий хлопиц, али єго половина в холєвах є. (Будз.)
Говорять про хлопця, що має на ногах татові чоботи.
9. Нині соломйиний хлопець золоту дївку бере. (Наг.)
Говорили після війни, в якій погибло богато вояків, так що й плохійші парубки могли знайти гарних і посажних відданиць. Пор. Brzoz. Chłop 28.
10. Ни той хлопиц, жи дістав, али той, жи витримав. (Жидач.)
Не штука дістати, але штука витримати.
11. Соломйиний хлопець, а золота дївка, то собі рівні. (Сор.)
Вартість хлопця в родині цінять звичайно далеко висше від вартости дївки.
12. Так мнї, мамко, хлопцї любйи, шо аж за мнов каміньим фурьиют. (Кольб.)
Говорила до матери невродлива дївка, за якою парубки кидали камінем, звичайно, жартуючи. Пор. Нос. ст. 440; Доповн. 117.
13. Уродит ся хлопиць, дайте му зараз перо в руки, буде з нього добрий писарь. На що зирне, що задумат, всьо спише. (Ю. Км.)
Народнє віруванє.
14. Хлопець воли гонить, а дївчина ще ся не вродить, а його догонить. (Ільк.)
Дївчата доростають звичайно швидше нїж хлопцї.
15. Хлопець — око двадцьить. (Корч.)
Говорять про вдалого, веселого хлопця або парубка.
16. Хлопець як відземок. (Наг.)
Говорять про присадкуватого, здорового хлопця.
17. Хлопець як гусьиче повітрьи. (Наг.)
Говорять про слабовитого, марного хлопця.
18. Хлопець як живе срібло. (Ільк.)
Говорять про живого, дотепного хлопця. Пор. Brzoz. Chłopiec 2.
19. Хлопець як за́порток. (Наг.)
Запорток — безплодне або гниле яйце. Згірдливе порівнанє про нездалого. хоровитого хлопця.
20. Хлопець як опе́цьок. (Наг.) ...як горішок. (Наг.)
Говорять про гарного, здорового хлопця.
21. Хлопець як сметана, попід ніс як би батогом тріс. (Льв.)
Про сильного, вусатого парубка.
22. Хлопцї бодай ся на каменю родили. (Стежн.)
Вислов бажаня родичів, що бажають мати більше хлопців, як дївчат.
23. Хлопцї як воробцї. (Наг.)
Говорять про веселих, балакучих хлопців.
24. Хлопчи, гімно тє наздопчи. (Будз.)
Мудрованє.
25. — Чий ти, хлопче? — Рибаків. — Чого-с прийшов? — Бураків. — З чим єс прийшов? — З мазницев. — Чим заткаєш? — Гузицев. (Наг.)
Жартлива поговірка.

26. Я був хлопець хоть неписьменний, а дітько був з мене тристенний. (Ворохта)

Оповідав про себе чоловік, що з малку був дуже цікавий або збиточний.

27. Як хлопець має на потилици „косу“, то по нім сї вродит дївка. (Наг.)

Народне віруване.

Хлописко. 1. Такий хлописко, як кониско. (Жидач.)

Говорять про сильного чоловіка з троха згірдним відтїнком.

Хлопка. 1. Як у хлопки, так у панї все таки відповіданьи: закоти льолю і валяй ся на божу волю. (Льв.)

Жартлива характеристика житевої практики. Льоля — сорочка.

Хлопське. 1. Таке наше хлопське: туди сї гни, куди тї нагинают. (Кол.)

Характеристика селянського житя за панщизняних часів, коли селянин мусїв підлягати волї найріжнїйшої старшини.

Хлопський. 1. Нинї хлопської правди нема, йино панська. (Крех.)

Говорили селяни в часї панщини.

2. Як хлопська шапка виси, то і хата веселїйша. (Сор.)

У хатї, де є господар, все веселїйше нїж там, де нема господаря.

Хлопчейко. 1. Днись хлопчейка мати — велике що. (ЮК.)

Говорить чоловік, що має сина, помічника в роботї.

Хмара. 1. Бодай тобов під хмари било! (Наг.)

Прокляте. Натяк на народне віруване, що чарами можна заставити чоловіка летїти аж попід хмари. Пор. Schlei. 189.

2. З великої хмари малий дощ. (Ільк., Петр.)

З великої погрози нераз мала небезпека, а з великих надій нераз мала користь. Пор. Гильф. 791; Нос. ст. 313; Libl. 222; Слав. I, 226; Schlei. 186; Тимош. 321; Adalb. Chmura 4; Čelak. 612.

3. З малої хмари великий дождж буває. (Тереб.)

Варіянт до попер. ч. Пор. Adalb. Chmura 3.

4. Як зводят ся хмари на небі, то курити на припічку сьвячені віночки і кістки, то розійдут ся. (Папір.)

Народнїй звичай, оснований на вірі в силу диму із свяченого зїля.

Хмарник. 1. Хмарник, то такий вирід-куря, що вилїзе з яйця і третого дня запіє. (Мшан.)

Народне віруване. Хмарником називають чоловіка, що має власть відганяти або насилати градові хмари.

Хміль. 1. Здибав ся хміль з цибулею; перше ся позневажали, потім ся повеличали. „Помагайбіг, гірка!“ — „Бодай здоров, шалений!“ — „Помагайбіг, смаковита!“ — „Бодай здоров, веселий!“ (Ільк.)

Жартлива народня характеристика хмелю і цибулї. Пор. Čelak. 499.

Хованець. 1. Уникає як хованець. (Гнїдк.)

Народне віруване про хованця. Вірять, що чоловік може із яйця-запортка виховати хованця, носячи те яйце 6 недїль під лївою пахою. Такий хованець сидить звичайно на поду і господар ставить йому від часу до часу трошка молочної їди без соли, або квасного молока з попелом із люльки.

2. Хованцьи має, що му гроший доносит. (Наг.)
Говорять про чоловіка, який збогатив ся невідомим способом.

Ховати. 1. Ховає гроші на біду. (Наг.)
Говорять про скупого чоловіка.

2. Ховай діти, а вони тобі потому на голові сьидут. (Наг.)
Говорить батько, яким сини починають верховодити.

Ховати ся. 1. Він ся від людий ховат, а від свого сумлїня то нїт. (ЮКм.)
Говорять про злочинця, якого мучить власна совість.

2. Не ховают сї у нього діти. (Наг.)
Одно за одним умирають малими.

Ховшня. 1. Ховшнї бити. (Лім.)
Залицяти ся, жартувати з дївками.

Ходак. 1. Він у мене не значит і за ходак. (Ю.Км.)
Згірдно говорять про малозначного чоловіка.

2. Най ся ходак находит, нїм ся чобіт нагодит. (Гнїдк.) Най сї... поки сї... (Богородч.)
Говорить чоловік, що задоволяє ся гіршою одежею, поки стягне ся на лїпшу.

3. Не до жупана ходакови. (Гнїдк.)
Характеризують ріжницю станів богатшого і біднїйшого.

4. Не рівнай ся ходак до чобота! (Луч.)
Говорить богач до бідного, що хоче братати ся з ним.

5. Не тупне так ходак як чобіт. (Коб.) ...лупне... (Ільк.)
Инша характеристика ріжниці між богачем і бідним.

6. Ходак — отець ти лайдáк. (Наг.)
Мудроване.

7. Ходак ся находить, ніж ся чобіт зробить. (Ільк.)
Варіянт до ч. 2.

Ходити. 1. Абис ходив поперек сьвіта, то не знайдеш того. (Куропат.)
Говорять про рідку, дорогу річ.

2. А ходив бис дивний та цудний. (Будз.) ...та страшний. (Будз.) ...та вкола сьвіта! (Будз.) ...та вкруги сьвіта. (Будз.)
Проклинають або парубків, що занадто ходять по ночах, або жінки чоловіків, що ходять пити.

3. А щобисте ходили кругом сьвіта! (Товсте)
Проклятє.

4. Бодас ходив рачки! (Жидач.)
Проклятє.

5. Бодай то ходити тай не поблудити! (Уриче)
Говорять до прохожих, що питають дороги.

6. Кождому ходит за собов. (Кос.)
Кождий дбає про свої дїла. Досить ненатуральна конструкція.

7. Куди ходжу, то сиру. (Пужн.)
Жартлива гра слів: сиру від срати, і сиру, scil. їм, пр. цибулю або иншу річ. Пор. Етн. Зб. VI, 192.

8. Куди ходит, то клине. (Наг.) ...то плаче. (Наг.)
Бувають такі люди, що все чують себе покривдженими і раз-у-раз кленуть або проплакують своїх дійсних чи мнимих ворогів.

9. Не ходи красно, не їдж смачно, збирай деньги, плати довги! (Луч.)
Правило житевої мудрости, троха старомодної, бо в наших часах, як казав один польський фільософ „cywilizowany człowiek nie płaci długów."

10. Не ходи по ночи, не шукай немочи. (Гнідк.)
Остерігають парубка, що ходячи по ночи нераз вертає побитий.

11. Помеже хати ходит. (Наг.)
Говорять про приблуду, що не любить ночувати в своїй хаті.

12. Так ходит, як мокри горит. (Жидач.)
Говорять про лінивого, що ходить дуже помалу.

13. Ходжу по зарібках, як тота вода. (Ю.Км.)
Не можу ніде знайти постійного зарібку.

14. Ходжу то гев, то там, сам не знаю, чого. (Лемк.)
Говорить чоловік, блукаючи безцільно.

15. Ходила три дні, виходила злидні. (Наг.)
Говорять про жінку, що ходила до далекого міста і там програла справу. Пор. Даль I, 38.

16. Ходит гі розбита качка. (Жидач.)
Говорять про жінку, що ходить хитаючи ся на оба боки. Пор. Adalb. Chodzić 14.

17. Ходит за мною, як гостець по костех. (Город.)
Говорять про уприкреного, ненависного чоловіка.

18. Ходит з лахом, як дід з онучою. (Підгірки)
Говорять про лихо убраного чоловіка.

19. Ходити не своїми ногами. (Гнідк.)
Ходити ліниво, неохітно.

20. Ходити як під обухом. (Гнідк.)
Говорять про чоловіка, що ходить пригноблений або зажурений.

21. Ходит на роздобенги. (Наг.)
Ходить за ріжними ділами спекулюючи на зиск.

22. Ходит на тих-ой чьисах. (Наг.)
Говорять про вагітну жінку близьку до породу.

23. Ходит по весільох і люштикує. (ВЛ.)
Говорять про музику, якого винаймають на весіля, а може також про спеціяліста-фіглряря, якого також винаймають для забави в веселих товариствах. Се практикують особливо жиди. Люштикувати, з німецького Luststück, веселий кавалок, веселе оповідане або співанка.

24. Ходит по навальнім. (Лучак.)
Говорять про жебрака. Навальне — значінє неясне, чи не буде те саме, що українське льновальне, данина зо льну, яку давали колись селянки попадям.

25. Ходит пустопаш. (Богор.)
Говорять про чоловіка, що ходить без діла.

26. Ходит розлейбаний. (Наг.) ...як той Лейба. (Наг.)
Говорять про чоловіка, недбало убраного, неповащіпаного або непідпереваного.
27. Ходит тай спит. (Наг.)
Про чоловіка, що ходить мов сонний.
29. Ходит, як би му хто шило в сраку вабив. (Наг.)
Говорять про чоловіка, що ходить неспокійно з місця на місце. Пор. Слав. II, 149.
29. Ходит, як би три дни хлїба ни їв. (Будз.)
Про чоловіка, що ходить мляво, неохітно.
30. Ходит як біда. (Стан.)
Стрічаєш його, де й не надіяв ся.
31. Ходит як блудна вівцьи. (Наг.)
Про чоловіка, що ходить блудом. Пор. Libl. 199; Adalb. Chodzić 4.
32. Ходит, як бузько по болоті. (Наг.)
Про чоловіка, що ходить гордо ступаючи, міреним кроком.
33. Ходит як журавель. (Наг.)
Варіянт до попер. ч. Пор. Wand. I, Gehen 266; Adalb. Chodzić 38; Wurzbach 106.
34. Ходит як засмута. (Будз.)
Ходить зажурений, понурий.
35. Ходит, як здріманий. (Наг.)
Ходить як півсонний, лїниво.
36. Ходит, як кіт коло сала. (Наг.)
Говорять про такого, що ласо крутить ся коло якоїсь річи або особи. Пор. Wand. I, Gehen 239; Adalb. Chodzić 15.
37. Ходит як крива качка. (Наг.)
Говорять про кривоклубу, кульгаву жінку. Пор. Zátur. XV, 11.
38. Ходит як немохід. (Наг.)
Ходить як сонний, як не при собі.
39. Ходит як не своїми ногами. (Наг,)
Ходить лїниво, постоюючи („поставкуючи“).
40. Ходит як нічвйн. (Наг.)
Ходить як люнатик.
41. Ходит як оремус. (Бар.)
Значінє неясне.
42. Ходит як пень. (Стан.)
Не ходить зовсїм. Говорять іронїчно про такого, що не може ходити.
43. Ходит як розламаний. (Наг.)
Говорять про чоловіка, що ходить хитаючи ся дуже з боку на бік. Пор. Adalb. Chodzić 32.
44. Ходит як сам не свій. (Наг.)
Ходить як непритомний, одурілий. Пор. Adalb. Chodzić 46.
45. Ходит як сліпий. (Наг.)
Ходить у потемках мацаючи руками. Пор. Слав. II, 196.

46. Ходит як сновида. (Будз.)
Ходит як люнатик, непритомний.

47. Ходит, як тіло без душі. (Будз.)
Ходить як неживий, дуже ліниво.

48. Ходит як той з решетом за долев. (Наг.)
Ходить не знаючи куди і за чим.

49. Ходит як тур. (Гнідк.)
Ходить гордо. Пор. Adalb. Chodzić 34.

50. Ходить як по бритвах. (Ільк.)
Ходить обережно, помалу. Пор. Adalb. Chodzić 6.

51. Ходить, як теля за коровою. (Ільк.)
Ходить слідом за кимось. Пор. Adalb. Chodzić 43.

52. Хто коло чого ходить, з того жиє. (Глещ.)
Хто чого пильнує, те дає йому дохід.

53. Хто ходить по́ночи, шукає букової помочи. (Ільк.)
Кепкують із таких, що люблять ходити поночи і часто счиняють бійки, звичайно в пянім стані.

54. Хто ходит по тім місци, де кінь качав сї, дістане свербйики. (Наг.)
Народне віруванє, основане на дійсній практиці. Пор. Даль I, 594.

55. Як не свій ходить. (Ільк.)
Варіянт до ч. 43. Пор. Adalb. Chodzić 46.

Холодно. 1. І холодно і голодно і до дому далеко. (Лев.)
Говорить гість у немилій гостині, ночуючи голодний в холоднім місці. Пор. Adalb. Chłodno 1.

Холява. 1. Сипле як з холяви. (Тереб.)
Сипле або лле щедрою рукою. Сипати уживають декуди також про плини, пр. сип воду або горілку.

2. Хольиву з рота робити. (Наг.)
Образово замісь брехати. Пор. Wand. V, Wort 931; Adalb. Pysk 6.

Хома. 1. Біда тому селу, де Хома війтом. (Дар.)
Приказка основана мабуть на якімось спеціяльнім випадку, в якій війт Хома дав себе в знаки людям.

2. Всрав сї Хома, нема го дома. (Наг.) ...тай нема... (Підгірки)
Говорять, коли хтось зробить комусь збитка і сховає ся так, що не можна його знайти.

3. Коли схоче Хома, буде робив дома. (Залїсє)
Не потребує шукати зарібку де инде.

4. Лус тріс Хому, тай по всьому. (Матїївцї)
Жартували з якогось Хоми, що нї з сього, нї з того дістав по пиці.

5. То невірний Хома. (Гнідк.)
Приповідка взята із Апостольських діянь, де оповідаєть ся про апостола Тому, що не вірив у воскресеніє Христа.

6. Хома, сиди дома, роби веретїнцї! Буде тобі, буде менї, буде твоїй жінцї. (Підгірки)

Примівка або приспівка до чоловіка, що любить байдикувати по сусїдах за місь сидїти дома.

7. Як Хома до Бога, так Бог до Хоми. (Корч.)

Говорять образово про сусїдську взаїмність. Пор. польське: Jak Kuba Bogu, tak Bóg Kubie. Adalb. Jakób 1; Čelak. 10.

Хопити. 1. Хопив го за боже пошитє. (Пустом.)

Хопив за чуприну.

2. Хопили би тї кольки по під оба боки! (Наг.)

Проклятє.

3. Хопили сї зá-волоси. (Наг.)

Говорять про таких двох, що від сварки переходять до бійки, хапаючи один другого за довге волосє.

Хопта. 1. І межи хоптою росте красне зїлє. (Гнїдк.)

Хопта — бурян. Пор. висше Рожа ч. 3, 4.

2. Хопта в негодї множит ся. (Гнїдк.)

Бурян виростає густо в слотавих роках.

Хорий. 1. Він дуже хорий: має свинські сухоти. (Наг.)

Говорять іронїчно про здорового чоловіка, що вдає хорого. Пор. Wand. II, Krank 31.

2. Він такий хорий: не нинї — завтра. (Наг.)

Говорять про чоловіка близького смерти. Не нинї — завтра, scil. умре.

3. Він такий хорий, як я здоровий. (Луч.)

Говорить хорий чоловік про такого, що вдає хорого.

4. Всї хорі, лиш кулявий Іван здоровий. (Кольб.)

Іронїчно про здорових людий, які на хромого Івана спихають якусь роботу.

5. Для хорого більша година, як для здорового цїла днина. (Пост.)

Хорий лежачи нудьгує, йому довжить ся кожда година.

6. Хора я і то дуже хора: з вами буду їсти, і окремо менї дайте, і на потому лишіт. (Залїсє)

Іронїчно говорять про здорову жінку, що вдає хору.

7. Хоре — їсть тай поре. (Наг.)

Жартують із чоловіка, що вдаючи хорого їсть богато і сере богато.

8. Хоре коли не вмре, то рознестить ся. (Ільк.)

Прибагає собі всячини.

9. Хорого питают, здоровому дают. (Коб.)

Хорого питають, чи буде що їсти, а здоровому дають не питаючи. Пор. Wand. II, Kranke 24; Čelak. 48; Нос. ст. 450; Adalb. Chory 4.

10. Хорому все гирке. (Наг.)

Йому не мила жадна страва. Пор. Wand. II, Kranke 32; E. Rot. 414; Adalb. Chory 11; Zátur. VI, 484.

11. Я забула, що я хора, як танцюй, так танцюй. (Ільк.)

Кепкували з жінки, що вимовивши ся хоробою пішла до сусїдки на весїлє і затанцювала ся до пізньої ночи.

Хоріти. 1. Не хорів, не болїв, як з лука спахло. (Дар.)

Говорять про чоловіка, що не хорувавши вмер нагло, мов застрілений.

Хороба. 1. Добирає си хороби. (Наг.)

Говорять про чоловіка, що вдає хорого і придумує собі якусь незвичайну хоробу.

2. На гірку хоробу гіркий полин. (Жураки) ...лік. (Наг.)

Гірка хороба — лихорадка, на яку найкращий лік — гірка хініна.

3. Хороба не радість, смерть не весілє. (Луч.)

Обі річи важкі та неминучі в людському житю.

4. Хороба чоловіка не направит. (Зазул.)

Говорить чоловік, що перебувши тяжку хоробу виходить між люди помарнілий.

Хороший. 1. Як хороший, не жаль гроший, — як поганий, копну ногами. (Ільк.)

Говорить дївка про кавалєра.

Хорт. 1. Гонит сї як хорт. (Наг.)

Говорять про такого, що бігає швидко замісь ходити.

2. Не тогди хорта годують, коли на лови йдуть. (Ільк.) ...годувати ...йти. (Карл.)

Говорять загально в значіню, що всяке дїло потребує приготованя. Пор. т. II, Кінь ч. 82. Пор. Schlei. 187.

3. Тогди хорти годує, як на польованє їде. (Кольб.)

Говорять про чоловіка, що починає якесь дїло без приготованя.

Хорувати. 1. Будеш тогди хорувати, як три дни сьвйит буде. (Жидач.)

Говорять такому, що в робучий день хоче лежати від легкої хороби.

2. Хорує від великого келїшка. (Луч.)

Жартливо говорять про пяницю, хорого від перепою.

Хосен. 1. З сего такий хосен, як з гівна батіг. (Іванівцї К.)

Говорять про непотрібну річ.

2. З тебе такий хосен, як з тогідного снїгу. (Кольб.)

Варіянт до попер. ч.

3. Нема з нього хісна й за малу дїтину. (Бор.)

Говорять про нероботящого або слабовитого чоловіка.

4. Нї хісна, нї післа. (Княж.)

Говорять піславши когось за якимось дїлом і не можучи його дочекати ся. Пор. т. II, Посол ч. 13.

5. С того не є хісна. (ВЛ.)

Говорять про непожиточну річ.

6. Такий хосен, як нїчого в торбі. (Гнїдк.)

Говорять про непожиточну річ або безхосенне змаганє.

7. Хосен ми з того! (Наг.)

Не маю з того нїякої користи.

Хотїти. 1. Аби хотїти, можна найти муки на руки. (Стриг.)

Працю чоловік найде завсїди, аби лише хотів робити.

2. Він уже не хтїв, а вни ще били. (Лучак.)

Лихе дїло потягає за собою наслїдки, яких справець звичайно не бажає.

3. Коли не хоч біди, лиши, не буди. (Бергом.)
Коли не хочеш напасти, не зачіпай нікого.

4. Коли схочу, тогди льижу; коли схочу, тогди встану. (Сор.)
Говорить про себе самостійний господар.

5. Коли ся не хоче, то гірше хороби. (Петр.) Як сї... гірш... (Сор.)
Нехіть гірша від немочи.

6. Коли ся не хоче, то гірше як не може. (Гол.)
Варіянт до попер. ч.

7. Коли ся хоче, то й на гору вилїзе, а як ся не хоче, то й з гори ся не зсуне. (Доброс.)
Думка та сама, як і в попереднїх варіянтах, тільки иншими словами.

8. Не хотїла жерти, та мусїла вмерти. (Підгірки)
Жартливо говорять про небіжку, що за житя була пажерлива.

9. Не хочу — дай сюда; не треба — здасть ся. (Ільк.)
Жартують із чоловіка нерішучого, який з разу не похочуе, а потому все таки бере.

10. Не хочу — дайте. (Наг.)
Коротший варіянт до попер. ч. Пор. Нос. ст. 475.

11. Не хочу каші й по воду не піду. (Карл.)
Не хочу анї робити анї їсти.

12. Не хочу си тобов рук паскудити. (Наг.)
Не хочу тебе бити, хоч варто би.

13. Оден хоче попа, другий попадї. (Ст. Богор.)
Один хоче того, другий чогось иншого.

14. Ти би хотїв з еднов задницев на два празники! (Наг.)
Кепкують із чоловіка, що хотїв би одним замахом зробити два дїла.

15. Хоче чужим хуйом стернї молотити. (Льв.)
Кепкують із чоловіка, що хоче робити якусь прикру роботу чужими руками.

16. Хочеш, жибим ти вискочив на груди? (Будзан.)
Приговорюють в жартї: „Хочеш, абим тебе зловив за барки?"

17. Хочеш, не хочеш, коли пан війт хоче. (Гнїдк.)
Примовляли до такого, якого війт засудив на 25 буків.

18. Хоче, як дїдько за маму. (Підгірки)
Хоче дорого, править надмірну цїну.

19. Хочу опровадити динь як люди. (ЮКм.)
Говорив чоловік, коли йому одного дня лучила ся якась надзвичайна напасть, а він бажав відпекати ся від неї.

20. „Хочу спати". — „Е, срати меш завтра рано". (Підгірки)
Дразнять такого, хто вечером занадто вчасно хоче йти спати.

21. Хоць бим не хотїла, мушу бути файна. (Льв.)
Говорить про себе вродлива дївчина.

22. Хто не хоче, каже, що не може. (Наг.)
Звичайна вимівка таких, що не хочуть нікому зробити жадної прислуги. Пор. Слав. I, 227.

23. Хто хотїв, той вертїв. (Старі Богор.)
Говорять про дїло, до котрого кождий мішає ся.
24. Хто чого хотїв, то й має. (Вел. Очи)
На що собі заслужив, те йому дістає ся.
25. Як не хоче, то ще гірше, як не вміє. (Сїл. Б.)
Варіянт до ч. 6.
26. Як сї ни хочи, то ще гирши, як ни мож. (Жидач.)
Варіянт до попер. ч.
27. Як схоче, то й до гори потягне, а як не схоче, то сї з гори не стягне, (Луч.)
Варіянт до ч. 7.
38. Як схочеш, і до гори скочиш, а як станеш, то й з гори не потягнеш. (Гнїдк.)
Варіянт до попер. ч.
39. Як схоч, так сокоч. (Дар.)
Жий, пильнуй ся, як сам хочеш.
40. Як хто хоче, так по своїй мамі плаче. (Ільк.) ...матері... (Стоян.) ...за своєв мамов... (Іванівцї К.)
Як хто хоче, так поступає в своїм житю. Пор. Нос. ст. 482; Сим. 1282.

Хорота. 1. Ни дай Боже, прийде хорота до хати, промовляйте: „Болячнице, сестрице, їдиж ти на своє місце, там де ти била в материній утробі, обис ни болїла від днешного дне до судного“. (ЮКм.)
Народнїй звичай і примівка від болячки.

Храм. 1. Де храм, то і я там. (Ільк.)
Храм у значіню празник, храмове свято, се зн. того святого, на якого імя збудована церков. У такі днї до села звичайно прибувають люди з сусїднїх сїл у гостину до знайомих.

Хрест. 1. Вже му лиш хрест та лопата поможе. (Кольб.)
Говорять про дуже тяжко хорого чоловіка, якого смерти надїють ся леда день.
3. Він би з хреста зньив. (Жидач.)
Те, що повішено на хрестї, пр. хустку або якусь иншу річ, не годить ся здіймати.
3. До хресту держьити. (Наг.)
Бути за кума при хрещеню дитини.
4. До хресту носити. (Наг.)
Носити дитину до хрещеня.
5. Жеби-сь і хрест гриз, то ти не віру. (Луч.)
Гризти хрест — форма твердої присяги.
6. При хрестї м ти був. (Наг.)
Я далеко старший від тебе і був при тім, як тебе хрестили.
7. Хрест би тї божий побив! (Наг.)
Проклятє. Народня віра в силу хреста проти злих духів.
8. Хрест і мотика нас розлучит. (Бар.)
Говорить муж до жінки в значіню, що тілько смерть розлучить їх.

9. Як з хреста знятий. (Льв.)

Говорять про схорованого, змарнілого чоловіка.

Хрестини. 1. Господи допомагай, перше на хрестини, як на коровай! (Ільк.)

Жартують із покритки, яка має дитину перед шлюбом.

2. Де-де твої хрестини, коли вже навідини! (Ком.)

По хрестинах жінка уважає ся нечистою, доки не вийде до церкви до виводу. Тілько по виводі вона може відвідувати сусїдок і свояків. Се мабуть і називає ся „навідини“.

3. Не був на моїх хрестинах. (Наг.)

Говорить чоловік до молодшого від себе. Пор. Слав. I, 312, 313; Adalb. Chrzciny 1.

4. О хрестинах не відала, на погріб прошена. (Луч.)

Говорила жінка, що фальшиво оповіщена прийшла з другого села до знайомої на похорон, а застала хрестини.

5. Справлю тобі хрестини з молитвинами. (Борис.)

Жартливо замісь: набю тебе, що влізе.

6. Як сї трафит на хрестини такий, що поганий на вроки, то аби лишень подивити сї на повалу і на свої ніхті, то вже аби хтїв уречи, то не врече. (Наг.)

Народнїй звичай відвороту від уроків.

Хрестити. 1. Мене хрестили, а тебе ще не молитвали. (Наг.)

Молитвини уважають ся актом меншим від хрещеня і не мають урядового значіня. Вони називають ся також „хрещенем з води“, яке може доконати в разї потреби кождий хрещений чоловік або й жінка.

2. Ти його хрести, а він кричит: пусти. (Дар.)

Жартували із хлопця, якого хрещено в старшім віці.

3. Хрести сї, Йване, штирма ногами! (Торговиця)

Жартують із такого, що не вміє перехрестити ся.

4. Хрести сї тай лїзь у болото! (Наг.)

Говорять у значіню: відчепи ся від мене.

5. Хрести сї тай мов Оченаш! (Наг.)

Говорять у значіню: сам не знаєш, що говориш.

6. Хрестять люде, хоть ся ще не вродило. (Ільк.)

Говорять про діло, яке обговорюють перед його докованєм.

Хрещений. 1. Хрещений, а не молитваний. (Наг.)

Говорять про нечемного чоловіка.

2. Ще лише з води хрещений. (Цен.)

Ще не вповнї хрещений. Пор. Хрестити ч. 1.

Хрещик. 1. Пішов з хрещиком по селїх колядууче. (Турє)

Народнїй звичай у Бойків.

Християнин. 1. Жиби християнин був свою біду знав, був би її ни чіпав. (Жидач.)

Чоловік нераз зачепить собі сам біду, з якої потім йому тяжко вибрати ся.

2. Християне, церков не пошита, воробції на престіл серут, а ви хочете в царстві бути? А в гузици! (Туст.)
   Уступ із гумористичної проповіди давнього попа.
3. Християне, чому ви до церкви не ходите, на боже не даєте? Церков гола, ні кадила, ні кропила. Ци ви хочете, аби я хуйом дзвонив, а бздинами кадив? (Ходор.)
   Уступ із гумористичної проповіди давнього попа.
4. Хрисьцянин шо упє, тото й його. (Тухля)
   Гумористичний вислов чоловіка охочого до чарки.

Христос. 1. „А що зробив Христос, як мав дванацять літ?“ — питав ксьондз на катехізації. — „Пішов на відпуст до Підкаменя“. (Підкамінь)
   Гумористична легенда.
2. Бодай тя Христос застрілив з ясної фузії! (Матків)
   Гумористичне прокляте.
3. Він би Христа випер сї! (Сор.)
   Говорять про віроломного чоловіка, що відпирає ся свого злого діла.
4. Туди Христос не ходив. (Гнїлк.)
   Говорить чоловік зайшовши в безвихідне місце.
5. Христи Спаси Ісуси, продав тато гуси. (Жидач.)
   Мабуть мудроване.
6. Христовим іменьом го проси, ци послухає. (Наг.)
   Говорять про непослушного чоловіка.
7. Христом Богом ті прошу. (Кол.)
   Прошу тебе усильно, Христовим іменем.
8. Христос йому в грудьох грає. (Наг.)
   Говорять про чоловіка, якому хрипить у грудях. Пор. Libl. 177.
9. Христос тобі очи засере. (Берез.)
   Говорять у значіню: ти осліпнеш.
10. Христос тя скаре крім сьвятого пліша! мовила баба ксьондзови. (Коб.)
   У латинських ксьондзів на тїмени єсть місце виголене, що зветь ся тонзурою. В погляді тої жінки, що говорила сї слова, у того ксьондза все тїло було грішне крім того святого пліша.

Хрін. 1. Вже ми хріном в носї став. (Луч.)
   Говорять про уприкреного чоловіка.
2. До хріну ми тебе потрібно. (Кол.)
   Тебе менї зовсїм не потрібно.
3. До хрону мінї того тре. (Сор.)
   Того мінї не треба.
4. До хрону тебе потребую. (Стан.)
   Ти менї непотрібний.
5. Менї тебе до хрону треба. (Сквар.)
   Варіянт до ч. 3.

6. Хріном кому в горлї стати. (Гнїдк.)
Уприкрити ся йому.

Хроб. 1. Аби тї хроби живого розточили! (Наг.)
Проклятє.

2. Бодай тї хроби шпали! (Наг.)
Проклятє.

Хробак. 1. Жию як хробак у хрени́. (Наг.)
Говорить чоловік, що жиє в дуже тяжких обставинах.

2. Залїз хробак у хрін тай гадає, що нема нічого лїпшого. (Явор.)
Жартують із чоловіка, що жиє в бідї і не кривдує собі. Пор. Wand. II, Wurm 12, 13; Čelak. 241.

3. І квасницю хробак гризе. (Ільк.)
Він не гордує нїяким яблоком. Образово: біда докучає і найбіднїйшому чоловікови. Пор. Adalb. Jabłko 1.

4. І хробака наздопчи, то він боронит ся. (Луч.)
Кождий чоловік, навіть найслабший, боронить ся від напасти і кривди. Пор. Wand. V, Wurm 3; Adalb. Robak 1, 2; Čelak. 181.

5. Їдж хоть з хробаком! Хробак здохне, і тебе дїдько возьме. (Цен.)
Жартливо говорять такому, що бридить ся їсти хробачливе яблоко. Пор. Adalb. Robak 5.

7. Кождий має свого хробака. (Льв.) ...що го точит. (Наг.)
Кождий має свою гризоту. Пор. Wand. II, Jeder 6; Слав. II, 150; Zátur. XII, 263; Adalb. Robak 6.

8. Курної хати хробак не їсть. (Уриче)
Народнїй погляд на догідність курних хат, які не терплять від червоточини.

9. На тебе вже давно хробаки чекают. (Наг.)
Говорять про старого чоловіка, бажаючи йому скорої смерти.

10. Не той хробак страшний, що я його ззїм, а той, що мене ззїсть. (Наг.)
Говорить чоловік, який не бридить ся їсти хробачливий овоч. Пор. Даль II, 82; Adalb. Robak 7.

11. Розточили би го хробаки верх землї! (Наг.)
Проклятє.

12. Сидїв хробак цїле житє у хренї, аж пиридо смертив улїз у морков, тай уздрів, що там лїпши. (Жидач.)
Казав чоловік, що до нїчого не мішав ся, а раз довело ся йому бути на вічу.

13. Сїм лїт хробак у хрінї зимував, а смаку не зазнав. (Ільк.)
Образово говорять про чоловіка, що привик бідувати.

14. Треба хробака залльити. (Наг.)
Образово замісь: треба випити горілки.

15. Хробак гризе хрін, бо не знає за морков. (Луч.)
Говорять про чоловіка, що волить бідувати, нїж шукати собі лїпшого місця.

16. Як залїзе хробак в хрін, то гадає, що лиш він. (Доброс.)
Жартують із бідного, та все таки гордого чоловіка.

Хробачливий. 1. То хробачлива душа. (Кол.)
Говорять про хоровитого або здеморалізованого чоловіка.

Хробачне. 1. Вибачте, што сте їли хробачне. (Мо. ВЛ.)
Як хто сказав другому щось неприємне, але правдиве.

Хромий. 1. Хромого пса лехко здогонити. (Ільк.)
Бо він не може бігти так швидко, як здоровий.

Хруставець. 1. Від нього би хиба хату хруставцьом обсипати. (Наг.)
Народнє віруванє про те, що хату обсипану хруставцем, т. є. самосівним маком, не може навіджувати упир.

Хрустїти. 1. Хрустит, як фэрóст. (Наг.)
Говорять про хліб, у якому є дрібні камінці із млинового каменя, які хрустять на зубах.

Хрущ. 1. І хрущ — мясо. (Ільк.)
Жартують із людий, що люблять їсти маєві хрущі. Пор. Дикар. 1050.

2. Як купа хрущів на весні, то будут просá рісні. (Ком.)
Господарська ворожба. Пор. Adalb. Chrabąszcz 2.

Хтем. 1. На хтем сї забив. (Наг.) На хтем хтеменний... (Наг.)
Забив ся до разу або від разу.

Хто. 1. Що хто кому, то й Бог йому. (Бергом.)
Народня віра, що Бог платить добром за добро, а злом за зло.

Хтось. 1. Прийшов хтось тай взяв щось; пішов би-м за ним, та не знаю за ким. (Ільк.)
Говорять, коли щось пропало не знати куди й як.

Худий. 1. Така худа, лише шкіра тай лій. (Жураки)
Говорять про худу жінку або худу шкапу.

2 Худий пес не сказить ся, ино ситий. (Ільк.)
Народнє віруванє. Образово також про те, що бідний чоловік не так легко здуріє, як богатий.

3. Худий як хорт. (Льв.) ...пес. (Льв.)
Говорять про худого чоловіка. Пор Adalb. Chudy 3, 19.

4. Худого до полтя солонини привязати, не згрубіє. (Буськ)
Чоловік з роду худий ніяким способом не потовстїє.

Худоба. 1. Відпас худобу, лиш батіг привіс. (Наг.)
Говорять про недбалого пастуха, що погубив худобу.

2. Вибідила ся худоба того року. (ЮКм.)
Говорять про лихий рік, в якім не було паші.

3. Де худоба, там і шкода. (Ільк., Снят.)
Худоба звичайно любить забігати у збіжє або траву, призначену до кошеня.

4. Дорога худоба заспіває іже Херувими. (Тлумачик)
Буде ричати, бо схоче богато їсти.

5. І худобу змáргав, і себе зментрожив, і дідька лисого заробив. (Наг.)
Говорить чоловік набідувавши ся у якійсь неоплатній роботї.

6. Лука стає худоба під тьигаром. (Наг.)
Лука ставати — гнути ся, вигинати хребет у гору.

7. Ой, то ще худоба не загнана! (Наг.)
Говорять про непосидючого чоловіка.

8. Пішла худоба по царинах. (Наг.)
Докоряють недбалому пастухови, що пустив худобу в збіже або в некошену траву.

9. Пошануй худобу раз, а вона тебе десять раз пошанує. (Луч.)
Господарське правило, що зі скотиною треба поводити ся як найкрасше.

10. Хто ся худоби позбуває, той ся хліба позбуває. (Луч.)
Говорять про чоловіка, що легкомисно тратить худобу.

11. Хто худобу бє, той потім без неї буде. (Бергом.)
Говорять про чоловіка, що знущає ся над своєю худобою.

12. Худа худоба свого ховання. (Ільк., Мінч.)
Говорить бідний чоловік про своїх худих дітий.

13. Худоба гладка як слимаки. (Наг.)
Говорять про добре випасену худобу.

14. Худоба — німина, що ї болит, не вміє сказати. (Голоб.)
Говорять остерігаючи перед тим, щоб не збиткувати ся над худобою, яка не вміє пожалувати ся.

15. Худоба — річ набута, а здорове ні. (Пост.)
Говорить чоловік у тяжкім припадку, коли йому радше позбути ся худоби, як пошкодити свойому здоровлю.

16. Худоба сї понапасала як пукавки. (Наг.)
Говорить пастух замічаючи, що час йому гнати худобу до дому.

Худобний. 1. Худобна жена все дулре, што не їла на полудне. (Грибів)
Лемківська приказка про бідну жінку, яка все марикує собі зі свойого житя.

Хусит. 1. Бородатий хусит бородою трусит. (Льв.)
Жартують із бородатого жида.

2. Ци хусит, ци не хусит, а єбати мусит. (Цен.)
Приказка із житєвої практики.

Хуста. 1. Великої треба хусти, аби завйизати всім людям усти. (Явор.)
Всім людям уст не завяжеш, людського поговору не уйдеш.

Хутко. 1. Шо хутче, то прудче. (Кольб.)
Властиво тавтольоґія, бо „хутче“ і „прудче“ значить одно: скорійше.

Хух. 1. Ні хуху, ні духу. (Льв.)
Говорять про хорого на дихавицю чоловіка, у якого тїло холоне. Пор. Нос. ст. 386; Даль II, 89; Adalb. Chuch 1.

Хухати. 1. Хухає отець-мати на малу дитину. (Наг.)
В значіню: люблять її дуже, пестять, пильнують.

2. Хухай в руки, коли-с змерз. (Наг.)
Говорять такому, що змерз в руки.

Хухнути. 1. На тебе хухну тай буде по тобі. (Наг.)
Говорить сильний чоловік до слабосилого, що зачіпає ся з ним.

2. Хухни міні в шрубу. (Льв.)
Говорять замісь: поцілуй мене в сраку!

Ц.

Цабанити. 1. Цабанит, як за рідну маму. (Наг.)

Говорять, коли хтось за якусь річ жадає занадто високої ціни.

Цап. 1. Муркотит гей цап. (Лім.)

Цап мабуть не муркотить, а бекає.

2. Не буде з цапа вовни. (Льв.)

Цап має коротку, хоч мягку шерсть, а не вовну. Говорять образово про чоловіка, нездалого до роботи. Пор. Слав. II, 26; Schlei. 153.

3. Ото з тебе дурний цап! (Луч.)

Лають дурного, непорадного чоловіка.

Цапки. 1. Аби-с цапки став, то того не докажеш. (Наг.)

Цапки стати — стати на руках і ногах. Жартливо говорять про надсильне зусилле.

Цар. 1. До царя далеко. (Наг.)

Цар у сьому вислові як вираз найвисшого виміру справедливости. Пор. Даль I, 289.

Цара. 1. Іде цара як хмара. (Снят.)

Говорять про велику громаду людий, яку тяжко оком окинути.

2. Проти ца́ри не поривай ся! (Снят.)

Цара — громада людий.

Царина. 1. Царина — сьвйита річ. (Наг.)

Царину, т. є. поле засїяне збіжем, звичайно обгороджують плотами, щоб охоронити від полевої шкоди.

Царство. 1. Царство йому небесне. (Наг.)

Говорять про покійника. Пор. Даль I, 349.

2. Яке твоє царство, така й твоя сила. (Ільк.)

Говорять мабуть про Бога.

3. Я не в своїм царстві сїджу, ино в своїм капелюсї. (Наг.)

Вислов із народнього оповіданя про чоловіка, що не впущений до неба кинув у небо свій капелюх, засмолений пекольною смолою, а коли нїхто зі святих не міг того капелюха взяти і викинути, він впущений до неба сїв у тім капелюсї і не хотїв уступити ся.

Цвинтар. 1. На цментари сходят ся в другий день русаль. (ВЛ.)

Народнїй звичай справляти гостину на цвинтарі в другий день Зелених свят.

Цвисти. 1. Хиба би не цвила, аби не родила. (Наг.)

Говорять про деревину, а також про всяке дїло, в якому добрий початок веде до неохибного успіху.

Цвіт. 1. Де цвіт, там мід. (Наг.)

Пчоли збирають мід із цвітів, найкрасший з липових. Пор. Слав. I, 160.

2. Єдин цьвіт не робить вінка. (Ільк.)

Одна чеснота не творить ще цїлого характеру.

3. Є того цвіту по цілім світу. (Ільк.)
Говорять про дівчат-відданиць. Пор. Adalb. Kwiat 6.
4. На добрий цвіт пчола летит. (Наг.)
До доброго чоловіка горнуть ся инші. Пор. Даль II, 209.
5. Не раз з кропивою і красний цвіт зривают. (Гнідк.)
Красний цвіт родить часто шкідливе насінє пр. цвіт кукілю.
6. Сего цьвіту по цілому сьвіту. (Явор.)
Варіянт до ч. 3. Пор. Нос. ст. 282; Zátur. XVI, 367.
7. Се тілько цьвіт, а ягідок пождіт. (Залісє)
Се лише початок діла, а на користь треба заждати.
8. Цвіти збирают, не вибирают. (Гнідк.)
Значінє неясне, бо цвіти збирають вибираючи.

Цвітень. 1. Цьвітень — переплітень, бо переплітає трохи зими, трохи літа. (Льв.)
Народній погляд на цвітневу погоду.

Цвітний. 1. Цьвітна зимка впала. (Довгоп.)
Цвітна зимка — по гуцульськи сніг.

Церегелити ся. 1. Не церегельте ся. (ЮК.)
Не церемоньте ся, не змагайте ся.

Церегелї. 1. На що такі церегелї? (Наг.)
Церегелї — зайві заходи або формальности.

Церемонїя. 1. Без церемонії взьив. (Наг.)
Взяв не питаючи і не просячи.
2. Не робіт церемонії. (Наг.)
Не унимайте ся. Говорять припрошуючи гостий, щоб їли.

Церков. 1. В церкві була, молила сї, хрестила сї. (Угрин.)
Жартують із богомільної, а при тім фіґлярної дівчини.
2. В церкві і коршмі пана нема. (М. Гош.)
Перед Богом і арендарем усї рівні. Пор. Adalb. Kościół 36.
3. В церкві пан хлопови братом, а по за церквов гіреньким катом. (Гнідк.)
Перед Богом усї люди рівні, а в суспільности одні другим вороги. В друкованім оріґіналї стоїть „татом“, а не „катом“, та се не дає ніякого змислу.
4. Де ся церков будує, там чорт коршму мурує. (Коб.)
Де чеснота, там і покуса. Пор. Adalb. Kościół 13; Čelak. 9.
5. До церкви, як і до коршми, без гроший не йди. (Ясінє)
Житева практика.
6. Знайшов єсь церков Богу ся молити. (Незаб.)
Говорять про чоловіка, що знайшов собі невідповідне діло або невідповідну інстанцію. Пор. Слав. I, 289; Brzoz. Cerkiew 1.
7. Люди в церкві, а вони творят паскуду. (ЮК.)
Говорять про пяниць, що в часї богослуженя гуляють у коршмі.
8. Наша церков, вільно в нї кождому пердіти. (Коб.)
Найвисший вираз сільської автономії.

9. **Обдирати церков, а звінницю покривати.** (Гнідк.)
   Робити недоладне діло. Пор. Čelak. 46.

10. **Піду до церкви, але не буду молити ся.** (Ільк.) **...Богу ся молити.** (Петр.)
    Зроблю формальність, але не саме діло. Пор. Adalb. Kościół 6, 33.

11. **Піду я, мамо, до церкви, але дідька ззїш, що ти сї буду Богу молити.** (Наг.)
    Жартливе речене про перекірного сина, що робить усе на перекір.

12. **Піду я, мамо, до церкви, але як сї перехрещу, то аби ми кат руку втьив.** (Наг.)
    Варіянт до попер. ч.

13. **Прийшов до церкви сьвічки погасити.** (Наг.)
    Прийшов за пізно. Пор. Adalb. Kościół 34.

14. **Ходит до церкви но на витрішки.** (Котуз.)
    Ходить не молити ся, а тільки оглядати людий.

15. **Церква горить, а люде руки гріють.** (Ільк.)
    Кепкують із нерозумних людий. Пор. Гильф. 1112; т. II, Люди 54.

16. **Церкву обдирає, а звінницю побиває.** (Ільк.)
    Робить недоладне діло. Пор, Adalb. Kościół 19;Zátur. X, 178.

17. **Церкву покрив, а звінницю обдер.** (Ільк.)
    Варіянт до ч. 9, 16.

18. **Церков обідри, а дзвінницю полатай.** (Льв.) **...обдер ...пошив.** (Петр.)
    Варіянти до ч. 9, 16, 17. Пор. Le Roux de L. I, 35; Wahl II, 76; Adalb. Kościół 19.

19. **Чи в церкві, чи на дорозї, все треба мислити о Бозї.** (Пост.)
    Приказка побожного чоловіка.

20. **Чого я піду до церкви? Ще би мі сьвйитї лижками побили.** (Наг.)
    Жартують із чоловіка, байдужного до церковного набоженства.

21. **Я до церкви, а люди з церкви; я до млина тай на кіш; я до коршми, а мене в лице тріс.** (Кольб.)
    Кепкують із нещасливого „пізного Івана", якому все йде не в лад.

Церковця. 1. **Знайшов церковцю Богу молити ся.** (Ільк.) **Найшов.. молити сї.** (Наг.)
   Варіянти до Церков ч. 6.

Цехмайстер. 1. **Ото цехмайстир, що більшого ни треба.** (Жид.)
   Цехмайстер тут у значіню знавця або практика, що розуміє ся на житєвих ділах.

Ци. 1. **Ци, иpщена!** (Жабє) **...иршьина.** (Кривор.)
   Поганяють „шкапе". Оклик „ци" мабуть узатий із нїмецького ziehe, zieh'.

2. **Ци, иршьина, фіст би ти вгнив!** (Кривор.) **...нéхаре...** (Явор. кос. пов.)
   Примовляють до коняки (по гуцульськи називає ся шкапе) з добродушним проклятєм.

Цибуля. 1. **Цибуля ся дивувала, що петрушка танцювала.** (Гнїдк.)
   Примовляють жартливо, коли хтось плете нісенїтницї.

2. Я о цибулї, а він о часнику. (Ільк.)

Говорять один про одно, другий про друге. Пор. Adalb. Cebula 1.

Циган. 1. Бив Циган Циганку, що варила стиранку; вдарив її кулаком, що не була з молоком. (Наг.)

Жартлива поговірка, коли чоловік вередує, що стиранка без молока.

2. Будут ми сї Цигани снити. (Наг.)

Ляжу голодний спати. Народнє віруванє, що коли чоловік ляже голодний спати, то йому снять ся Цигани. Пор. Brzoz. Cygan 2.

3. В Цигана вдав ся, хоть по панськи вбрав ся. (Коб.)

Говорять про циганкуватого пана, пройдисвіта і дурисвіта.

4. Дав ся Циган в товаристві і повісити. (Гнїдк.)

Жартують із чоловіка, що вмішавши ся непотрібно в якусь компанїю, потерпів разом із нею.

5. Для кумпанії дав ся Циган повісити. (Город.)

Варіянт до попер. ч. Пор. Wand. V, Zigeuner 9; Lompa 11; Adalb. Kompania 1; Wurzbach 77.

6. Добре кажут Циганові дїти, що зим дві далиб за одно лїто. (Кукиз.)

Циганові дїти в зимі звичайно мерзнуть і для того лїто буває їм у двоє приємнїйше, бо завсїди ходять лихо вбрані.

7. Здав ся Циган на свої дїти. (Ільк., Лев.)

Спустив ся на них або покликає ся на них.

8. Знає ся, як Циган на пасїцї. (Збар.)

Цигани звичайно на пасїчництві не знають ся зовсїм.

9. Кождий Циган свої дїти хвалить. (Ільк.) ...хвалит. (Цен.)

Жартливо говорять про батька, що хвалить свої зле виховані, збиточні дїти. Пор. Wand. V, Zigeuner 11; Wurzbach 283.

10. Кождий Циган свою дитину хвалить. (Бергом., Пужн.)

Варіянт до попер. ч.

11. Кождий Циган свою кобилу хвалит. (Наг.)

Циганські конї бувають звичайно дуже мізерні. Пор. Даль II, 296; Čelak. 246; Adalb. Cygan 12; Zátur.. VIII, 26.

12. Крутит, як Циган косою. (Городок)

Циган рідко коли вміє добре косити.

13. Крутит, як Циган сонцьом. (Коб.)

Говорять про крутїя. „Циган крутит сонцем“ може мати таке значінє, що Циган в разї потреби схід називає заходом, а захід сходом.

14. Нагадав ся Циган у сїм лїт за матїрйов плакати. (Лім.)

Жартують із такого, хто за пізно жалує свойого вчинку.

15. Надїяв ся Циган на пироги, та борщу не їв. (Кобр., Петр.)

Ситуація противна до народнього оповіданя, в якім Циган наївши ся борщу не міг їсти пирогів.

16. Над Цигана нема пана: в него все великдень. (Коб.)

Він звичайно не має своєї недвижимої власности і може собі кождого дня справити празник.

17. Най тя Циган судит! (Луч.)
Жартують із чоловіка, що домагає ся суду в дрібній справі.
18. На тото Циган кліщі тримає, аби го в руки не пекло. (Грин.)
Циган звичайно коваль. Пор. т. II, Коваль ч. 13; Слав. II, 201.
19. Не проповідує на себе, гей Циган. (Карл.)
Цигани і Циганки бувають також ворожбити, але ворожать завше тільно иншим, а не собі.
20. Плете, як Циган до пасїки. (Луч.)
„Плести" тут у значіню: дибати, закрадати ся. „Плетенєм" називають стрільцї хід лиса; не кажуть „лис іде", тільно „лис плете".
21. Правду то Циган казав: „Нема правди на сьвітї, іно в Бозї та в минї трошки." (Коб.)
Жартлива поговірка про циганську правду. Пор. т. II, Правда 20.
22. При компанії дав ся Циган повісити. (Ільк.)
Варіянт до ч. 4. Пор. французьке: „Par compagnie".
23. Про що Циган кліщі держит? (Гнїдк.)
Scil. аби його велїзо не пекло. Пор. висше ч. 17.
24. Свідчить ся Циган своїми дітьми. (Ільк., Петр.) Свідчив сї... (Наг.)
Варіянт до ч. 7. Пор. Wand. V, Zigeuner 10; Čelak. 473; Нос. ст. 463; Brzoz. Cygan 3; Adalb. Cygan 2.
25. То так як той Циган казав: „Знали-сте зварити, а не знали-сте дати." (Ком.)
Натяк на народнє оповіданє про Цигана, що в гостинї у господаря наївши ся борщу і не можучи потім їсти пирогів, сими словами дорікав господинї.
26. То Циган! (Льв.)
Циган у значіню крутаря, ошуканця. Пор. Wand. V, Zigeuner 26.
27. То Цигани, то шатрові Цигани. (Будз.)
Говорять маючи на думцї дїйсних Циганів, а не циганкуватих людий.
28. У Цигана віри, як на водї піни. (Мшан.)
Циганови нїколи не можна вірити.
29. Хвалит ся Циган своїми дітьми. (Петр.)
Варіянт до ч. 7. Пор. Слав, 105.
30 Хто Цигана зловит? Хиба хорт або чорт. (Гол.)
Циган укравши щось уміє звичайно дуже зручно втекти. Пор. Етн. Зб. VI, 260.
31. Цигана ноги свербйит. (Наг.)
Він дуже охочий до вандрівки і не може довго всидїти на однім місцї.
32. Циган ворожит, та босий ходит. (Яс. С.)
Ворожба не дуже оплачує ся йому.
33. Циган дві зими за єдно лїто давав. (Гнїдк.)
Любить лїпше лїто нїж зиму.
34. „Цигане, якої ти віри?" — „Якої хочеш". (Ільк.)
Цигани мають свою національну віру, але серед християн признають ся до кождого обряду, якого хто хоче. Пор. Zátur. XVII, 39.
35. Циган за єдно лїто дві зимі давав. (Цен.)
Варіянт до ч. 33.

36. Циган за солонину дав би дитину. (Луч.)
Жартують із захланности Цигана на свиньске мясо.

37. Циган з дуба падав тай кричав: „Соломи!“ А а як упав, то каже: „Вже не треба!“ (Пужн.)
Жартлива поговірка про Цигана в небезпеці і після небезпеки. Пор. Етн. Зб. VI, 260.

38. Цигани будут ся тобі снити. (Гнїдк.)
Будеш голодний спати. Пор. висше ч. 1.

39. Цигани лопату вкрали. (Наг.)
Образово говорить господиня, коли одного дня в хаті не стане хлїба.

40. Цигани по кишках грають. (Будз.)
Говорять про голодного чоловіка.

41. Циган і лис, то оба братя. (Підгірки)
Циган як і лис жиє хитрощами.

42. Циган і сонцьом крутит. (Ком.)
Циган жиє крутарством і потрафить про всяку річ брехати.

43. Циган казав, що дав би штири зими за одно літо. (Підпеч.)
Варіянт до ч. 34.

44. Циган казав: „Я би ґаздував, але коби брав плуг так широко, як бире борона, а борона аби так брала, як ціла нива.“ (Пужн.)
Жартують із циганської неохоти до хлїборобського житя. Пор. Етн. Зб. VI, 647.

45. Циган меже двома хлїбами з голоду вмер: старого не стало, а нового не діждав. (Ільк.)
Оповідають про Цигана, що вмер із голоду.

46. Що Циган, то злодїй. (Наг.)
У Циганів крадїж не вважаєть ся гріхом. Пор. Zátur. V, 178.

47. Через одного Цигана ярмарок буде. (Луч.)
„Через“ тут у значіню „без“.

Циганка. 1. Волю Циганку з Коблянської Волї, ніж тебе. (ЮК.)
Говорив чоловік до нелюбої жінки.

Циганський. 1. Буде там того на циганський зуб. (Дрог.)
Говорять у значіню: буде там того досить. Цигана взагалї вважають пажерливим чоловіком. Пор. Wand. I, Genug 52.

2. Не дїтьом циганським колач марципанський. (Коб.)
Циганські дїти живуть найпростїйшою стравою.

3. Циганська дитина як сє народит, то в полонку кидают, аби сє гартувало. (Пужн.)
Народнє віруванє про звичай Циган. Пор. Етн. Зб. VI, 164.

4. Циганська кобила день біжить, а три дни лежить. (Ільк.)
Жартують із лїнивої жінки, scil. ти така, як циганська кобила і т. д.

5. Циганським штихом сорочки шиє. (Наг.)
Чим ріжнить ся циганський штих від звичайного, не вмію сказати.

6. Циганські ґудзики і в ночи сьвітят ся. (Коб.)
Богаті Цигани носять одежу з блискучими ґудзиками.

7. Циганської дитини нічим не нагодуєш. (Городок)
Вона ненаситна так само, як її родичі, і так само часто терпить голод.

Цизорик. 1. Такий будеш як цизорик. (Будз.)
Цизорик — складаний ножик у гладких черенцях. Говорять про чоловіка, що він посмирніє і буде згідливий.

Цимбаліста. 1. Казав цимбаліста, що бачив басїста, як кухар коштував тай хвалив, що добре. (Дар.)
Кепкують із такого, що видає непевну або неправдоподібну річ за правдиву.

2. У цимбалїсти нема на чім сїсти, а у басїсти нема що їсти. (Ільк.)
Характеризують злиденне житє музикантів.

Цит. 1. Цит но, цит, і він буди біди свої сит. (Стеж.)
Говорять до чоловіка, що нарікає на свого кривдника потїшаючи його тим, що й він не уйде біди.

2. Цит, цит, кождий своєї біди сит. (Стежн.)
Говорять до чоловіка, що нарікає на свою біду, вказуючи йому на те, що кождий має свою біду.

Цицька. 1. Вирвала ся цицка з рота. (Тухолька)
Хтось утратив добру посаду, добру службу.

2. Відпала му від рота цицка. (Ільк.)
Варіянт до попер. ч.

3. Минї цицьки висхли, нема дітям нї полики. (Ю. Км.)
Говорила жінка, у якої висох покорм у цицьках.

4. Не одну цицку ссав. (Тростянець)
Не глупий чоловік.

5. У ночьи мої цицьки мокрі: приходит дїтина із цвинтаря ссати. (ЮК.)
Говорила жінка, у якої вмерла цицькова дитина. Народнє віруванє, що душа такої дитини приходить іще що ночи ссати цицьки матери.

6. Хто два рази цицку ссав, той злий на перехід (Папір.)
Народнє віруванє.

7. Цицьки ти не дам. (Наг.)
Говорить мати до старшої дитини, яка просить чогось такого, чого в хаті нема.

Цїба. 1. А цїба від хлїба! Засї від Івасї! (Луч.)
Окликом „а цїба!“ відганяють пса.

2. А цїба від хлїба, марш до помий! (Кол.)
Проганяють пса.

3. А цїба, засє! (Наг.)
Проганяють пса.

4. А цїба, кожух! (Наг.)
Жартливий оклик до пса; натяк на оповіданє про жида, що прийшовши до господаря, побачив на приспі пса і запитав господаря, чи той пес не кусає. Господар жартом відповів йому. „Та то не пес, то кожух“. Коли ж пес кинув ся до жида, то сей переляканий крикнув до нього „А цїба, кожух!“

Ціва. 1. Як з ціви люнуло. (Лімна)

Говорять про рясний, наглий дощ.

Цівка. 1. Ллє як з цівки. (Наг.)

Говорять про навальний дощ.

Цідиля. 1. Як зробит ся з цідиляти міх, то великий сьміх. (Вислік Вел.)

Цідиля — бойківська здрібніла форма від „цідило“, нагуївська здрібніла „цідильце“ — прилад до ціджeня молока. Давнійше робили такі прилади з деревляного луба, зігненого в формі козуба, а до вузшого кінця було прикріплене деревляним обручиком ситце з кінського волосіня. Тепер розповсюдили ся більше бляшані цідила зі ситцем із бляшаного дроту.

Цікавий. 1. Не будь цікавий, бо хутко посивієш. (Сор.)

Остерігають занадто цікавого чоловіка. Пор. Ност. ст. 361; Adalb. Ciekawy 10.

2. Таке цікаве, аж бульки з носа лізуть. (Ільк.)

Жартують із занадто цікавої дитини, що ще сама не вміє висякати ся.

3. Цікавому язик тнут. (Сор.)

Остерігають занадто цікавого чоловіка.

Цілувати. 1. Не цілюй, Іване, не цілюй, бо чоловікови скажу! (Кол.)

Говорила пяна баба лежачи в рові, коли її пес рот лизав.

2. Поцюлюй мі в хамайду́, бо я з міста йду. (Дрог.)

Огризаєть ся жінка, коли чоловік зачіпає її.

3. Поцюлюй мі десь — пай ти не кажу, де! (Наг.)

Говорить делікатно чоловік другому замісь казати йому виразно: „Поцілуй мене в сраку!“

4. Поцюлюй мі там, де ми кусник скирки не стає. (Дрог.)

Образово замісь: „Поцілуй мене в сраку!“ Пор. Wand. I, Buckel 25.

5. Цілюй, не цілюй — від сороківця не буде. (Ілинці)

Пяна Циганка лежала при дорозї; пес надійшов і почав лизати їй губи. Вона крізь сон думала, що се один із її конкурентів, і сказала псови ті слова. *(Олекса Іванчук.)*

Цілушка. 1. Ліпша цілушка, йік обіймушка. (Грин.)

Гуцульська гра слів: „цілушка“ значить окраєць хліба з самого краю, але в сій приказці значить поцілунок.

Цїляти. 1. Цільив у ворону, трафив у корову. (Наг.)

Говорять про чоловіка, що намірившись зробити якесь діло, зробив зовсїм щось инше, нїж хотїв. Пор. Даль I, 46, 552; Сим. 1626.

Ціна. 1. Збив ми ціну. (Наг.) ...з ціни. (Наг.)

Зменшив ціну якоїсь річи.

2. Не знає сам собі ціни. (Наг.)

Говорять про чоловіка, що не доцїнює сам себе, занадто скромно цїнить себе.

3. Перебив ми ціну. (Наг.)

Дав за щось висшу ціну, нїж я давав.

4. Платит без ціни. (Наг.)

Платить не торгуючи ся.

5. То в єдні ціні. (Наг.)
Говорять про два або більше подібних предметів.
6. То за мала ціна. (Наг.)
Се річ дорожша, ніж ти ціниш.
7. Тому й ціни нема. (Наг.)
Говорять про дуже дорогу річ.
8. Тому ціна гріш. (Наг.)
Се дуже дешева річ.
9. То не в ціні. (Наг.)
Се даю дармо в додатку.
10. Ціна в мішок не лізе. (Петр.) ...в мошонку... (Гнідк.)
Ціна буває звичайно висша, як звичайна заплата. Цінять дорожше, продають дешевше. Пор. Adalb. Cena 1; Zátur. XI, 204, 205; Čelak. 330.
11. Ціну забити. (Гнідк.) ...загнути. (Наг.) ...залупити. (Дрог.)
Зажадати занадто високу ціну.

Цінити. 1. Цінит як за маму. (Гнідк.) Заціпив... (Гнідк.)
Цінить дуже дорого. Пор. Brzoz. Cenić 1.
2. Я не ціню, а правду кажу. (Наг.)
Не жадаю занадто високої ціни, тілько такої, як річ варта.

Ціп. 1. Вдарив би по ціпі, та міг би ще виразити твар другому. (Стара С.)
Ціп ударений по однім кінці може підскочити і вдарити чоловіка в голову.
2. Не вміє ціпа в руку взьити. (Наг.)
Говорять про недорослого або недоукого чоловіка, нездібного до сільського господарства.
3. Ти зо мнов ціпів не будеш вязати. (Луч.)
Не будеш мати зі мною ніяких зносин.
4. Тобі лиш до ціпа та до коси. (Наг.)
Говорить учитель дорослому школяреви, що не хоче вчити ся.
5. То не ціпом махати. (Наг.)
Говорять про розумну розмову, яку не так легко провадити, як ціпом махати.
6. Уни ще ціпами піют сї. (Наг.)
Жартують із молодих хлопців, що беруть ся молотити.

Цмокати. 1. Єдно цмокат, друге спльоват. (ЮК.)
Один смакує, а другому те саме бридке.

Цнота. 1. Лучша цнота в болоті, як нецнота в золоті. (Ільк.)
Стародавня моральна апофтегма, взята мабуть із польського. Пор. Adalb. Cnota 76; Čelak. 23; Brzoz. Cnota 33.
2. Стрібую її цноти. (Наг.)
Попробую підмовляти дівку, чи дасть себе звести.
3. Цнота дорожша від злота. (Гнідк.)
Стародавня мораль, також мабуть взята із польського. Пор. Adalb. Cnota 74.
4. Цнота і покора не має місця у панського двора. (Ільк.)
Панські двори бували гнїздом деморалїзації для простих людий. Пор. Wurzbach 32.

5. Цнота не держит ся мура, іно плота. (Гнїдк.)
Чеснота держить ся більше в простих хатах, як у панських дворах.

6. Цнота сама ся хвалит. (Гнїдк.)
Чеснота сама собою похвальна річ, бо дає чоловікови внутрішнє задоволенє. Пор. Zátur. II, 88; Adalb. Cnota 32; Brzoz. Cnota 16.

Цомоґи. 1. Послїдні з мене цомоґи тьигнут. (Наг.)
Висисають із мене всю силу, обдирають із усього добра. Значінє слова „цомоґи“ plurale tantum) не ясне; звязок з польською фразою „Co mogę“ сумнївний, але все таки можливий.

Цуд. 1. Бог би го на цуд видав та на прислівйи! (Наг.)
Проклятє.

Цукор. 1. Він має цукор на язиці. (Снят.)
Говорять про облесного чоловіка.

Цундравий. 1. Цундравий ходит. (Наг.)
Говорять про обдертого чоловіка. „Цундравий“ походить від „цундер“, пор. російське „цугундеръ“ і увагу Ягіча про се слово в Archiv für Slavische Phil. т. I.

Цундря. 1. Цундрьи з тебе висит. (Наг.)
Цундря — шматки пороздираного полотна або сукна.

Цур. 1. Цур дурня та масла грудка. (Ільк.)
Примовляють дурневи, коли жадає чогось такого, чого нема, або говорить дурницї.

3. Цур поганим очом! (Висіцко Вижне)
Варіянт до попер. ч.

2. Цур очам! (Гнїдк.)
Відворотна формула проти поганих очий.

4. Цур тобі та пек! (Ільк.)
Відпекують ся від поганого чоловіка. Пор. Даль I, 281.

Цураха. 1. А цураха би їй була, пек та осина! (Княж.)
Проклятє.

2. А цураха поганим очом! (Княж.)
Відворотна формула проти поганих очий.

3. Цураха поганим очем! (Ільк.)
Варіянт до попер. ч.

4. Цураха ти! (Лол.)
Говорять немилому чоловікови, або коли хто скаже образливе слово.

5. Цурахи дитинї! (Гнїдк.)
Відвертають від дитини вплив нечистої сили.

Цуцик. 1. То ще цуцик такий, що сї панови до ноги лестит. (Наг.)
Говорять про підлесливого чоловіка.

Цюр. 1. Хоть не цюр, то кап. (Гнїдк.)
Говорять, коли замісь сподіваного много дістають хоч троха. Пор. Слав. I, 18; Muka 2568.

Цюріти. 1. Аж цюрит з мене, так єм промок. (Наг.)
Говорить промоклий чоловік.

2. Цюрит дощ, як вода з решета. (Наг.)

Говорять про густий, уливний дощ.

3. Цюрит із нього кров потоками. (Наг.)

Говорять про тяжко пораненого чоловіка.

Цюрок. 1. Цюрком сї з мене лле, так єм промок. (Наг.)

Говорить промоклий чоловік.

Цюцька. 1. Як би не хотів цюцька, не вийшла би д нему муцька. (Богородч.)

Жартують із парубка, що виваблює з хати дївку на постоянє. „Цюцька“ — песик, а „муцька“ — сучка.

Цьвок. 1. Цьвок у голову забйти. (Гнідк.)

Задати комусь тяжке діло або тяжку загадку.

Цьом. 1. Цьом біду під фіст! (Нижнів)

Значінє неясне. Пор. т. I, Бозя 1.

Цьотка. 1. Чи ті цьотка напала? (Сор.)

Цьотка — горячка, лихорадка, пропасниця.

Ч.

Чайка. 1. Здибав го, як чайку на гнїздї. (Ільк.)

Заскочив його несподівано.

2. Пігі, пігі, чайка, де твої яйка? (Цен.)

Примовляють чуючи пігіканє чайки або кивбіски.

Чарка. 1. Віпив чарку, віпив дві, зашуміло в голові. (Ворохта)

Говорить чоловік на „веселї“, т. є. випивши пару чарок.

2. Наша чарка повна зеленого вина: як налив до краю, то пий до дна. (Залїсє)

Примовляють частуючи гостя. Зелене вино — горілка, яку держать звичайно у фляшках із зеленкуватого скла.

Чарівниця. 1. Чарівниця два духи має. (Мшан.)

Народнє віруванє.

Чарувати. 1. Очарувала його, дала йому якесь любимене. (Борис.)

Говорять про дївку або жінку, до якої причепив ся якийсь чоловік із любовними афектами.

Час. 1. Аби лиш чьис до того прибрати. (Наг.)

Говорять про трудне або таке діло, що вимагає богато вільного часу, пр. сїть виплести.

2. Аби час провести. (Льв.)

Говорять люди проводячи вільний час у шинку або за грою в карти.

3. А лихий чьис тебе знає! (Цен.)
Говорять до незнайомого чоловіка, що шукає собі напасти.
4. Без чьису сї вродив, без чьису вмер. (Наг.)
Говорять про чоловіка, що бідував усе житє і згинув марно.
5. Був би чьис, був би й гріш. (Наг.)
Говорить чоловік, якому за звичайною роботою ніколи заробити зайвий гріш, пр. фірманкою.
6. Був на то чьис тай минув. (Наг.)
Говорять про запізнене діло.
7. Буде чьис красно ходити, коби в чім. (Наг.)
Відмовляє чоловік, якому закидують просте убранє. Пор. Сим. 2372.
8. В добрий чьис сказати, а в лихий замовчати. (Наг.)
Народня віра в добрі і злі хвилї або днї. Пор Даль I, 522.
9. В сам чьис! (Наг.)
Саме в пору, коли треба. Пор. E. Rot. 555; Слав. II, 183.
10. Все добре в свій час. (Льв.)
Кожде дїло треба робити в відповідну пору. Пор. Гильф. 2554.
11. Все до чесу. (Карл.)
Все минуще, треває лише якийсь час. Пор. Wand. V, Zeit 316; Adalb. Czas 70.
12. В часї всьо здасть ся. (Ком.)
Не здасть ся сьогодня, то здасть ся пізнїйше.
13. Дай Боже чьис добрий! (Наг.)
Формула привитаня чоловіка, що застає инших при якімось дїлї.
14. Дармо час гаяти. (Льв.)
Пустувати, проводити час за пустою розмовою.
15. Дасть Біг чьис, дасть і пораду. (Наг.)
І найтяжше лихо з часом промине, коли чоловік знайде на нього спосіб. Пор. Wand. V, Zeit 374.
16. Де він на тото всьо чьис бере? (Наг.)
Говорять про чоловіка, що богато робить.
17. Де ся тії часи діли, коли сами ковбаси до губи летїли? (Ільк.)
Жартують із тих людий, яким снять ся золоті часи. Пор. Adalb. Czas 49; Čelak. 498.
18. Днись час хиб. (Мшан.)
Не платить ся добре за роботу.
19. До часу збан воду носит. (Гнїдк.)
До часу чоловік шкодить иншим, потім йому урве ся. Пор. Даль I, 270.
20. До чьису буїт, до чьису збуй. (Город.)
Значінє неясне.
21. До чьису збанок воду носит, поки му сї вухо не ввірве. (Наг.)
...поки сї ...ви врве. (Іванівцї К.)
Просторійші варіянти до ч. 12.
22. До якогось часу відводит ся. (Тухля)
Про дїло, що проволікає ся довший час.

23. Є час на все, та не завше. (Гнідк.)
На кожде діло є час, але не в кождий час можна робити якесь діло.
24. За добрих часів, то й біда робит сї. (Колом.)
В добрі чоловік завсїди знаходить собі якусь біду.
25. За часом всьо приходит. (Петр.)
Час приносить із собою найріжнїйші подїї. Пор. Brzoz. Czas 50; Zátur. IX, 85; XI, 97; Čelak. 262.
26. Іди в лихий чьис та в куцу годину! (Наг.)
Виправляють ненависного чоловіка з хати або з села.
27. Коли то на то чьис буде? (Наг.)
Говорять про якесь далеке, нелегке діло.
28. Красний чьис прожив. (Наг.)
Говорять про чоловіка, що прожив у достатку довгий вік. Пор. Wand. V, Zeit 819.
29. Ледви ци ми на то чьис позволит. (Наг.)
Говорить чоловік маючи під руками одно діло, коли йому насуває ся инше.
30. Мій час ни довгий. (ЮКм.)
Менї вже не довго жити.
31. На все часу треба. (Льв.)
Жадне діло не зробить ся в одній хвилї. Пор. Wand. V, Zeit 272; Adalb. Czas 47.
32. На всьо свій чьис. (Наг.)
Для всякого дїла приходить відповідна пора. Пор. т. I, Всьо 65; Libl. 11; Wahl I, 78; Дик. 1139; Wand. I, Alles 4; Ding 18; V, Zeit 6.
33. На всьо час прийде. (Льв.)
На кожде діло прийде час.
34. Най з тимой чьисом іде. (Наг.)
Говорять про всяку лиху пригоду.
35. На це треба часу немалого. (Снят.)
Се вимагає довгої працї.
36. Не в час даєш хліба густо, коли зубів в губі пусто. (Ільк.)
Говорить старий батько до сина, якй доробивши ся годує його на старости лїт.
37. Не знає, де свій чьис подїти. (Наг.)
Говорять про чоловіка, що нудьгує не знаючи, що з собою робити.
38. Не маю часу: як сиджу, то танцюю, а як стою, то їм. (Підгірки)
Жартують із жінки, що ніколи не має часу, хоч нічого пильного не робить.
39. Не трать часу, поки бритви голять. (Ільк.)
Не трать часу, поки є сила і нагода до роботи.
40. Не чьис стайню замикати, коли конї вкрали. (Наг.)
Говорять про чоловіка, мудрого по шкоді.
41. Нинї такий чьис, що соломяний парубок золоту дівку бере. (Наг.)
Такий час, що парубків мало, а дївок богато.
42. Нї на що му чьису не стає. (Наг.)
Все чимось занятий, нїчого не може скінчити.